

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Мила Д. Матић

**НАСТАВА РУСКОГ ЈЕЗИКА И
КЊИЖЕВНОСТИ У ФИЛОЛОШКИМ
ГИМНАЗИЈАМА ОД 1990. ДО 2020. ГОДИНЕ:
ПОЧЕЦИ, АКТУЕЛНО СТАЊЕ И
ПЕРСПЕКТИВА**

Докторска дисертација

Београд, 2025.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Mila D. Matić

**THE RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING IN GRAMMAR SCHOOLS OF
PHILOLOGY FROM 1990 TO 2020:
BEGININGS, PRESENT AND PERSPECTIVE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2025

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Мила Д. Матич

**ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И
ЛИТЕРАТУРЕ В ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ
ГИМНАЗИЯХ С 1990 ПО 2020 ГГ.: НАЧАЛО,
АКТУАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ И
ПЕРСПЕКТИВЫ**

Докторская диссертация

Белград, 2025

ПОДАЦИ О МЕНТОРИМА И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

Ментори:

Др Јелена Гинић, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Наташа Ајдановић, ванредни професор
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Чланови комисије:

1. _____

2. _____

3. _____

Датум одбране: _____

Речи захвалности

Желела бих да се захвалим својим менторкама, проф. др Јелени Гинић и проф. др Наташи Ајџановић, на пруженој слободи у погледу одабира теме истраживања и свесрдној подршци која је уследила. Захваљујући њиховој стручној помоћи у великој мери и сугестијама овај рад је добио коначан изглед.

Осећам потребу да се захвалим свим професорима и професоркама, који су ми предавали руски језик, руску књижевност и руску културу током школовања, као и онима који су се радовали мојим постигнућима. Неизмерну захвалност дугујем проф. др Јелени Гинић и проф. др Луки Меденици на томе што су ми усадили љубав према методици наставе и на подстицају да то буде мој професионални пут.

Најистинскије сам захвална мојим Ђуричићима (Душану, Снежани, Светлани и Милици) на безусловној љубави, стрпљењу и бескрајном разумевању. Благодарим и мојој другој породици, Матићима (Урошу, Марини, Браниславу и Милошу), на свему што су учинили за мене и што ми пружају ослонац. У овај ред захвалности сврставам и све моје блиске људе, који су ме охрабривали да истрајем.

Израда дисертације не би била могућа без сагласности Д. Ћећез-Иљукић, директорке Филолошке гимназије, и Б. Стојкова, директора Карловачке гимназије, да стекнем увид у архиве школа. Срдачно се захваљујем њима, особљу гимназија на помоћи и колегиницама које су учествовале у истраживању.

Дисертацију посвећујем мојим уснулим родитељима, Душану и Снежани, и свим њиховим потомцима –

*Светлани и Милици,
Види и Петри,
Јовану и Андреју.*

НАСТАВА РУСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ У ФИЛОЛОШКИМ ГИМНАЗИЈАМА ОД 1990. ДО 2020. ГОДИНЕ: ПОЧЕЦИ, АКТУЕЛНО СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВА

Сажетак

Тема ове докторске дисертације представља развој наставе из предмета „Руски језик“ и „Основи превођења“ у Филолошкој гимназији у Београду и Карловачкој гимназији у Сремским Карловцима. Иако негују дугу васпитно-образовну традицију, тек од последње деценије XX века оне имају примат у едукацији ученика који желе да уче руски као први страни језик.

У ширем смислу, циљеви истраживања усредсређени су на: (1) лонгитудинални развитак наставе са акцентом на друштвено-историјски контекст, (2) анализу наставних планова и програма за филолошке гимназије, захваљујући којима је специфично учење руског језика у њима, (3) постигнућа ученика током тридесет година, (4) представљање одлика наставног процеса сагледаних из перспективе професора који су учествовали у њему. Уже посматрано, циљ нам је да утврдимо у којој мери ученици напредују у руском језику на почетку и крају образовања, и да установимо ниво знања руског језика ученика завршног разреда филолошких гимназија.

Ради остваривања првих циљева било је неопходно користити историјски метод и квалитативну анализу садржаја доступне литературе уз синтезу закључака. У практичном делу рада коришћена је дескриптивно-статистичка обрада и анализа прикупљених података. Квалитативни закључци изведени су на основу полуструктурисаног интервјуа састављеног за потребе промишљања о изазовима у настави.

Резултати квалитативног истраживања показали су да је у филолошким гимназијама неопходно омогућити учење руског језика од почетка, уколико постоји намера да се он очува. С тим у вези, потребно је популаризовати руски језик међу основцима, осмислити програм који је изводљив у пракси, изградити уџбенике за филолошко усмерење. Резултати тестирања показали су прогресију знања ученика, као и то да је 80% ученика достигло ниво Б2 у знању руског језика.

Кључне речи: настава руског језика, руски као први страни језик, Филолошка гимназија, Карловачка гимназија, ваннаставне активности, слушање, читање, писање, даровити ученици, такмичења

Научна област: Филолошке науке

Ужа научна област: Русистика, Методика наставе руског језика

УДК број:

THE RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHING IN GRAMMAR SCHOOLS OF PHILOLOGY FROM 1990 TO 2020: BEGININGS, PRESENT AND PERSPECTIVE

Abstract

The subject of this study is the development of teaching the subjects of “Russian language” and “Basics of translation” in Philological Grammar School of Belgrade and in Karlovci Grammar school in Sremski Karlovci. Although they cherish a long educational tradition, only since the last decade of the XX century they have had primacy in educating students that want to learn Russian as their major language.

In a broad sense, the goals of the research are focused on: 1) the longitudinal development of teaching, emphasizing on societal and historical context, 2) analyses of educational plans and curricula for grammar schools of philology that make learning the Russian language in them distinctive 3) the achievements of students during the thirty-year period, and 4) representing the specifics of the education process seen from the perspective of professors who were part of it. In narrower points, our goal is to determine to what extent students advance in the Russian language between the starting and end points of education, as well as to establish the knowledge level of the Russian language of students of the finishing grade in grammar schools of philology.

To achieve goals, it was necessary to apply historical method and qualitative analysis of the content of available literature, and to derive conclusions. In the practical part of the study, the descriptive statistics method of processing and analysing collected data was used. Qualitative conclusions were derived based on semi-structured interviews designed to address challenges in educational process.

Results of qualitative research have shown that in Philological Grammar schools it is necessary to enable students to learn Russian as beginners if the profile is to be kept alive. In connection to that, the Russian language should be popularised among primary school pupils, a programme that is achievable in practice should be developed, and a textbook specifically for the philological profile should be created. Results of the tests have confirmed the progress in the knowledge of students, as well as the fact that 80% of students have reached B2 proficiency level in the Russian language.

Key words: Russian language education, Russian as major language, Philological Grammar school, Karlovci grammar school, Extracurricular Activities, Listening, Reading, Writing, Gifted Learners, Competitions

Scientific field: Philological sciences

Scientific subfield: Russian studies, Russian teaching methodology

UDC Number:

САДРЖАЈ

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА.....	1
1.1. Предмет истраживања.....	1
1.2. Циљеви и задаци истраживања	2
1.3. Хипотезе проистекле из формулисаних циљева	3
1.4. Методе, инструменти и узорак истраживања.....	3
1.5. Структура дисертације.....	4
1.6. Значај истраживања	4
2. ПОЛОЖАЈ РУСКОГ ЈЕЗИКА ТОКОМ ТРИ ВЕКА: РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИКАЗ.....	6
2.1. Заступљеност руског језика у XIX веку и првој половини XX века	6
2.2. Заступљеност руског језика у другој половини XX века	7
2.3. Заступљеност руског језика на размеђи векова.....	9
3. НАСТАВНИ ПРОГРАМИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ФИЛОЛОШКЕ ГИМНАЗИЈЕ У СРПСКОЈ СРЕДИНИ.....	16
3.1. Наставни план и програм из 1997. године	17
3.1.1. Први разред.....	20
3.1.2. Други разред.....	22
3.1.3. Трећи разред.....	24
3.1.4. Четврти разред.....	25
3.2. Наставни планови и програми из 2000, 2004, 2006. и 2008. године.....	29
3.3. Наставни план и програм из 2017. године	29
3.3.1. Оперативни задаци.....	35
3.3.2. Први страни језик. Почетни ниво.....	45
3.4. Наставни план и програм из 2019. године	49
3.5. Наставни план и програм из 2020. године	49
4. ОД ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИХ ДО СТВАРНИХ ОДЕЉЕЊА (1990–1999).....	56
4.1. Филолошке гимназије – старе институције у новом руху.....	56
4.2. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења	60
4.3. Постигнућа ученика у почетку	68
4.3.1. Постигнућа на нивоу генерација.....	69
4.3.2. Постигнућа из руског језика.....	71
4.3.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“	72
4.3.4. Ваннаставне активности.....	72
4.3.5. Руски као други страни језик.....	76
4.4. Кратки закључак.....	77
5. У НЕПРЕСТАНОЈ БОРБИ ЗА ЈЕДНОГ УЧЕНИКА ВИШЕ (2000–2009).....	79

5.1. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења	80
5.2. Постигнућа ученика	88
5.2.1. Постигнућа на нивоу генерација.....	89
5.2.2. Постигнућа из руског језика.....	91
5.2.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“	93
5.2.4. Ваннаставне активности.....	94
5.2.5. Руски као други страни језик.....	98
5.3. Кратки закључак.....	99
 6. ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ НАСТАВЕ (2010–2020).....	101
6.1. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења	102
6.1.1. Руски као почетни између идеје и реализације.....	108
6.2. Постигнућа ученика	110
6.2.1. Постигнућа на нивоу генерација.....	111
6.2.2. Постигнућа из руског језика.....	113
6.2.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“	114
6.2.4. Ваннаставне активности.....	115
6.2.5. Руски као други страни језик.....	123
6.3. Додатна питања	124
6.4. Кратки закључак.....	128
 7. ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА У ТЕСТИРАЊУ	130
7.1. Тест са пријемног испита. Резултати и дискусија.....	130
7.1.1. Анализа грешака.....	132
7.2. Тестирање стандардизованим тестом.....	136
7.2.1. „Слушање“. Резултати и дискусија.....	136
7.2.2. „Читање“. Резултати и дискусија.....	137
7.2.3. „Писање“. Резултати и дискусија.....	139
7.2.3.1. Анализа грешака.....	145
7.2.4. Лексичко-граматички тест.....	158
7.3. Општи закључак	163
 8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	166
8.1. Проверавање хипотеза истраживања	166
8.2. Рекапитулација и препоруке за унапређивање наставе.....	170
 9. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА.....	175
 10. ПРИЛОЗИ.....	189

Списак графикана

- Графикон 1. Уписани ученици, стр. 68.
Графикон 2. Просечна оцена одељења, стр. 69.
Графикон 3. Просечна оцена из руског језика, стр. 71.
Графикон 4. Основи превођења, стр. 72.
Графикон 5. Републичка места, стр. 76.
Графикон 6. Уписани ученици, стр. 88.
Графикон 7. Просечна оцена одељења, стр. 89.
Графикон 8. Просечна оцена из руског језика, стр. 92.
Графикон 9. Основи превођења, стр. 93.
Графикон 10. Места на Републичком такмичењу, стр. 97.
Графикон 11. Руски као други страни језик, стр. 98.
Графикон 12. Уписани ученици, стр. 110.
Графикон 13. Број уписаних ученика по декадама, стр. 110.
Графикон 14. Просечна оцена одељења, стр. 111.
Графикон 15. Просечна оцена из руског језика, стр. 113.
Графикон 16. Основи превођења, стр. 114.
Графикон 17. Проценат републичких места за тридесет година, стр. 117.
Графикон 18. Лични утицај професорки филолошких гимназија у популаризацији руског језика, стр. 126.
Графикон 19. Улога државе у очувању руског језика у филолошким гимназијама, стр. 128.
Графикон 20. Резултати теста са пријемног испита, стр. 131.
Графикон 21. Резултати из слушања, стр. 137.
Графикон 22. Резултати из читања, стр. 139.
Графикон 23. Проценат коришћених врста речи у саставима, стр. 145.
Графикон 24. Резултати из три језичке вештине, стр. 157.
Графикон 25. Редни број реченице и број грешака у првом делу, стр. 158.
Графикон 26. Редни број реченице и број грешака у другом делу, стр. 159.
Графикон 27. Редни број реченице и број грешака у трећем делу, стр. 160.
Графикон 28. Редни број реченице и број грешака у четвртом делу, стр. 161.
Графикон 29. Редни број реченице и број грешака у петом делу, стр. 161.
Графикон 30. Редни број реченице и број грешака у шестом делу, стр. 162.
Графикон 31. Број грешака и број бодова на лексичко-граматичком тесту, стр. 162.
Графикон 32. Целокупни резултати истраживања, стр. 163.
Графикон 33. Најмањи и највећи бод на стандардизованом тесту, стр. 165.

Списак табела

- Табела 1. Број ученика у основним школама који уче руски као први страни језик, стр. 12.
Табела 2. Проценат ученика у основним школама који уче руски као други страни језик, стр. 12.
Табела 3. Медијација, стр. 43–44.
Табела 4. Рецептивне језичке вештине (слушање и читање), стр. 52.
Табела 5. Продуктивне језичке вештине (говор и писање), стр. 52.
Табела 6. Постигнућа ученика у десетогодишњем пресеку, стр. 93.
Табела 7. Постигнућа ученика трећег разреда из превођења и руског језика, стр. 94.
Табела 8. Постигнућа на Републичком такмичењу из руског језика, стр. 97.
Табела 9. Лик Русије, стр. 98.
Табела 10. Постигнућа ученика трећег разреда из превођења и руског језика, стр. 115.

Табела 11. Републичке награде, стр. 116.

Табела 12. Лик Русије, стр. 119.

Табела 13. Број ученика који су учили руски као други страни језик, стр. 123.

Табела 14. Постигнућа ученика на тесту са пријемног испита изражена у процентима, стр. 132.

Табела 15. Грешке ученика у реченицама у петом задатку, стр. 135.

Табела 16. Постигнут ниво у знању руског језика, стр. 163.

Табела 17. Освојени бодови у потцелинама стандардизованог теста, стр. 164–165.

Списак слика

Слика 1. Снимак екрана. Број оних који владају руским језиком у источноевропским и балканским земљама, стр. 11.

Слика 2. Снимак екрана. Број ученика који уче руски као први и други страни језик, стр. 13.

Слика 3. Снимак екрана. Тенденција ширења руског језика у XX веку и првој четвртини XXI века, стр. 14.

Слика 4. Снимак екрана. Циљеви учења првог страног језика, стр. 31.

Слика 5. Снимак екрана. Социокултурна компетенција, стр. 33.

Слика 6. Насловна страна часописа. Фотографија аутора из Архиве Филолошке гимназије, стр. 75.

Слика 7. Насловна страна часописа. Фотографија аутора из Архиве Филолошке гимназије, стр. 95.

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

*„Ум није суд који треба да се испуни, него ватра која треба да се распламса.“
(Плутарх)*

1.1. Предмет истраживања

Распиривање ватрених искри, које помиње овај старогрчки мислилац, у српским ученицима започело је знатно касније него у осталим европским државама услед историјских немира. Израђавана турском влашћу, тек 1830. године и добијањем хатишерифа Србија је стекла право да отвара своје школе, болнице, оснива штампарије (Дамљановић 2000: 57). Од када је почетком истог века забележен почетак средњошколске наставе у Срба, па све до окончања следећег, на овом степену образовања није било изгледа да српски ученици темељније уче стране језике у стручним филолошким гимназијама, премда су ти предмети традиционално чинили неизоставан део школских програма (Ignjačević 2012: 693; Muhvić 1979: 122; Мутавцић & Трбојевић-Милошевић 2014: 164).

У српској средини питања руског језика у филолошким гимназијама представљају практично неистражена поља. То нас је мотивисало да за предмет истраживања поставимо наставу руског језика и књижевности у Филолошкој гимназији у Београду и Карловачкој гимназији у Сремским Карловцима. Временски оквир којим се бавимо (1990–2020) диктирао је сплет неких образовних реформи. Наиме, за развојни пут поменутих гимназија у искључиво филолошке битне су нам три прилике. **Прва**, да подсетимо који профили средњих школа постоје након Другог светског рата – тачку коју видимо као преломну због промена које су уследиле и опоравка друштва. Реформама из 1958. године на овом образовном ступњу разликују се: „[...] виша гимназија, грана се сегмент средњих стручних школа, осавременују се школе за квалификоване раднике, постоје и даље учитељске школе [...]“ (Трнавац & Ђорђевић 2017: 117). **Друга**, да истакнемо да је средином '70-их година XX века уведено средње усмерено образовање на основу Резолуције Десетог конгреса Савеза комуниста Југославије (одржаног од 27. до 30. маја 1974. године). Тај јединствени концепт подразумевао је две фазе. Прва је била заједничка основа за све ученике и пружала је свима опште образовање у трајању од две године. У другој су сви ученици стицали стручно образовање, које је трајало једну или две године. Након завршетка стицао се III или IV степен стручне спреме, чиме су матуранти одмах били оспособљени за тржиште рада. Гимназије, које су предмет нашег интересовања, тада добијају улогу да школују будуће преводиоце-сараднике и инокореспонденте у оквиру заједничких општеобразовних, општестручних и ужестручних предмета. Будући да су ученици учили два страна језика са два или четири часа недељно (као општестручни или ужестручни предмет), било је логично претпоставити да ће са првим великим променама у образовању наступити њихов преображај у филолошке установе. То представља **трећу** прилику која се одиграла 1991. године: „[...] усмерено образовање [је – М.М.] 1991. године отишло на 'светлиште историје', заједно са [...] другим реторичким конструктима некадашње Југославије“ (Ваћевић 2006: 124). Након тога се средњошколски систем разгранав по принципу: „[...] рехабилитује се гимназија као средња општеобразовна школа, која не образује за занимање, већ само за даље студирање на факултетима (са три типа: општи тип, друштвено-језички и природно-математички), стабилизују се средње стручне школе и издвајају из јединствених образовних центара (са образовним програмима од једне до четири године) у чијем су систему и средње уметничке школе (музичке, балетске и школе за индустријско обликовање)“ (Трнавац & Ђорђевић, 2017: 117). У том историјском пресеку у Филолошкој и Карловачкој гимназији оснивају се одељења живих и класичних језика, чиме постају специјализоване филолошке гимназије. Тек од 2023. године створила се могућност уписивања

ученика у специфична, тзв. *одељења са посебним способностима за филолошке науке*, у највећим градовима Србије (Јагодини, Ваљеву, Шапцу, Краљеву, Крушевцу, Нишу, Суботици, Крагујевцу и Смедереву).¹

Будући да овај временски оквир у постојању поменутих гимназија до сада није разматран, интересовање ће нам бити усмерено на остваривање наставе из руског језика, руске књижевности, превођења, и праћено појединим фактима од значаја за нашу тему (као што су, на пример, историјско-политичке околности, друштвена атмосфера и путања руског језика у школама у контексту образовних реформи). У целом тексту под „наставом“ (рус. *обучение*) подразумевамо „процес преношења и усвајања знања, навика и умења, у којем учествује онај ко учи и кога уче у заједничкој делатности“ (Азимов & Щукин 2009: 168).² Стога тежиште наше дисертације биће управо *процес* (реализација) тог обостраног прегалаштва свих учесника презентован не кроз компаративни, већ корелативни објектив школа. Иако је у методичкој литератури познато да се лексема *настава* најчешће употребљава у сагласју са језичким вештинама (*настава читања, настава писања* итд.)³, у дисертацији нисмо предвидели њихово теоријско разматрање, већ смо се концентрисали на испитивање ученичког домета у њима.

1.2. Циљеви и задаци истраживања

Општи циљ истраживања огледа се у аналитичком опису и периодизацији наставе у контексту друштвено-историјске перспективе током тридесет година (1990–2020) са фокусом на остваривање наставног процеса. Други циљ испољава се у анализи постигнућа ученика четвртог разреда генерације 2018–2022. помоћу тестирања стандардизованим тестовима и приказивања картотеке грешака на основу добијених резултата. Сагледавајући историјат развоја наставе из предмета „Руски језик“ и „Основи превођења“ у обема гимназијама на основу, пре свега, школских архива, треба реализовати следеће задатке истраживања:

- указати на карактеристике наставног процеса у различитим временским периодима;
- уочити да ли се наставни процес морао прилагођавати друштвеним променама и шта је представљало највећи изазов у одговарајућој деценији;
- представити општа постигнућа ученика и њихове пројекте као примере из наставне праксе;
- утврдити да ли се огледа напредак у језику ученика у четворогодишњем периоду на основу тестирања истим тестом;
- утврдити ниво лингвистичке компетенције из руског језика на основу тестирања стандардизованим тестом и испитати да ли је у корелацији са очекивањима прописаним у правилницима за филолошке гимназије;
- креирати картотеку грешака ученика заврших разреда ових гимназија и пружити препоруке за успешније усвајање руског језичког система.

¹ Према: <https://prosveta.gov.rs/prosveta/srednje-obrazovanje/gimnazije/specijalizovne-gimnazije-i-odeljenja/specijalizovana-odeljenja-za-ucenike-sa-posebnim-sposobnostima-za-filoloske-nauke/> (датум приступа: 8.2.2024.).

² У овој дисертацији превод са страних језика на српски језик је наш.

³ У богатом мозаику руске литературе и практичних саветима за усвајање руског као страног в. публикације вредне пажње с почетка миленијума (Пассов 2006, Щукин 2006, Балыхина 2007, Гез & Фролова 2008, Капитонова 2009, Московкин & Щукин 2010), односно из последње декаде (Шибко 2014, Пассов 2015, Акишина & Каган 2019, Щукин 2020, Розанова 2020, Щукин 2021).

1.3. Хипотезе проистекле из формулисаних циљева:

1. Претпоставља се да на положај руског језика у филолошким гимназијама утиче друштвено-образовна клима успостављена крајем прошлог века, која доводи до недовољне заинтересованости за учење овог језика, а тиме и бојазан од укидања целих одељења у којима се руски учи као први страни језик;

2. Претпоставља се да Филолошка гимназија сваке године бележи већи број уписаних ученика у односу на Карловачку гимназију због тога што је у основним школама београдских општина руски језик заступљенији као други страни језик него у Аутономној покрајини Војводини;

3. Претпоставља се да Карловачка гимназија услед истакнутог друштвено-културног значаја града у ком се налази, а нарочито из градских страница историје које су исписали руски емигранти, има развијенију културну сарадњу са руским градовима, која утиче на учесталост ђачких путовања у Русију;

4. Претпоставља се да је недовољно развијена међусобна интеракција наставног кадра и ученика гимназија;

5. Претпоставља се да су проблеми професора руског језика ових и других гимназија исти, а да су базирани на нестабилном положају руског језика у српском образовању;

6. Претпоставља се да не постоји адекватно образложење релевантних институција у земљи зашто у поменутим гимназијама није предвиђено учење руског језика од почетка, будући да је то потенцијал којим би се учврстио положај руског језика у њима;

7. Претпоставља се да ученици завршног разреда филолошких гимназија у испитиваним језичким вештинама достижу ниво Б2 (прописан према *Заједничком европском референтном оквиру за језике*), захваљујући специфичном концепту по коме уче руски језик;

8. Претпоставља се да резултати теста са пријемног испита, рађеног на почетку и крају школовања, показују напредак у језику ученика, независно од њихове спољашње и унутрашње мотивације за учење руског језика;

9. Претпоставља се да се у обема гимназијама уочава немарност у архивирању школске документације на штету професора и ученика.

1.4. Методе, инструменти и узорак истраживања

У теоријском делу истраживања користили смо историјску, аналитичку и дескриптивну методу. Четврто, пето и шесто поглавље издвајају употребљена квалитативна метода истраживања – полуструктурисани интервју и метода обрачунавања података уз помоћ програма *Microsoft Excel*. Ова поглавља обликована су по идеји бележења сведочења гимназијских професорки, јер сматрамо да она најверодостојније приказују живот руских одељења. Интервјуисање је спроведено током 2021. године највећим делом у школама са професоркама руског језика, које су предавале у периоду омеђеном насловом дисертације. Међутим, две професорке су нам проследили одговоре писменим путем због здравствених компликација, које су их до краја писања тезе онемогућавале да разговарамо уживо. Остали

снимци интервјуа су транскрибовани уз минимално прилагођавање писаном тексту. Наш узорак чини девет саговорница, које су желеле да наступе анонимно. Сви разговори су трајали 90 минута. За потребе интервјуа сачинили смо две групе питања. Првој групи припадају четири главна, која се понављају у свакој декади, и неколико споредних забележених током истраживања. Другу групу чини десет уопштених, најразноликијих питања, која су нам користила у закључивању. Поред ових метода, у седмом поглављу је коришћено тестирање стандардизованим тестовима уз две методе које га следе, а то су дескриптивна статистика и квалитативни опис. Првим тестом желели смо да испитамо претпоставку да сви ученици, независно од мотивације и школског успеха, показују боља постигнућа на истом тесту на крају него на почетку школовања. За то нам је послужио тест са пријемног испита који су ученици радили у неизмењеном облику у временском распону од четири године. Други, стандардизовани тест за одређивање нивоа знања језика, односи се на проверавање наше претпоставке да ученици филолошких гимназија на крају завршеног средњег специјализованог образовања владају руским језиком на нивоу Б2 (у читању, слушању и писању). Узорак су чинили 20 ученика четврте године обе гимназије исте генерације, који су до тада учили руски језик у истим условима (мислимо на трајање наставе, усвојено градиво, фонд часова).

1.5. Структура дисертације

Дисертација је организована у осам целина. У првом поглављу говори се о предмету рада, циљевима, хипотезама, коришћеним методама, инструментима и узорку истраживања. У другом поглављу, *Положај руског језика током три века: ретроспективни приказ*, будући да нисмо засновали тему на теоријској, већ историјско-друштвеној и културној позадини, у овом поглављу на темељима доступне литературе пружа се ретроспективни осврт на место руског језика током триста година у српском образовном систему. Захваљујући таквом сагледавању, расветлићемо статус руског језика у филолошким гимназијама током периода којим се бавимо. У трећем поглављу, *Наставни програми руског језика за филолошке гимназије у српској средини*, анализирали смо наставне планове и програме за руски језик и предмет „Основи превођења“ са циљем да уочимо најважније одлике, мапирамо измене, сазнамо да ли су били усклађени са развојним и образовним потребама ученика. У наредна три поглавља, четвртом – *Од експерименталних до стварних одељења (1990–1999)*, петом – *У непрестаној борби за једног ученика више (2000–2009)* и шестом – *Осавремењивање наставе (2010–2020)* приказана су ученичка постигнућа, резултати квалитативног истраживања, необјављивана архивска грађа, али и сазнања о руском језику као другом страном у овим гимназијама, која су непозната нашој научној јавности. У седмом поглављу, *Постигнућа ученика у тестирању*, приказани су резултати ученика добијени двама тестовима праћени картотетком грешака. *Закључна разматрања*, формулисана у истоименом осмом поглављу, подељена су у две целине у којима се проверавају постављене хипотезе и сумира тридесетогодишњи период.

1.6. Значај истраживања

Поред уопштеног доприноса који носи један овако замишљен рад, будући да српској русистичкој лингводидактици недостају радови о настави руског језика у школама одређеног профила⁴, фрагментарни допринос огледа се у пружању увида у литературу о аспектима

⁴ Наш закључак поткрепљен је библиографијама (Dimitrijević 1984, Пипер 1984, Пипер 1990, Končarević & Vićentić 1995, Кончаревић & Трнавац 2004, Вићентић & Пипер 2006, Петровић 2017, Петровић 2023) и

делатности у погледу руског језика у основном и средњем образовању (имамо у виду објављиване ваннаставне активности на руском језику у другим школама, наставне планове и програме за руски језик, тестирања на руском језику у нашој средини). Тиме је омогућено парцијално читање наше дисертације, као и примена фрагмената из наставе у филолошким гимназијама, другим школама или у методици наставе страних језика. Упоредо с тим, читајући архивске документе и друге изворе о овим гимназијама и имајући пред собом њихову, за нас, веома важну улогу у сваком добу, оправдана је потреба за обрадом *једног* њиховог сегмента у поменутом историјском пресеку. Стога наш рад поприма и документалистички карактер.

2. ПОЛОЖАЈ РУСКОГ ЈЕЗИКА ТОКОМ ТРИ ВЕКА: РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИКАЗ

2.1. Заступљеност руског језика у XIX веку и првој половини XX века

Како је балкански простор увек представљао везу између Европе и Мале Азије, немали број пута био је сфера утицаја великих сила и „поприште бројних сукоба“ (Обрадовић & Базић 2021: 11). У овом периоду на историјској мапи од утицајних снага говоримо о Хабзбуршком, Отоманском и Руском царству, Великој Британији и Француској (XIX век), којима се крајем века придружују Немачка и Италија. Њихова смена доминантности одражавала се на унутрашње уређење потчињене државе, па и на заступљеност страних језика, будући да је „[...] институционално учење страних језика увек повезано са језичком политиком државе у одређеном времену, са интензитетом, традицијом и културно-политичким везама земље чији се језик изучава као циљни језик [...]“ (Шуваковић 2018: 105).

Почетак XIX века за српски народ је доба сукоба за ослобођење од турске власти, а касније Балканских ратова (1912–1913), у којима је велику улогу играло Руско царство, указујући своју помоћ због духовно-културолошке блискости. Због тога не треба да изненађује што ће овај период остати забележен као почетак институционализоване наставе руског језика у српском школству. Прецизније, сматра се да је то наступило 1849. године, када је руски језик уведен у београдску Богословију (док је Београд још припадао Османском царству) као обавезни наставни предмет.⁵ Међутим, уколико говоримо о постојању руског језика у наставном процесу, сагласни смо са П. Пипером да би се та граница морала померити на век раније (Пипер 2006: 22). Тачније, на долазак руских учитеља Максима Суворова и Емануила Козачинског у Сремске Карловце, на молбу митрополита Мојсија Петровића (1677–1730) упућену Петру Великом да се Србима обезбеди помоћ у виду књига и учитеља. Оснивањем Славенске (1726–1731) и Славенско-латинске школе (1733–1737) литература, која је коришћена у настави, писана је на руском језику. Захваљујући томе, „српски ученици Славенске школе у Сремским Карловцима, пре двеста осамдесет година, учећи (а) на језику свог учитеља (б) језик који се звао славенски, а био рускословенски, тј. руски црквени језик, учили су два основна вида језика образовних Руса свога времена“ (Пипер 2006: 22). Након Богословије руски језик се настањује у средње школе поред раније присутног немачког, француског, грчког, латинског и старословенског језика. Убрзо је у овом веку уследило његово распрострањивање: „[...] Од средине седамдесетих година руски језик се изучава у готово свим средњим стручним школама, а отвара се и Катедра за руски језик и књижевност на Великој школи, тада највишој школској установи у земљи [...]“ (Дамљановић & Кончаревић 2010: 195). Д. Дамљановић појашњава да је до тога дошло услед сличности два језика и експанзије руске књижевности, односно услед подршке највеће словенске државе Србији у борби против непријатеља (Дамљановић 2023: 18–19). Но, када крајем седамдесетих година XIX века власт преузму тзв. *народњаци*, предвођени краљем Миланом Обреновићем (1854–1901), који су били привржени проаустријској политици, није било назнака да ће се ширење руског језика наставити.⁶ Ово „поигравање“ са руским језиком приликом промене владајуће странке показало се као константа сваке епохе, о чему говоре и аутори са различитих временских дистанци. На пример, у XXI веку Д. Дамљановић и К. Кончаревић тврде да ће на статус руског

⁵ Тако наводе: Радевић 1965: 85–93, Радевић 1971: 493–505, Радевић 1977: 31–36, Митропан 1977: 37–49, Дамљановић 2000: 62–74, Дамљановић & Кончаревић 2010: 14. Детаљније о увођењу руског језика у Богословију в. у: Дамљановић & Кончаревић 2010: 14–33.

⁶ Детаљније о међупартијској борби и вишестранању које је било од утицаја на учење руског језика тада в. у: Протић 1990, Дарам 1997, Шемякин 2007.

језика у образовању Србије утицати међудржавни и међуцрквени односи, економске и културне везе и њихови потенцијали (Дамљановић & Кончаревић 2010: 8). Са друге стране, непосредно након завршетка Другог светског рата, М. Кравар пише да на заступљеност страних језика у школама утиче и општи идеолошки (политички) правац школе (Kravar 1946: 167), а Ц. Митов свему поменутом придодаје и географски положај одређене земље (Митов 1989: 321). Почетак XX века, тачније 1902, била је година увођења руског језика у гимназијску наставу у наставни програм VII и VIII разреда са два часа недељно. Захваљујући радовима В. Бакића (Бакић 1900), П. Протића (Протић 1903) и М. Гајића (Гајић 1907), познато нам је како се тада одвијала настава. У тренутку када је руски језик уведен у наставу ученици су највише учили немачки језик. Иако је руски био заступљен тек у неким школама, ово је доба у коме настају неки од најзначајнијих наслова о руском језику, који ће утврдити његово место у методици наставе страних језика.⁷

Друштвена клима након Првог светског рата је изразито неповољна по статус руског језика. Окончањем војних сукоба престају да постоје четири царства, формирају се нове државе: „[...] Нови (XX) век је донео и нове промене и на Балкану и међу великим силама. Аустро-Угарска се распала, Отоманска империја је крајем Првог светског рата потиснута са Балкана, а Царску Русију је после Октобарске револуције заменио Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР). У Европи и на Балкану, појавила се нова велика сила – Сједињене Америчке Државе (САД). Крајем XX и почетком XXI века, поред великих сила, утицај на балканске процесе све је више вршила Европска унија (ЕУ) [...]“ (Обрадовић & Базић 2021: 11–12). Словенске државе нису биле наклоњене једна другој. Према Д. Дамљановић, Октобарска револуција је довела до прекида односа Совјетског Савеза са Краљевином Срба, Хрвата и Словенаца што је потрајало до 1940. године (Дамљановић 2023: 23). Очекивано, то је утицало на заступљеност страних језика у школском систему, те након Првог светског рата, а „у складу са франкофилском политиком краља Александра француски постаје први страни језик, којег следи немачки“ (Шуваковић 2018: 105). Очигледно је у овом случају француски био оруђе идеологије, како су истицали поједини аутори (Матић 1945: 4; Kravar 1946: 166; Гајић 1989: 476). У званичним установама није било руског језика осим у учитељским школама, како наводе Д. Дамљановић и К. Кончаревић (Дамљановић & Кончаревић 2010: 223). Са друге стране пак треба подсетити да је управо Октобарска револуција проузроковала талас емиграције који је уточиште нашао у Србији. На тај начин су руски емигранти у друштво Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца уплитали и матерњи језик. Овај историјски догађај А. Арефјев види као последицу, која је довела до значајне присутности руског језика у Источној Европи и на Балкану: „[...] приметан продор руског језика у Источну Европу и на Балкан почео је 1920-их година након завршетка грађанског рата и бекства у иностранство [...]“ (Арефјев 2012: 226). Штавише, везе које су још тада успостављене са Сремским Карловцима касније ће резултирати братимљењем градова.⁸

2.2. Заступљеност руског језика у другој половини XX века

Другачију слику страних језика у школству доноси исход Другог светског рата. Претпоставља се да је у међуратном периоду учење руског језика сведено на кружоке и приватне течајеве, а да руског језика није било у школама, како о последњем пише С. Матић

⁷ Импресивна грађа о почецима, развоју методике наставе руског језика, уџбеничкој продукцији и сл. може се пронаћи у наведеним библиографијама.

⁸ О заслугама руских емиграната на подручју Војводине в. у: Арсењев 2011.

(Матић 1945: 4).⁹ У међуратном периоду „институционално учење руског за време Другог светског рата организовано је једино у Бугарској“ (Дамљановић & Кончаревић 2010: 232), док М. Кравар тврди да се у Хрватској учио само у „незнатном броју слободних гимназија“ (Kravar 1946: 164). Победа Совјетског Савеза у овом рату и његова помоћ Југославији у борби за ослобођење уносе промене у заступљености страних језика у српском школству. Наиме, „[...] 1945. уводи се руски као обавезни језик, док се немачки избацује до 1948. када се поново враћа у школске програме. При томе, присутно је настојање да се минимализује учење француског и енглеског [...]“ (Ignjačević 2006 у: Шуваковић 2018: 106). Међутим, убрзо ће даље одвијање политичких догађаја између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Совјетског Савеза променити положај руског језика. Када је Социјалистичка Федеративна Република Југославија напустила Информациони биро комунистичких партија 1948. године уследило је истискивање руског језика. Због тога ће почетак **педесетих** година обележити најлошији период по руски језик, до те мере да „1953. године руски језик учи свега 1% ученика целе тадашње Југославије“ (Дамљановић & Кончаревић 2010: 255). Две године касније из извештаја А. Луковић и С. Мочилник сазнајемо да у осмогодишњим школама ученици највише уче француски и немачки језик, и то: француски у 603 школе, немачки у 510 школа, руски у 198 школа, а енглески у 48 школа (Луковић & Мочилник 1957: 95). Поред тога, у истом извору наводи се да се у средњим стручним школама немачки учи у 61 школи, француски у 59 школа, руски у 39 школа, а енглески у 30 школа, за разлику од гимназија у којима се на првом месту учи француски, на другом немачки, а на трећем (скоро у једнакој мери) руски и енглески (Луковић & Мочилник 1957: 97–98). Један од разлога за овакав статус руског језика може бити поистовећивање језика са идеологијом, како примећује Љ. Ђурић: „[...] лаици и данас [...] гаје одбојност према неким језицима, поистовећујући њихово учење са прихватањем (неретко уско тумачених и превазиђених) политичко-идеолошких опредељења датих држава из одређених историјских раздобља [...]“ (Ђурић 2015: 112).

У **шестој деценији** бележи се пораст интересовања за руски језик и његова кулминација. То је „златно време за руски језик у српској школи“ (Марич 2015: 27), које почиње 1961. године, када савезна и републичка власт објављују *Правилник о спровођењу планова и програма школа* у погледу наставе страних језика и *Упутство* за његову реализацију. Поводом овог документа З. Мухвић истиче да је „њиме требало решити негативне особине у настави страних језика“ (Muhvić 1979: 123). Конкретно, „замишљено је да четири страна језика (немачки, француски, енглески, руски) буду равномерно заступљена и да ученици у средњим школама наставе да уче језик који су учили у основној школи“ (Muhvić 1979: 123). Сличан став износи и Б. Станковић, говорећи да треба подржати могућност учења четири језика (руски, енглески, немачки и француски), али исто тако да приоритет имају први и други наведени језик (Станковић 2008: 43 у: Гинић 2018: 110). Исти аутор објашњава да су за успон руског језика у овом периоду заслужна општа ангажовања руске и српске стране на генералном плану: „[...] Овај својеврсни 'бум' у изучавању руског језика код нас увелико је последица ондашње геополитичке ситуације и узлета науке, технике и технологије у Совјетском Савезу, пре свега у области освајања космоса, али су несумњиво томе значајно допринела и упорна залагања Славистичког друштва да и званичницима, и јавности укаже на многострук значај руског језика за наш не само културни већ и општи развитак [...]“ (Станковић 2008: 10). То се рефлектовало и на наредну деценију. Крајем **седамдесетих** година, тачније 1977/78. године, „руски језик учи 51% ученика, док енглески језик учи 22%, француски 20% и немачки 7% ученика“ (Гинић 2018: 110). Овај „словенски“ талас се наставио и у **осамдесетим** годинама. Наиме, А. Арефјев наводи да крајем те деценије више од половине

⁹ Детаљније о руским манифестацијама у међуратном периоду в. у: Кончаревић 2023: 31–42.

становништва Савезне Федеративне Републике Југославије (пре свега у Србији) говори руски у некој мери (Арефьев 2012: 231). Ц. Митов износи прецизније податке: „47% ученика учи руски, 31,8% енглески, 16,3% француски и 4,9% немачки језик“ (Митов 1989: 322). Осим њих, Д. Рудан сведочи да је на крају исте деценије руски језик учило укупно 50% ученика, и то 29% као први, а 21% као други страни језик (Рудан 1990: 116). Са друге стране, почетком деведесетих година (тачније, у 1991. години) у средњим школама Србије енглески је заступљен са 33,1%, руски са 44,8%, а немачки са 10,3%, како наводи Н. Димитријевић (Dimitrijević 1995: 15). Сведоци смо да су то биле последње године у којима је руски језик био заступљенији од енглеског.

2.3. Заступљеност руског језика на размеђи векова

Иако је практично немогуће јасно подвући границе за многе процесе који су се дешавали у друштву и рефлектовали на просветно поље, представимо укратко општи амбијент. Историјски токови на прелазу векова – „[...] Рушење берлинског зида, уједињење Немачке, распуштање Варшавског пакта, као и распад СССР-а, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година XX века, означили су нестанак биполарног света и почетак глобалне надмоћи западних земаља предвођених САД [...]“ (Обрадовић & Базић 2021: 22), отвориће геополитички утицај ових држава на Балкану у коме ће се наћи и Србија. Будући да је после 1945. уведен систем образовања СССР-а, а после 1989. САД-а, како примећује З. Аврамовић (Аврамовић 2007: 245), позиција у којој се нашао руски језик не охрабрује.

Последња деценија XX века је за наше друштво била фаза крупних промена. Доживели смо „тројаки слом југословенске државе (слом друштвено-политичког система, међунационалних односа и Југославије као државе)“ (Димић et al. 2009: 110–111). Цела деценија обележена је сменом ратова и територијалним распарчавањем Савезне Федеративне Републике Југославије. Подсетимо, након што је са савезницима победила у Другом светском рату, формирана је Југославија као федерација шест република, која је у саставу имала Хрватску, Словенију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Македонију и Србију. У оквиру Србије настале су две аутономне покрајине, Војводина и Косово и Метохија. Почетком деценије уследило је отцепљење појединих држава-чланица. „Нова“ Савезна Република Југославија, формирана 1992. године, све време се суочавала са економским проблемима, инфлацијом, унутрашњим етничким конфликтима. Немири су кулминирали на подручју Косова и Метохије и дошло је до сукоба са западним земљама. Ратно стање изазвано 1999. године од стране чланица НАТО-а на Савезну Републику Југославију, та „тачка преокрета у међународним односима“ (Gačić & Mićović 2019: 218), уследила је неочекивано, агресивно и трајала је 78 дана. Остаће забележено у историји да су бомбардовање једне (ионако исцрпљене) земље учиниле силе недозвољеним средствима ратовања – осиромашеним уранијумом. Војна интервенција чланица НАТО-а која је уследила крајем марта „са образложењем спречавања 'кршења људских права Албанаца' и 'хуманитарне катастрофе' на Косову“ (Обрадовић & Базић 2021: 24–25) имала је за последицу успостављање америчке базе на том тлу. Тај догађај видимо као почетак ширења енглеског језика у школству, будући да ће реформама српског образовног система надаље руководити међудржавне организације са средиштем у САД-у (о чему ће бити речи у уводном делу петог поглавља). Финансирањем српског образовања и својим утицајем, ти центри ће утицати на промену националне језичке политике, о чему детаљније пише Љ. Ђурић (Ђурић 2015: 13). Осим тога, стање након распада СССР-а сигурно је допринело чињеници да је на глобалном нивоу уследило потискивање руског језика. О томе пишу поједини руски аутори (Киршова & Зикова 2005: 70; Шибко 2014: 9; Арефьев 2012: 231). Ти догађаји на глобалном плану у српском образовању створили су својеврсну „арену страних језика“, како примећује А. Арефјев: „[...] Земље Источне Европе и

Балкана постале су јединствено поприште геоллингвистичког сукоба између руског, немачког, француског и енглеског језика у којем је последњи достигао највећи успех, пре свега, међу омладином [...]“ (Арефјев 2012: 263). Како је то изгледало у школама? Када Комисија за развој школског програма 2003. године прихвата идеју о заступљености више језика истакавши да „сваки [страни] језик који се и до сада учио у нашем систему образовања може бити базични предмет“ (Комисија за развој школског програма 2003: 89), на основу предлога Наставничког већа и мишљења родитеља школе сачињавају листу страних језика. Пошто су родитељи добили прилику да одлучују, у неким истраживањима се показало да они бирају језик који је тренутно популаран (Брайкович 2009: 67; Jovanović & Sánchez Radulović 2013: 373–392). Уследила је ситуација у којој је „[...] по први пут у српској образовној историји било предвиђено учење страних језика од првог дана образовног процеса, учење најмање два страна језика у различитим фазама обавезног дванаестогодишњег школовања, као и могућност увођења трећег, четвртог, петог итд. страног језика, у складу са потребама ученика и интересима и могућностима локалних заједница“ (Filipović et al. 2006: 120). Тако је од 2001. до 2004. године „[...] један страни језик био на листи базичних/основних наставних предмета (то јест оних који се уче од почетка до краја школовања), а други страни језик био предвиђен као обавезан наставни предмет од почетка другог циклуса (основно образовање требало је да траје укупно девет година, три циклуса по три године). У трећем циклусу основног образовања, било је предвиђено да се заинтересованим ученицима омогући факултативно учење још једног страног језика (који може бити и језик друштвене средине)“ (Ђурић 2015: 285–286). Од 2005. године страни језик је заступљен као обавезни наставни предмет у првом разреду основне школе са два часа недељно, а од 2007. године се може учити као други страни језик у оквиру обавезног изборног предмета са истим фондом (од петог до осмог разреда). Тиме смо добили ситуацију да у време писања наше дисертације ученици по закону као први или други страни језик могу учити један од шест светских језика.

Пошто је у овом раздобљу поглед очевидно усмерен ка Западу, интересовање за учење руског језика је потиснуто или се некада реализовало једноставним избацавањем из школских програма на основу одлуке директора школа, како закључује Б. Марић (Марич 2015: 27). У 2002. години српски слависти у саопштењу јавности указују на последице таквих поступака: „[...] Протеривање руског језика из наших школа већ сада има негативних последица, а у будућности оне ће бити израженије, свеобухватније и егзистенцијалније, јер изучавање руског као јединог словенског светског језика у српској средини нема само комуникативне циљеве, већ је знање руског језика и познавање руске културе један од битних фактора за опстанак и природни развој српског језика и писма, културе и духовности српског народа [...]“ (Станковић 2005: 14). Уколико би постојала нека сумња да учење руског језика више није интересантно, статистички подаци од средине до краја прве деценије новог миленијума не обмањују. А. Арефјев наводи да се „[...] у периоду од школске 2004/2005. до 2010/2011. године број ученика који уче руски језик у Републици Србији значајно смањио са 131 хиљаде на 63 хиљаде, а да је број школа у којима се учио руски језик током истог периода опао за 2,5 пута. [...] У систему општег средњег образовања ове републике, према подацима републичког Министарства просвете, доминира енглески језик: учи га 580 хиљада деце (70,0%), 87 хиљада (10,5%) учи немачки, 80 хиљада учи француски (9,7%), а руски 7,6% свих школараца (8 хиљада српске деце учи италијански, а 3,2 хиљаде шпански) [...]“ (Арефјев 2012: 238). Исти аутор износи узнемиравајуће прорачуне за двадесетогодишњи период (Слика 1):

Таблица 3.2

**Число владевших русским языком
в восточноевропейских и балканских странах в 1990, 2004 и 2010 годах**

Страны	Число владевших русским языком в 1990 году, чел.	Число владевших русским языком в 2004 году, чел.	Число владевших русским языком в 2010 году, чел.	Общая численность населения, человек в 2010 году	Доля владевших русским языком в составе всего населения в 2010 году, %
Албания	50 000	20 000	15 000	2 831 000	0,5
Болгария	5 000 000	2 800 000	2 000 000	7 365 000	27,2
Босния и Герцеговина	500 000	100 000	15 000	3 760 000	0,4
Венгрия	1 000 000	300 000	200 000	9 994 000	2,0
Македония	50 000	20 000	10 000	2 057 000	0,6
Польша	19 000 000	9 000 000	5 500 000	38 501 000	14,3
Румыния	550 000	200 000	150 000	19 043 000	0,8
Сербия*	4 200 000	2 100 000	1 400 000	7 121 000	19,7
Словакия	2 500 000	1 800 000	1 300 000	5 425 000	24,0
Словения	125 000	50 000	30 000	2 053 000	1,5
Хорватия	500 000	150 000	50 000	4 483 000	1,1
Черногория	350 000	200 000	150 000	626 000	23,9
Чехия	4 000 000	2 600 000	2 000 000	10 468 000	19,1
Итого:	38 025 000	18 260 000	12 885 000	113 727 000	11,3

*Без учета самопровозглашенной в 2008 г. Республики Косово (АК Косово и Метохия).

Слика 1. Снимак екрана. Број оних који владају руским језиком у источноевропским и балканским земљама (Арефьев 2012: 232–233).

Примећујемо да број оних који владају руским језиком у скоро свим државама – суседима Србије (Албанији, Бугарској, Босни и Херцеговини, Македонији, Румунији, Словенији, Хрватској и Црној Гори) опада. Једино се у Мађарској бележи пораст у другој години. Када је реч о Србији, за двадесет година тај број се смањило за скоро 3 милиона људи.

Представљајући положај руског језика у **протеклих десетак година**, најпре треба истаћи да су подаци о заступљености страних језика доступни на сајту Републичког завода за статистику. У случају основног образовања неке информације се објављују од 2012/3, а средњошколског од 2009/10. године. Као и крајем претходне деценије, и у овој уочавамо неједнаку заступљеност страних језика у образовању, како пише С. Марковић (Марковић 2023: 138). У *Табели 1* приказан је број ученика који су учили руски као први страни језик у основним школама на територији Републике Србије (без података о стању на Косову и Метохији).¹⁰

¹⁰ Преузето са: <https://data.stat.gov.rs/AdvancedSearch?languageCode=sr-Cyrl> (датум приступа: 1.11.2024.)

Табела 1. Број ученика у основним школама који уче руски као први страни језик.

Година	Нижи разреди (I–IV)	Виши разреди (V–VIII)
2012/13.	1816	1671
2013/14.	2161	3275
2014/15.	1436	2107
2015/16.	1341	2614
2016/17.	1260	1644
2017/18.	1018	1804
2018/19.	1038	1461
2019/20.	773	1093
2020/21.	846	1179

Говорећи о нижим разредима, у извору на кога смо се ослањали нисмо пронашли у којим се регионима руски учи као први страни језик. Изузев у другој представљеној години (2013/14), сваке године се смањивао број ученика. Тако их је у последњој години било скоро хиљаду мање него у првој. У последње четири године уочавамо да је разлика у броју ученика незнатна: у 2018. има 20 ученика више него у 2017. години, а у 2020. тек тридесетак више него у 2019. години. Иако из табеле видимо да у вишим разредима руски језик учи више ученика у односу на ниже разреде, испоставило се да је три пута сваке друге године (2013, 2015, 2017) било више заинтересованих ученика за учење руског језика. Осим тога, број ученика који уче руски језик два пута је био приближан: 2012. и 2015. године (1671/1644), односно 2019. и 2020. године (1093/1179). Сагласни смо са мишљењем Ј. Гинић и Л. Меденице да руски у овом контексту учи веома мало ученика (Гинић & Меденица 2023: 118). Поред тога, исти аутори истичу да је „у 2016. години број ученика који учи руски као први језик три пута мањи у првом разреду у односу на осми, док француски и немачки не бележе овакве падове“ (Гинић & Меденица 2023: 118), што не би требало да буде допуштено.

Када је реч о руском као другом страном језику на овом ступњу образовања, А. Јовановић износи графички приказ заступљености страних језика у нашим школама (Јовановић 2023: 100). У Табели 2 приказаћемо податке из тог извора, који се односе само на руски језик:

Табела 2. Проценат ученика у основним школама који уче руски као други страни језик.

Година	Проценат	Број ученика у генерацији
2012/13.	20,25	281,488
2013/14.	19,37	281,145
2014/15.	19,19	284,901
2015/16.	18,45	283,116
2016/17.	18,30	283,478
2017/18.	18,00	274,932
2018/19.	17,84	266,673
2019/20.	17,57	259,790
2020/21.	17,63	254,779

Из приложеног видимо да је проценат ученика који уче руски као други страни језик за девет година опао за 2,62%. Иако се то делимично може оправдати варирањем броја ученика у генерацији, на основу података за пет година (2012–2016), у којима је генерација бројила између 282,000 и 284,000 ученика, уочава се опадање процента (са 20,25% на 18,30%). Оваква

тенденција онеспокојава, како примећују Ј. Гинић и Л. Меденица: „[...] Ако је 2012. године заступљеност руског језика као другог страног у школама, која је износила нешто више или мање од 20%, била сасвим задовољавајућа, онда је потребно истаћи да се актуелно стање може сматрати прилично забрињавајућим“ (Гинић & Меденица 2023: 119–120). Јасно је да је неопходно реализовати одговарајући пројекат, који би подразумевао равномеран положај страних језика у образовном систему.

Заступљеност руског језика у средњем образовању није уједначена са осталим страним језицима. Подсетимо, у време писања наше дисертације, на овом ступњу образовања један страни језик (најчешће енглески) се учи као обавезан предмет или се уче два страна језика од којих је један сигурно енглески. Према табеларним подацима А. Јовановић (Слика 2), број ученика који уче руски као први страни језик у средњим школама се за дванаест година смањио пет пута.

Језик	Руски		Француски		Шпански	
Школска година	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик
2020/21	3.149	12.239	2.666	22.732	111	1.142
2019/20	4.292	12.331	2.841	23.955	94	1.294
2018/19	3.129	12.388	2.885	24.913	93	1.296
2017/18	3.149	12.590	2.998	24.565	160	1.421
2016/17	3.333	13.035	3.711	25.970	159	1.335
2015/16	4.682	13.449	3.576	26.527	147	1.329
2014/15	4.852	13.437	3.717	28.067	127	1.297
2013/14	6.202	14.170	4.236	28.641	107	1.346
2012/13	8.272	14.236	5.643	29.560	106	1.139
2011/12	10.959	15.124	6.855	29.381	106	1.377
2010/11	13.029	15.522	8.664	30.054	112	1.286
2009/10	15.742	14.884	9.454	29.110	180	1.083

Слика 2. Снимак екрана. Број ученика који уче руски као први и други страни језик. (Јовановић 2023: 103).

Поред представљеног, навешћемо још неке податке из 2020. године, који могу бити од значаја за географски простор којем припадају Филолошка гимназија и Карловачка гимназија. На пример, „на територији Војводине руски језик се учи у 104 основне школе, и то углавном у мањим срединама“ (Друштво за стране језике и књижевности Србије 2020: 18). Са друге стране, „у основним школама београдских општина руски језик се учи у 61 школи. Око 13,000 ученика учи руски као други страни језик у основним и средњим школама на територији Војводине, а 14,562 у основним школама београдских општина“ (Друштво за стране језике и књижевности Србије 2020: 18–21).

Коначно, заокружујући ову целину, поменућемо да је А. Арефјев још 2006. године упозорио да ће се за двадесет једну годину (од 2004. до 2025. године) број говорника руског језика у земљама Источне Европе и Балкана смањити за више од три пута. До 2050. године

број оних који говоре руски у целом свету износиће 130 милиона. Како је приказано на слици (Слика 3), то ће представљати најмањи број људи који говоре руски у XXI веку.

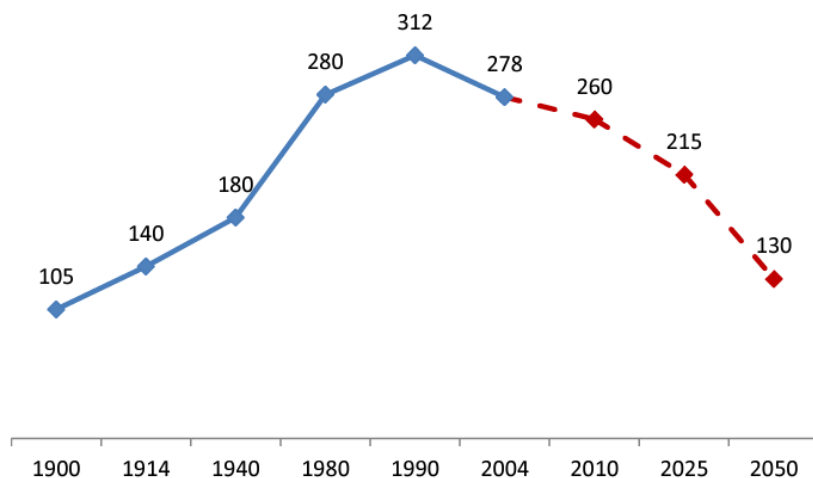

Рис. 3. Тенденции распространения русского языка в XX веке и в первой четверти XXI века (оценка и прогноз)

Слика 3. Снимак екрана. Тенденција ширења руског језика у XX веку и првој четвртини XXI века. (Арефьев 2012: 431).

Да сумирамо. Званично и општеприхваћено, руски језик се у српском образовању учи од 1849. године, јер је тада уведен у најзначајнију тадашњу образовну установу. Незванично, но биографски поткрепљено, руски је присутан од XVIII века, када је постао део наставног процеса. У том веку уче се немачки, француски, руски, грчки, латински и старословенски језик. Свега тридесетак година касније сменом власти долази до његовог потискивања. Затим настаје фаза када се уводи у школски систем (1902), а од тада се поменутим језицима, који се могу учити у српским школама, придружује и енглески. Практично, у првих педесет година XX века руски језик је био на маргини или га није било (тридесетих година). Након Првог светског рата завладали су француски и немачки. У међуратном периоду руски није био присутан у школама, већ га је било тек у оквиру неких кружока. Такво стање је владало до тренутка када Совјетски Савез односи победу над А. Хитлером у Другом светском рату. Од 1945. године руски постаје обавезни језик у српском образовању, док се немачки (који се асоцирао са идеологијом фашизма) на кратко избацује. Престиж руског језика није дуго трајао, те га тако педесетих година практично нико не учи. Тада је било популарно учити француски и немачки језик, а, истовремено, уочава се пораст интересовања за енглески језик. Убрзо је културни и научно-технолошки процват СССР-а утицао да шездесете године буду период процвата руског језика у нашем образовању. У седмој деценији проценат ученика који уче руски језик износи чак 30% више у односу на енглески. Но, већ осамдесетих тај број је практично преполовљен – 47% ученика учи руски, а 31,8% енглески, како тврди Ц. Митов (Митов 1989: 322). Иако је 1991. године енглески језик у средњим школама мање заступљен него руски, крај миленијума обележиће почетак геополитичке доминације САД-а, а енглески ће постати *lingua franca*. То није могло избећи ни наше друштво, будући да је Русија у том периоду решавала своје унутрашње уређење због чега је њен утицај у нашој земљи био скоро не приметан. С обзиром на то да без политичког уплива неке државе у другу нема ни учења тог језика у њој (барем не са већом заступљеношћу), положај руског језика у нашем школству се постепено погоршава. У првој деценији XXI века (тачније од 2005. до 2010. године) „број ученика који уче руски у основној школи је више него преполовљен, док је руски у средњој школи заступљен са 7,6%“ (Арефьев 2012: 238). Када се опоравила, Русија се усмерила на

популаризацију руског језика широм света, и то, пре свега, отварањем својих центара у свету. Међутим, упркос томе, у другој и трећој деценији подаци о заступљености страних језика у школама указују да ученици у Србији нису довољно мотивисани да уче руски језик.

Овакво неповољно стање се одражавало и на филолошке гимназије тако што се неретко дешавало да у њима буду оформљена половична одељења ученика који уче руски као први страни језик. Имајући у виду чињеницу да на глобалне факторе не можемо да утичемо, не очекујемо да ће руски језик бити главни језик међународне комуникације у Европској Унији, као што је био 2004. године, према Б. Косановићу (Косановић 2005: 31). У перспективи је за почетак неопходно освестити време у којем живимо, те искористити све потенцијале, како би се наставило изучавање овог словенског језика у школама, које представља део традиције нашег образовног система.

3. НАСТАВНИ ПРОГРАМИ РУСКОГ ЈЕЗИКА ЗА ФИЛОЛОШКЕ ГИМНАЗИЈЕ У СРПСКОЈ СРЕДИНИ

Кључна специфичност филолошких гимназија огледа се у њиховим наставним програмима, којима се подвлачи да су то специјализоване образовне установе. У тим документима представљена су њихова три битна чиниоца – „*опсег* (екстензитет), *дубина* (интензитет) и *редослед* (структура) наставних садржаја“ (Гинић & Раичевић 2011: 19).

У српској научној јавности присутни су радови у којима се разматрају наставни програми, али не и школа овог профила. На такав закључак навела нас је доступна литература. Наиме, најстарији прилог теми средњег образовања објавио је В. Работин, дискутујући о наставном плану и програму за руски језик за 1947/48. годину (Работин 1948), док је први разред гимназије предмет рада О. Брајичић (Брајичић 1960). Када је реч о основном образовању, седамдесетих година XX века налазимо три прилога. Први је Г. Цимбаљевића о новом плану и програму за руски језик у Црној Гори (Цимбаљевић 1973), други Т. Шеремет о неопходности осавремењивања програма (Šeremet 1970–71), а трећи Л. Димитријев о покушају примене програма у руском језику (Dimitrijević 1973). За разлику од претходних аутора, двоје русиста (Стојнић 1987, Раичевић 2004) анализирају наставне програме страних језика у школском систему у оквиру актуелних реформи.

Другачија је слика у високошколском образовању. У протеклим годинама писано је о: наставном плану основних академских студија на Универзитету у Новом Саду (Стефановић 2017), руском језику у курикулумима Универзитета у Приштини (Милић 2017), наставном плану руског језика на Техничком факултету „Михајло Пупин“ (Ђуричић 2020), променама у курикулумима и студијским програмима на четири српска универзитета (Гинић et al. 2020) и плану и програму руског језика на Универзитету у Нишу (Тошић 2023). У два дисертацијама до сада су анализирани наставни програми у српској говорној и социокултурној средини на нижем основношколском узрасту (Ајџановић 2016) и корелација уџбеника и програма у настави страних језика у основним школама Србије (Микић 2013). Остављамо могућност да су се наставни планови и програми помињали успутно као елементи радова, чији наслови не упућују на њих.¹¹

У овом поглављу анализирали смо осам докумената о филолошким гимназијама, колико је и објављено током тродеценијског периода. Иако поједини документи у свом називу садрже одређење „Филолошка / филолошке гимназије“, треба разјаснити да се они односе и на Карловачку гимназију, премда: „[...] Наставни садржаји, одређени и регулисани планом и програмом, обавезни су у сваком погледу, за све наставнике, све школе (истог нивоа и врсте) и све ученике [...]“ (Комисија за развој школског програма 2003: 15 у: Ђурић 2013: 248).

¹¹ Истраживања овог питања о другим страним језицима (енглеском, немачком и француском) углавном датирају од двехиљадитих година, и то су претежно делови докторских дисертација. Тако, на пример, Б. Стикић представља део наставних планова и програма за француски језик (Stikić 2007), док је анализа наставних планова и програма стручног и пословног енглеског језика заступљена у дисертацији Д. Ђукић (Đukić 2016). Контрастивна анализа наставних планова и програма за матерњи језик на некадашњем српскохрватском говорном подручју обрађена је у опсежној истоименој дисертацији Ј. Михајловић (Михајловић 2013). Компаративној анализи наставних планова и програма за немачки језик у Србији и Немачкој посвећен је рад Н. Момчиловић (Momčilović 2014), а анализи наставног програма француског језика у гимназији прилог Љ. Ђурић (Ђурић 2013).

3.1. Наставни план и програм из 1997. године

Појавом *Правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији* („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, XLVI/24) 25. 12. 1997. године (у даљем тексту – *Правилник 1997*) престаје да важи *Правилник о огледном плану и програму образовања у културолошко-језичкој струци за образовни профил инокореспондент – сарадник четвртог степена стручне спреме*. По овом документу, насталом још за време усмереног образовања, одшколоване су прве генерације ученика филолошких гимназија. Мада је одраније препозната његова важност (о чему раније пише М. Сибиновић)¹² први наставни план и програм разрађен је безмало десет година касније.

Из *Правилника 1997* сазнајемо да су ученици у оквиру првог страног језика могли бирати енглески, француски, немачки, руски, шпански, јапански и кинески језик од којих су се прва четири могла учити као други страни језик. Ученици су пет пута недељно имали наставу из првог страног језика, а три пута из другог. Укупан фонд часова за први страни језик по разредима износио је: 185 (I), 175 (II), 180 (III) и 160 (IV), а за други страни језик 111 (I), 105 (II), 108 (III) и 96 (IV). Настава се изводила у групама од 8 до 12 ученика. У делу „СМЕР ЖИВИ ЈЕЗИЦИ“ за први страни језик наведен је заједнички и посебан део програма. На почетку се дефинишу **циљеви** наставе страног језика у филолошким гимназијама: „[...] продубљивање језичких знања и вештина у свим језичким активностима; савладавање основних знања из цивилизације, културе и књижевности земаља чији се језик учи; оспособљавање за наставак образовања; неговање духа толеранције и отворености према другим цивилизацијским моделима“ (*Правилник 1997*: 30–31).

Заједнички **задаци** груписани су у генералне и индивидуалне: „Развијање језичких способности ради бољег разумевања усмених и писмених исказа, усменог и писменог изражавања, превођења са циљног на српски (матерњи) језик и са српског (матерњег) на циљни језик. Стицање експлицитних знања о језичком систему циљног језика и развијање способности уочавања језичких законитости. Стицање хуманистичког образовања и упознавање са најзначајнијим правцима и књижевним остварењима датог говорног подручја. Стицање навике самосталног читања на циљном језику. Развијање интелектуалних способности, општег образовног и културног нивоа и подстицање критичког мишљења. Овладавање методама за самостални рад, проширивање и усавршавање стеченог знања“ (*Правилник 1997*: 31).

Оперативни задаци представљени су у оквиру потцелина разумевање говора, усмено изражавање, разумевање писаног текста и овладавање техникама читања и писменог изражавања. У даљем навођењу раздвојили смо разреде, представивши прва два, а затим друга два разреда, јер се задаци допуњују.

У **I** разреду од ученика се очекује да оствари:

- разумевање говора у различитим комуникативним ситуацијама: у разреду, темама из свакодневног живота и интересовања ученика, краћих усмених излагања и упутстава;
- усмено изражавање: развијање способности усменог представљања и описивања лица, предмета и догађаја; изражавање укуса, потребе, намере, припадања, мишљења;

¹² „[...] Њен (мисли се на *Филолошку гимназију* – додала М.М.) наставни план и програм усмерен је ка дубљем понирању у нашу културу као делу европске и светске цивилизације. Оствариван на савремени начин, тај план и програм би требало да задовољава потребе и омогући бржи развој мотивисаних за рад најдаровитијих ученика [...]“ (Сибиновић 1988: 81).

- разумевање писаног текста и овладавање техникама читања: тражење информација читањем у себи једноставнијих и краћих прозних текстова; читање једноставнијих поетских текстова ради разумевања основне поруке;
- писмено изражавање: састављање незваничних писама [...], опис слике, састављање краћих једноставних дијалога и писање вођених састава са познатом тематиком (*Правилник 1997: 31*).

У **II** разреду разумевање говора се проширује убацивањем саговорника и разумевањем краћих звучних и видео-записа са познатом тематиком. Разговара се о актуелним темама и савременим збивањима. Усмено изражавање се допуњује очекивањима од ученика да траже и дају савете и информације (о себи, другима, месту или догађају). Поред тога, у фокусу је изражавање мишљења, равнодушности и страха, трајања радње, могућности и немогућности, као и причање доживљаја или догађаја. Разумевање писаног текста се продубљује информативним текстовима и уочавањем основних вредности једноставнијих књижевних текстова. У писменом изражавању задаје се састављање званичних писама (тражење и давање потребних информација); опис особе, предмета или пејзажа, састављање плана текста; састављање кратких и једноставних наративних и дескриптивних текстова, писање припремљеног и слободног састава на дату тему са претходно обрађеном тематиком.¹³

У **III** разреду у разумевање говора уводи се развијање способности разумевања саговорника у разговору о различитим темама и у природном ритму, глобално разумевање краћих аутентичних звучних и видео записа са непознатом тематиком и глобално разумевање различитих језичких регистара. На разумевање говора и природни темпо ставља се акценат и у **IV** разреду. Код усменог изражавања подразумева се давање усмених резимеа о информацијама са звучних и видео снимака о актуелним збивањима и темама из свакодневног живота, усавршавање самосталних излагања о познатој тематици, описивање историјског догађаја, док се у **IV** разреду све допуњује аргументованим изношењем сопствених и туђих ставова, коментара и претпоставки о будућим догађајима. У разумевању писаног текста и читању уводе се новински и стручни текстови, уочавају и сагледавају вредности књижевних текстова, самостална интерпретација дела, разумевање књижевно-научне терминологије. У **IV** разреду треба усавршавати технике информативног читања, непосредног разумевања дужих и сложенијих текстова. Писмено изражавање је проширеније него у почетним разредима. Сада се планира: састављање биографије, умеће изражавања одређеног захтева у званичном писму, пружање савета или гаранција, тражење и давање дозволе, састављање резимеа, описивање ситуације или низа радњи у неком догађају, писање слободног састава, превођење краћих текстова у складу са захтевима програма. Поред тога, неопходно је научити ученике да износе аргументовано мишљење, саставе приказ и коментар неког догађаја уз приказивање различитих гледишта и да пишу саставе на слободну тему.

Комуникативне функције, које преносимо дословно, изложене су у виду неколико реченица за сваки разред:

I: „Представљање (лични подаци, занимање, склоности, хобији); изражавање општег стања, расположења, осећања, глади, жеђи, умора, сопствених жеља. Поздрављање, захваљивање, извињавање, давање комплимената, давање афирмативног и негативног одговора, исказивање свог мишљења, тражење објашњења, помоћи. Идентификовање и представљање трећег лица; означавање и описивање особе, живих бића, предмета, ситуација.“

¹³ Оперативни задаци за II, III и IV разред издвојени су и уобличени према: *Правилник 1997: 31–32*.

II: „Изражавање склоности, жеља, потреба, намера, планова, забране, дозволе или наредбе, навика; тражење, давање и прихватање савета. Изражавање лепих жеља. Исказивање особина и карактеристика лица и других живих бића, предмета и појава; бројно и количинско одређивање. Сналажење у простору: употреба просторних одредница. Оријентација у времену у односу на тренутак говора или на неки тренутак у прошлости.“

III: „Изражавање дивљења, жаљења, страха, притужбе, захтева, претпоставке, сигурности и сумње, неопходности и обавезе, допадања и недопадања, задовољства и незадовољства, интензитета. Давање објашњења; приказивање одвијања и понављања радње. Оријентација у времену и простору, преношење туђих речи.“

IV: „Изражавање знања и незнања, слагања и неслагања; давање и тражење савета, предлога, образлагање, убеђивање. Тражење или давање речи у дискусији, реаговање на нечије излагање, одобравање и неодобравање нечијих поступака; приговарање. Поређење и истицање сличности, разлика и супротности. Изражавање повезаности идеја и догађаја, њихова узрочно-последична веза.“¹⁴

Говорне ситуације су у два разреда исте, али има и нових. Уочавамо да се од II разреда у наставу постепено уводи културолошка димензија која се наставља до краја школовања. Ово сматрамо изузетном вредношћу датог Правилника, нарочито ако узмемо у обзир да се деведесетих година XX века формира лингвокултурологија као посебан лингвистички правац.¹⁵ Од комуникацијских ситуација издвајају се:

I: „Школа (наставни предмети, распоред часова, календар). Породица: односи између чланова породице и њихове особине; становање, сусрети и односи између младих, слободно време, спорт; свакодневни живот, временски услови и метеоролошка прогноза, празници; опис људи (физичке и карактерне особине), опис места, биљни и животињски свет.“

II: „Школа: свакодневни живот и проблеми ученика, успеси и неуспеси, систем образовања наш и у земљи чији се језик учи. Породица: место чланова породице у друштвеном животу и њихова занимања, породични буџет. Значајни културни и историјски догађаји и споменици (наши и земаља чији се језик учи); традиција, знамените личности из света културе и науке, путовања, сналажење у страној земљи.“

III: „Култура и цивилизација земаља чији се језик учи: значајни историјски догађаји везани за друштвене промене, друштвено-политички систем, односи у савременом друштву, специфичности свакодневног живота; уметничко стваралаштво.“

IV: „Култура и цивилизација земаља чији се језик учи: културне установе, споменици, музичка остварења, заштита природног и културног блага, научно-техничка достигнућа, средства јавног информисања. Предрасуде и стереотипи. Заштита животне средине.“¹⁶

¹⁴ Наведено према: *Правилник 1997*: 31–32.

¹⁵ Опширније о томе в., на пример, у: Маслова 2001: 9; Дейкина & Левушкина 2012: 24.

¹⁶ Цитирано према: *Правилник 1997*: 31–32.

У заједничком делу *Правилника 1997* наведено је да у сваком разреду у оба полугодишта ученици имају по два писмена задатка и по једну писмену проверу из књижевности.

На наредним страницама приказаћемо садржај *Правилника 1997* у потцелинама *језик* и *књижевност*, док ћемо о превођењу накнадно говорити. С тим у вези, истичемо да су у овом Правилнику сви примери на руском језику написани латиничним писмом (на пример, *prodavatü, deöstvovatü*), а ми ћемо користити ћирилично. Ради уштеде простора, наводићемо по један пример за реченичне моделе, иако их у *Правилнику 1997* негде има више. Правилници су доступни јавности, али сматрамо да је навођење садржаја неизоставан елемент овог поглавља, будући да ће се наши закључци базирати углавном на садржају представљених правилника.

3.1.1. Први разред

*Језик*¹⁷

1) Морфологија

Променљиве врсте речи:

а) именице: варијанте падежних наставака ген. јд. на -у (*кило сахару, прибавить шагу*); лок. јд. на -у (*о береге, на берегу*); ном. мн. на -а/-я/-ья/-е (*город – города, дерево – деревья, учителя, гражданин – граждане*). Промена именица типа *армия, здание, время*. Именице којима се означава професија људи, њихова национална и територијална припадност (са најчешћим суфиксима: -ак/-як/-анин/-янин/-аре/-атор/-ятор/-ен/-ка/-ер/-льщик/-льщица). Именице *pluralia tantum* (*брюки, духи*), непроменљиве именице (*бюро, метро, пальто, кофе*). Презимена на -ов/-ев. Акценат и померање акцента;

б) заменице: опште, одричне (*никто, ничто, никакой, ничей*), неодређене *кто-то, кто-нибудь, некоторый, несколько*;

в) придеви: поређење придева, компаратив придева типа *старший, младший, старше, младше*; прост облик суперлатива (*ближайший, простейший, худший*). Присвојни придеви на -ов/-ев/-ский. Придеви за означавање простора и времена (*сегодняшний, здешний*). Рекција придева – уочавање разлике у односу на српски језик (на конкретној лексици у тексту);

г) бројеви: принцип промена основних бројева 1, 2, 3, 4, 5–20, 30, 40, 50, 100, 200–400, 500–900, 1000 и њихова употреба са освртом на исказивање количине (броја и времена) са предлозима *с–до, с–по, от–до, к* и сл. Исказивање времена на сату у разговорном и службеном стилу. Четири основне рачунске радње. Акценат бројева, писање бројева речима;

д) глаголи: најчешће алтернације основе у презенту и простом будућем времену. Творба вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцента. Глаголи кретања – обнављање, систематизација и увођење нових у наставни процес (*гнать-гонять, брести-бродить*). Најчешћи префикси за грађење глагола: **в-** (*вносить, входить*), **вз-** (*взлететь, взбежать*), **воз-** (*возбудить*), **вы-** (*выбежать, вышить*), **до-** (*добежать*), **за-** (*запеть*), **из-** (*избрать*), **на-** (*набросить*), **по-** (*побежать, поговорить*), **под-** (*подбежать*), **при-** (*приготовить, приехать*), **у-** (*улетать*) и сл. Најчешћи суфикси за грађење глагола: **-ать** (*встречать, ужинать*), **-вать** (*продавать*), **-еть** (*умнеть*), **-ивать** (*рассматривать*), **-ывать** (*связывать*), **-овать**

¹⁷ За овај разред све цитирамо према 38. страници, за други према 39, за трећи према 40, а за четврти према странама 40–41.

(действовать). Глаголски прилози. Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик (на конкретној лексици у тексту). Акценат глагола и померање акцента.

Непроменљиве врсте речи:

а) прилози: прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину – систематизација; поређење прилога;

б) предлози: најфреквентнији предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику: *за* + акуз., *за* + инстр. у просторној одредби; *из-за* + ген. у одредби одвајања од места и узрока; *из-под* + ген. у одредби места; *к* + дат. у одредби времена, *по* + дат. у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; *у* + ген. у просторној одредби;

в) везници: најфреквентнији прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица (*а, да, и, но, или*) и најфреквентнији сложени везници: *потому что, так как, перед тем как, прежде чем* и сл.

Реченични модели су представљени посебно. У I разреду треба примењивати реченичне моделе предвиђене за основну школу и тежити уочавању сличности и разлика у изражавању истих односа у српском и руском језику. У I разреду пажњу треба посветити потврдним, одричним и упитним моделима за исказивање односа:

а) субјекатско-предикатских: реченице са именским предикатом са копулама *быть, стать, являться* и нултом копулом. (*Его отец был врачом, а он станет инженером. Это утверждение является спорным. Он сильнее всех.*);

б) објекатских: реченице са директним и индиректним објектом (*Мы смотрели новую картину. Мальчик слушается матери. Бойцы пожертвовали жизнью.*);

в) просторних: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Я иду туда. Девушка стоит за дверью.*);

г) атрибутивних: реченице са атрибутом у суперлативу и зависном падежу (*А.С.Пушкин является величайшим русским поэтом. Я забыл тетрадь по русскому языку.*);

д) временских: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Я пришёл раньше тебя. Они вернулись к вечеру.*);

ђ) начинских: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Он говорит по-русски. Книги пошлите по почте.*);

е) узрочних: реченице са одредбом израженом зависним падежом (*Он не приехал в срок по болезни.*).

Када је реч о сложеној реченици, обрађују се независно-сложене и зависно-сложене реченице, употреба зареза, управни и неуправни говор.

II) Поред морфологије, помињу се још неке области. У оквиру лексикологије треба обратити пажњу на полисемију, хомониме, међујезичке хомониме и парониме у тексту. Инсистира се на уочавању лексичке спојивости између руских лексема у српском језику. Када је реч о **лексикографији**, ученике треба упознати са структуром двојезичних речника. У оквиру **ортографије** на почетку се скреће пажња на интерпункцију, поделу речи на слоге и писање великих слова са освртом на разлике између руског и српског језика. У оквиру **ортоепије** треба увежбавати најбитније одлике изговора у разговорном језику у односу на стандардни (неутрални) изговор.

Филолошке гимназије од осталих школа издвајају раздвојени часови матерњег језика и књижевности. То је позитивно утицало на лекције о руској књижевности. У пракси се дешавало да се једна наставна јединица у исто време обрађивала на часовима вођеним на матерњем и страном језику. За обраду стране лектире у свим разредима предвиђа се 50 часова годишње. Анализи неког књижевног дела претходио је увид у друштвени контекст и пишчево стваралаштво.

Страна лектира у I разреду прилагођена је почетном читању на руском језику због чега се ученици најпре сусрећу са краћим врстама из усмене књижевности или одломцима дела. У лектиру спадају руске народне приче, бајке, песме, пословице, загонетке, честе песме из руског фолклора (рус. *частушки*), а тачније: *Кашица из топора*, *Глупой жених*, *Жена-спорица*, *Василиса Прекрасная*, *Гуси-лебеди*, *Ах, кабы на цветы да не морозы*, *Илья Муромец* и *Соловей разбойник* (отрывок). Заступљене су басне И. А. Крилова: *Волк и ягнёнок*, *Слон на власти*, *Волк на псарне*, *Лебедь, щука и рак*. Поред тога, обрађује се поезија писаца В. А. Жуковског (*Листок*, *Узник*, *9 марта 1823*, *Море*, *Минувших дней очарование*), А. С. Пушкина (*Ты и Вы*, *Я Вас любил*, *Поэт*, *Пророк*, *Зимний вечер*), М. Ј. Лермонтова (*Парус*, *Родина*, *И скучно и грустно...*). Од прозних врста обрађују се одломци или краће врсте писаца: И. С. Тургенева (*Муму*), Л. Н. Толстоја (*Детство*, гл. 15), А. П. Чехова (*Шуточка*), И. Иљфа и Ј. Петрова (*Двенадцать стульев*), М. А. Шолохова (*Жеребёнок*) и М. А. Булгакова (*Псалом*). Подразумева се да ученици у школи тумаче лектиру, коју су претходно прочитали у оквиру домаћег задатка.

3.1.2. Други разред

Језик

I) Морфологија

Променљиве врсте речи:

а) именице: изведене и сложене именице, скраћенице (ВУЗ, КОМСОМОЛ, БАМ, МГУ), именице са суфиксима субјективне оцене, на пример, за мушки род: -ок, -чик (*листок*, *магазинчик*), за женски род: -ка, -онка/-ёнка (*ручка*, *девочка*, *сестрёнка*), за средњи род -ецо, -це (*письмецо*, *деревце*). Акценат именица;

б) заменице: одричне заменице *некого/нечего*, опште заменице *сам*, *самый*, *любой*;

в) придеви: дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном). Акценат придева и померање акцента;

г) бројеви: исказивање мере и степена. Редни и збирни бројеви. Прости и десетни разломци;

д) глаголи: императив глагола свршеног вида у ситуацијама, обнављење и систематизација глаголских префикса. Улога префиксације у измени глаголског вида. Префикси као средства за изражавање допунских значења код глагола кретања. Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација). Систематизација глаголских прилога. Глаголски придеви. Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту. Акценат глагола.

Непроменљиве врсте речи:

- а) прилози:** најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа + о (*тихо, скромно*) и придевска основа + и (*по-руски, практички*);
- б) предлози:** систематизација предлога и предлошких конструкција;
- в) везници:** прости везници, најфреквентнији сложени везници;

Реченичне моделе који су предвиђени програмом за I разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У II разреду пажњу треба усмерити на моделе у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање односа:

а) субјекатско-предикатских: реченице са краћим придевским обликом у предикату (*Я был болен гриппом.*);

б) објекатских: реченице са објектом у инфинитиву (*Врач советовал мне отдохнуть.*) и сложене реченице (*Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.*);

в) начинских: реченице са глаголским прилогом (*Друзья возвращались домой весело разговаривая.*) и сложене реченице (*Мы всё сделали так, как сказал учитель.*);

г) временских: реченице са глаголским прилогом (*Возвращаясь домой, я встретил товарища.*) и сложене реченице (*Как только скрылось солнце, стало холодно.*);

д) узрочних: реченице са глаголским прилогом и сложена реченица у функцији узрока (*Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня. // Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.*);

ђ) циљних: реченице са одредбом у инфинитиву и сложена реченица са инфинитивом (*Мать отпустила дочку гулять. Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*);

е) условних: потенцијална, реална и иреална сложена реченица (*Если ты ко мне придёшь, я тебе всё объясню. // Если бы ты хотел, ты мог бы остаться. // Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*).

У одричној реченици треба увежбати неодређено-личне реченице.

II) С обзиром на то да се у морфологији разрађују сложене реченице, у оквиру **ортографије** акценат је на употреби зареза у тој реченици са освртом на разлике између руског и српског језика. У оквиру **ортоепије** треба увежбавати варирање изговора у области вокализма и консонантизма. У оквиру **лексикологије** се обрађују синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними, основно и пренесено значење речи, деминутиви. У оквиру **лексикографије** ученике треба упознати са структуром једнојезичних речника.

Књижевност

У овом разреду планирана је обрада раздобља од средњег века до XVIII века. Како је упознавање са друштвеним околностима претходило анализи књижевног дела, у оквиру **средњег** века требало је говорити о развоју источнословенског друштва и културе у том веку, прадомовини Словена, настанку првих источнословенских држава и животу у њима, материјалној и духовној култури. Предложено је упознавање ученика са почецима писмености и књижевним стварањем, световном и црквеном књижевношћу. Поред тога, предвиђено је информисање ученика о татарском ропству, борби за уједињење Русије, времену смутње. У лектиру спадају дела: *Слово о полку Игореве* (отрывки); *Золотое слово Святослава*, *Плач Ярославны*, *Бегство Игоря из плена и возвращение на Русь*; *Повести временных лет: Смерть Олега*, *Предание об основании Киева*.

Дело *Житије протопопа Авакума* које је он сам написао (Гудзи, „Хрестоматија“, стр. 459) било је једино, које је спадало у лектиру за **XVII век**. Осим тога, ученицима је требало говорити о Русији после смутње, реформама патријарха Никона и цара Алексеја Михајловича.

Када је реч о **XVIII веку**, планирано је информисати ученике о европеизацији Русије, реформама Петра Великог, његовим наследницима, просветитељству, Катарини Великој, класицизму, сентиментализму. Лектиру су чинила књижевна дела М. В. Ломоносова (*Вечернее размышление о Божьем величестве – отрывок*), А. Н. Радишчева (*Путешествие из Петербурга в Москву – отрывок Лыбани*), Д. И. Фонвизина (*Недоросль – отрывок*), Н. М. Карамзина (*Бедная Лиза*), А. С. Пушкина (*Медный всадник, Капитанская дочка, Станционный смотритель, Евгений Онегин – отрывок, Памятник, Зимняя дорога*), М. Ј. Љермонтова (*Герой нашего времени, Тучи, Выхожу один я на дорогу, Прощай, немытая Россия, Парус, Бородино, Утёс*) и С. Т. Аксакова (*Алёнкин цветочек*).

3.1.3. Трећи разред

Језик

І) Морфологија

Променљиве врсте речи

а) именице: именице општег рода, *pluralia i singularia tantum*, род скраћеница, наши и страни познатији географски називи са специфичностима у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група (творба, м. и ж. род, ном. и ген. мн.). Именице придевског порекла. Преглед наставака у генитиву именица *pluralia tantum*. Акценат;

б) заменице: неодређене заменице са *-то, -нибудь, либо, кое-, как*. Повратна заменица уз глаголе, употреба заменице *свой*, заменица *сей*. Односне заменице и корелација;

в) придеви: присвојни придеви типа *медвежий, -ья, -ье, -ьи*. Разлика у употреби простог и сложеног компаратива и суперлатива. Разлика у рекцији придева између руског и српског језика;

г) бројеви: систематизација промене основних бројева и њихова употреба. Бројеви *полтора* и *полтораства*, сложенице са *пол*;

д) глаголи: глаголи са значењем оба вида. Непарни глаголи. Глаголи кретања са префиксима. Различита значења глаголских облика на *-ся*. Императив 3. л. јд., 1. и 3. л. мн. Императив 2. л. јд. глагола типа *пить, петь, лечь, есть*. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка радње. Акценат.

Непроменљиве врсте речи

а) прилози: грађење прилога од других врста речи;

б) најчешћи узвици и њихова функција.

Наведени **реченични модели** из претходног разреда се обнављају и систематизују ради постизања два циља: **а)** ученици треба да схвате да се исти смисао (значење, однос) у руском језику може исказати средствима различитог нивоа (речју, синтагмом, полупредикативном конструкцијом, реченицом) и **б)** да се често исти смисао у руском и српском језику исказује на различите начине. Нарочито треба обратити пажњу на: уопштено-личне и безличне реченичне типове, инфинитивне реченице, специфичности у изражавању одрицања код

упитних реченица, претварање пасивне у активну конструкцију и сложене реченице и обрнуто. Треба наставити рад на усвајању зависно-сложених реченица са сложеним везницима (*вследствие того, в связи с тем* и сл.).

II) У оквиру лексикографије треба упознати ученике са речницима (синтагматски речник, речник синонима, ортографски речник, фразеолошки речник).

У *Правилнику* 1997 се не помињу **ортоепија** и **ортографија**.

Књижевност

У трећем разреду се обрађује историја XIX века и књижевни правац реализам. Од историјских догађаја ученици треба да усвоје теме, као што су: најопштији преглед прилога у Русији на почетку XIX века, Наполеонова најезда на Русију и Отаџбински рат, декабристи, Николајевска реакција на тајна друштва. Поред тога, обрађује се романтизам у руској књижевности као књижевни покрет и духовна атмосфера, уз одлике руског романтизма у односу на истоимени европски правац и најзначајније романтичаре. Било је потребно говорити и о преовладавању критичког духа, револуционарним демократама и народњацима, ослобођењу кметова 1861. године. У лектиру спадају дела: Н. В. Гогоља (*Тарас Бульба* – одломак *Смрт Андреја*, *Ревизор* – одломак), И. С. Тургенјева (*Записки охотника* – одломак, *Как хороши, как свежи были розы*, *Отцы и дети*), Ф. М. Достојевског (*Преступление и наказание* – одломак, *Братья Карамазовы* – одломак), Л. Н. Толстоја (*Война и мир* – одломци, *Анна Каренина*), А. П. Чехова (*Рассказы*), В. Г. Корољенка (*Слепой музыкант*). У поезији ученици треба да се упознају са песмама Ф. И. Тјучева, А. А. Фета и Н. А. Некрасова.

3.1.4. Четврти разред

Језик

Због скраћене школске године садржај је сажет. Тежиште је на систематизацији градива.

I) Морфологија

Променљиве врсте речи

а) именице: род непроменљивих именица, именице придевског и партиципског порекла, именичке абривијатуре, двојаки облици множине са различитим значењем. Систематизација акцената именица;

б) заменице: систематизација;

в) придеви: придеви пореклом од партиципа (писање *-ен* и *-енн*), заменица и бројева. Грађење придева са пејоративним, аугментативним, појачаним и умањеним основним значењем. Непроменљиви придеви. Систематизација акцента придева;

г) бројеви: систематизација;

д) глаголи: пренесена значења простих и сложених глагола кретања у појединим облицима. Значењска функција акцента код партиципа и других глаголских облика. Систематизација рекције глагола.

Непроменљиве врсте речи

а) прилози: систематизација;

б) предлози: систематизација предлошко-падежних конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, атрибутивних, временских, просторних, начинских, узрочних, циљних и других односа);

в) везници: систематизација везника уз систематизацију сложених реченица;

г) партикуле: преглед најчешћих партикула и њихових функција у реченици;

д) узвици: преглед најчешћих глаголских узвика и њихова функција.

Код **реченичних модела** пажња је усмерена на обнављање и систематизацију раније усвојених модела. Од осталих тема обрађују се: међумоделске трансформације, стилско диференцирање појединих реченичних модела, могућности трансформације једночланских реченица у двочлане и обрнуто, елиптичне реченице, однос личних и безличних реченица, значењска функција интонације и ред речи у реченици. Потребан је даљи рад на трансформацијама партиципских конструкција у сложену реченицу и обрнуто, као и на трансформацијама зависно-сложених у просте, проширене реченице и обрнуто.

II) У оквиру лексикологије увежбава се прелазак речи из једне категорије у другу и стилска функција фразеологизама и идиома.

Ни у овом разреду нема **ортоепије** и **ортографије**.

Књижевност

Ученици треба да знају главне догађаје из XX века (Октобарска револуција, период између два рата, ратни период, процес дестаљинизације) и главне представнике појединих књижевних праваца – симболизма, акмеизма, футуризма, имажинизма, пролетерске књижевности, нова струјања, процват научне фантастике. У лектиру спадају следећа дела: М. Горки (*На дне*), И. А. Буњин (*Рассказы по выбору*), А. А. Блок (*Девушка пела в церковном хоре; Ночь, улица, фонарь, аптека; Незнакомка*), В. В. Мајаковски (*Облако в штанах*), М. А. Булгаков (*Мастер и Маргарита*), С. А. Јесењин (*Письмо матери, Собака Качалова, Шагана, Не жалею, не зову, не плачу*), И. Ј. Бабель (*Конармия – одломак*), М. А. Шолохов (*Судьба человека*), М. И. Цветајева (*Стенька Разин, Стихи по выбору*), Б. Л. Пастернак (*Стихи по выбору*), О. Ј. Мандельштам (*Петербург*), А. А. Ахматова (*Сжала руки..., Сероглазый король, Клятва, Реквием*) и Ј. Јевтушенко (*Стихи по выбору*).

На крају садржаја налази се **упутство** за остваривање програма. У *Правилнику 1997* под неизоставним делом учења језика истакнут је рад са културним институцијама и центрима чији се језик учи (*Правилник 1997: 44*). Препозната је и важност ангажовања лектора који имају задатак „[...] да код ученика развијају нарочито комуникативну компетенцију и упознају ученике са елементима савремене цивилизације одговарајућег говорног подручја [...]“ (*Правилник 1997: 44*). У *Правилнику 1997* стоји да, поред одговарајућег уџбеника и дидактичког материјала, „[...] саставни део медијатеке чини и библиотека опремљена различитим врстама речника, граматика, историјама књижевности, збиркама граматичких вежбања, литературом из методике страних језика, стручним часописима, књижевним делима писаца предвиђених програмом, белетристиком на страном језику. Од наставних средстава медијатека мора имати касетофон, телевизор, видео, графоскоп, дијапројектор и по могућности пријемник за сателитски програм“ (*Правилник 1997: 45*). Међутим, овако замишљене кабинете наше школе су имале тек у трећој деценији.

Упутство се завршава **оцењивањем ученика**. Пошто смо у Матичним књигама ученика филолошких гимназија приметили да су ученици из руског језика углавном добијали петице, четворке и тројке, образложићемо принцип добијања само тих оцена, који је изложен у овом Правилнику. „[...] За одличну оцену (5) – ученик треба да разуме саговорника и усмена излагања у нормалном темпу; да се слободно изражава и активно учествује у конверзацији; да разуме прочитани текст; да самостално пише без крупнијих грешака и да води сугестивни дијалог. За врло добру оцену (4) – ученик не постиже у свему ниво захтева за одличну оцену, али се врло добро сналази; прави повремене грешке које битније не ометају разумевање усменог и писменог изражавања, слободно се упушта у усмено и писмено изражавање. За оцену добар (3) – ученик углавном схвата о чему се говори и може да се споразуме у конверзацији, иако су му потребна поновљена питања са упрошћавањима; успева да разуме текст или исказ уз помоћ извесних додатних објашњења; прави грешке у усменом и писменом изражавању; показује неуједначеност у нивоу знања и појединих вештина [...]“ (*Правилник 1997: 45*). При оцењивању наставник треба да буде објективан, одговоран, да редовно оцењује ученике и образлаже оцене.

Када је реч о **структури матурског испита**, ученици су полагали писмени испит из југословенске и опште књижевности (писање састава на једну задату тему) или писмени испит из српског језика, писмени и усмени испит из руског језика, израду и одбрану матурског рада. Ученици су могли да пишу матурски рад из другог страног живог језика, класичног језика, увода у општу лингвистику, реторике, филозофије, социологије, психологије, историје, ликовне културе, музичке културе и математике. У оквиру дела из руског језика ученици су полагали превод страног непознатог текста на српски језик (25–30 редова) и превод са српског језика на руски језик (до 20 редова). Коришћење речника и лексикона је било дозвољено. На усменом испиту ученици добијају текст 25–30 редова, који читају и врше граматичку анализу, након чега укратко воде конверзацију на страном језику. Усмени део испита служио је за испитивање говорне компетенције ученика и оспособљености да излаже и разговара о тексту, садржају и темама које га занимају. Списак испитних питања састављао је стручни актив. Ученици који су током четири године остварили одличан успех, одличну оцену из руског језика и добили одличну оцену на писменом испиту, били су ослобођени усменог дела. Да би се положио матурски испит, било је неопходно остварити позитивну оцену из свих делова испита.

Једна од најважнијих одлика наставног плана и програма за филолошке гимназије јесте предмет **„Основи превођења“**, који се појављује од III разреда. За овај предмет предвиђени фонд часова износио је два недељно (тј. 72 годишње). **Циљ** наставе је био „[...] оспособљавање ученика за разумевање процеса комуникације уопште и преводачке комуникације посебно“ (*Правилник 1997: 18*). Он се остварује кроз следеће **задатке**: „схватање суштине превођења, особености и значаја превођења; савладавање основних законитости и поступака приликом писменог и усменог превођења; развијање преводачке способности код ученика на часовима практичног вежбања; схватање значаја и одговорности у преводачком послу“ (*Правилник 1997: 18*). Садржај програма у оквиру живих језика предвиђа упознавање ученика са: „природом превођења, историјским развојем превођења, његовом друштвеном улогом, специфичностима превођења и специфичностима у односу на националну културу и традицију, облицима и врстама превођења, преводачким поступцима, помоћним средствима у превођењу, превођењу и контрастивној анализи, специфичним проблемима различитих врста превођења, етикецијом у превођењу“ (*Правилник 1997: 18*). Након садржаја приложено је **упутство** за остваривање програма. Настава превођења предвиђала је теоријски и практични део, а одвијала се у одељењу од 24 ученика. За усвајање теоријског дела било је неопходно издвојити 40%, а за практични 60% времена. У *Правилнику 1997* се наводи да је у фокусу наставе писмено превођење. Предложено је успостављање сарадње са културним

институцијама и центрима за обуку за оба вида превођења ради подстицања додатне мотивације ученика. Од наставних средстава користе се уџбеник за теоријски део и приручник за практични део, који треба да садржи аудио и видео материјал. У овом Правилнику наглашено је да су професори могли сами да израде приручник у сарадњи са стручњацима са Филолошког факултета Универзитета у Београду, уколико га није било. Провера знања ученика остваривала се путем два писмена задатка обично у виду превода (уз дозвољено коришћење речника) и контролних задатака. У оквиру слободних активности наведено је да се успешни ученички радови из овог предмета могу објављивати у школским часописима или као посебне збирке. На основу матичних књига закључили смо да су се оцене из превођења (најчешће) подударале са оценама из језика и да су то биле четворке и петице. Шта су ученици знали?: „[...] За одличну оцену (5) ученик мора да усвоји теоријска знања, да коректно и без већих грешака преводи писмено текстове чија тежина одговара нивоу знања страног језика ученика трећег разреда филолошке гимназије, да је у стању да консекутивно преведе краћи исказ (од 1 до 3 минута), да познаје технику симултаног превођења при чему се подразумева да је не може и примењивати. За оцену врло добар (4) ученик не постиже у свему ниво знања за одличну оцену, али се врло добро сналази у писменом преводу. Повремено прави грешке у преводу са матерњег на страни језик и приликом консекутивног превођења [...]“ (*Правилник 1997*: 19). Оцењивале су се све врсте писменог превођења уз напомену да превод поезије, консекутивно или симултано превођење не би требало знатно да утиче на смањење оцене.

Имајући у виду да се *Правилник 1997* појављује у специфичним друштвено-политичким околностима, сумњамо да се овако захтеван садржај могао испратити. У потцелини *Језик* видели смо да се у свим разредима обрађују променљиве и непроменљиве врсте речи, и то: именице, заменице, придеви, глаголи, бројеви у свим разредима, прилози, предлози, везници (у прва три разреда), узвици (III и IV) и речце (IV). У IV разреду у фокусу је систематизација градива. Ортоепија и ортографија заступљене су свега у прва два разреда, а то не сматрамо добрим решењем. Руски правописни систем је комплексан и може се усвојити тек непрекидним вежбањем до краја школовања. У завршним разредима инсистира се на уочавању сличности и разлика између два језика. Још почетком XX века слависта Радован Кошутин (1866–1949) говорио је о томе да је задатак учења руског језика у српској средини управо уочавање разлика између ова два језика (Кошутин 1911). У својим радовима залагао се за идеју да Срби приступе учењу руског као *инословенског*, а не *страног* језика, која је и нама блиска.¹⁸

Садржај потцелине *Књижевност* замишљен је идеалистично. За педесетак часова немогуће је реализовати дати хронолошки период. Важно је рећи да у *Правилнику 1997* није истакнуто на ком нивоу образовања се одлучивало о одабиру лектире. Како се испоставило нашим истраживањем, Актив професора руског језика је преузео на себе ту улогу. Сматрамо да је добра идеја упознати ученике са руском књижевношћу обрађујући прво краће књижевне врсте, али нисмо уверени да је ученике у почетним разредима одликовала и довољна зрелост да их разумеју (нарочито лектуру за други разред).

Истражујући колико је писано о књижевности и превођењу на овом ступњу образовања, уочили смо приличне празнине. Ауторе је најчешће интересовала *улога* школске лектире на овом узрасту и *место књижевног текста* у настави страних језика. У првом случају запажамо три прилога В. Раичевића (Raičević 1977, Раичевић 1980, Раичевич 1990). У другом случају срели смо један рад П. Митропана (Mitropan 1959), два рада из осамдесетих (Радовић 1987, Костић 1988) и исто толико нешто касније (Минић 1993, Стојнић 2001). Само један рад објављен у другој деценији бави се проучавањем конкретног писца у настави (Жутић

¹⁸ О концепцији наставе руског као страног језика међу Словенима в. детаљније у: Бердичевский 2022.

2011). Са друге стране, настава превођења у филолошким гимназијама није била предмет истраживања југословенских методичара, за разлику од превођења у настави страних језика о чијим функцијама и значају су (од слависта) писали Б. Дабић (Dabić 1986), Б. Шекуларац (Шекуларац 1987) и В. Раичевић (Раичевић 2016). Насупрот томе, највише радова посвећено је преводима конкретних дела.

3.2. Наставни планови и програми из 2000, 2004, 2006. и 2008. године

Иако у другој декади излазе четири документа, у њима нема конкретних измена у предмету руски језик, па ћемо овде приказати само новине. У **другом Правилнику о допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији** („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, XLIX/1) објављеном 31. 7. 2000. године уводи се учење италијанског језика. У **трећем Правилнику о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији** („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, LIII/8) објављеном 15. 7. 2004. године у првом члану мења се *назив* начина полагања матурског испита. Уместо *писменог испита* из српског језика и *писменог испита* из првог живог (страног) језика, сада имамо *тест знања* из српског језика, *тест знања* и усмени испит из првог живог (страног) језика. Тестом знања из српског и страног језика подразумева се целокупно градиво српског (или страног) језика. Додатно, брише се ранија могућност коришћења речника и лексикона, као и да за остале писмене испите није дозвољено коришћење помоћне литературе. Није нам познато зашто је дошло до те промене, ни зашто би то представљало проблем. Сматрамо да треба подстицати коришћење речника у настави. У **четвртном Правилнику о измени правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији** („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, LV/17) објављеном 26. 12. 2006. године измене се односе на предмет географија. У **петом Правилнику о допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији** („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, број 8) објављеном 4. 7. 2008. године српска књижевност је подвргнута корекцији.

Можемо закључити да је *Правилник 1997* двадесет година представљао фундамент „пирамиде знања“ за наш предмет. Данас он може да послужи као путоказ за оснивање руских одељења у неким другим гимназијама или државама. У трећој декади појавом три Правилника у кратком временском периоду испоставиће се да се језички садржај прописан овим правилником није мењао, што такође иде у прилог његовој актуелности.

3.3. Наставни план и програм из 2017. године

Шести правилник за филолошке гимназије, а други који се тиче руског језика, *Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији* („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, LXVI/1), у даљем тексту *Правилник 2017*, објављен је 10. 1. 2017. године и знатно је обимнији. Назив Правилника разликује се од претходних. Досадашњи наслови су писани великим словима, па је на први поглед нејасно да ли се мисли на истоимену школу или тип школе. Овај сада недвосмислено упућује на Филолошку гимназију, али поменули смо да се односи и на Карловачку гимназију.

Мада се на почетку наводи да њиме престају да важе сви до тада објављени Правилници, могуће је уочити подударности са наставним планом и програмом *Правилника 1997*. Да би се разумео опсег овог документа неопходно је истаћи да је у међувремену „[...] Европски парламент донео препоруку којом се указује на осам кључних компетенција од основног значаја за сваког појединца у друштву заснованом на знању: 1. комуникација на

матерњем језику, 2. комуникација на страним језицима, 3. математичка компетенција, 4. дигитална компетенција и основне компетенције у науци и технологији, 5. учење како се учи, 6. друштвене и грађанске компетенције, 7. смисао за иницијативу и предузетништво, 8. културна свест и изражавање [...]“ (Вучо 2018: 41–42). Поред тога, сада бива озваничен (а од осамдесетих година минулог века и заступљен) приступ учења језика посредством културе и обратно, што ће се у значајној мери истицати у овом документу.

Правилник 2017 отварају обимнији и комплекснији **циљеви** образовања и васпитања у филолошким гимназијама. Уводе се нови појмови – „писменост“ и „међупредметне компетенције“. Инсистира се на формирању свестране личности: „Циљ образовања и васпитања у филолошкој гимназији је да се путем стицања функционалних знања, овладавања вештинама, формирања ставова и вредности, у оквиру предвиђених наставних предмета, обезбеди: пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој ученика у складу са њиховим способностима, потребама, интересовањима; унапређивање математичке, научне, техничке, информатичке писмености и посебно језичке, уметничке и културне писмености, што је неопходно за наставак образовања и професионални развој; подршка развоју међупредметних компетенција“ (*Правилник 2017*: 12). Ако се присетимо циљева из 1997. године, од ученика се очекивало да прошире знања из основне школе, употпуњена културолошким подацима, стекну базу из културе и књижевности земаља чији језик уче и да негују дух толеранције. Међутим, пошто се наставни планови и програми пишу у духу времена, једно од главних обележја у моменту појављивања овог документа је дигитализација. Због тога је оправдано захтевати да ученици савладају основну информатичку писменост. Премда то до сада није истицано (али се увек подразумевало и било подржавано), у *Правилнику 2017* се од наставника тражи да учвршћује међупредметне компетенције.¹⁹

Од важности је да поменемо који су се језици у међувремену прикључили групи првих страних језика. Подсетимо, 1997. то су били енглески, француски, немачки, руски, шпански, јапански и кинески језик. Касније се појављује италијански, а од 2020. године и норвешки. Као други страни језик 1997. године су се могли учити енглески, француски, немачки, руски и шпански, који је у овом Правилнику изостављен. За факултативни језик предвиђено је 2 часа недељно у сва четири разреда.

Од првобитна четири циља учења првог страног језика смера „живи језици“ у 2017. години њихов број је достигао четрнаест. Циљеви су заједнички део програма које ради тачности преносимо у целини (*Слика 4*):

¹⁹ Више о међупредметним компетенцијама код српских методичара в. у: Кончаревић 1995, Кончаревић 1996, Мркаљ 2010, Раичевић 2021.

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК
ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕО ПРОГРАМА

Циљеви

1. Овладавање комуникативним вештинама и развијање способности и примена метода учења страног језика;
2. Развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова;
3. Развијање општих и специфичних стратегија учења и критичког мишљења;
4. Развијање способности за самостално, аутономно учење, тражење, селекцију и синтезу информација до којих се долази самосталним радом и претраживањем изворника различитог типа (писани и електронски извори, самостална истраживања на терену, интервјуи итд.);
5. Развијање интеркултурне компетенције, стицање знања и развијање способности вредновања и подстицање толеранције према страним и сопственој култури и језику. Термин култура схваћен је у најширем смислу као култура свакодневног живота, култура научних, технолошких и уметничких постигнућа и цивилизацијских успона и падова.
6. Стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и знања о функционисању страног и матерњег језика;
7. Усвајање знања из страног језика која ће ученику омогућити да се у усменој и писаној комуникацији компетентно и самосвесно споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, у оквиру формалног образовања и самостално, учење датог страног језика и других страних језика;

8. Стицање експлицитних знања о језичком систему циљног језика и развијање способности уочавања језичких законитости;
9. Развијање читалачких навика и различитих врста функционалне писмености. Подстицање самосталне читалачке активности у складу са сазнајним и узрастним способностима, нивоом знања страног језика и индивидуалним интересовањима ученика ради континуираног мотивисања ученика за даље читање;
10. Развијање способности читања и интерпретације књижевних текстова и дела књижевности за младе, нарочито савремене књижевности;
11. Упознавање са најзначајнијим књижевно-историјским правцима и репрезентативним књижевним делима;
12. Примењивање компетенција и стратегија читања и слушања на текстове различитих типова, врста и садржаја из других научних и предметних области (српски/матерњи језик, уметности, друштвене, природне и техничке науке);
13. Развијање способности медијације, тј. превођења и других врста преобликовања усмених и писаних текстова (од матерњег ка циљном и обрнуто) у неформалним и формалним контекстима, уз увиђање сличности и разлика у свим језичким системима који су ученицима познати;
14. Развијање елементарних теоријских знања и практичних вештина из области консекутивног и симултаног превођења, пословне кореспонденције и других видова усмене и писмене формалне и неформалне комуникације.

Слика 4. Снимак екрана. Циљеви учења првог страног језика. (Правилник 2017: 56–57).

Првих седам тачака се односе на достизање наведених компетенција, којима се пажња ученика усмерава на развијање способности за самостално учење и критичко мишљење, док се других седам оријентишу на наставу језика (језичког система, развијања читања), књижевности (упознавање са диметима савремене књижевности и књижевним правцима) и превођења. Сматрамо да би се они могли сажети у неколико главних циљева истичући у први план стицање различитих компетенција у учењу страног језика кроз различите методе у учењу. Поред тога, мислимо да раздвајање циљева није потребно, јер се у процесу наставе они прожимају, а завршавају у једној тачки – успешном овладавању страног језика.

После циљева *Правилник 2017* садржи одреднице какав „нови ученик“²⁰ треба да буде у оквиру тема: компетенција за целоживотно учење, комуникација, рад с подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња, одговорно учешће у демократском друштву, одговоран однос према здрављу и околини, естетичка компетенција, предузимљивост и предузетничка компетенција. Наслови упућују на идеално замишљеног ученика чији се задаци усложњавају у односу на генерације стасале '90-их година XX века. Ученик треба да буде способан да користи све расположиве могућности у раду, да уме да комуницира у сваком контексту поштујући другог, да буде истрајан у решавању проблема, сарадљив, одговоран, да „[...] афирмише дух толеранције, равноправности и дијалога [...]“ (*Правилник 2017*: 13). Истовремено, од ученика се очекује да „[...] разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности [...]“ (*Правилник 2017*: 12). Сматрамо да у великој мери ученици не могу остварити све циљеве сами, а да пут ка томе треба почети у осмогодишњем школовању. Исто тако, уверени смо да ученици нису упознати са тим шта се (све) од њих очекује, па се и сврсисходност ових наведених захтева доводи у питање.

²⁰ Овде и свуда у дисертацији маскулиnum „ученик“ користимо у значењу особа мушког и женског пола.

Задаци наставе страног језика у први план истичу функционално знање, целоживотно образовање и вишејезичност. Прецизније, „[...] у школској и ваншколској свакодневници ученици могу писмено и усмено да остваре своје намере, диференцирано и сходно ситуацији; да продубљују и проширују комуникативне способности и постављају основе за то да страни језик функционално користе и унапређују и после завршетка свог образовања (за студије, у будућем послу или даљем образовању) у складу са потребама целоживотног образовања; да стекну увид у језичку стварност и буду оспособљени да уоче контрасте и врше поређења у односу на сопствену стварност; да упознају текстове из књижевности одређеног језика који су погодни за тумачење на страном језику и који омогућавају интерактивне процесе; [...] да наставе, у оквиру формалног образовања и самостално, учење другог и трећег страног језика, да изграђују и унапређују индивидуалне афинитете према вишејезичности“ (*Правилник 2017: 57*). Новина *Правилника 2017* огледа се у прописаним нивоима постигнућа, које ученици треба да достигну у првом и другом страном језику, према *Заједничком европском референтном оквиру*: „До краја четвртог разреда филолошке гимназије ученик треба да савлада први страни језик до нивоа Ц1, односно Ц1+ уколико се ради о енглеском језику; први страни језик од почетног нивоа до нивоа Б2 код продуктивних вештина (говор и писање) и Ц1.1 код рецептивних вештина (слушање и читање); други страни језик до нивоа Б2 код продуктивних вештина, односно Б2+ уколико се ради о рецептивним вештинама (слушање и читање)“ (*Правилник 2017: 57*).

Тематске области су исте у сва четири разреда и временом се усложњавају. Њиховој обради треба приступити пратећи интересовања ученика и светска збивања. Предвиђене су области: *свакодневни живот* (организација времена, послова, слободно време); *свет рада* (перспективе и образовни системи); *генерацијске разлике, вршњачке и друге социјалне групе; родна равноправност; интересантне животне приче и догађаји; живи свет и заштита човекове околине; научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера* (распрострањеност, примена, корист и негативне стране); *медији и комуникација; храна и здравље* (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света); *потрошачко друштво; спортови и спортске манифестације; познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик; свет/Европа и заједнички живот народа; регионалне специфичности језика* (дијалекти, наречја); *живот и дела славних људи* (из света науке, културе, спорта, музике и друго).²¹ У овом документу видимо да се помиње синтагма *тематске области*, које су у *Правилнику 1997* биле именоване као *говорне ситуације*. Друштвене компоненте XXI века које га и осликавају (родна равноправност, свет компјутера, медији и комуникација, потрошачко друштво) очекивано нису биле заступљене у *Правилнику 1997*. Мада се могу поменути у оквиру бројних наведених тема, примећујемо да се *предрасуде и стереотипи* (које су биле предвиђене у IV разреду *Правилника 1997*) сада не помињу, будући да „нови ученик“ мора да разуме и уважава различитост.

Комуникативне функције су сужене и прожимају се у свим разредима: *представљање себе и других; поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, специфично по регионима); идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.; давање једноставних упутстава и команди; изражавање молби и захвалности, изражавање извињења, изражавање потврде и негирање; изражавање допадања и недопадања; изражавање физичких сензација и потреба; исказивање просторних и временских односа; давање и тражење информација и обавештења; описивање и упоређивање лица и предмета;*

²¹ Називи тематских области и комуникативних функција преузети су из *Правилника 2017* (стр. 57) и одговарају захтевима о карактеризацији новог ученика (оног који је упућен у језик, медије, технологију, који поштује различитост итд.).

изрицање забране и реаговање на забрану; изражавање припадања и поседовања; скретање пажње; тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања; тражење и давање дозволе; исказивање честитки; исказивање препоруке; изражавање хитности и обавезности; исказивање сумње и несигурности.

У делу **објашњење програма** изложени су кораци како приступити настави језика, књижевности и превођења по језичким вештинама. У **слушању** се први пут истичу способности које ученик треба да поседује да би могао да разуме говор и тежину задатака у односу на више фактора. У другом делу објашњења указује се на материјале и комуникативне ситуације које ученици треба да декодирају од једноставнијих ка сложенијим. У **читању** се указује на врсте читања с обзиром на намере читаоца. Сада се први пут издваја и ниво степена разумевања текста. У зависности од узраста приказани су делови програма за које сматрамо да су добро распоређени, тако да на почетку ученици разликују текстуалне врсте, препознају и разумеју тематику, а касније долази до конкретизације разумевања у оквиру специфичних и стручних текстова. У **писању** ученик треба да износи разне „[...] догађаје, осећања, реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације, есеје и слично [...]“ (Правилник 2017: 58). **Говор** се посматра из угла монолошког излагања и интеракције. У *Правилнику 2017* дате су активности монолошке говорне продукције и начин њихове реализације. Мисли се на јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација), тј. излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.). У сваком разреду описан је развој способности општег монолошког излагања. Приказан је развој вештине говора кроз активности: „[...] разумевање изворног говорника, неформални разговор, формална дискусија, функционална сарадња, интервјуисање [...]“ (Правилник 2017: 58). Поред наведеног, програм *Правилника 2017* предвиђа развијање **социокултурне компетенције** у настави (Слика 5):

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних модела и комуникативних узуса сопствене говорне заједнице ученика и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, професионални, образовни и административни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику. Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће (како у Л1 – матерњи језик, тако и у Л2 – први страни језик, Л3 – други страни језик, итд.). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Слика 5. Снимак екрана. Социокултурна компетенција. (Правилник 2017: 59).

У оквиру социокултурне компетенције задаци су различити. На пример, у првом разреду инсистира се на грађењу сопственог идентитета као интеркултурне личности, док се

у другом и трећем истиче да ученик треба да препознаје и разуме сличности и разлике у погледу културних и свакодневних навика, обичаја и менталитета између наше земље и земље чији језик учи. У четвртом разреду акценат је на разумевању и коришћењу различитих форми дискурса на страном језику, а такође и идиома, пословица и колокација.²²

У *Правилнику 2017* први пут се помиње **медијација**. Термин је преузет из правних наука у коме се користи као поступак (посредовање) за мирно решавање спорова супротстављених страна. У језику то је: „[...] активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста на Л1 (матерњи) или Л2 (први страни језик) и превођење. [...] Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи“ (*Правилник 2017*: 59).

Садржај **језика, књижевности и превођења** значајно је измењен. Интересантно је изложено детаљно упутство за реализацију граматике: „[...] Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта, тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне modele, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити ка томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, задацима и стандардима наставе страних језика“ (*Правилник 2017*: 59). Дакле, граматика се посматра као средство за побољшање говора. Овде се наглашава да наставник има аутономију да по потреби понавља граматичке јединице у зависности од контекста или резултата ученика. Када је реч о реализацији наставе из **језика**, главни циљ треба да буде развијање комуникативне компетенције. Анализом граматичког садржаја закључујемо да су разлике између *Правилника 1997* и *Правилника 2017* незнатне. У **I** разреду су изостављене заменице. Примери реченица су исти као у *Правилнику 1997* и написани су руским писмом. У **II** разреду разлика између два *Правилника* огледа се у томе што су код реченичних модела додати просторни односи са одредбом израженом зависним падежом или сложенom реченицом (нпр. *Лампа висит над столом // Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка*), и да треба издвојити време за употребу речце *не* у делимично-одричним реченицама. Сада се обрађују и неодређено-личне реченице. Примери реченица су исти као у *Правилнику 1997*. У **III** разреду граматички садржај за руски језик се у највећој мери подудара са *Правилником 1997*. Додато је да треба обратити пажњу на специфичности у изражавању питања код упитних реченица, интонацију упитних реченица и специфичности у изражавању негације у руском језику. Занимљиво је да се сада такође не говори о ортоепији и ортографији из нама непознатих разлога. Њихово одсуство не сматрамо добрим решењем, нарочито ако имамо у виду шта се очекује од ученика у писању. У **IV** разреду у оквиру лексикографије уводе се енциклопедијски речници (општи и посебни, културолошки, речник књижевних термина, речник позоришних термина и сл.).

Према *Правилнику 2017* **књижевност** се обрађује у оквиру 35 до 40 часова. Настава књижевности треба да допринесе језичко-комуникативној компетенцији (кроз увежбавање читања), али уједно носи уметничко-естетички карактер (развијајући креативност и критичко мишљење). Битна новина огледа се у избору текстова: предност се даје савременој

²² О овој теми опширније в. у: *Правилник 2017*: 59.

књижевности XX и XXI века. Први пут се указује на текстолошке особине. Текстови треба да буду жанровски разнолики, да служе као средство за подстицање и развијање естетичког искуства и критичко-аргументованог приступа. У њиховој обради примењују се различите методе интерпретације и повезивање са другим уметностима. Поред тога, сада је прецизирано одређивање критеријума за обраду лектире. Наводи се да је задатак стручних већа на почетку сваке школске године да у оквиру годишњег програма испланирају и саставе предлог дела и одломака.

У *Правилнику 1997* дефинисано је да је циљ наставе **превођења** „оспособљавање ученика за разумевање процеса комуникације уопште и преводилачке комуникације посебно“ (*Правилник 1997*: 18). То је допуњено 2017. године, те тако „[...] циљ наставе предмета *Основи превођења* јесте развијање елементарних теоријских сазнања и практичних вештина из области писменог и усменог превођења у формалном и неформалном контексту“ (*Правилник 2017*: 33). Међу задатке спадају и: „[...] развијање преводилачке способности и друге врсте преобликовања усмених и писаних текстова (од матерњег ка циљном и обрнуто) у неформалним и формалним контекстима, уз увиђање сличности и разлика у свим познатим језичким системима; развијање културне компетенције и разумевање културолошког контекста који представљају неопходан услов за квалитетно превођење [...]“ (*Правилник 2017*: 33). Када говоримо о овом предмету, промена није било у погледу садржаја, организације наставе, предвиђеног броја часова, провера знања. Изостављен је део о заједничком уџбенику, а задржано коришћење аутентичног документационог материјала.

3.3.1. Оперативни задаци

У *Правилнику 2017* први пут се срећемо са оперативним задацима за сваку језичку вештину, који су представљени посебно за сваки разред. У овој потцелини навешћемо задатке у склопу језичких вештина које смо тестирали с циљем разумевања шта је у пракси значило да наши ученици умеју (знају).

Слушање

Правилник 2017 разликује неколико врста слушања у зависности од циља, чије задатке наводимо према редним бројевима: *говор у учионици* (I), *аудио и видео материјал: глобално разумевање* (II), *детаљно/селективно разумевање* (III), *монолошка излагања* (IV), *медији: информативне емисије* (V), *емисије забавног и уметничког садржаја* (VI), *спонтана интеракција* (VII), *стратегије* (VIII). Најпре ћемо умањеним фонтом представити првих шест.²³

❖ I разред:

- (I): „ученик треба да разуме усмене поруке у вези са активностима на часу и реагује на њих;
- (II): после првог слушања одређеног непознатог усменог текста (приближног трајања од 3 до 5 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста, постави хипотезе у вези са: врстом усменог текста који слуша, нпр. обавештења, упутства и упозорења, анкетање пролазника и друго, бројем саговорника, њиховим статусом и намерама, општим садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.);
- (III): после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање) провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и

²³ Навођено према овом документу и страницама: 60 (за I разред), 65–66 (II), 70–71 (III) и 75–76 (IV).

међусобне односе саговорника; разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања;

- (IV): уз претходну припрему, прати краћа излагања о познатим општим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор;

- (V): разуме општи смисао и најбитније појединости информативних радијских и телевизијских емисија о познатим темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; прати различите краће телевизијске емисије информативног карактера [...] у којима се обрађују релативно познате теме; разуме општи садржај рекламних порука и радио емисија (до 10 минута) о темама из свакодневног живота и живота младих;

- (VI): прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују релативно познате теме; слуша уметничка остварења и разуме њихов општи смисао; разуме тему и делове песама које слуша“;

❖ II разред:

- (I): „у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, чак и ако час води непозната особа, под условом да је говор стандардан и јасно артикулисан;

- (II): после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример монолошког излагања о познатој теми (приближног трајања до 6 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста постави хипотезе у вези са: општом темом и садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.); структуром излагања;

- (III): после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање) провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника; разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања;

- (IV): уз евентуалну претходну припрему, прати јасно структурисана излагања о актуелним друштвеним темама и о темама из сфере сопственог интересовања у којима се користи стандардни језик;

- (V): разуме општи смисао и битне појединости информативних радијских и телевизијских емисија о актуелним темама у којима се користи стандардни говор; прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије, репортаже) идентификујући макротему и микротему/микротеме; разуме тему радио емисија (репортажа, интервјуа и сл. до 15 минута), као и њихов садржај, под условом да је говор стандардан и артикулација јасна;

- (VI): прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују актуелне теме; слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности открива универзално у сфери емоција и идеја; разуме тему и делове песама које слуша“;

❖ III разред:

- (I): „у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, укључујући и сложенија упутства у вези са задацима и пројектима;

- (II): после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример вести (приближног трајања до 8 минута) постави хипотезе у вези са: темама и садржајем, усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.); структуром излагања, експлицитно исказаним ставовима;

- (III): после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање): провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника; разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања;

- (IV): без припреме прати дужа излагања о разноврсним темама у којима се користи стандардни језик;

- (V): разуме дуже информативне радијске и телевизијске емисије о разноврсним темама у којима се користи стандардни говор; прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије и дебате, репортаже) у којима се обрађују актуелне теме;

- (V): под условом да је говор стандардан, разуме садржај и битне појединости дужих (до 20 минута) радио емисија и презентација на интернету о темама из сфере својих интересовања, као и о актуелним темама из области културе, спорта, екологије и сл.;

- (VI): прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују разноврсне теме; слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности открива универзално у сфери емоција и идеја; разуме тему и делове песама које слуша“;

❖ IV разред:

- (I): „у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, укључујући и сложенија упутства у вези са задацима, пројектима, испитима и друго;
- (II): после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример репортаже (приближног трајања до 10 минута) постави хипотезе у вези са: темама и садржајем, усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.); структуром излагања, експлицитно исказаним ставовима, неким имплицитним порукама;
- (III): после другог слушања: провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту, садржај и исказане ставове; разуме све битне елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања;
- (IV): без припреме прати дужа излагања о разноврсним темама, укључујући и стручне (језик, књижевност, култура и сл.) у којима се користи стандардни језик;
- (V): разуме дуже информативне радијске и телевизијске емисије о разноврсним темама у којима се користи стандардни говор; прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије и дебате, репортаже) у којима се обрађују актуелне теме, укључујући и стручне;
- (V): под условом да је говор стандардан, разуме општи садржај и битне појединости дужих (до 30 минута) радио емисија и презентација на интернету о темама од друштвеног значаја (из области политике, културе, спорта, екологије и сл.);
- (VI): прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују разноврсне теме; слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности анализира њихова релевантна својства; разуме тему и већину делова песама које слуша.“

Из наведеног видимо да се са одвијањем напретка у језику све врсте слушања усложњавају. У првом случају у I разреду захтева се опште разумевање и реакција, који се продубљују убацивањем трећег лица у II разреду. У III и IV разреду очекује се да ученик разуме упутства у оквиру испита / пројекта. Сматрамо да марљиви ученици ово лако могу достићи. У другом случају говори се о првом слушању. Почиње се од одређивања усменог непознатог текста по врсти у трајању од 3 минута до слушања вести / репортажа у трајању до 10 минута, постављања хипотеза, уочавања структуре, ставова и имплицитних порука. Сматрамо да је ово реално остварити у пракси. У трећем случају реч је о другом и наредним слушањима. Тежиште је на разумевању постављених хипотеза о тексту (врста, садржај, намере говорника итд.) у зависности од циља слушања. У четвртој тачки слушање се усложњава тако што је у прва два разреда дозвољена припрема које касније нема. Почиње се од општих тема, а заокружује разноврсним, чак и стручним, у којима се користи стандардни језик. Када је реч о томе, мишљења смо да су захтеви за прва два разреда оствариви (уз свакодневно посвећивање језику), док праћење дужих излагања на стручне теме представља виши ниво за који нисмо уверени да би постигли сви ученици. У оквиру медија, разумевање емисија, прилога, интервјуа и сл., са тематиком која је блиска ученицима, почиње у трајању од 10, па до 30 минута. У филмовима и серијама ученици треба прво да разумеју општи смисао, а затим да откривају и анализирају везе са стеченим знањем из језика и књижевности. Подразумева се да схватају теме и делове песама које слушају.

У делу **спонтана интеракција** фокус је у способности слушања без ометања и са ометањем. У I разреду ученик треба да „разуме фразе и реченице настале у спонтаној интеракцији у вези са познатим ситуацијама, под условом да су отежавајуће околности природне комуникације незнатне (бука на улици, телефонски разговори, интервјуи лицем у лице, телефонским путем, преко скајпа итд.)“ (*Правилник 2017*: 60). У II разреду укључују се изворни говорници: „[ученик треба да] разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са темама из свакодневног живота уз отежавајуће околности природне комуникације (бука, шумови итд.), под условом да је говор стандардан и јасно артикулисан“ (*Правилник 2017*: 66). Отежавајуће околности и другачије теме појављују се у осталим разредима. Тако у III разреду ученик треба да „разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са разноврсним темама уз отежавајуће околности природне комуникације (бука, шумови итд.), под условом да је говор стандардан и да бука и шумови нису сувише јаки“ (*Правилник 2017*: 71), док се у IV разреду не разликује стандардни говор и јачина отежавајућих околности.

Уверени смо да би већина просечних ученика била недовољно припремљена да успешно реши задатке III и IV разреда. Но, с обзиром на то да за сада не постоје објављени докази о томе, неопходно је то и потврдити.

Стратегије су исте у свим разредима и гласе: „ослањајући се на општа знања и искуства, ученик реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе порука; ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама; увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима тражи додатна обавештења“ (*Правилник 2017*: 60).

Читање

Правилник 2017 наглашава да је задатак читања „оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање различитих, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава и остварења естетског доживљаја (читање ради личног задовољства)“ (*Правилник 2017*: 60). Истовремено, на овом месту додали бисмо и да је „главни задатак у настави читања способност беспреводног читања“ (Раичевић 2007: 204), односно „стицање вештине информативног читања, читања у себи, синтетичког [...] читања“ (Тешић 1982: 30) са чиме се у потпуности слажемо. Сходно томе, читање је подељено на потцелине: *разликовање текстуалних врста, препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања, глобално разумевање у оквиру специфичних текстова, препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања, разумевање стручних текстова, разумевање књижевног текста*. За наше истраживање важна су нам била три нивоа (глобалног разумевања, селективног разумевања и разумевања књижевног текста), који су у нашем навођењу означени редним бројевима I, II, III због чега смо одлучили да представимо само задатке који ту спадају.²⁴

❖ I разред:

- (I): разуме краће текстове о конкретним и свакодневним темама у којима се појављују уобичајене речи, изрази, фразе и формулације;
- разуме текстове о конкретним темама из области непосредног интересовања (породични живот, свакодневица, школа, посао, слободно време, дневни догађаји), изводећи закључке о непознатим значењима на основу контекста, језичких знања и других предзнања;
- разуме појединачне информације дужих аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова, као и њихов општи смисао;
- разуме општи садржај краћих и дужих текстова разноврсне тематике у којима се појављују стандарднојезичке, али и најфреквентније жаргонске, дијалекатске и стилски маркиране речи, изрази, фразе и формулације;
- (II): уме да у уобичајеним писаним документима (писмима, проспектима, обавештењима) пронађе и разуме већи број релевантних информација;
- уме да у тексту о познатој теми пронађе, издвоји и разуме суштинску информацију/суштинске информације;
- разуме садржај и процењује истинитосну вредност информативно-апелативних текстова попут брошура, проспеката, реклама и огласа;
- разуме општи садржај, основну поруку и релевантне делове информативних текстова, разуме описе осећања, жеља, потреба у личним писмима и порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама);
- (III): разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, хумореске, стрипови);

²⁴ Навођено према овом документу и страницама: 60–61 (за I разред), 66 (II), 71 (III) и 76 (IV).

- разуме једноставне литерарне текстове различитих жанрова (поезију, прозу, драму) уколико у њима нема симболичких и интертекстуално специфичних елемената;
- уме да идентификује естетску компоненту књижевног текста у односу на тематски сродан текст некњижевног карактера;

❖ II разред:

- (I): разуме општи смисао ширег спектра аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова с блиском и мање познатом, свакодневном тематиком;
- разуме текстове о разноврсним конкретним и делимично апстрактним темама, из различитих области интересовања, са значајним степеном исправног поимања и тумачења садржаја, примењујући технике и стратегије читања које му омогућују инферирање непознатих значења;
- (II): уме да у најразличитијим, познатим и мање познатим врстама текста пронађе готово све релевантне информације;
- порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама);
- (III): разуме нешто сложеније савремене литерарне текстове писане претежно стилски неспецификованом лексиком, углавном самостално инферирајући непозната значења;

❖ III разред:

- (I): разуме општи смисао и релевантне информације најширег спектра аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова различите тематике у којима се користи неспецификована и уобичајена лексика;
- разуме обимније текстове широког спектра конкретних и апстрактних тема, успевајући да у кратком временском интервалу стекне представу о најважнијим аспектима њиховог садржаја;
- у стању је да брзо пређе сложен и дуг текст, уочавајући његове најважне делове и суштинске информације;
- (II): уме да у сложеним текстовима издвоји важније и мање важне информације и да направи квалификацију информација по важности;
- уме да у дужем тексту пронађе тражене информације и обједини их са информацијама из истог или неког другог текста, како би испунио одређени задатак;
- (III): разуме различите врсте литерарних текстова у којима се јављају разнородни стилски поступци и богатија лексика, уз повремену помоћ наставника или консултовање речника/приручника;

❖ IV разред:

- (I): разуме општи смисао и највећи број ситнијих детаља опширних и сложених текстова, без обзира на то да ли спадају у домен његових интересовања и компетенција, уз коришћење помоћних средстава и приручника у циљу тумачења нискофреквентних или функционално стилистички специфичних елемената;
- разуме одређене стилске нијансе, као и релевантна имплицитна и експлицитна значења прочитаног текста;
- (II): разуме до најситнијих детаља широк спектар текстова који се срећу у свакодневном животу и препознаје нијансе у значењима у оквиру одређених ставова и размишљања, без обзира на ниво експлицитности;
- (III): разуме општи садржај и већину појединости књижевних текстова свих жанрова.

У оквиру прве групе у I разреду акценат је на краћим текстовима, конкретним и свакодневним темама које занимају ученика. У дужим текстовима у фокусу је информативно читање. Ово сматрамо реалним стањем у пракси, за разлику од треће тврдње када се у текст уводе дијалекат и жаргон. Затим се разумевање преноси на разумевање текстова са разноврсним темама различитог интересовања. У III разреду од ученика се очекује да разумеју обимније текстове и најважнији садржај, да брзо читају и уочавају суштинске информације. У IV разреду разумевање се остварује уз коришћење помоћних средстава и приручника, а ученик до тада треба да овлада стилем и разумевањем значења прочитаног. Сматрамо да су ученици наших гимназија спремни да ово успешно савладају. У другој тачки мишљења смо да би већина одличних ученика свих разреда требало да буде оспособљена да успешно испуни задатке. Изузетно, уколико додатно нису развијали лексички фонд, ученици потенцијално не би могли да разумеју до најситнијих детаља текстове и препознају значењске нијансе, што се од њих

очекује у IV разреду. У погледу разумевања књижевних текстова уверени смо да би ученици успешно савладали задатке свих разреда. Коначно, генерално афирмативно мишљење о разумевању прочитаног на задовољавајућем нивоу темељимо на блискости два језика и истраживањима која су нам позната. Навешћемо их у седмом поглављу након тестирања читања.

Писање

Заједнички задатак у настави писања је „оспособљавање ученика за писање краћих текстова различитог садржаја“ (*Правилник 2017*: 62). Овој језичкој вештини приступа се кроз теме, текстуалне врсте и дужину текста, лексику и комуникативне функције. На наредним страницама навешћемо шта ученик треба да постигне у томе.²⁵

➤ **ТЕМЕ**

❖ **I разред:**

- пише на разложен и једноставан начин о разноврсним темама из свог подручја интересовања;
- у једноставном и везаном тексту може да опише осећања и реакције;

❖ **II разред:**

- прецизно опише актуелна дешавања, неки стварни или измишљени догађај;
- пише јасно структурисане текстове из области личног интересовања;
- у једноставном и везаном тексту може јасно да опише осећања и реакције;
- опише и резимира видео и аудио поруке у вези са познатим ситуацијама и садржајима из свакодневног живота младих, као и садржаје информативног и документарног карактера;
- може да резимира прочитану причу, новински чланак, филм и слично и објасни свој став у вези са актуелним дешавањем, о апстрактним културолошким појавама и догађајима, као што су музика или филм;

❖ **III разред:**

- напише једноставне есеје о темама од општег интереса;
- пише јасно структурисане текстове из области личног интересовања и актуелних дешавања у вези са разноврсним темама (културни догађаји, спорт, екологија, савремене технологије, здравље и слично);
- јасно истиче своје ставове и образлаже мишљење у вези са темама и проблемима савременог друштва, као и у вези са прочитаном причом, новинским чланком, филмом и слично;

❖ **IV разред:**

- напише есеје о разноврсним темама, као и у вези са специфичним темама нејезичких предмета који су предмет учениковог интересовања (историја, географија и сл.) поштујући правила структуре текста;
- пише јасно, прегледно и разумљиво есеје или извештаје из области актуелних дешавања у вези са разноврсним темама (културни догађаји, спорт, екологија, савремене технологије, здравље и слично);
- пише о новостима, сопственим ставовима и прилагођава стил писања другима;
- у писаним излагањима може јасно и прецизно да изрази своје мишљење о актуелним темама из области културе, спорта, екологије и стручног домена;
- напише критички осврт или извештај, методично градећи аргументацију, наглашавајући важније делове или битне детаље;
- пише емотивно интониране форме, наглашавајући садржаје, коментаришући вести и ставове саговорника.

²⁵ Цитирали смо према странама: 62 (за I разред), 67 (II), 72 (III) и 77–78 (IV).

У I и II разреду нагласак је на писању једноставних текстова из области интересовања ученика, опису осећања и реакцијама. У II разреду знање се продубљује резимирањем приче, филма и сл. У погледу дужине текста ученик током два разреда треба да савлада да пише краћа писма, обавештење, поруке, лична писма до 120 речи, прегледан, целовит и разумљив текст од почетка до краја. Ученик зна да парафразира, резимира и образложи свој став у оквиру неких тема (свакодневни живот, разонода, путовања) и актуелних дешавања. У I разреду у оквиру лексике пажња је усмерена на описивање, док је у II знатно проширена, те тако ученик може да описује своје утиске, даје прецизан опис свакодневних радњи, описује активности из прошлости и лично искуство, описује планове за будућност, радњу књиге или филма и сл. Ученик у II разреду правилно користи правопис и интерпункцију. Претпостављамо да ученици I разреда потенцијално могу да испуне задатке, али нисмо уверени у исто, када је реч о интерпункцији.

➤ ТЕКСТУАЛНЕ ВРСТЕ И ДУЖИНА ТЕКСТА

❖ I разред:

- пише краћа формална писма (до 60 речи): писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове (основна пословна кореспонденција) и попуњава формуларе и упитнике;
- води белешке и пише лична писма да би тражио или пренео информације од тренутне важности;
- пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу;
- у стању је да направи краћи резиме на основу прочитаних/преслушаних текстова о блиским темама, о томе напише извештај и изнесе сопствено мишљење;

❖ II разред:

- пише формалне и неформалне текстове (до 120 речи) користећи стандардне и конвенционалне формуле писаног изражавања (писмо, обавештење, порука);
- пише лична писма да би тражио или пренео информације и да на разумљив начин пише о елементима које сматра битним;
- напише прегледан, целовит и разумљив текст од почетка до краја;
- усагласи правопис, кохерентност и кохезију текста који не ометају разумевање;
- парафразира и резимира текстове о темама у вези са свакодневним животом, разонодом, путовањима, актуелним дешавањима;

❖ III разред:

- пише формалне и неформалне текстове (до 120 речи);
- парафразира и резимира текстове о темама у вези са свакодневним животом, разонодом, путовањима, актуелним дешавањима из свог домена интересовања и проблемима савременог друштва;
- у стању је да направи поуздан резиме на основу објективне базе података о блиским темама из свог подручја, свакодневних или неких других активности, о томе да напише извештај и изнесе сопствено мишљење;
- може да води преписку о личним стварима, дешавањима, доносећи сопствени суд о неким апстрактним садржајима или културним дешавањима;

❖ IV разред:

- пише формалне и неформалне текстове (до 200 речи);
- води белешке на основу којих је у стању да резимира и аргументативно представи предавање, радио и ТВ емисију, прочитану причу, новински чланак и слично;
- парафразира о темама у вези са свакодневним животом, разонодом, путовањима, актуелним дешавањима из свог домена интересовања, као и из јавног и стручног домена;
- напише есеје и презентације о темама од општег интереса и у вези са садржајем различитих школских предмета (историја, ликовна култура и слично), поштујући правила употребе и организације странице текста;

- направи поуздан резиме на основу објективне базе података о блиским темама из свог подручја, свакодневних или неких других активности, о томе да напише извештај и изнесе сопствено мишљење;
- напише есеј или извештај аргументованим приступом, залажући се за одређено становиште и износећи предности и недостатке могућих различитих решења;
- поседује широк репертоар језичких знања која му омогућавају да јасно описује догађаје, као и да износи сопствена гледишта и аргументације;
- изврши синтезу аргумената прикупљених из различитих извора из области културе, спорта, екологије и стручног домена.

Задаци за ове разреде су захтевни и нисмо сигурни колико ученика би их урадило на задовољавајућем нивоу. Ученик треба да пише јасно структурисане есеје из области личног интересовања, да истиче своје ставове и образлаже мишљење. У погледу дужине текста ученик треба да пише формалне и неформалне текстове до 200 речи, да уме да парафразира и резимира. У оквиру лексике ученик поседује широк распон лексичког фонда, који му омогућава да изрази сложене мисли и идеје. Ученик може да напише извештаје, да пише о темама које га занимају, да опише радњу књиге или филма и своје реакције, снове и амбиције. На крају, истиче се да ученик правилно користи правопис.

➤ ЛЕКСИКА И КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

❖ I разред:

- може да опише неку особу или неки стварни или измишљени догађај;
- може да прими и напише једноставну поруку саопштавајући на прегледан начин оно што сматра битним;

❖ II разред:

- исказује добро владање лексиком на вишем нивоу из приватног домена, као и у вези са специфичним темама за одређене школске предмете, али долази повремено до грешака када се ради о изражавању сложенијих мисли и идеја;
- описује своје утиске употребљавајући једноставне изразе, даје прецизан опис свакодневних радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство;
- пише на разложан, једноставан и непосредан начин о великом броју блиских тема у оквиру свог подручја интересовања;
- опише своје планове за будућност;
- опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције;
- образложи мишљење, планове и догађаје;
- правилно користи правопис, интерпункцију и организацију текста;

❖ III разред:

- исказује добро владање лексиком из различитих домена (приватно, јавно и образовно) те је тако у стању да изрази сложеније мисли и идеје без грешака које би ометале разумевање;
- пише на теме у вези са садржајима одређених школских предмета који су у вези са интересовањима ученика;
- може да се служи стручним терминима из одређене области која је предмет учениковог интересовања (нпр. историја, географија, ликовна култура и слично);
- може да описује своје утиске употребљавајући одговарајуће изразе, описује активности из прошлости и лично искуство;
- може да опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције; може да образложи мишљење, планове и деловање;
- у стању је да опише снове и амбиције;

❖ IV разред:

- поседује широк распон лексичког фонда који му омогућава да изрази сложене мисли и идеје, изражава се на јасан начин не остављајући утисак прилагођавања језичког исказа;
- описује своје утиске употребљавајући адекватне изразе, даје детаљан опис радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство;
- напише извештаје, стандардне и конвенционалне форме, који садрже објективне информације и образложење радњи;
- на разложен, прецизан и непосредан начин пише о темама у оквиру свог подручја интересовања;
- контролише кохезију и кохерентност текста, користећи различите формулације и избегавајући честа понављања;
- правилно користи правопис, али је могућ утицај матерњег језика;
- опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције;
- може да образложи мишљење, планове и деловање; у стању је да опише снове и амбиције;
- у оквиру кореспонденције пише о својим емоцијама, наглашавајући садржаје важнијих делова из неког догађаја или искуства, коментаришући ставове особе са којом се дописује;
- влада лексичким фондом који употребљава при чему недоумице и погрешна употреба речи не доводе до застоја у комуникацији.

Пошто је вештина писања на страном језику пропорционална читању и писању на матерњем језику, који су запостављени због продора информационих технологија у свет школараца, према мишљењу појединих аутора (Кејић 1998: 251; Јешић 2000: 72–81; Ивковић 2017: 130; Илић et al. 2008), сматрамо да ће тек изузетни појединци успешно испунити задатке. У том погледу потребно је интензивно мотивисати ученике свим доступним средствима. На првом месту, ученицима треба показивати квалитетан садржај, који одговара њиховом узрасту. Након тога подстицајно би било организовати такмичења у којима би се ученици стављали у позицију професора или писца. На тај начин би све што су стекли читањем могли да примене у пракси представљањем дела вршњацима или самосталним осмишљавањем његовог завршетка. У оквиру различитих радионица инспиративно би било пружити ученицима могућност да различитим задацима повезују две уметности – филм и књижевност, на пример, коментарисањем сижеа, својим драматизацијама, исправљањем екранизованих дела и сл.

У *Правилнику 2017 медијација* је подељена на усмену и писану медијацију, и превођење. Представићемо табеларно задатке за прва два разреда јер се задаци за III разред подударају са II разредом. У табели смо означили додатне задатке за IV разред.

Табела 3. Медијација.

Ученик треба да:		
Разред	I	II
Усмена медијација	- „у неколико реченица препричава садржај краћег адаптираног писаног или усменог текста, видео или аудио записа, прилагођавајући га саговорнику.	- „препричава садржај краћег аутентичног текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције на Л2. - сажима садржај краћег аутентичног писаног или усменог текста са Л2 на Л1 и са Л1 на Л2, прилагођавајући га саговорнику. [Поред овога, у IV разреду ученик треба да „успешно посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, уз препознавање и адекватно тумачење социокултурних и социolingвистичких разлика између говорних заједница Л1 и Л2“ (<i>Правилник 2017: 78</i>)].

Писана медијација и превођење	- писано преноси кратке поруке на Л2 додајући, по потреби, објашњења и обавештења; - користи двојезичне речнике за писано преношење порука уз консултације се са наставником; - користи општа знања из других области у циљу што успешнијег писаног превођења са Л2 на Л1 кратких адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија; - усмено преноси суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто; - писмено преноси поруке додајући, по потреби, објашњења и обавештења; - препричава садржај краћег текста аудио или визуелног записа и краће интеракције; - препричава садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику; - користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример, кад преводи или преноси садржај уз употребу перифраза, парафраза и сл.; - користи речнике, посебно једнојезичне, за писмено преношење порука уз консултације са наставником; - у формалним, али блиским ситуацијама (нпр. посета школи у иностранству, или долазак гостију из иностранства и слично), консекутивно усмено преводи краће дискурсе (поздравни говор, упознавања итд), под условом да се за то припремао, да се особе чије речи преводи изражавају спорије, да користе једноставније исказе и праве честе паузе“ (<i>Правилник 2017: 62</i>).	- писано преноси поруке на Л2 или на Л1 (на основу добијених информација на супротном језику додајући, по потреби, објашњења и обавештења); - користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају – на пример, преводи или преноси садржај уз употребу синонима, парафраза, писаних конструкција и сл.; - користи речнике, једнојезичне и двојезичне за писано преношење порука; - користи општа знања из других области у циљу што успешнијег превођења са Л2 на Л1 краћих аутентичних текстова и са Л1 на Л2 краћих адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија“ (<i>Правилник 2017: 68</i>). [Поред овога, у IV разреду ученик треба да: „развија термилошка знања у процесу превођења стручних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија; развија основна традуктолошка знања при превођењу једноставнијих и кратких текстова лепе књижевности са посебним освртом на културне, традицијске, социјалне и друге особености текста изворника уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија“ (<i>Правилник 2017: 78</i>)].
---	--	--

Видимо да су препричавање, сажимање, преношење садржаја са Л2 на Л1 и обрнуто главни задаци ове потцелине. Од II разреда истиче се коришћење информационих технологија и пратеће литературе. У IV разреду у превођење се уводи термилошка лексика и белетристика. Сматрамо да је већина ученика наших гимназија оспособљена да успешно решава ове задатке.

Када је реч о **матурском испиту**, компоненте које се полажу исте су као 1997. године. Задаци за матуру су усклађени са оперативним задацима, језичким садржајем и језичким нивоима. Тест из првог страног језика садржи задатке из слушања којим се проверава степен разумевања читања (глобалног, селективног или детаљног разумевања), писања и медијације. У оквиру првог „ученици пишу одређену врсту функционалног текста – формално писмо, писмо читалаца, критички осврт на неку друштвену и културну појаву или догађај и др. – на основу задатог текста, визуелног подстицаја и сл. као подстицаја за тему и на основу 4–5 захтева и/или упутстава који га усмеравају да пише текст дужине до 200 речи“, а другог „ученици преводе краћи текст са страног језика различите садржине у складу са језичким нивоом дужине до 200 речи“ (*Правилник 2017: 138*). На овај начин „писменим испитом проверава се степен усвојености предвиђених морфосинтаксичких структура, познавање језика са којих се преводи, односно на које се преводи, способност налажења одговарајућих

речи и израза у српском језику и оспособљености за коришћење речника“ (*Правилник 2017*: 138). Усменим испитом проверавају се вештина говора, монолошко излагање и интеракција са саговорником путем граматичке анализе на одабраним текстовима и вођењем краће конверзације. Критеријуми за оцењивање постигнућа ученика из продуктивних вештина су унапред припремљени и заједнички за све језике. Ученик је положио матурски испит уколико је из свих делова добио позитивну оцену. Ученици могу бити ослобођени усменог дела испита под истим условима као 1997. године. У међувремену, додато је да се писменог и усменог дела испита из првог страног језика ослобађају ученици, који су положили међународно признати стандардизовани испит из одређеног језика на препорученом нивоу и за то приложили доказ.²⁶

3.3.2. Први страни језик. Почетни ниво.

У *Правилнику 2017* заступљен је наставни план и програм италијанског, норвешког, руског, шпанског, кинеског и јапанског језика као почетног. Ако нам је *Правилник 1997* драгоцен у погледу замишљеног, и још увек актуелног језичког садржаја, излишно је говорити о важности коју за нас има овај део *Правилника 2017*. Од оснивања руских одељења у филолошким гимназијама није постојао избор учења руског језика од почетног нивоа. Структура наставног плана и програма руског као почетног истоветна је оној за продужно учење руског. Оперативни задаци на нивоу језичких вештина су детаљно представљени за I разред, док се за остале саветује достизање задатака за продужно учење руског (с обзиром на то да ученици већ имају искуства у учењу страног језика), али са умањеним захтевима. На крају I разреда ученици би требало да достигну A2 ниво у продуктивним, а A2+ ниво у рецептивним вештинама (односно, на крају IV разреда требало би да достигну B2 у првим, тј. Ц1.1 у другим вештинама).

Одступања од *Правилника 1997* у погледу **језичког садржаја** су минимална. Будући да овај наставни план и програм представља корак напред у нашој области и да може бити од користи неким другим установама које би реализовале почетно учење руског, у даљем тексту навели смо његов садржај.²⁷

Први разред

I) Фонетика и ортоепија

Обележја сугласничког и самогласничког система руског језика

Изговор гласова који се бележе словима *ж, ш, ч, щ, л, й, ё, ы, э, ю, я*.

Изговор и бележење парних тврдих и меких, звучних и беззвучних сугласника. Начини бележења гласа [j]. Писање самогласничких слова после сугласника *к, г, х, ж, ш, ч, щ*. Изговор и бележење акцентованих и редукованих самогласника *о* и *а*. Функције знакова *ь, ъ*. Изговор сугласничких група (*-чт-, -чн-, -сч-, -зч-, -тсь-, -тьсь-, -стн-, -здн-, -вств-, -лнц-, -сш-, -зш-* и др.) на конкретној лексици у тексту. Појам фонетске речи. Основни типови интонационих конструкција изјавне и упитне реченице (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

II) Морфологија

²⁶ У оквиру матурских испита, интересантно би било анализирати те тестове, чиме бисмо стекли увид у степен усвојености садржаја и типичне грешке ученика овог профила.

²⁷ За први и други разред према стр. 88–90 и 90–91.

Променљиве врсте речи

а) именице: локатив јд. на -е/-у (*о бреге, на брегу*); ном. мн. на -а/-ја/-ја/-е/-онок/-ёнок (*город – города, учитель – учителя, дерево – деревья, гражданин – граждане, ребёнок – ребята*). Промена именица типа *студент, корабљ, санаторий*. Промена именица женског рода на -а/-ја (*стена, няня, армия*). Промена именица средњег рода на -о, -е, -ие (*окно, море, здание*). Именице којима се означава професија људи, њихова национална и територијална припадност (са најчешћим суфиксима: -ак/-јак/-анин/-јанин/-аре/-атор/-јатор/-ен/-ка/-ер/-љк/-ик,/-љ/-ица и сл. – рецептивно. Именице *pluralia tantum* (*брюки, духи, ворота*), непроменљиве именице (*бюро, метро, пальто, кофе*). Акценти именица;

б) заменице: личне и присвојне (без *свој*);

в) придеви: грађење, врсте и функције придева. Описни придеви. Промена придева. Присвојни придеви на -ин. Поређење придева: сложени компаратив и суперлатив, прост непроменљив компаратив (*старше, млаже*). Придеви за означавање простора и времена (*сегодняшний, здешний, верхний, нижний*). Рекција придева – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексици у тексту);

г) бројеви: Основни бројеви: 1, 2, 3, 4, 5–20, 30; 50, 60, 70, 80; 40, 90, 100 и њихова употреба у најчешћим структурама за исказивање количине и времена са предлозима *с–до, с–по, от–до*, *к* и сл. Исказивање времена на сату у разговорном и званичном стилу. Акценат бројева и њихово писање речима;

д) глаголи: Творба вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцента – рецептивно. Глаголски парови формиран по основу различитог вида (*писать–написать, брать–взять* и др.). Најчешћи префикси за грађење глагола (рецептивно): **В-**: *вносить, входить*; **ВЗ-**: *взлететь, взбежать*; **ВОЗ-**: *возбудить*; **ВЫ-**: *выбежать*; **ДО-**: *добежать*; **ЗА-**: *запеть*; **ИЗ-**: *избрать*; **НА-**: *набросить*; **ПО-**: *побежать, поговорить*; **ПОД-**: *подбежать*; **ПРИ-**: *приготовить, приехать*; **У-**: *уйти* и сл. Најчешћи суфикси за грађење глагола (рецептивно): -**АТЬ**: *встречать, ужинать*; -**ВАТЬ**: *продавать*; -**ЕТЬ**: *умнеть*; -**ИВАТЬ**: *рассматривать*; -**ЫВАТЬ**: *связывать*; -**ОВАТЬ**: *действовать* и сл. Најчешће алтернације основе у презенту и простом будућем времену. Будуће време глагола (сложено и просто). Прошло време. Глаголи кретања: *идти–ходить, ехать–ездить, нести–носить, бежать–бегать*;

Глаголски прилози: глаголски прилог несвршеног вида. **Рекција глагола** – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексици у тексту). Акценат глагола, померање акцента.

Непроменљиве врсте речи

а) прилози: прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину, поређење прилога;

б) предлози: у овом делу истичу се најфреквентнији предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику: *за + акуз.*, *за + инстр.* у просторној одредби; *из–за + ген.* у одредби одвајања од места и узрока; *из–под + ген.* у одредби места; *к + дат.* у одредби времена, *по + дат.* у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; *у + ген.* у просторној одредби;

в) везници: најфреквентнији прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица (*а, и, но, или*) и најфреквентнији сложени везници: *потому что, так как* и сл.

У оквиру посебног дела дати су **реченични модели**. Једноставне реченичне моделе треба примењивати у различитим варијантама и комбинацијама, а при томе тежити да се уоче сличности и разлике у истраживању истих односа у српском и руском језику. У I разреду

пажњу треба посветити потврдним, одричним и упитним реченичним моделима за исказивање односа:

а) субјекатско-предикатских: реченице са именским предикатом са везницима *быть, стать, являться* (*Его отец был врачом, а он станет инженером*) и са нултим везником (*Она сегодня весёлая. Он сильнее всех.*);

б) објекатских: реченице са директним и индиректним објектом (*Мы смотрели новую картину. Товарищи обещали прийти*) и (рецептивно): (*Мальчик слушается матери, Бойцы пожертвовали жизнью* итд.);

в) просторних: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Я иду туда. Девушка стоит за дверью.*);

г) атрибутивних: реченице са атрибутом у суперлативу и зависном падежу (*А.С.Пушкин является великим русским поэтом. Я забыл тетрадь по русскому языку.*);

д) временских: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Я пришёл раньше тебя. Они вернулись к вечеру.*);

ђ) начинских: реченице са одредбом израженом прилогом или зависним падежом (*Он говорит по-русски. Книги пошлите по почте.*);

е) узрочних: реченице са одредбом израженом зависним падежом (*Он не приехал в срок по болезни.*).

Сложена реченица. Однос реченица у сложеној реченици. Независно-сложене и зависно-сложене реченице. Употреба зареза у сложеној реченици. Управни и неуправни говор. Претварање управног у неуправни говор и обрнуто.

Правопис. Интерпункција. Подела речи на слоге. Писање великих слова (посебну пажњу посветити разлици између руског и српског правописа).

Лексикологија. Варијанте речи. Вишезначност речи. Хомоними. Уочавање међујезичких хомонима и паронима у тексту. Лексичка спојивост са посебном пажњом на уочавање разлика у лексичкој спојивости између руских и српских лексема.

Лексикографија. Структура двојезичних речника и коришћење речника.

Други разред

I) Фонетика и ортоепија

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности. Начини бележења гласа Ј. Појам фонетске речи. Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

II) Морфологија

Променљиве врсте речи

а) именице: изведене и сложене, најфреквентније скраћенице (ВУЗ, БАМ, МГУ), именице са суфиксима субјективне оцене за мушки, женски и средњи род -ок/-ка/-онка/-ецо/-це (*листок, магазинчик, ручка, девочка, сестрёнка, письмо, деревце*). Именице на -иј (систематизација). Варијанте падешких наставака ген. јд. на -у (*с краю, кило сахару, прибавить шагу, выпить чайку*). Промена именица на -мя (*время*). Презимена на -ов, -ев -ин. Акценат именица;

б) заменице: заменице *этот, такой, какой, чей*. Присвојне заменице (систематизација) и заменица *свой*. Одричне заменице *некого/нечего* (рецептивно). Опште заменице *сам, самый, любой*;

в) придеви: дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном). Акценат придева. Поређење придева – прости облик суперлатива (*ближайший, простейший, худший*). Присвојни придеви на -ов, -ев, -ский;

г) бројеви: Основни бројеви: 200 – 400; 500 – 900; 1000. Слагање бројева и именица: *один дом, два (три, чети́ре) дома, пять домов; одна партa, две (три, чети́ре) парты, пять парт; один год, два (три, чети́ре) года, пять лет*. Редни и збирни бројеви;

д) глаголи: Глаголи кретања: *вести-водить, везти-возить, лететь-летать, плыть-плавать*. Императив глагола свршеног вида у ситуацијама. Глаголски префикси. Улога префиксације у измени глаголског вида. Суфикси за грађење глагола. Глаголски прилог свршеног вида. Глаголски придеви активни и трпни, глаголски придев кратки. Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту. Потенцијал (рецептивно). Акценат.

Непроменљиве врсте речи

а) прилози: најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа + и (*по-русски, практически*);

б) предлози: најфреквентнији предлози и предлошке конструкције;

в) везници: прост везник *да*. Сложени везници: *перед тем как, прежде чем* и сл.

Реченични модели су у потпуности исти као у *Правилнику 1997* за II разред. У оквиру одричне реченице треба увежбати неодређено-личне реченице и место речце *не* у делимично-одричним реченицама.

Код правописа пажња је усмерена на употребу зареза у сложеној реченици са освртом на разлике између руског и српског језика и на писање меког и тврдог знака.

У **трећем разреду** језички садржај се скоро потпуно подудара са *Правилником 1997*. Разликује се у обради заменица. Сада се обрађују неодређене заменице са *-то, -нибудь, либо, кое*, повратна заменица уз глаголе, употреба заменице *свой* и заменица *сей*. Затим, у оквиру **лексикологије** се помиње даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима, паронима, међујезичке хомонимије и паронимије, врста фразеологизама. Само у овом разреду је истакнуто које историјске догађаје треба усвојити: „Кратка историја Русије и руске културе у 19. веку (Наполеонова најезда на Русију, Отаџбински рат, декабристи, Кримски рат, ослобођење кметова и др.). Реализам у руској књижевности и уметности“ (*Правилник 2017: 91*).

У **четвртном разреду** језички садржај је исти као у *Правилнику 1997*. У оквиру **лексикографије** ученике треба упознати са енциклопедијским речницима (општим и посебним, нпр. културолошким, речником књижевних термина, речником основних лингвистичких термина, речником позоришних термина и сл.).

Након анализе *Правилника 2017* можемо закључити да се настави страног језика приступа у складу са европским током, јер се наша земља придружила европском моделу учења, који је дефинисао нове захтеве за наставнике страних језика, а „створио“ новог ученика. То предвиђа да појединац приступа знању интердисциплинарно, да уме да обликује комуникацију према ситуацији, да критички процењује и закључује, да буде обазрив према садржају на интернету, да развија сарадњу у дијалошком окружењу поштујући различитост. Од 2017. године у филолошким гимназијама се може учити девет језика у својству првог страног језика, док се шпански више не види као други страни језик. Циљеви и задаци наставе језика, књижевности и превођења су проширени у односу на *Правилник 1997*. Оперативни

задаци за сваку језичку вештину представљени су опширно и засебно за сваки разред. Такво навођење може послужити професорима у припремању часова, али уједно представља и погодно (недовољно истражено) тло за истраживања остварености свега прописаног и реализованог. У објашњењу програма пружене су смернице за рад у свакој вештини. Уведени су нови појмови („социокултурна компетенција“ и „медијација“). У настави граматике истиче се функционални приступ. Језички садржаји су скоро идентични онима од пре двадесет година. Настава књижевности треба да буде у служби језика (ту се пре свега мисли на усавршавање вештине читања) и да се приближи ученицима кроз обраду дела руске књижевности XX и XXI века. Настава превођења је минимално коригована. Структура полагања матурског испита је непромењена. Коначно, после двадесет седам година, филолошке гимназије имају наставни план и програм за почетно учење руског језика. Уколико будемо сведоци оснивања овог одељења у филолошким гимназијама, управо ће ово бити најкориснији елемент *Правилника 2017*.

3.4. Наставни план и програм из 2019. године

Правилник о измени *Правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији* („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, LXVIII/15) објављен је 21. 10. 2019. године. Он садржи две позитивне карактеристике. Прво, фонд часова за први и други страни језик се повећава, те тако у њему износи 185 часова у прва три разреда, а 165 у четвртном. За други страни језик предвиђено је 111 часова у прва три, а 99 у четвртном разреду. Ова одлука је позитивна, јер је фонд часова 1997. и 2017. године био: 185 – 175 – 180 – 160 (за први страни језик), тј. 111 – 105 – 108 – 96 (за други страни језик). Друго, у њему се налази наставни план и програм за први разред гимназије и средње стручне школе за прву годину учења **факултативних језика**, у које је убројен и руски језик. Тај план садржи оперативне задатке на нивоу језичких вештина, наставне теме, исходе, области и садржаје.²⁸

3.5. Наставни план и програм из 2020. године

Филолошке гимназије убрзо добијају нови наставни план и програм 2. 7. 2020. године насловљен као *Правилник о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке* („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник“, LXIX/7). Примећујемо промене у наслову. До сада су се у контексту ових гимназија помињали обдарени ученици, а овим документом њихове склоности. Овај *Правилник 2020*, како ћемо га наводити, примењује се од шк. 2020/21. године и у време писања нашег рада представљао је најсвежији извор. На почетку видимо да се фонд часова није променио. Циљеви образовања и васпитања су представљени у тринаест тачака и сада се односе на опште средње образовање и васпитање (а не на филолошке гимназије, како је то писало у *Правилнику 2017*). Усмерени су на појединца као личност, његову свест о здрављу, на поштовање различитости, очување националне и светске културне баштине.²⁹

За остваривање програма наставе и учења обавезних предмета дато је опште упутство подељено у три целине: *Програми оријентисани на процес и исходе учења* (I), *Препоруке за планирање наставе и учења* (II) и *Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења* (III).

У **првој** целини истичемо следеће најважније тачке:

²⁸ Детаљније в. *Правилник 2019*: 13–16.

²⁹ Детаљније в. *Правилник 2020*: 44.

1. Приказана је табела са наведеним стандардима утврђеним за крај образовног циклуса, исходима за крај разреда и темама (областима) са кључним појмовима садржаја.³⁰ Након табеле дате су препоруке за остваривање наставе и учења;

2. Промењена је улога садржаја: „Сви програми наставе и учења [...] усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета [...]“ (*Правилник 2020*: 45);

3. Први пут се истиче важност улоге наставника и подстиче њихова аутономија. Наведено је да наставници имају могућност избора и повезивања садржаја, метода наставе и учења, и активности ученика (премда верујемо да се сваки наставник, свестан свог позива, тога увек и придржава).

4. Знање се не стиче класичним усвајањем градива него повезивањем, систематизовањем и практичном применом.

У другој се уместо израза „реализовати програм“ предлаже коришћење „планирање и остваривање наставе и учења“ узимајући у обзир конкретне потребе ученика, али и то да се образовно-васпитна пракса разликује од окружења у коме се остварује због чега не може бити свуда једнака.³¹ *Правилник 2020* у први план истиче наставникову домишљатост. Од њега се очекује да буде модератор наставе³², да испланира наставу и учење, полазећи од критеријума практичности и користи: „[...] Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води“ (*Правилник 2020*: 45). Улога наставника – модератора има своју позитивну и негативну страну. Исправно је оставити могућност наставницима да креирају своје часове осматрајући стање у пракси са којим су најбоље упознати, међутим, од њих се очекује да се упознају и приступе дефинисању појмова који су им непознати. При томе, неизвесно је да ли су сви за то довољно обучени и спремни да се посвете осмишљавању наставе. Како не би долазило до преоптерећености појединаца, решење видимо у заједничком раду наставника и одговарајућих институција. Међутим, чини нам се да ни то није одговарајући начин, пошто је један од закључака нашег квалитативног истраживања био да професори не разумеју сврху њиховог укључивања у преобимно исписивање исхода.

У **трећој** целини се објашњава шта омогућава увођење исхода: „[...] објективније вредновање постигнућа ученика, осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,

³⁰ Укратко говорећи, „[...] Према стандардима се мери ниво остварене компетенције који је постигао ученик на крају образовања. [...] За сваку компетенцију дефинисана су три нивоа постигнућа – основни, средњи и напредни“ (Ђуричић 2017: 252–253). Подразумева се да се стандарди постигнућа за средњу школу надовезују на оне за основну школу. Уопштено о стандардима у нашем образовању в. у: Бранковић 2009, Вилотијевић & Вилотијевић 2009, Пешикан 2012, Malinić et al. 2013. Објављен је и приручник за наставнике страних језика за стандарде постигнућа из тих предмета на крају основног образовања (Дурбаба et al. 2017).

³¹ Опширније в. *Правилник 2020*: 45.

³² На који начин? „[...] Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности“ (*Правилник 2020*: 45).

диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и боље праћење процеса учења“ (*Правилник 2020*: 45). Поред формативног и сумативног оцењивања, сада се вреднују процеси и резултати учења које наставник, између осталог, може да прати посматрањем. Објашњено је и како: „[...] Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам. [...] Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања“ (*Правилник 2020*: 46). Предлаже се давање иницијалног теста пре почетка наставе, на почетку године, како би наставник лакше планирао и организовао процес учења. Код формативног оцењивања пожељно је укључити ученике у самопроцењивање и узајамно процењивање. Сумативним оцењивањем сумирају се успеси до тренутка оцењивања. Формативно оцењивање треба да буде чешће него сумативно. У овом делу истиче се и вредновање рада наставника путем самопроцењивања или анкетирања ученика. Истовремено, на овом месту, *Правилник 2020* садржи упутства о томе како пратити развој језичких компетенција ученика.

У овом документу као први страни језици смера „живи језици“ могу се учити енглески, немачки, руски и француски језик. Занимљиво је да се од четрнаест **циљева** учења страног језика из 2017. године њихов број свео на три. Поред развијања комуникативне компетенције, ученика треба оспособити за интеркултурно разумевање и професионални развој, треба развијати елементарна теоријска знања и практичне вештине из области превођења, академске и медијске писмености.

У овом Правилнику први пут се срећемо са појмовима **општа и специфична предметна компетенција** које су рашчлањене на три ступња – основни, средњи и напредни ниво. Првом се појашњава шта ученик уме, може и зна на генералном нивоу: „Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама. Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога“ (*Правилник 2020*: 78). У даљем тексту Правилника на истој страни све наведено објашњено је на следећи начин:

❖ Основни ниво:

„Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.“

❖ Средњи ниво:

„Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.“

❖ Напредни ниво:

„Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.“

Са друге стране, у оквиру **специфичне предметне компетенције** издвојене су рецептивне и продуктивне језичке вештине (Табела 4 и Табела 5) груписане по нивоима:

Табела 4. *Рецептивне језичке вештине (слушање и читање). (Правилник 2020: 78–79).*

Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
„Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.“	„Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.“	„Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.“

Сматрамо да би просечан ученик наших гимназија у потпуности испунио критеријуме напредног нивоа.

Табела 5. *Продуктивне језичке вештине (говор и писање). (Правилник 2020: 79).*

Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
„Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.“	„Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.“	„Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.“

Битна одлика *Правилника 2020* огледа се у томе што је након табеле са стандардима, исходима и темама (стр. 79–81) приказан само **језички садржај** за I разред. У оквиру фонетике са прозодијом предвиђа се обрада следећих тема: акцентовани гласови; отвореност и затвореност акцентованих вокала, редукација вокалских гласова; редукација вокала после тврдих гласова („акање“); редукација вокала после меких гласова („икање“); систем сугласничких гласова руског језика; парни тврди и меки гласови, увек тврди и увек меки гласови; обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и беззвучних сугласника; сугласничке групе *чт, сч, зч, ши, зи, вств, стн, лнц, здн*, основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3), упитни исказ без упитне речи (ИК-3); ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагмама; сегментација. У оквиру морфологије нема знатних промена. Код променљивих врста речи додато је неколико тачака, а код непроменљивих само једна (у предлозима).³³ Реченични модели су идентични базичним уз занемарљива одступања у навођењу примера. У оквиру лексикографије споменуто је упознавање са структуром једнојезичних и двојезичних речника и њиховом употребом.

У овом документу истиче се да су језички садржаји састављени према Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Они су усаглашени са *Заједничким европским референтним оквиром* за сваки језички ниво, „[...] који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном [...]“ (*Правилник 2020*: 88–89).

Тематске области су исте у сва четири разреда. Неопходно их је допуњавати и бирати у складу са актуелним дешавањима и интересовањима ученика. За разлику од комуникативних функција, које нису промењене, претходни наставни план и програм предвиђао је усвајање шеснаест тематских области, а овај двадесет једну. Навешћемо их у наставку уз напомену да смо подвукли нове тематске области.

- Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време);
- Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и просторије и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу);
- Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови);
- Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи);
- Интересантне животне приче и догађаји;
- Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм);
- Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене);
- Важни историјски догађаји;
- Живи свет и заштита човекове околине;

³³ Конкретно, код именица је убачено обнављање и систематизација именичких деклинација (*стол, приятель; мама, няня; село, поле*). Ген. јд. и лок. јд. именица мушког рода су допуњени примерима. Код придева треба радити на обнављању и систематизацији придевских деклинација. Рекција придева допуњена је примерима *больной чем, готовый к чему, способный к чему*. Допуна исте врсте тиче се и рекције глагола. Додати су примери *поздравить кого с чем, поблагодарить кого за что, пожертвовать кем-чем, напоминать о ком-чём, интересоваться кем-чем, привыкнуть к чему, следить за кем-чем* итд. Од непроменљивих врста речи корекције примећујемо код предлога. Додати су *около, возле* + ген. у просторној одредби, тј. *за* и *под* + инстр. у одредби места. У језичком садржају нема заменица.

- Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране);
- Медији и комуникација;
- Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света);
- Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења);
- Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање);
- Србија – моја домовина;
- Спортски и спортске манифестације;
- Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик;
- Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца);
- Празници и обичаји у културама света;
- Европа и заједнички живот народа;
- Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)³⁴

Уз наставни план и програм представљено је упутство за дидактичко-методичко остваривање програма: *Планирање наставе и учења (I), Остваривање наставе и учења (II), Праћење и вредновање наставе и учења (III)*. Иако је овај део нарочито користан за професоре који тек ступају у наставу и оне укључене у писање исхода, због обимности и недостатка простора за опширнију анализу, одлучили смо да не наводимо детаље. Поменућемо тек да се у *Правилнику 2020* говори о лингвистичкој компетенцији која раније није помињана.³⁵ Примећујемо да у *Правилнику 2020* нема информација о полагању матурског испита, на основу чега претпостављамо да није било промена у односу на 2017. годину. Занимљиво је да се четири светска језика у овим гимназијама могу учити као други страни језици од појаве филолошких одељења, али да је тек у оквиру овог Правилника представљен њихов план и програм. У језичким садржајима он се највише подудара са *Правилником 1997*, али је додата фонетика са прозодијом. Постигнућа у општој и специфичној предметној компетенцији, стандарди и исходи једнаки су онима за први страни језик. Разлика је у томе што се код другог страног језика не помиње настава књижевности, већ да „наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика“ (*Правилник 2020*: 116).

*

У тридесетпетогодишњој историји филолошких гимназија најважнија су четири Правилника – један из прве и три из последње декаде. Шта закључујемо на основу садржаја?

Правилник 1997 је први званични документ, који садржи смернице за реализацију једног новог концепта гимназије, због чега је његова структура морала бити детаљно

³⁴ Подсетимо, избачене су области: *генерацијске разлике, вршњачке и друге социјалне групе; родна равноправност; интересантне животне приче и догађаји; свет/Европа и заједнички живот народа; регионалне специфичности језика (дијалекти, наречја); живот и дела славних људи (из света науке, културе, спорта, музике и друго).*

³⁵ „Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре“ (*Правилник 2020*: 88).

разрађена. Био је актуелан скоро две деценије. Језички садржаји прилагођени су продужном учењу руског језика. Од језичких области срећу се морфологија, лексикологија, ортоепија и ортографија. С обзиром на то да значајнијих корекција језичких садржаја у новијим правилницима није било, можемо рећи да је успостављена добра основа за реализацију наставе из језика. Ипак, неизвесно је колико су ученици могли да испрате садржај због друштвеног контекста те деценије и неуједначеног предзнања ученика. Преко двадесет година ученици ових гимназија су учили о руској књижевности и друштвеним околностима закључно са XX веком. Недостатком садржаја из књижевности могли бисмо сматрати неусаглашеност између школске лектире и предвиђеног фонда часова за њену обраду. Међутим, имајући могућност да наставу књижевности прате на руском језику, ученици су били скоро потпуно припремљени за студије русистике. Настава превођења имала је практични и теоријски део, и одвијала се у целим одељењима.

Први правилник друге декаде нам говори да језички садржаји треба да послуже развијању комуникативне компетенције. Скоро потпуно су идентични претходном. Језичке области су допуњене фонетиком са прозодијом. У књижевности се предност пружа савременим текстовима које професори бирају према интересовањима ученика. Настава превођења се уклапа у шири појам – медијацију. У првом правилнику садржај је подељен на разреде у оквиру целина „Језик“ и „Књижевност“, а у другом су приказани оперативни планови на нивоу језичких вештина за сваки разред. Најважнији део овог правилника огледа се у разрађеном наставном плану и програму за почетно учење руског језика за сва четири разреда.

Други правилник друге декаде доноси повећан фонд часова за први и други страни језик. Он садржи наставни план и програм за I разред учења руског језика као факултативног предмета.

У трећем правилнику исте декаде појављују се стандарди и исходи. Први пут се указује на значај улоге наставника – модератора и писца исхода. Први пут се инсистира на заједничком оцењивању постигнућа од стране наставника и ученика. Овим правилником издвојена су три нивоа постигнућа (основни, средњи и напредни) у оквиру опште и специфичне предметне компетенције. Важан део садржаја овог документа чини наставни план и програм за руски као други страни језик.

Као најважнији закључак издваја се то да су документи одражавали тенденције у учењу страних језика, па тако можемо говорити да је деведесетих година XX века у фокусу било стицање лингвистичке компетенције, а након двехиљадитих година XXI века комуникативне. Највише је коригована књижевност (почев од фонда часова до избора лектире). Када је реч о њој, сматрамо да би требало усагласити лектуру на нивоу гимназија, како би ученици по завршетку ових школа били подједнако информисани.

Будућим истраживањима корисно би било обухватити емпиријску потврду очекиваних компетенција ученика из савременијих правилника. Уколико се покаже корелација са оним што је прописано, могли бисмо се у потпуности ослонити на ова документа. За сада су питања сврсисходности толико опширних правилника оправдана.

4. ОД ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИХ ДО СТВАРНИХ ОДЕЉЕЊА (1990–1999)

„[...] *Свет Речи се не може научити [...]. 'Учење језика' даће човеку у најбољем случају 'језик' као средство комуникације, а 'образовање на страном језику' одвешће га у Свет Речи и учинити га Човеком. Продуховљеним! За то се треба борити [...]*“.³⁶

4.1. Филолошке гимназије – старе институције у новом руху

Филолошку гимназију у Београду српско школство познаје по чак једанаест имена.³⁷ На седници одржаној 13. 4. 1989. године под другом тачком предложеног дневног реда стоји промена имена Друге београдске гимназије „Иво Лола Рибар“ у „Филолошку гимназију“ (*Записник са седнице Наставничког већа 1988–1993*: 192), што је остварено 12. 12. 1990. године. У судском регистру Окружног привредног суда у Београду језичка школа „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар“ регистрована је као „Филолошка гимназија“. Тиме почиње ново поглавље гимназије филолошког усмерења, „наследнице“ Друге београдске гимназије, како је неретко називају. Тек нешто више од једне деценије било је потребно да Филолошка гимназија од „школе за надарене ученике“ постане носилац сталног епитета „школе од националног интереса“. Ко је заслужан за њено утемељење и како је то текло?

Иницијатива за оснивање Филолошке гимназије јавила се крајем '87. и почетком '88. године XX века, а покренули су је Никша Стипчевић (1929–2011), историчар књижевности, који је тада био декан Филолошког факултета Универзитета у Београду, и врсни слависта Миодраг Сибиновић (1937–2020), тадашњи председник Просветног савета Србије. Замисао је имала за циљ да се младима омогући „[...] свестраније и интензивније филолошко образовање“ (*Izveštaj o ostvarivanju programa ogleda Filološke gimnazije za šk. 1988/89. godinu*: 2).³⁸ Завод за унапређивање образовања и васпитања (скр. ЗУОВ) Београда упутио је допис наставничким већима Друге и Осме београдске гимназије – установама, које су виђене као погодно тло за развејавање другачијег филолошког семена. А зашто баш њима? „[...] Друга београдска гимназија својом традицијом била је гарант темељитог и поузданог знања, културе и писмености, а нарочито је била позната по преводилачким способностима скоро свих својих професора и ђака. Осма, тј. Трећа београдска гимназија, имала је особену традицију најаутентичније класичне гимназије у Београду, у којој су се најстручније предавала знања класичних језика и класичних наука. Међутим, избор је пао на Другу београдску гимназију, пре свега због њеног актуелног језичког усмерења у реформисаном школству [...]“ (Јелачић Србуљ 2015: 242).³⁹ На пројекту о огледном раду Филолошке гимназије учествовали су Филолошки факултет Универзитета у Београду, ЗУОВ Републике Србије, ЗУОВ Београда и

³⁶ Цитирано према: Пассов 2008: 55.

³⁷ Остале упамћена као: Друга београдска полугимназија (1870–1875), Друга нижа гимназија београдска (1875–1887), Друга београдска гимназија (1887–1898), Гимназија „Вук Стефановић Караџић“ (1898–1903), Друга београдска гимназија (1903–1918), Државна Друга мушка реална гимназија (1930–1944), Друга београдска гимназија (1953–1959), Гимназија „Иво Лола Рибар“ (1959–1960), Друга београдска гимназија „Иво Лола Рибар“ (1961–1978), Школа за образовање кадрова преводилачке струке „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар“ (1977–1980) и, најзад, као Школа за образовање кадрова преводилачке струке „Иво Лола Рибар“ (1980–1988). Називи су преузети из монографије В. Јелачић Србуљ (Јелачић Србуљ 2015). Поменута књига послужила је као основа за писање уводног дела о Филолошкој гимназији. Треба поменути да сама Филолошка гимназија није била предмет исцрпнијих истраживања. Приметили смо да се у литератури она помињала искључиво у контексту ученика, који су чинили узорак у мерењу постигнућа из језичких вештина.

³⁸ У даљем тексту *Izveštaj 1988/89*.

³⁹ Према истој ауторки већ „[...] оваквим својим опредељењем Друга београдска гимназија направила је свој први корак у трансформисању ка филолошкој гимназији [...]“ (Јелачић Србуљ 2015: 235).

језичка школа Друга београдска гимназија „Иво Лола Рибар“. Након усвајања предлога пројекта Просветни савет Републике Србије одобрава извођење *Огледа* у школи и доноси *Правилник о огледном плану и програму 1988. године* ради „[...] подстицања развоја способности обдарених ученика и обезбеђивања неопходних програмских и организационих услова за њихов одговарајући третман у процесу редовног образовања [...]“ (*Izveštaj o ostvarivanju oglada u Filološkoj gimnaziji za period od četiri godine (1988–1992)*: 1).⁴⁰ Прецизније говорећи, од 1988. до 1990. године Филолошка гимназија постоји као огледна школа у саставу установе „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар“. Било је предвиђено да се тај статус задржи осам година уз могућност скраћивања или продужавања рока у зависности од резултата. У *Izveštaju 1988–1992* се истиче да гимназија може да пружи будућим ученицима широки спектар занимања за разлику од осталих образовних установа: „[...] пружаће средњошколско образовање и умеће које може бити завршно за обављање следећих послова: превођења, кореспонденције на страним језицима (углавном у опсегу колоквијалне и конвенционалне употребе језика), коректура, секретарски послови; свестрано ће оспособљавати ученике за продужетак образовања и успешно студирање на факултетима друштвеног сектора, а посебно на Филолошком и Филозофском факултету и уметничким академијама; на тај начин ће Филолошка гимназија, уз помоћ Филолошког и Филозофског факултета у Београду, битно утицати на припремање младих научника и наставника, који ће у догледно време моћи знатно да побољшају наставу у средњим и основним школама“ (*Izveštaj 1988–1992*: 2). Па ипак, од почетка се наглашава да ће гимназија бити место за окупљање даровитих ученика: „[...] Оснивање Филолошке гимназије ни у ком случају не ослобађа наставнике и средње школе културолошко-језичке струке од обавезе да откривају, подстичу и помажу у раду даровите ученике. Напротив. Изузетно способне и вредне ученике који ипак не оду у Филолошку гимназију они ће моћи да негују и у својим школама. Али отворена им је могућност да своје ученике, које оцене као изузетно даровите, препоруче за упис у II или III разред Филолошке гимназије, као специјализоване школе чији је превасходни задатак да припрема будући научни подмладак [...]“ (Сибиновић 1988: 80–81). Пошто су се стекли одговарајући услови, школске 1988/89. године у први разред уписано је 5 одељења. На усмерење *живи језици* (енглески, француски, немачки, руски) укупно 86 ученика, а на усмерење *класични језици* једно одељење од 24 ученика. Сазнајемо да су тада пријемни испит састављали школски професори, представници Филолошког факултета Универзитета у Београду и ЗУОВ-а.⁴¹ На пријемном испиту ученици су полагали „[...] тест знања граматике и правописа српскохрватског језика, писмени рад из књижевности на задату тему, усмени део испита из књижевности, као и писмени и усмени испит из једног страног језика који је ученик већ учио у основној школи (енглески, француски, руски или немачки језик) [...]“ (Јелачић Србуљ 2015: 258). На почетку рада ове гимназије назначен је и њен маркетиншки програм: „израда пропагандних материјала/информације, плакати итд.; снимање телевизијских и радио емисија, објављивање текстова у дневној штампи (*Политика*, *Борба*, *Нин*) итд.; обавештење директорима основних школа у Београду преко Завода за унапређивање васпитања и образовања; обавештења преко стручних друштва на нивоу Београда, обилазак основних школа“ (*Записник са седнице наставничког већа 1988–1993*: 60). Међутим, убрзо се јављају прве препреке. Прва, објективна, поред наставног кадра који би предавао у специјализованој школи, била је да ли зграда основне школе, коју је добила Друга београдска гимназија „Иво Лола Рибар“ 1965. године, испуњава услове за образовање нових нараштаја. Стиче се утисак општег незадовољства: „[...] зграда [...] није адаптивна, не пружа много могућности за

⁴⁰ У даљем тексту *Izveštaj 1988–1992*.

⁴¹ У тестирању за руски језик помагали су М. Межински и Д. Рудан.

преструктурирање простора, тешко је у њој извршити потпуно и сигурно обезбеђење скупе наставне технике, не одговара раду у малим групама, нема довољно просторија за поједине службе [...]. Требало би дугорочно размишљати о изналажењу нове зграде за рад Филолошке гимназије или о радикалним променама у старој, постојећој згради“ (*Izveštaj 1988/89*: 5–6). У почетку су у реализацији наставе помагали професори-сарадници виших школа и Универзитета, док је стално ангажовање имало особље Друге београдске гимназије. Друга, опшtedруштвена и субјективна препрека, била је сетнија: „[...] представници београдског школства нису показали нити довољно разумевања нити довољно слуха за постојање Филолошке гимназије. Политика београдског образовања је политика упросечавања у чему специјалне школе овог типа губе свој педагошко-научни дигнитет, и то је велика препрека у остваривању наших програма. Ученици Филолошке гимназије су веома амбициозни, радознали, поседују широко поље интересовања [...]“ (*Izveštaj 1988/89*: 59). Овај утисак се није много одразио на њен даљи ток: „Филолошка гимназија [је – додала М.М.] својом посебном концепцијом изазвала велико интересовање ученика и родитеља, интересовање шире јавности и добила у јавном и друштвеном животу веома високе оцене. Она је за кратко време стекла висок углед у друштву“ (*Izveštaj 1988–92*: 45). Само три године касније од писања *Izveštaja 1988/89* надлежно Министарство у мају 1995. године одлучује да гимназија прерасте у редовну школу за талентоване ђаке. Тиме се уједно и потврдила тежња за таквом институцијом, како је у то време истакао њен директор, проф. др Вук Милатовић (1943–2009): „[...] Идеја о постојању Филолошке гимназије израз је шире друштвене потребе народа богате филолошке традиције и ту идеју, односно њено остварење, требало би свестрано подржавати“ (*Izveštaj 1988/89*: 60). Поимање вредности овакве једне установе и њену природу разоткрио је М. Сибиновић: „Увођење огледне Филолошке гимназије догађај је вредан пажње у историји српског школства. Пре свега, због тога што је то врста класичне гимназије, коју ми досад нисмо имали; због тога, затим, што је то сада знатно модернизована школа која даје завршно средњошколско образовање, као што је, осим класици, програмски окренута савремености и будућности, а настава у њој могла би знатно надмашити претежно вербалистичку класичну наставу; због тога што је формирање овакве школе сведочанство превазилажења ранијег догматског секташког односа према потребама најдаровитијих, посебно мотивисаних за рад средњошколаца [...]“ (Сибиновић 1988: 82–83). Њен значај препознат је на највишем нивоу државе – убрзо ће Филолошка гимназија бити награђивана за своју делатност. Најпре је 2007. године постала „национална круна српске просвете“ (Јелачић Србуљ 2015: 285), добивши највеће државно признање – титулу „школе од посебног националног интереса“. Осам година касније Филолошка гимназија је добила награду „Златни беоцуг“, која јој је додељена „за трајни допринос култури за 2015. годину“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 2016/17. годину*: 34).

Другачију историју имала је Карловачка гимназија у Сремским Карловцима, средиште српске духовности и просвете у XVIII веку.⁴² Њени зачеци су били „класични“, а око њих се касније обавијала „филолошка“ нит. Судбина најстарије српске гимназије била је испреплетана око политичких околности територије на којој се налази. У Хабзбуршкој

⁴² Будући да представља центар образовне мисли већ три века, не треба да чуди што је њој посвећена значајна пажња аутора испољена у 162 библиографске јединице. До објављивања нашег рада (према алату за претрагу литературе *cobbis*) бележимо 101 чланак, 25 књига, 10 сепарата, 5 зборника, 4 каталога, неколико графика, фотографија, плаката, разгледница. Осим тога, објављени су један водич, писма, кратка проза, излагање на конференцији, статистички преглед оцена за 1880/1881. годину, стручна монографија и један магистарски рад. У XIX веку објављено је 10 извора, у XX веку 82, а у XXI веку 67 (за два извора, фотографију и разгледницу, није наведена година). За наш увод послужила нам је монографија Ж. Димића (Димић 2021), бившег ђака Карловачке гимназије.

монархији крајем XVIII века оснива се српска гимназија са циљем „[...] да се 'храбром и оданом' српском народу омогући да на културном плану што пре ступи у ред других просвећених народа у Монархији [...]“ (Димић 2021: 34). Захваљујући средствима добротвора и трговца Димитрија Анастасијевића Сабова (1724–1803) и осталих Карловчана, који су се придружили позиву будимског епископа и карловачког митрополита Стефана Стратимировића (1757–1836), отварање нове школе планирано је за 16. 10. 1792. године: „[...] Пошто је био обавештен да је богати карловачки трговац Димитрије Анастасијевић Сабов одлучио да већу своту новца одвоји у добротворне сврхе, Стратимировић је ступио са њим у контакт 2. августа 1791. године и убедио га у потребу оснивања српске гимназије [...]“ (Димић 2021: 28–29). Наставни план и програм требало је да буде прилагођен другим школама у Угарској Монархији, а једно од начела било је да се поред матерњег језика предају немачки и латински. Од оснивања до 1921. године гимназија је била под патронатом Српске православне цркве и звала се Српска православна велика гимназија сремскокарловачка. Након што финансирање прелази у државне руке, а не како се остваривало до тада, кроз приватне фондове, 1921. године гимназија је „променила име у Краљевску велику гимназију сремскокарловачку, односно Државну реалну гимназију“ (Димић 2021: 142). Т. Петровић наводи да је од почетка гимназија била строго класичног типа: „[...] Она је скоро тридесет једну годину била аутономна и све до подржављења строго класичног смера, са искључивим задатком да своје ученике припрема за 'полазак свеучилишних наука', како стоји у сведоџбама зрелости ове школе. Њено подржављење нису изазвале промене политичке прилике, већ осиромашење њених фондова за издржавање, који су се преточили у принудни аустријски ратни зајам [...]“ (Петровић 1977 у: Димић 2021: 147). Губитак класичног духа није наилазио на разумевање међу запосленима, који су неколико пута званичним путем тежили да се врате старој традицији. У једном писму упућеном Министарству просвете 2. 12. 1932. године директор Велимир Стефановић објаснио је њену улогу: „[...] Она је одлична школа за образовање карактера и буђење патриотизма, најбоља приправница за филозофске, правничке, медицинске и теолошке службе и, како ми у овим крајевима немамо такве гимназије, то предлажем и учтиво молим да се Гимназији у Сремским Карловцима поврати њезин пређашњи стогодишњи карактер [...]“ (Димић 2021: 158). Молба је реализована већ идуће године, али је историја донела нова искушења. У Другом светском рату 10. 4. 1941. године проглашено је стварање Независне Државе Хрватске. Пошто су се Сремски Карловци нашли у границама ове државе, уследило је ново преименовање: 27. 8. 1941. године школа је постала Државна класична гимназија у Хрватским Карловцима. Након ослобођења Сремских Карловаца (23. 10. 1944. године) гимназија почиње са радом 1945. године под надзором Просветног савета Покрајинске управе у Сремској Митровици.⁴³ Од 1976. до 1990. године трансформисана је у Образовни центар Карловачка гимназија за преводилачку, културолошку, архивско-музејску и правну структуру са системом учења усмереног образовања. Затим је уследило оно о чему смо писали у првом поглављу: „Године 1990. Карловачка гимназија је постала специјализована филолошка гимназија са одељењима за класичне и савремене језике. Посебан статус (одељења од по 20 ученика, подела одељења у две групе за матичне предмете, норма од 14 часова за професоре матичне групе предмета) добра је основа за побољшање квалитета наставе“ (*Годишњи програм рада Карловачке филолошке гимназије за шк. 1992/93. годину*: 2). Већ 1992. године истиче се да је „делатност школе од посебног друштвеног интереса“ (*Статут Карловачке гимназије у Сремским Карловцима*: 66). То је потврђено у одлуци из 2007. године када Карловачка гимназија добија исто одликовање, као и Филолошка гимназија. Поред тога, годину раније, Карловачка гимназија добија најзначајније признање које додељује

⁴³ Детаљније в. у: Димић 2021: 198.

Аутономна покрајина Војводина – Плакету др Ђорђе Натошевић.⁴⁴ Задржавши класично усмерење, у деценијама које су наступиле ова гимназија прераста у стуб Речи у овом делу Србије. Иако територијално удаљене, Карловачка и Филолошка гимназија делиле су сличне изазове, будући да припадају истом типу школа.

Напоследку, када је реч о досадашњим истраживањима, за разлику од наставе страних језика у Филолошкој гимназији, у домаћој литератури запазили смо радове у којима се разматра настава класичних језика у Карловачкој гимназији. Најстарији припада М. Јаковљевићу. Сазнајемо да је од 1798. до 1818. латински језик био на првом месту, да је био заступљен у свих шест разреда, те да се учио интензивно са циљем да ученик овлада граматиком и стилем, као и „[...] да се васпитава у духу високо моралних примера из класичне историје [...]“ (Јаковљевић 1951: 155). Три рада о класичној настави појављују се у истом листу 1998. године. У првом М. Јовановић обрађује тему планова и програма од 1791. до 1914. и пише да су након школске реформе 1849. године „[...] српски и немачки имали укупно мање часова него латински језик [...]“ (Јовановић 1998: 103). У другом М. Милин приказује класичарске радове у Извештајима / Програмима Карловачке гимназије, који су објављивани од 1853/54. године. Питања класичне наставе разматрају се 1857, 1888, 1894. и 1901. године (Милин 1998). У трећем раду М. Флашар анализира наставни програм гимназије с почетка XVIII века, који је био ослоњен на античку књигу. Он износи податак да су током XIX века „литература и језици, класични и модерни, готово без падова или прекида чували своје водеће место у гимназијском курикулуму [...]“ (Флашар 1998: 6–7). Поред класичних језика, и немачки је увек имао важну улогу у овој школи. М. Добренов закључује да су војвођански Срби тога доба (1791–1918) морали знати тај језик јер је то доприносило бољој егзистенцији и успону у друштву (Dobrenov 1975: 290–291).

4.2. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења

У овој декади интервјуисали смо четири професорке.⁴⁵ У овом делу тежили смо да прикажемо глас запослених, који су радним искуством обухватили једну, две или три декаде, што се одразило на број интервјуисаних.⁴⁶ На структуру овог дела дисертације утицали су њихови одговори и(ли) хронолошка збивања.

❖ Проблеми у настави

Виолета: Све помало. Са ове дистанце, кад се сетим, квалитет је постојао, иако смо имали врло тешке животне, друштвене и породичне услове и мале плате. Анализирајући та питања у глави, мислим да је био неки квалитет. Поредим са оним што је после дошло. Што је стандард виши, деца су опуштенија, мање су исказивала жељу за неким успехом. Тих деведесетих су нам стизала деца из околине Новог Сада. То што су деца учила руски само у селима је сада друштвени, организациони проблем. У Новом Саду је тада остао руски у две школе. Шта сте могли да очекујете да добијете у једној школи? Нама су из села долазила деца, која су била фантастична. Она нису била више поткована знањем руског језика, било је скромније, али та жеља и воља да нешто науче, као да им је то било усађено. Мислим да им је Карловачка гимназија тада био одличан избор. Деца из града су била опуштенија, мање мотивисана, а руски је био деградиран, али не у Карловачкој, него тамо негде у

⁴⁴ Опширније в. у: Ђурђев et al. 2010: 46.

⁴⁵ У поменутих монографијама о гимназијама приложен је списак запослених који су предавали, поред осталог, и руски језик. Питања су навођена према упитнику који је представљен у одељку *Прилози*.

⁴⁶ Остали смо ускраћени за искуство колеге Б. Мандића из Карловачке гимназије, који је несрећним случајем изгубио живот 2019. године.

основној школи где су они тај руски морали да узму као други страни језик. Они су били присиљавани на то, тако да смо и ми стагнирали (говорећи о захтевима). Дакле, прво, ту је био проблем односа према руском језику. Нисмо никог интересовали. Не знам зашто је то било тако. У школи нисмо добијали подршку, а нисмо интересовали ни Покрајину ни Београд. Уџбеници су преписивани, били су лоши, досадни. Ви крећете у гимназији да радите са пет часова недељно, а добијате уџбеник на коме пише *за гимназије и средње стручне школе*. Значи, ниво уџбеника је тај, а морате да научите дете да буде спремно за студије или нешто друго. Питање је да ли су били спремни.

Светлана: С обзиром на то да раније нисам радила у школи, мој проблем је био да се прилагодим новим временским оквирима. Можда нам је кабинет био сиромашнији, били смо стешњени у једној учионици.

Анастасија: Могу да говорим шта је мени лично био проблем. Било је тешко након што смо три године слушали књижевност на факултету на српском, а само једну годину на руском, предавати то на руском. Због велике љубави и труда све је функционисало, али је било изузетно напорно. Друга ствар је то што је требало да предајем историју, коју уопште нисмо радили током студија. Морала сам и да је учим и да научим како се шта каже. Мени је то било задовољство, али је стварало приличну трему. Ми смо били генерација *ћутолога* на факултету. Када сам се срела са тим да овде има ђака – Руса, који су ишли у руске школе, који су живели у Русији или су ишли по тим земљама Источног блока, тај говорни језик је требало да буде на јако високом нивоу. Нисам била сигурна да ли је мој језик на том нивоу, поготово кад се ради о акцентима. Затим, тада се доста сецкало градиво, није се толико гледало да се држи континуитет и да један професор предаје једној генерацији све четири године. Гледало се у оквиру Актива како најбоље поделити часове. Тада су се неки жалили на уџбенике, застареле текстове. Двехиљадитих су се нарочито жалили на старе уџбенике.

Ирина: Уџбеници исти као за све остале гимназије. Недостатак простора (кабинета) и литературе за предавање књижевности.

У одговорима издвајамо генералне и личне теме. У прве сврставамо однос државе према руском језику, непостојање уџбеника за нови образовни профил и одсуство адекватног физичког простора (за Филолошку гимназију). Иако је само једна професорка поменула незадовољство због положаја руског језика у гимназијама, то је једна од кључних тема у дисертацији, о којој ћемо дискутовати након сагледавања тридесетогодишњег периода. Будући да су се геополитичке околности и одлуке надлежног Министарства негативно одражавале на статус руског језика у свим школама, закључили смо да делимо исто мишљење са нашим саговорницама у погледу превазилажења тог изазова.

С обзиром на то да се овакав тип гимназија појављује први пут у српском школству било је оправдано очекивати недостатак уџбеника за овај профил гимназија и адекватних материјала, о чему су говориле три професорке. У исто време нас је интересовало како су оне решавале овај проблем и да ли су решење тражиле у колективном раду?

Виолета: Тада је једна књижара у Новом Саду имала везе са неком Совјетском, не знам којом, па смо могли да се претплатимо на часопис „Спутњик“. Сва деца су била претплаћена преко мене и сви су имали примерак. То је било одлично. Текстови нису били прилагођени њиховом узрасту, али су били јако добри. Ви сте их наводили кроз теже текстове да више уче језик него што би иначе. Деца су добијала часопис на кућне адресе. Часопис није био прилагођен за странце, било је мало о спорту, култури. Имали смо проблем како то да заводимо у дневнику. Имали смо књиге у библиотеци, али нисмо имали довољно примерака. Увек је неко имао некога ко је ишао у Совјетски Савез. Тако смо дошли до уџбеника издавачке куће „Златоуст“. То је било боље од онога што су наши уџбеници давали. По правилу, уџбеници тада нису имали довољно вежби, а граматика је била штуро објашњена. Из уџбеника куће „Златоуст“ имали смо више вежбања и фантастичне текстове. Што се тиче наставе књижевности, сами смо се сналазили. Ја сам доносила папире. То школа није обезбедила. Говорили су да немају пара. Никада нам није пружена могућност да добијемо нешто боље што се појавило. Имали смо речнике. То су нам дозволили да купимо. Деведесетих смо мало користили и загребачке уџбенике. На тај начин сам се сналазила до краја мог ангажовања у школи.

Светлана: Кад није било Интернета све сам решавала добрим књигама из Русије са одличним предговорима. Умела сам да купим пет збирки књига са различитим предговорима, поговорима, добрим коментарима. Лична библиотека ми је била спас. Размењивали смо сазнања са наставе, семинара, белешке. Старије колеге су препоручивале да се нешто не ради, јер то ђаци тешко савладавају. Доста добро владам Интернетом, могу да пронађем одговарајући садржај. Што се тиче уџбеника, мислим да су они први уџбеници били доста добри. Добро је дозирана граматика, а једино су били застарели по текстовима и оним идеолошки обојеним. Кад су нам понудили да радимо нове уџбенике мој предлог је био да се стари прераде јер сам мислила да је неке ствари било немогуће боље урадити.

Анастасија: Неке ствари сам доносила из Русије, а неке узимала од пријатеља. Кад смо били студенти, тад је била активна једна руска књижара близу факултета. Ми смо све то куповали јер је било јако јефтино. Имала сам доста књига и онда сам сама проналазила. Нисмо увек били задовољни уџбеницима, били су доста застарели. Ђацима много значи да то буде нешто што одговара њиховим интересовањима и годинама, и да то визуелно буде лепо. Мени лично нису сметали. Тамо је била граматика јако добро изложена, али ипак сам много пута чула од ученика да би желели да то изгледа лепше, а да текстови и теме буду прилагођене њиховим интересовањима. Мада сам сваке године нудила да они причају на неку тему која их занима. Сада је Интернет велики извор.

Ирина: Налажењем додатних текстова са Интернета и коришћењем приручника *Давайте лучше говорить по-русски* I део за I и II разред (аутори Дојчило Рудан и Милица Добрић), *Давайте лучше говорить по-русски* за III и IV разред (аутор Дојчило Рудан), *Русский язык – практикум по разговорной речи* (Валентина Девид Романова), *Руски језик – лектура за III и IV разред усмереног образовања* (Мирослава Пецовић).

Из приложеног видимо подељена мишљења. Једној професорки није одговарао систем вежбања изложен у уџбеницима, док друге две професорке тврде да су она добро осмишљена. Само једна професорка је истакла да су ученици тражили занимљивији садржај. За реализацију наставе из књижевности професорке су доносиле материјале из Русије или користиле изворе са Интернета. Са ове дистанце гледано, приликом осмишљавања наставног плана и програма за филолошке гимназије чини нам се да је одмах требало понудити материјал за реализацију наставе. Међутим, будући да припадамо генерацијама која су училе језик из критикованих уџбеника, слажемо се да их је требало прилагодити интересовањима ученика. Осим једне саговорнице која је поменула конкретне књиге које је користила, професорке су овај проблем решавале индивидуално, иако се томе могло приступити (и) у оквиру Актива за руски језик обеју школа. Иако је професоркама припрема наставе одузимала знатно више времена него да су имале припремљени материјал, судећи по постигнућима ученика можемо закључити да је упркос том проблему испуњена тријада о добром *програму – наставнику – материјалу*, коју Д. Кристал (Kristal 2003) види као основно полазиште у остваривању циљева у образовању. Са друге стране, када је реч о личним темама, проблеми су се појављивали у оквиру неких аспеката наставе и суочавања са извођењем наставе на руском језику за коју професорке нису биле припремане на факултетима, што су нам усмено потврдиле све саговорнице.

Наше истраживање било би непотпуно без анализе грађе школске документације о руском језику. Иако су чланови стручног Актива за руски језик обе гимназије били у обавези да одржавају састанке и воде записнике, испоставиће се да је овај драгоцен извор Филолошке гимназије потпунији и, на нашу срећу, сачуван у школској архиви. Реч је о свесци са подацима који се воде од 26. 8. 1991. године. Сазнали смо да чување ових старијих рукописа није обавезно, због чега те белешке нисмо нашли у Карловачкој гимназији. Њихови записници били су обједињени у заједничким документима, тзв. *Годишњим извештајима / програмима*.

Како се одвијала настава у Филолошкој гимназији у овом периоду? Још док постоји као оглед школски надзорници о реализацији наставе наводе: „[...] 1. Скоро у свим наставним предметима преовлађује монолошко-дијалогска метода и фронтални облик рада, па чак и у групама где се настава одвија са 8–12 ученика; недовољно се користе постојећа аудио-

визуелна средства, дија-пројектори, схеме, геометријске конструкције, касетофони и сл. којих је у Школи у приличном броју; диференцирана настава се „стидљиво“ појављује у неким предметима иако за то постоје идеални услови рада када је у питању рад у групама; активност ученика скоро у свим предметима је на високом нивоу, ученици су мотивисани за рад, припремају се за часове, љубопитљиви су и спонтани у својим захтевима [...]“ (*Извештај Министарства 1988*: 53).⁴⁷ Убрзо ће се показати да се од почетка пише о формирању целих руских одељења. Читајући *Izveštaj 1988–92* сазнајемо: „Један од проблема у раду Филолошке гимназије је мало интересовање за упис ученика за изучавање руског и немачког језика. Последњих година не можемо да упишемо планиран број одговарајућих ученика. Узроци томе су различити, али је највероватније да општа политика утиче на избор језика. У том погледу Филолошка гимназија ће предузети следеће мере: већа пропаганда за изучавање ових језика, више анимирати основне школе да се ученици усмеравају на учење ових језика“ (*Izveštaj 1988–92*: 46). Ова тема постаће лајт-мотив нашег истраживања. На почетку се бележи и прво помињање негативних последица по наставу, рад и успех ученика (1993). Зашто је то наступило ближе ћемо схватити из извештаја запослених Карловачке гимназије написаног 1992. године, када се одвијао штрајк просветних радника. Њему су приступили самостални синдикати радника у образовању и васпитању Аутономне покрајине Војводине. Синдикат Карловачке гимназије, између осталог, истиче: „неоправдана је суспензија колективног уговора од стране Владе и једнострано одређивање плате запослених у образовању; [...] тражимо једнаку цену рада по општем колективном уговору за све делатности које се финансирају из буџета; [...]“ (*Одлука о штрајку*, дел. бр. 1074/3, 5. 3. 1992. године). А зашто? Наиме, до 1992. године „[...] финансирање просвете било је из џепа локалних самоуправа, што је доводило до варирања у зависности од могућности и степена развијености општина. Под паролом да је то неоправдано и да сви запослени са истом квалификационом структуром треба да имају исту плату, најпре је централизовано финансирање образовања. [...] Од увођења закона материјални положај просвете је све гори и дошао је до нивоа да је већ неколико година плата учитеља и професора редовно испод просечне плате у Србији [...]“ (Ружичић 2007: 21–22). У Филолошкој гимназији истичу се често одсуствовање са наставе, кашњења, материјална оскудица, апатија, недовољна ангажованост ученика. Током 1994. године програм је реализован уз велике проблеме и губљење часова, а током обуставе рада 1997. године уследило је незадовољство због обима пређеног градива и изгубљених часова. Сада се први пут у Активу за руски језик помиње негодовање након што је у први разред уписано пола одељења: „Одлучено је да се код управе школе инсистира на упису целог одељења“ (*Актив*, 24. 6. 1997. године).⁴⁸ Те године изостајање ученика са наставе је „[...] проблем на нивоу школе, града, породице и друштва“, како наводе наше колеге (*Актив*, 30. 12. 1997. године). Залагања професора да се упише цело руско одељење нису дала резултат: 1998. године оформљена је једна група. Убрзо су сви били суочени са ратним стањем, али ученици нису остављени без диплома. Школска година је регуларно приведена крају. У документацији је сачувано упутство о завршетку шк. 1998/99. године писано 28. 4. 1999. године. Реч је о тексту откуцаном на компјутеру који садржи седам тачака. Сазнали смо да је до објаве ратног стања реализовано две трећине наставног плана и програма, због чега је прекид редовне наставе (који је природно наступио) у складу са законом. Организовано је додатно оцењивање према договору са предметним наставницима. Приликом оцењивања требало је поступати коректно,

⁴⁷ Назив документа: Република Србија, Министарство просвете. *Извештај о општем прегледу Филолошке гимназије у Београду*, Каменичка 2, за школску 1998/99. год. Београд, март 1999, 55 стр.

⁴⁸ Овде треба скренути пажњу на одабир лексема *управе школе* и *инсистира*, чиме професори упућују да одговорност у броју уписаних сноси и руководство школе.

узимајући у обзир настале околности. Било је препоручено да ученици не понављају разред.⁴⁹ Занимљиво је да су се ученици обратили свету 5. априла 1999. године поводом неприлика у којима се нашла њихова држава, објавивши следећи текст на енглеском, француском, немачком, шпанском, руском, јапанском, кинеском и грчком језику: „Апел школама у свету! НАТО више не бомбардује само војне циљеве. Бомбе падају на наше школе, цркве, манастире, библиотеке, споменике културе, болнице, децје вртиће и на наше станове. У Филолошкој гимназији у Београду проучавају се енглески, француски, немачки, шпански, руски, јапански, кинески, грчки и класични језици. Проучавају се књижевности, културе и цивилизације. Граде се мостови мира и пријатељства са свим народима света. Наши ученици и професори сада су у склоништима уместо у учионицама. Сада слушају експлозије бомби и звукове сирена, уместо да уче лекције из хуманизма и мира. Рушећи мостове НАТО бомбардери руше мостове пријатељства међу људима и народима, међу културама и цивилизацијама. Стравичне бомбе и ракете разарају земљу, уништавају имовину, али и разарају људске душе. Страхоте и патње погађају децу која су лишена игре и радости живљења. Молимо вас подигните свој глас против НАТО-безумља, против НАТО бомбардера, против овог бесмисленог и суровог напада на суверену земљу Југославију. Прикључите се онима који протестују. Сваки ваш глас протеста спасава један живот“ (*Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 1998/99. годину*: 41). У Карловачкој гимназији се нису изјашњавали о овоме.

О настави књижевности у Филолошкој гимназији говорило се 1993. и 1995. године. Прво је њена реализација доведена у питање услед малог броја примерака лектуре у школској библиотеци и Руском дому. Професори су заузели став да треба радити најбитније градиво, а пре свега инсистирати да ученици читају на руском. Друге године професори констатују да је план и програм преобиман и преопширан, те да при обради неких тема треба пружити тек неколико информација. У Карловачкој гимназији нема података о овој теми.

О остваривању лекторске наставе у Филолошкој гимназији писано је детаљно. На почетку, 20. 10. 1991. године, одржан је састанак са лекторима Филолошког факултета Универзитета у Београду, на којем је одлучено да у школи предају Вера Борисенко, Марија Межински, Андреј Тарасјев и Михаил Штудинер. Идуће године лектори раде у свим разредима осим у првом, али није јасно због чега. Дана 29. 8. 1994. године два лектора су отказала сарадњу, након чега остају ангажовани М. Межински и В. Борисенко. Актив професора упућује молбу директору и Филолошком факултету да обезбеде замену за колеге. Позитиван одговор добијају 26. 6. 1995. године за ангажовање лектора од идуће године, те је одлучено да часове са првим разредом води М. Межински, са другим В. Борисенко, а са трећим и четвртим Ирина Владимировна Иванова. То је трајало две године. Почетком октобра 1997. године лектори саопштавају да не могу да долазе у школу, а професори Филолошке гимназије траже разговор са управником Катедре за славистику о другим могућностима. Постигнут је привремени договор, којим професори нису били одушевљени: „Сматрамо да је извођење лекторске наставе одласком ђака на факултет неадекватан начин рада и да би требало настојати да ученици поново имају наставу лектора у нашој школи. Показало се да је одлазак ученика после проведених шест сати у школи и рад недовољно ефикасан, тачније без правог ефекта, а и велики број ученика под разним изговорима избегава присуствовање овим часовима“ (*Актив*, 26. 6. 1998. године). Под датумом 16. 9. 1998. године наведено је да постоји сарадња гимназије и факултета кроз лекторску наставу, која се изводи уторком, где ученици одлазе на предавања и вежбе. У децембру исте године лекторска настава није реализована због штрајка факултета. Идуће године професори бележе да нема одговора на допис Катедре за славистику о извођењу лекторске наставе, због чега часови нису одржани (20. 11. 1999.

⁴⁹ Према: *Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 1998/99. годину*: 39–40.

године), а последње помињање овакве сарадње заведено је под датумом 10. 2. 1999. године. Није нам познато да ли је остварена. О реализацији лекторске наставе у Карловачкој гимназији немамо других сазнања осим да је постојала, како је навела једна наша саговорница.

Како се приступало обради појединих јединица у Филолошкој гимназији? У почетним разредима честим диктатима кориговало се писање ученика, а граматички материјал се редовно увежбавао и проверавао писменим путем. После сваке тематске целине проверавала се усвојена лексика кроз припремљене саставе на задату тему. Грешке је требало редовно исправљати. Повремено је требало радити систематизације потешкоћа у изговору према материјалима из уџбеника или других приручника. Инсистирало се на индивидуализованој настави. Ученике је требало проверавати на сваком часу, редовно оцењивати њихово знање и објашњавати постигнућа.⁵⁰ Лексика се преводила на часу, али су ученици упућивани на коришћење речника код куће. Проверавања је кроз преводе, контролна питања, контекст. Није нам познато да ли се настава овако одвијала и у Карловачкој гимназији.

У периоду од 1988. до 1992. године кабинет за руски језик Филолошке гимназије имао је два дијапројектора, дијафилмове, слајдове, комплете слика и разгледница, комплете грамофонских плоча (граматичке и лексичке вежбе), комплете грамофонских плоча (текстови из књижевности), плоче са руским песмама, плакате са темама, касетофон, комплете касета.⁵¹ Услед материјалне оскудице 1994. године Филолошка гимназија није могла финансијски да помогне опремање кабинета, којем ће се озбиљније приступити 1997. и 1998. године. Ипак, до тада је мала медијатека за руски језик обухватала опрему и наставна средства у виду: „[...] телевизора, видео-рекордера, касетофона, графоскопа, дијаскопа, видео-материјала (видео-касета), тонског материјала, приручне литературе, плаката, речника итд. [...]“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 1994/95. годину*: 14). Са друге стране, 1992. године Карловчани планирају набавку учила за све језике, а конкретно за руски: „[...] речника (по пет примерака руско-српског и српско-руског), избор књижевних дела према програму (10 комплета), граматика руског језика (2 комада), историја руске књижевности (2 комада), једна географска и историјска карта Русије, избор текстова за превођење са руског језика (5 примерака), један касетофон, 10 аудио-касета“ (*Годишњи програм рада Карловачке филолошке гимназије за шк. 1992/93. годину*: 5). Није нам познато да ли је ово и реализовано.

Пошто нисмо нашли друге информације о проблемима у настави, можемо сматрати да смо овим заокружили један део упитника. У другом делу интересовало нас је шта остаје у сећању професорки након деценија рада и колико су биле спремне да размењују искуства на нивоу школа.

❖ Позитивне карактеристике

Виолета: Фантастични ученици, жеља да се у овој школи нешто научи. Те генерације што су теже живе имале су више воље. То су већином деца са села, ван Новог Сада, која су становала приватно у Сремским Карловцима.

Светлана: Добра деца, добро предзнање, шире информисана него данашња. Уопштено говорећи, све је било добро и пријатно.

⁵⁰ Овакав приступ оцењивању хвали и Д. Перкинс отприлике у исто време када о томе пишу професори: „[...] да би учили ефикасно, ученици морају да имају критеријуме, повратну информацију и треба им пружити прилику да анализирају задатак од почетка [...]“ (Perkins 1993: 8).

⁵¹ Наведено према: *Izveštaj 1988/89*: 19. О лошој опремљености кабинета за наставу страних језика писао је Ц. Митов (Митов 1989: 328). С тим у вези С. Максић помиње и неадекватне услове рада генерално у систему (Максић 2000: 727).

Анастасија: Мени је било много тога лепог зато што сам знала како изгледа рад у основној школи. Мени је ово била „песма“ зато што су деца била пристojна и углавном су хтела да раде. Битно је да они које то не занима не кваре неку генералну атмосферу. Било ми је лепо то што смо радили на ваннаставним активностима. Много смо ишли на разна места, много смо се дружили. Снимали смо неку емисију у студију. То је био неки серијал. Урадили смо пуно тачака. То су биле неке занимљивости о језицима, песме, рецитације, међујезички хомоними, а неко је говорио своје препеве. То је било јако занимљиво искуство. Било је разних идеја. Касније смо предлагали директору да наступимо у емисији *Жикина шареница*, пошто је она била популарна. Сматрали смо да тиме можемо привући више ђака. Емисија је снимана негде 1995–96. године. Период деведесетих су обележили бомбардовање и штрајкови. На посебан начин се вежеш за ђаке са којима прођеш неку невољу. И у овом, и у свим другим периодима, била ми је велика радост да радим књижевност.

Ирина: Ентузијазам ученика и професора и отвореност за сарадњу са другим институцијама.

Присећајући се позитивног, све професорке истичу да су ученици ти који су у турбулентном периоду осветљавали друштвену тмину и пружали им мотивацију. Наше искуство у настави нам говори исто, а у овом случају најбоља потврда за све наведено у одговорима су управо постигнућа тих ученика.

❖ Позитивна и негативна сећања

Виолета: Тотална незаинтересованост друштва за учење руског. Неко ко одлучује где се учи руски га свесно избацује. После 2000-их су се смањивале групе руског у Карловачкој. Имали сте децу која по закону нису могла да се упишу у руска одељења јер нису раније учила руски, али су могла да га уче као други страни језик. Немогуће је било да тражите неки већи број ученика. У последње време једва се накупи 5–6 ученика. Као позитивно бих издвојила једну освојену републичку награду и конкурс „Лик Русије“, када смо за најбољи видео-снимак награђени штампачем.

Светлана: Генерално је све било позитивно.

Анастасија: Ваннаставне активности. Сви директори су се трудили да сачувају руски и хвала им на томе. Да нисмо имали њихову подршку, одавно бисмо били на овоме што сада имамо – једну групу, а можда ниједну. Заиста су сви били на нашој страни, али изгледа да је овде Министарство решило да направи неке резове. Као негативно бих издвојила, рецимо, повремене несугласице у колективу.

Ирина: Позитивно је било то што су ученици са добрим предзнањем, талентом и радом постигали одличне резултате, а они који то нису поседовали су битно заостајали, што је негативан утисак.

И у овом случају у позитивном сећању професорки остали су талентовани и успешни ученици, као и рад током ваннаставних активности. Саговорнице су навеле да су им у негативном сећању остали пасивност друштва за учење руског језика и повремени неспоразуми у радном окружењу, на које се надовезивало стагнирање незаинтересованих ученика. У оквиру ових закључака важно је нагласити значај позитивних одговора. Ратне последице у једној школској години конкретно, а у осталим нестабилним годинама, довеле су до прекида наставе. То се није одразило на општи успех ученика, који је био изузетно висок. Узимајући у обзир околности у којима се реализовала настава, сматрамо да је залагање професорки да истрају у својим циљевима подучавања представљало пример борбе и њихове љубави према предмету и наставничком позиву.

❖ Међусобна и друга сарадња

Виолета: Нема је. Не знам зашто. Вероватно када се узме у обзир све заједно. Само једном сам одвела ученике у Руски дом, јер је била прилика кад сам ишла на Сајам књига. Увек је проблем са превозом, али када је Сајам књига онда знамо да смо сигурни. Отишли смо на једну представу. Мислим

да смо и ми криви. Не могу да кривим нас што новосадска катедра нема сарадњу са нама. Никада нису показали ни жељу ни вољу да са нама сарађују. Можда је сада другачије.

Светлана: Деца су често посећивала пројекте и филмове у Руском дому, ишли смо на приредбе. Тада деца нису била против тога да одвоје слободно време и да иду, а данас желе, али да се не узима њихово слободно време. Са Филолошким факултетом смо имали сарадњу у оквиру лекторске наставе.

Анастасија: Раније смо чешће ишли у Руски дом, где смо и наступали. Пуно смо сарађивали, пуно смо ишли. Одлазили смо на неке приредбе Катедре за славистику на Филолошком факултету, наступали у њиховим представама. Имали смо и сарадњу са Карловачком гимназијом. Звали су нас. Сваке године смо се виђали, током неких приредби или крајем године. Мислим да смо увек имали контакт са неким професорима.

Ирина: Сарадња са Филолошким факултетом је била континуирана. Чак и када су нашој земљи уведене санкције, лектори за руски језик су долазили на часове, док је лекторима за друге језике то било забрањено. Сарадња са Руским домом и Руском гимназијом у Београду била је интензивна (у погледу, на пример, коришћења библиотеке Руског дома, приредби наших ученика, предавања, гледања филмских представа, посета часовима у Руској гимназији и присуствовања њиховим приредбама, организовања заједничких квизова знања, зимских семинара за усавршавање наставника). Имали смо посете наших професора Карловачкој гимназији и узвратне посете.

Три професорке су истакле да је сарадња постојала и била позитивна. Шта смо сазнали на основу извора? Филолошка гимназија је сваке године остваривала сарадњу са неком институцијом. У оквиру сарадње са Филолошким факултетом занимљиво би било споменути писмо управника Катедре за славистику, проф. др Б. Станковића од 21. 5. 1990. године, у којем позива ученике да учествују на дочеку студената: „Поштовани друже директоре, познато нам је да су професори руског језика Ваше школе спремили са ученицима приредбу која заслужује пажњу и Катедре за славистику Филолошког факултета у Београду. Молимо Вас да планирате наступ Ваших ученика на Катедри за славистику 1. октобра 1990. године приликом дочека и поздрава нових студената. Уколико наш позив буде прихваћен, наставници Катедре за славистику и наставници руског језика Филолошке гимназије би се непосредно договорили о реализацији“ (*Наставничко веће. Записници 1988–1993*: 150). Сарадња са Филолошким факултетом планирана је кроз реализацију *Школе младог слависте* у коју би били укључени ученици (15. 9. 1999. године), али није забележено да ли је то и реализовано. Затим, 18. 10. 1994. године забележено је да је хор учествовао на отварању међународног сусрета писаца. Дана 15. 2. 1995. године ученици су били на представи у Руском дому. Сарадња са овом институцијом је стална, према мишљењу Актива (*Актив*, 27. 12. 1996. године). Под датумом 17. 9. 1997. године стоји да је у плану сарадња са школама у Русији, али о томе нема детаљнијих података.

Када је реч о Карловчанима, сматрамо да мишљење професорке представља општи утисак. Према подацима за 1992. и 1993. годину у плану Актива за руски језик поменуто је: „[...] 8. Сарадња са Катедром за руски језик Филозофског факултета у Новом Саду – ангажовање лектора за руски језик, предавања из језика и књижевности, саветовања. 9. Сарадња са Филолошком гимназијом из Београда: повремено гостовање – хоспитовање, стручни састанци, размена материјала, организовање такмичења“ (*Годишњи програм рада за шк. 1993/94. годину*: 66). Немамо сазнања да ли је то и учињено.

Дакле, међусобна сарадња гимназија није постојала. Иако су професорке различито одговарале на то питање, у документацији Карловачке гимназије није представљена реализација сарадње са неким институцијама, за разлику од Филолошке гимназије, која ју је остваривала са Филолошким факултетом и Руским домом.

4.3. Постигнућа ученика у почетку

У овом потпоглављу за сваки период тежили смо да прикажемо све бројчане податке – постигнућа ученика филолошких гимназија у ланцу *генерација – одељење – појединац* на основу документације, при чему смо све написано засновали на Матичним књигама – најрелевантнијем школском извору. Упоредили смо просечне оцене из руског језика и предмета „Основи превођења“ са претпоставком да су ученици имали једнаке оцене или да је њихово размимоилажење незнатно. Истраживање заокружујемо подацима о руском као другом страном језику у овим гимназијама.

Број уписаних ученика

У првој десетогодишњици школе новог профила уписале су 315* ученика у руско одељење (*Графикон 1*). У Филолошку је уписано 207, а у Карловачку гимназију 108 ученика уз напомену да је тај број већи. Због измешаних Матичних књига Карловачке гимназије за 1992. годину и немогућности да то утврдимо другим путем, није нам познато колико је ученика тада уписано.⁵²

Графикон 1. Уписани ученици.

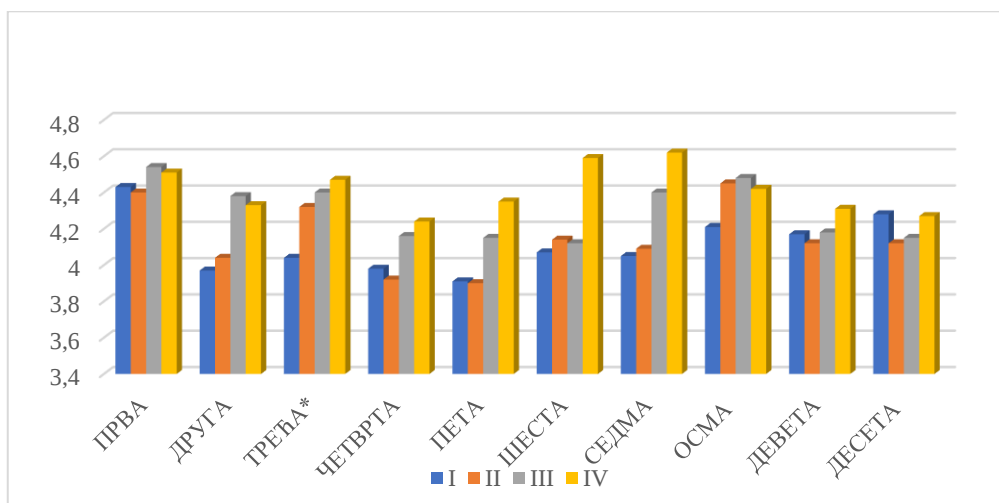
Видимо да су наше гимназије имале одличан почетак, пошто се прве године у Филолошку гимназију уписало 25, а у Карловачку гимназију 17 ученика. По броју уписаних ученика предњачила је Филолошка гимназија, која је само две године (1997. и 1998.) уписала мање од 20 ученика. Просечан број уписиваних ученика у тој школи био је 20. У Карловачку гимназију се прве године уписао највећи број ученика, а просечан број ученика за овај период износио је 12 (уз претпоставку да је мало већи због уводног коментара).

Интересантно је уочити да је најмање интересовање за учење руског језика у обема гимназијама било исте године (1997), када је формирана по једна група ученика. Важно је истаћи да се број уписаних ученика не подудара са бројем оних који су матурирали, што ћемо приказати на наредним страницама.

⁵² Овакав снисходљив однос задужених према Матичним књигама касније ће се сретати као озбиљан недостатак наших гимназија јер на другим местима за која смо претпоставили да чувају податке (Министарство просвете, Педагошка и психолошка служба школа), они једноставно не постоје. У неким случајевима то одговара законским прописима (као што су се, на пример, дневници разредних старешина отписивали из школских архива).

4.3.1. Постигнућа на нивоу генерација

На основу оцена ученика могли смо да одредимо ученичка достигнућа кроз време, испратимо какав је био одлив ученика, истакнемо најуспешније генерације. Поступак закључивања у овој целини овог и наредна два поглавља био је следећи. У програму *Microsoft Excel* направили смо три табеле за уношење података. У прву смо уносили успех ученика по разредима и оцену из руског језика. Из ње смо у засебну табелу издвојили успех ученика по разредима, и помоћу команде *AVERAGE* добили просечне вредности, које смо приказали на графиконима. Исти поступак је примењен и у трећој табели за оцене из руског језика.⁵³ Успех првих десет генерација приказан је на *Графикону 2*. У наставку текста описаћемо дати графикон коментаришући сваку генерацију посебно.

Графикон 2. Просечна оцена одељења.

За прва три разреда **прве генерације (1990–1994)** обрачунат је просек оцена по разредима за 42 ученика (колико их је укупно те године уписано у филолошке гимназије), а за четврти за 39 ученика. Констатујемо да је у овој генерацији толико ученика завршило руско одељење. Вредности су изузетно високе и крећу се између 4,40 и 4,54. Вредности I и II разреда су скоро исте (4,43/4,40), као и III и IV разреда (4,54/4,51). Ученици III разреда имају највишу просечну оцену (4,54), чиме стичу титулу најбољег одељења.

У **другој генерацији (1991–1995)** подаци су обрађени за 25 ученика I разреда. Број уписаних је био већи, али се чак деветоро ученика исписало, један ученик није похађао разред у нашим школама, а за једног налазимо непотпуне податке у извору из непознатих разлога. У осталим разредима подаци се односе на 27 ученика, због чега можемо тврдити да је толико ученика завршило руско одељење. Вредности се крећу између 3,97 и 4,38. Најбољи успех остварили су (опет) ученици III разреда (4,38).

У **трећој генерацији (1992–1996)** подаци су непотпуни, због чега је на графикону генерација обележена *. Наиме, према Матичним књигама Карловачке гимназије, нисмо могли да установимо општи успех ученика, јер су у потпуности измешане, а дневнике у архиви

⁵³ Захваљујемо се статистичару Милану Пауновићу на обуци за рад са просечним вредностима.

школе нисмо успели да пронађемо.⁵⁴ Исказане вредности се односе на 23 ученика Филолошке гимназије, колико их је завршило руско одељење (уписано је 24, али је један ученик отишао у иностранство). Најбољи успех остварили су ученици IV разреда (4,47).

У **четвртој** генерацији (1993–1997) уписано је 22 ученика. Један ученик није положио матуру, те нисмо узимали у обзир његове резултате, а један променио школу од II разреда. Тако смо израчунали да је просечна оцена 20 ученика I разреда износила 3,98. У II разреду 21 ученик постигао је успех који је износио 3,92. У III разреду исти број ученика стекао је врло добар успех (4,16). У IV разреду један ученик је понављао разред, па смо вредности добили за 20 ученика који су постигли врло добар успех (4,24). Са сигурношћу констатујемо да је толико ученика завршило школовање.

У **петој** генерацији (1994–1998) уписано је 36 ученика. До сада срећемо највише изазова са подацима. Наиме, за једног ученика, који је полагао поправни испит, немамо податке за III разред. Два ученика су прешла на ванредно школовање у IV разреду, а њихове оцене из руског језика у том разреду смо пронашли. Један ученик је похађао само III и IV разред наших школа, а за једног ученика, који је после II године понављао разред, нема података за последње разреде. Један ученик се исписао после II разреда. Вредности се крећу између 3,91 и 4,35. Просечна оцена I и II разреда је скоро идентична (3,91/3,90). У III разреду обрачунат је успех за 34 ученика, а у IV за 33. Закључујемо да је толико ученика завршило руско одељење. Највећу просечну оцену имао је IV разред (4,35).

У **шестој** генерацији (1995–1999) уписано је 32 ученика од којих је један прешао на ванредно школовање у IV разреду. У прва три разреда постигли су изузетан врло добар успех (4,07/4,14/4,12), а у IV разреду најбољи, одличан успех (4,59). Констатујемо да је у овој генерацији матурирао 31 ученик.

Седма генерација (1996–2000) броји 37 ученика од којих два нису завршила школовање, па испада да је број оних који јесу 35. Вредности се крећу између 4,05 и 4,62. Просечна оцена ученика I и II разреда се мало разликује (4,05/4,09). У овој генерацији највећу просечну оцену имао је IV разред (4,62).

Осма генерација (1997–2001) постиже изузетан успех. Сва 23 ученика су завршила руско одељење. Вредности се крећу између 4,42 и 4,48. Најбољи успех имали су ученици III разреда (4,48).

У **деветој** генерацији (1998–2002) опет уочавамо неправилности у вођењу Матичних књига Карловачке гимназије: код два ученика нема података о успеху у IV разреду, једном ученику они нису унети због проблема са владањем, док је у IV разреду један ученик остао без забележене оцене из руског. Стога су за ову годину подаци непотпуни. Пошто за два ученика из Карловачке гимназије не можемо поуздано тврдити да су завршили разред, сигурно је да је од 25 уписаних ученика матурирало њих 23. Вредности се крећу између 4,12 и 4,31. У овој генерацији занимљиво је да се подударају оцене два разреда (4,17/4,18). Најбољи успех остварили су ученици IV разреда (4,31).

Десета генерација (1999–2003) броји 38 ученика, али је убрзо један ученик исписан. У I разреду обрадили смо податке за 34 ученика, пошто су три ученика уписана од II године, а у осталим разредима за 37, колико је и завршило школовање. Вредности се крећу између 4,12 и 4,28. Овога пута вредности за I и IV разред су скоро идентичне (4,28/4,27), а за II и III разред се мало разликују (4,12/4,15). Најбољи успех остварило је одељење I разреда (4,28).

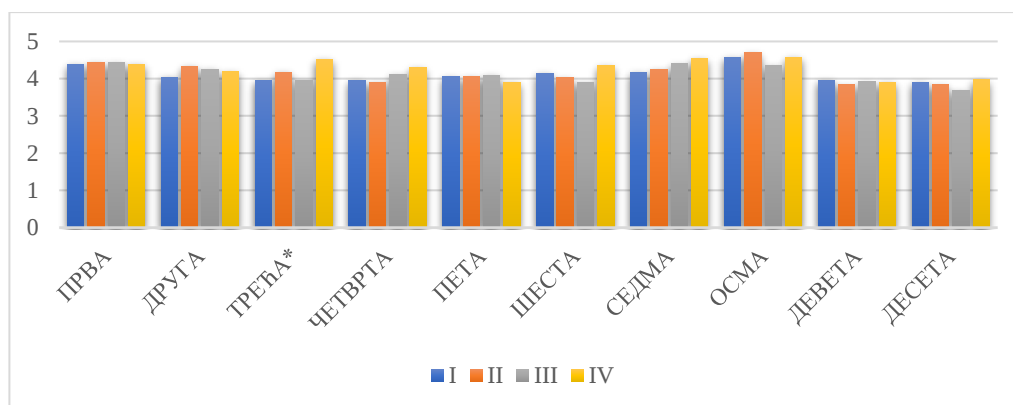
Напошетку, ако погледамо постигнућа у годинама за које су нам доступни подаци **обеју** гимназија, можемо закључити да су се у овом периоду успеси ученика кретали у распону

⁵⁴Додатну невољу представљало је и то што Карловачка гимназија не објављује летописе на крају школске године, тако да смо били ускраћени и за остале информације о ученицима.

од 3,91 → 4,43 (за I разред), 3,90 → 4,45 (за II разред), 4,12 → 4,54 (за III разред) и 4,24 → 4,62 (за IV разред). Уочили смо да су прваци шест година имали врло добар успех (преко 4,00), другаци седам, а трећаци девет. Занимљиво је истаћи и то да су четвртаци шест година остваривали врло добар, а три пута одличан успех. Интересантно је да је само две године (1998, 1999) II разред постигао исти успех (4,12). Најбољи успех по разредима остварили су: I разред 1990, II разред 1997, III разред 1990 и IV разред 1996. године.

На основу архивске грађе обеју гимназија закључујемо да је у овој декади у редовном школовању било **291** свршених русиста гимназијалаца. Ако узмемо у обзир просечан број уписиваних ученика у Карловачку гимназију, претпостављамо да су ове школе изнедриле око 300 ученика. Нажалост, тачан број остаће непознат услед недоступних података из Карловачке гимназије за једну годину.

4.3.2. Постигнућа из руског језика

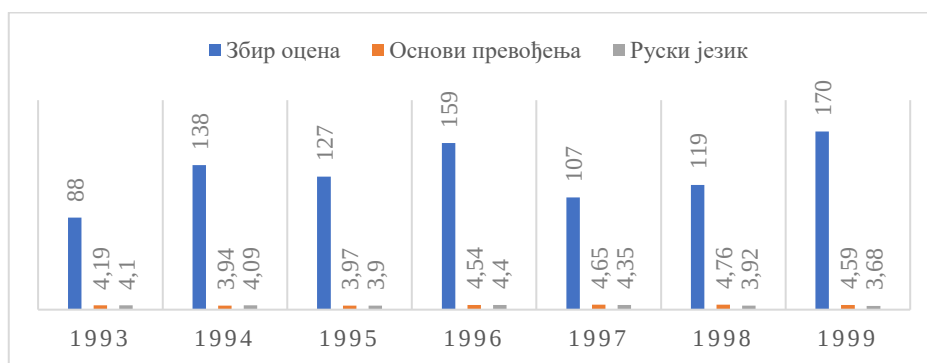
Графикон 3. Просечна оцена из руског језика.

Графикон којим су представљене просечне оцене **прве** генерације показује да су ученици постигли врло добар успех у свим разредима. Интересантно је да су се вредности подудариле у I и IV, II и III разреду, и да износе 4,38 и 4,43. Према томе, два разреда ове генерације била су најбоља у руском језику. У **другој** генерацији ученици су показали исти успех као у претходној, о чему сведоче њихова постигнућа, која се крећу у распону од 4,04 и 4,33. Најбољи резултат имали су ученици II разреда. У **трећој** генерацији ученици (само Филолошке гимназије) I и III разреда имају исту, уједно најмању оцену у овој генерацији, која износи 3,96. У II разреду она је била 4,17, а у IV су постигли најбољи успех (4,52). За **четврту** генерацију успеси I и II разреда су готово идентични (3,95/3,90). У III разреду просечна оцена износи 4,10, а у IV 4,30. У **петој** генерацији у прва три разреда ученици су имали просечну оцену преко 4,00, док је у последњем она опала и износила је 3,91. **Шеста** генерација остварила је врло добар успех у свим разредима: 4,15 (I), 4,03 (II), 3,90 (III) и 4,35 (IV). У **седмој** генерацији просечна оцена из руског језика износи преко 4,00 што сматрамо солидним резултатом. Вредности су се кретале између 4,17 и 4,54, а последњу је остварио IV разред. Ученици су постигли скоро одличан успех у свим одељењима **осме** генерације. Само у III разреду просечна оцена износи 4,35, док је у осталим постигнут одличан успех – 4,57 (I), 4,70 (II) и 4,57 (IV). Најбољи успех постигли су ученици II разреда. Посматрајући пређашњу статистику, у **деветој** генерацији ученици су остварили најлошији успех. Вредности су сличне у сва четири разреда, а просечна оцена се креће између 3,84 и 3,96. Ученици I разреда имају највећу просечну оцену (3,96). Ни **десету** генерацију не одликује изузетан успех, већ сличан претходној. Најмања просечна оцена је 3,68 (III), а највећа 3,97 (IV).

Закључујемо да су најбољу просечну оцену из руског језика остварили: ученици I разреда 1997. (4,57), II разреда исте године (4,70), III разреда 1991. (4,43) и IV разреда 1997. (4,57). У погледу постигнућа из руског језика најуспешнија је била 1997. година, а само су прве две генерације имале просечну оцену изнад 4,00.

4.3.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“

Просечна оцена за овај предмет овде и свуда добијена је једноставним математичким рачунањем с обзиром на то да се овај предмет од 1993. године учи само у III разреду. Претпостављали смо да ћемо уочити исти / сличан успех у превођењу и руском језику. Но, како је приказано на *Графикону 4*, подаци не оправдавају нашу претпоставку.

Графикон 4. Основи превођења.

Уочавамо да су се вредности кретале у распону од 3,94 до 4,76. Видимо да је најбоља просечна оцена постигнута 1998. године (4,76), када је успех ученика III разреда из руског језика био знатно мањи (3,92). Из овог предмета ученици су постигали одличан успех скоро сваке године (осим 1994), будући да је њихов просек оцена износио преко 4,50. Да је реч о изванредним постигнућима у овом предмету говори нам и збир оцена ученика, који је сваке године био изнад 100. То значи да су ученици из овог предмета најчешће добијали петице и четворке.

4.3.4. Ваннаставне активности

Ове „[...] колективне (групне) активности ученика које се заснивају на начелима слободног избора, самосталности и индивидуалности, у којима они задовољавају своја интересовања, развијају своје способности, испољавају своју креативност“ (Гинић & Раичевић 2011: 24) су најбоља презентација школа. Запазили смо да школске архиве нису пружиле детаљнији увид у концепт и препоруке за њихову реализацију, да нису конкретизовале њихово остваривање, али да се помињу у годишњим плановима школа и извештајима Актива.⁵⁵ У овој деценији највише су заступљене оне активности које су Е. Г. Азимов и А. Н. Шчукин (Азимов & Шчукин 2009) сврстали у „ваннаставне“.⁵⁶ На основу доступне литературе и нашег истраживања испоставиће се да је ова креативна делатност ученика најчешће у другом плану

⁵⁵ О сличним пропустима в. у: Тодосијевић & Инђић 1988: 99.

⁵⁶ Мислимо на: „Рад са ученицима изван распореда часова. Подразумева учешће у рекреативним вечерима, сусрете са занимљивим људима, гледање филмова, представа и др. Представља значајно [...] средство са постизање циљева наставе“ (Азимов & Шчукин 2009: 40).

истраживача, чак и када је реч о филолошким гимназијама. Наиме, о ваннаставним активностима на руском језику срећемо свега неколико радова у свакој деценији. Један о искуствима оваквог рада (Спасић 1961), неколико о песми у настави (Milinković 1972, Miladinović 1975, Вукашиновић 1977, Тарасјев 1983) и један такође уопштеног карактера о слободним активностима (Раичевић 1989). Од савременијих радова издвајају се четири прилога (Кончаревић 1992, Девећ Романова 1998, Алексић 1998, Ветро 1998). Само рад последње ауторке представља конкретне активности гимназије „Светозар Марковић“ у Суботици. Сматрамо да то није добра тенденција јер осим што могу послужити као мотивациони фактор у привлачењу ученика, у ширем контексту оне утичу и на задовољство школом, како тврде С. Видулин и П. Пејић Папак (Vidulin & Pejić Papak 2018: 16). Поред тога, видели смо да и наше саговорнице имају афирмативни став поводом њихове реализације.

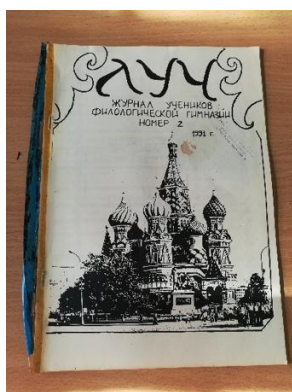
У Летопису Филолошке гимназије налазимо узлет мотивисаних ученика који учествују у оваквом облику рада: „[...] Професори су примећивали променљивост мотивације за рад и интересовања ученика за редовну наставу, али је повећано интересовање за ваннаставне активности [...]“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 1992/93. годину*: 23). О том полетном импулсу ових активности, између осталог, пише М. Скљаров: „[...] ваннаставне активности повећавају интересовање ученика за учење језика, пружају им могућност да примене знања у пракси [...]“ (Skrljarov 1969: 255), док В. Раичевић томе додаје фактор изостанка тензије који ученици осећају на редовној настави, али не и на овим часовима (Раичевић 2021: 55). Поред наведеног, једна од најважнијих карактеристика која се стиче допунским радом јесте и изградња својеврсног самопобољшања. Треба нагласити да је виталност спровођења ваннаставних активности у спрези са мотивацијом, креативношћу и посвећењем, у првом реду, професора.⁵⁷ Природно би било помислити да је комплексна друштвена атмосфера деведесетих негативно утицала на одвијање ових активности у нашим гимназијама. Међутим, испоставило се супротно: учионице су биле испуњене допунским садржајима, који су били усмерени на обележавање јубилеја, јавне наступе, такмичења. Како се о оваквом начину рада извештава у документацији? У *Izveštaju 1988–1992* Филолошке гимназије стоји: „Ваннаставне активности су изузетно важне за остваривање огледа. Зато су ти наставни облици веома разуђени у овој гимназији и ту остварујемо високе резултате. У школи ради велики број секција. Сваки страни језик – живи језик, има своју драмску секцију, хор и они припремају програме на том језику. У школи постоји седам школских листова – сваки језик има свој школски лист [...]. Сви школски листови су намењени стваралаштву и у функцији су учења страних језика. Они доприносе стваралачком учењу језика. Школа нема класични Дан школе, али има културну смотру свих ваннаставних активности *Језик је богова дар*, траје седам дана у месецу мају. Ученици с веома богатим програмима наступају широм Београда, посебно по културним центрима страних амбасада. Ове активности значајно доприносе остваривању огледа“ (*Izveštaj 1988–1992*: 43–44). У каснијим годинама тежиште је на секцијама: „[...] Став је школе да се посебан значај придаје ваннаставним активностима, посебно раду секције јер се кроз њих најадекватније развија стваралачка личност ученика, развијају се њихове посебне способности. Такмичења траже посебну врсту припрема, које су често једносмерне и без посебног стваралачког духа. Рад секција је вишеструко значајан: учи се језик на вишем нивоу, развија се стваралаштво ученика, оспособљавају се ученици за јавно наступање, а све то има и такмичарску димензију. Из тих разлога је нашој гимназији тежиште рада на раду секција, а не на такмичењима“ (*Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 1993/94. годину*: 10). Како се одвијао рад у руској групи? „Чланови ове секције су имали и увежбан руски хор.

⁵⁷ М. Тодосијевић и Б. Инђић томе додају и личности разредног старешине, директора, особља у стручним школским службама, али и фактор друштвене средине (Тодосијевић & Инђић 1988: 107).

Учествовали су на приредби за бруцоше на Филолошком факултету. Дата је приредба у Дому совјетске културе поводом Октобарске револуције. Организована је продајна изложба књига на руском језику у просторијама школе. У заједници са ученицима Совјетске дипломатске школе у Београду организован је теле-мост Београд–Москва. У припреми часописа на руском језику, секција је сарађивала са совјетском школом у техничкој припреми. Дана 3. 12. 1990. је изашао први број часописа „Луч“, а промоција часописа је била 27. децембра. Други број часописа је изашао у мају. Руски хор је учествовао у годишњој приредби са драмском литерарном секцијом. У децембру 1990. школу су посетили наставници са института за усавршавање наставника из Москве, обишли су кабинете и час руског језика и разговарали о програмима историје и филозофије“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 1990/1991. годину*: 15). Нешто касније реализовано је и: „у оквиру секције за руски језик радили су хор и драмска секција са ученицима из сва четири разреда. Било је неколико наступа: 1. на свечаном пријему студената на Филолошком факултету 1. октобра, 2. снимање за телевизију – емисија о Филолошкој гимназији – 2 наступа, 3. учешће у смотри културних активности школе *Језик је дар богова* [...]“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 1994/1995. годину*: 6–7). Будући да је део њене традиције, приредба *Језик је богова дар* заслужује додатни коментар. Наиме, њени корени сежу у педесете године XX века: „[...] То је тада била нека врста смотре културно-забавног живота школе и одржавала се сваког априла до 1959. године. После мноштва говорних, плесних и певачких наступа, организована је „игранка“ са богатом лутријом. Сву организацију спроводили су наставници са ученицима, као и данас, а добротворни приходи, који су тада сакупљани, намењени су били хуманитарним донацијама. Током шездесетих година Дан школе се редовно обележава, уз традиционално гостовање братских школа [...]“ (Јелачић Србуљ 2015: 194). Иако се у извештајима школа ова приредба различито наводи (као *Језик је дар богова* или *Језик је богова дар*), у питању је иста манифестација. Извештаји о раду школе током 1995. године указују да је „програм био веома квалитетан“ (*Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 1995/96. годину*: 66), а онај из 1998/99. говори о ауторима програма: „На смотри учествује сваки четврти ученик школе где долази до изражаја младост, знање, дух и лепота стварања. Приредба се савесно припрема целе године и обухвата избор најквалитетнијих садржаја из свих секција. Аутори програма су ученици“ (*Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 1998/99. годину*: 32). У наредним деценијама сарадња Руског дома и Филолошке гимназије огледаће се и у изнајмљивању свечане сале Руског дома за потребе организовања ове манифестације.

Са друге стране, и у Статуту Карловачке гимназије пажња је посвећена слободним активностима: „Културне, уметничке и друге стваралачке, као и рекреативне активности ученика су факултативни облик образовно-васпитног рада који се у школи обавезно планира, програмира и организује у циљу развијања интересовања и задовољавања потреба ученика у свим областима друштвеног живота и рада, подизања опште културе и унапређивања друштвеног живота ученика. Програм активности из става 1 овог члана обухвата: садржаје из области науке, технике, уметности, културе и спорта; садржаје везане за продубљивање знања, откривање нових истина, коришћењем истраживачких метода рада и активног поступка; [...] учешће секција и клубова и њихових појединих чланова на конкурсима, смотрима и такмичењима; [...]“ (*Статут Карловачке гимназије у Сремским Карловцима*: 6). Годишњи фонд часова секције руског језика и књижевности износио је 38. На који начин су ученици били ангажовани? „У раду секције учествоваће ученици свих разреда, већ према израженој жељи. Циљ је да се на популаран начин приближи ученицима језик који уче и да им се презентирају теме које нису обухваћене планом и програмом, а заокупљују њихову пажњу: обрада књижевних текстова по предлогу и избору ученика (5 часова), обрада тема из свакидашњег живота друштва, школе и породице (4 часа), обрада популарних романа и песама (укључивање лектора у рад секције) (5 часова), историја Русије од најранијег доба (10

часова), преглед руске књижевности до 19. века (6 часова), Пушкин, Љермонтов, ... (4 часа), песници и прозаисти 20. века (Јесењин, Шолохов, Солжењицин итд.) (3 часа), уметнички програм секције (произилази из обрађеног програма)“ (*Годишњи програм рада Карловачке гимназије за шк. 1992/93. годину*: 64–65). У документацији нису забележени утисци о оствареном, за разлику од стварања часописа који су имале обе школе, чиме се засигурно доприносило „индивидуализацији наставе и рађању мотивације за предмет“ (Iričanin 1981: 366–367). Часопис ученика руског одељења Филолошке гимназије звао се «Луч» (Слика 6), а ученика Карловачке гимназије «Белые ночи».

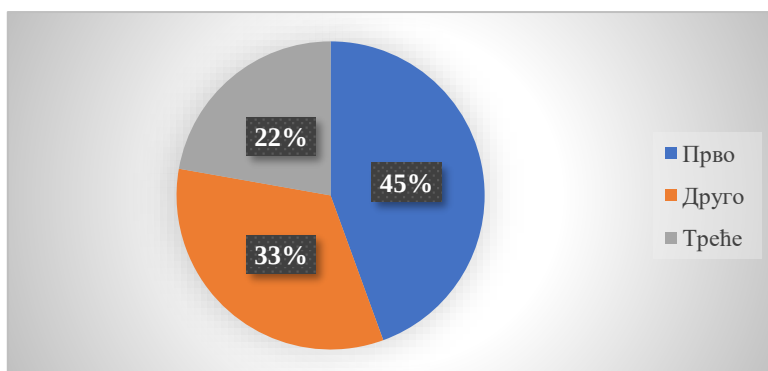

Слика 6. Насловна страна часописа. Фотографија аутора из Архиве Филолошке гимназије.

О првом се говори да [је] „ЛУЧ – часопис одсека за руски језик са темама из области руске књижевности, историје, сликарства, музике и савременог живота Русије. У овом часопису ученици се баве и преводилаштвом са руског и на руски језик, али и сопственим стваралаштвом на руском језику пишући своје песме друге литерарне форме на овом језику. До сада су штампана два броја овог часописа колико је предвиђено и планом за ову школску годину. Часопис је остварио значајну сарадњу са Домом совјетске културе, тако да се часопис чита и међу ученицима совјетске школе у Београду. Часопис се користи и као добро средство у настави руског језика [...]“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 1990. годину*: 49).

Иако су наше саговорнице из Карловачке гимназије тврдиле да у школској архиви морају постојати примерци њиховог листа, након што смо истражили то место и школску библиотеку, уверили смо се да часопис није сачуван. И на овом примеру очитује се равнодушан однос школе према доприносима ученика који не представљају део традиције (као што је насупрот томе архивиран школски лист „Бранко“). У извештајима поменуте школе пише да су карловачки ђаци имали један часопис за стране језике, а часопис руског одељења се не помиње: „У листу *Iuvenalia* ђаци објављују своје радове на француском, немачком, енглеском и руском језику. Поред оригиналних радова писаних за часопис (песме, кратке приче, есеји...) објављују се и успели састави и преводи из редовне наставе. Лист уређују професори са главним циљем да подстичу ученике на писање на различитим језицима које уче. Планирана су по два броја сваке школске године“ (*Годишњи програм рада Карловачке гимназије за шк. 1995/96. годину*). Нажалост, ни овај часопис није сачуван у школи. С тим у вези, намеће се закључак да је неопходно подстаћи школе да у перспективи темељније архивирају грађу. На крају представљања часописа ових истакнутих гимназија поменућемо да осим два рада, једног у коме представљамо поменути часопис ученика Филолошке гимназије (Матић 2021), и другог, листа основаца *Бајковити прозор*, објављеног почетком XXI века (Вујисић 2002), немамо сазнања да је у литератури коју смо навели писано о школским часописима на руском језику.

За десет година одржано је укупно пет републичких такмичења на којима су ученици Филолошке гимназије освојили укупно девет награда од којих су четири пута били на врху (Графикон 5).⁵⁸

Графикон 5. Републичка места.

Извештаји Карловачке гимназије не показују да су ученици у овом периоду били победници овог такмичења. Од међународних такмичења на Олимпијади у Москви 1990. године златну медаљу су добиле ученице Филолошке гимназије Радослава Трнавац и Данијела Нешић, а четири године касније Милица Андрић.

4.3.5. Руски као други страни језик се у школским архивама помиње успутно (најчешће уколико је неки ученик освајао награде) због чега је овај део мозаика нашег предмета у филолошким гимназијама најмањег обима. Шта нам је познато? До објављивања наставног плана и програма за други страни језик руски се изучавао према садржају за први страни језик, али је била изостављена књижевност. У *Извештају Министарства* из 1998. године просветни надзорник истиче проблематичне тачке поводом овог аспекта наставе: „[...] Стиче се утисак да је овде направљен велики пропуст што је програм другог страног језика сачињен на један механички начин, одстрањивањем програмских садржаја из књижевности и лектире. Било би логично да се програм другог страног језика усагласи са наставним планом три часа недељно при чему би се пропорционално изучавали књижевност и лектира. Ученици који се први пут сусрећу са новим страним језиком (у оквиру другог страног језика) оштећени су јер из његове бити и суштине ништа неће сазнати о књижевности и лектири. [...] Никакво методолошко упутство о реализацији наставног плана и програма другог страног језика не постоји, што ствара приличне проблеме наставницима при изради глобалних, оперативних планова и непосредних припрема за наставу [...]“ (*Извештај Министарства* 1998: 46). Сагласни смо са овим коментарима. Поред тога што се у оквиру Актива за руски језик обеју гимназија овој теми није посветила пажња коју заслужује, реализацију наставе за други страни језик по принципу скраћеног програма за први страни језик не сматрамо добром одлуком. Међутим, оправдање за то налазимо у чињеници да су филолошке гимназије биле на почетку рада, који је подразумевао решавање многих важнијих задатака (пре свих, осмишљавање

⁵⁸ За шк. 1991/92, 1992/93, 1993/94, 1997/98. годину нисмо нашли податке о овом такмичењу. Сазнајемо да ученици ове школе у 1998. години нису били заинтересовани за такмичења. Шк. 1998/99. такмичење није одржано због рата. Подсетимо, подаци од 1994. године сматрају се статистиком Филолошке гимназије. Прва места освајали су: Радослава Трнавац (шк. 1990/91), Милица Андрић (шк. 1994/95), Андреа Наранчић (шк. 1996/97), Милица Живковић (шк. 1999/2000). Друго место припадало је Данијели Нешић (шк. 1990/91), Љиљани Ђорђевић (шк. 1994/95) и Владимиру Палибрку (шк. 1999/2000). Треће место заузимали су Јелена Балабан (шк. 1990/91) и Андреа Наранчић (шк. 1995/96).

плана и програма за први страни језик). С тим у вези, чини нам се да је најлогичнији и најбржи корак био скратити програм. Иако су из надлежног Министарства уследиле мере које треба предузети у погледу преиспитивања реализације наставног плана и програма другог страног језика, а посебно из књижевности, у документацији Филолошке гимназије остаје нерасветљена њихова оствареност. У извештајима Карловачке гимназије ова тема се не помиње.

На основу Матичних књига закључили смо да су ученици Филолошке гимназије сваке године у првом разреду учили руски као други страни језик, док у Карловачкој гимназији то није био случај. У првој школи укупан број ученика првог разреда који су учили руски био је 77 (према годинама: 13, 7, 7, 11, 8, 8, 6, 4, 9, 4). За Карловачку гимназију учили смо податке за пет година. За преостале године ништа није написано. Дневници не постоје у архиви школе, због чега не можемо тврдити (претпоставити) да га у том периоду није било. Осим тога, додатну пометњу изазивало је и неретко различито навођење руског као другог страног језика у Матичним књигама. Негде је он означен као „Други страни језик – руски“, а негде је у предвиђеном простору у дневнику смештен на друго место, најчешће испод првог страног језика (нпр. „Енглески језик“ у једном реду, а испод „Руски језик“), што би требало да указује на то да је у питању руски као други страни језик. У Карловачкој гимназији руски као други страни језик учило је укупно 54 ученика, и то: по 2 у 1991. и 1996. години, 15 (тј. 7+8) у 1995. години, 13 (тј. 5+8) у 1998. години и 22 (тј. 12+10) у 1994. години. Знатно већи број ученика Карловачке гимназије који су учили руски као други страни језик некада је био већи него број ученика који су учили руски као први страни језик из разлога што је та школа уписивала два одељења ученика који уче енглески као први страни језик. Ти ученици су морали да уче руски као други страни језик јер су га учили у основној школи.

4.4. Кратки закључак

Руско одељење филолошких гимназија смештено је у два образовна установа која датирају још од XVIII века. Препознавање важности за духовним неговањем и васпитањем на страном језику у оквирима једног места донело је у последњој деценији XX века реализацију идеје о формирању таквих одељења. Замишљена као огледна ова филолошка одељења су пре задатог рока испунила очекивања, те су тако прву десетогодишњицу завршила као специјализоване школе, које су одшколовале близу 300 ученика. Настава из предмета „Руски језик“ одвијала се у оквиру руског језика и књижевности са недељним фондом од пет (тј. три) часова у малим групама. У трећем разреду од 1993. године као посебан предмет изучава се теорија превођења два пута недељно на часовима са целим одељењем.

Период од 1990. до 1999. године био је геополитички комплексан, што је резултирало ратним стањем, а на плану школа то је довело до штрајкова и неостварености наставног плана и програма. Како су истицале наше саговорнице из Филолошке гимназије, настава се одвијала у кабинету за руски језик који је у том тренутку био недовољно опремљен. Резултати квалитативног истраживања показали су да је у овом периоду било изазовно приступити реализацији часова из књижевности и језика због ученика који нису били прилагођени овом профилу школа или их није било (као што је случај за теорију књижевности). Практично све саговорнице истичу да су им у позитивном сећању остали ученици и ваннаставне активности. О међусобној сарадњи професорке имају различите реакције, од оних да је постојала и да је била на годишњем нивоу, до супротних. Карловчани су теже остваривали сарадњу са центрима који су смештени у Београду (Руским домом, Руском школом) најчешће због отежане организације транспорта, док су Београђани наступали у њима сваке године. Најприсутнији облик ваннаставних активности био је учешће на разним приредбама ученика обеју школа и оснивање школског листа. Најупечатљивији изазов овог (и сваког наредног) периода јесте равнодушно расположење руководства државе за учење руског језика од чега је директно

зависио број уписаних ученика у ова одељења. Просечан број уписиваних ученика износио је 20 (за Филолошку гимназију) и 12 (за Карловачку гимназију). Оваква слика је заснована, пре свега, на одлуци надлежног Министарства да у нова одељења не могу бити уписивани ученици који нису учили руски језик у основној школи. Руски као други страни језик учио је 131 ученик према наставном плану и програму за први језик. Настава је подразумевала обраду наставних јединица из језика у скраћеном обиму.

Наше истраживање је показало да су ученици најбољи одраз својих гимназијских огледала. То су нагласиле све саговорнице, а ми потврдили квантитативном анализом постигнућа. Дошли смо до сазнања да су у прва два разреда ученици постизали врло добар успех (који је у првом био у распону од 3,91 до 4,28, а у другом од 3,90 до 4,45), а у преостала два и одличан (у трећем су се вредности кретале од 4,15 до 4,54, а у четвртом од 4,27 до 4,62). У постигнућима из руског језика најуспешнија је била 1997, а из теорије и праксе преводјења 1998. година. Важно је издвојити и то да су из овог предмета ученици постизали одличан успех скоро сваке године (осим 1994), пошто је њихов просек оцена износио преко 4,50. Титулу најуспешнијих одељења овог периода на основу критеријума просечне оцене понели су: одељење I разреда прве генерације (4,43), II разреда осме генерације (4,45), III разреда прве генерације (4,54) и IV разреда седме генерације (4,62). Највећи број уписаних ученика у руско одељење био је на почетку и крају деценије (39/37). У овом периоду немамо доказе да су ученици Карловачке гимназије постизали резултате на републичким такмичењима за разлику од девет ученика Филолошке гимназије.

Као забрињавајући закључак намеће се чињеница о недовољно уредном вођењу Матичних књига, годишњих извештаја и школских архива у целини. Видели смо да су неки подаци у Матичним књигама изостављени, нечитко исписани, нејасни или да просто не постоје, иако то не би смело да се дешава. Годишњи извештаји за одређене године су највећим делом преписивани из године у годину. Такво стање наводи на размишљање да (ли) је у питању људска грешка или колективна немарност запослених „угушених“ документацијом.⁵⁹ На то су упозоравали надзорници из надлежног Министарства руководство београдске школе почетком деценије, па је можда зато Филолошка гимназија томе приступала ревносније.⁶⁰ Крупне друштвене промене и могућности које су уследиле увођењем Интернета донеће бројна признања ученицима руског одељења, али не и бољи положај руског језика у њима.

⁵⁹ На шта раније обраћа пажњу Р. Николић: „[...] документација остварених садржаја често непотпуна, „прошарана“, непрецизна, неблаговремена [...]“ (Николић 1988: 122). Аутор констатује да се без добре и правоважне педагошке документације не може сагледати истински образ ниједне школе (Николић 1988: 127) са чиме се у потпуности слажемо.

⁶⁰ Мислимо на: „Налаже се директору Школе да подсети све наставнике на своје обавезе које су везане за уредно вођење педагошке документације па у склопу тога и на област додатне, допунске наставе и рада секције. Поред израде програмских садржаја, наставници су обавезни да воде и евиденцију остваривања истих. Штета је да све оно што је урађено у Школи не остане као трајни документ рада ученика и њихових наставника. Задужује се Министарство просвете да у целини преиспита вођење педагошке документације у школама јер пракса показује да је то највећи проблем и да се ту врши највише пропуста и прекршаја. Можда је та документација преопширна, непотребна, пребукирана по истим питањима и да као таква представља отпор код наставника, па је стога игноришу [...]“ (*Извештај Министарства 1988*: 48).

5. У НЕПРЕСТАНОЈ БОРБИ ЗА ЈЕДНОГ УЧЕНИКА ВИШЕ (2000–2009)

Иако је политички конфликт кулминирао 1999. године, све године те декаде носиле су подтекст глобалног државног слома, који се одражавао на почетак друге деценије. Завладале су економска и социјална криза. Да би се разумеле њихове размере и настало безнађе, довољно је подсетити се контекста деведесетих година XX века: „[...] ионако технички заостала привреда је била физички руинирана услед дугогодишње кризе, пљачке и НАТО бомбардовања, банкарски систем разрушен; [...] државна каса је била потпуно испражњена [...], а становништво потпуно осиромашено услед десетогодишње економске кризе и сталног посезања власти за његовим новцем, док је сама држава била оптерећена огромним дуговима [...] на основу кредита из времена СФРЈ и дугова који су настали у време Милошевића (нпр. за руски гас, кинеску нафту и сл.)“ (Димић et al. 2009: 199). Са ових почетних позиција ступило се у нови миленијум. На глобалном нивоу дошло је до колосалних промена, а, сходно томе, на нашем простору – до смене политичке власти. Како уопштено пише П. Пипер, реч је о томе да су: „[...] 1. једне државе уништене, 2. друге државе су окупиране, 3. неке су постале протекторати или 4. полупротекторати, а неке 5. вазали или 6. полувазали, а ни у кругу 7. релативно или привидно суверених и равноправних држава постоје оне, речено орвеловским изразом *more equal* 8. *једнакије* од осталих, оне које су саме себе привилеговале да се стално налазе у Савету безбедности ОУН или да су чланови групе Г-8, оне које смеју да имају атомско оружје за разлику од оних које то не смеју итд., све до 9. тренутно једине суперсиле која може да се ни на кога и ни на шта много не обазире“ (Пипер 2005: 25). После ратног стања у нашој држави уследило је обнављање дипломатских односа са западним земљама. Паралелно са тим одвијала се реформа образовања са циљем да оно „буде подршка будућој европској интеграцији земље“ (Семић 2008: 17). У научној јавности (Hebib & Spasenović 2011, Роровић 2014, Ђурић 2015) завладаће негативна слика поводом спомена најављиваних реформских процеса, јер су то били несистематични потези, који су представљали грубу „примену европских решења у домаћим оквирима“ (Роровић 2014: 8). Ако се има у виду усмереност ка Европској унији и њена финансијска помоћ српском образовању, која се огледала у донирању више од три милијарде евра за ту намену почев од 2001. године, како пише К. Поповић (Роровић 2019: 5), почетак деценије видимо као пресликавање неких западних образаца у српску образовну традицију. Наиме, према мишљењу неких аутора (Moutsios 2009, Small 2009, Mandal 2012, Арефьев 2012, Суханек 2014, Базић 2017, Spasenović 2019, Антонић 2024) утицај на образовне политике земаља најгласније шире међународне организације, као што су Светска банка, Организација за економску сарадњу и развој, Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу и сл. Оне су предлагале стварање једне глобалне реформе, које су „[...] у средиште стављале неолиберална начела, односно тржишни механизам и принципе (могућност избора, конкуренција, децентрализација), либерализацију (доношење блажих закона), приватизацију образовног сектора и менаџерско управљање [...]“ (Канић & Ковач 2017: 76). У таквом духу у првој години XXI века код нас започиње „3Д реформа“⁶¹ образовања, односно демократизација, децентрализација и диверзификација школства. Шта то представља? Према С. Максић и С. Гашић Павишић, „[...] демократизација образовања дефинисана је преко смањивања прописаног и обавезног у погледу наставних планова и програма, начина рада и циљева, и као дозвољавање веће флексибилности у реализацији. Децентрализација система представља преношење ингеренција са виших инстанци на локалну средину и саму школу. Диверзификација образовања дозвољава разноврсност и различите нивое, а односи се на наставне садржаје (количину и тежину), наставне методе, наставне

⁶¹ Термин преузет из цитата који следи.

циљеве, очекивања и захтеве у односу на постигнућа и развој ученика [...]“ (Maksić & Gašić Pavišić 2007 у: Gašić Pavišić & Maksić 2007: 17). Основни циљеви су били да се школски систем учини савременијим и да, као што смо поменули, буде у току са европским интеграцијама земље.⁶² Поменути елементи спроводили су се током реформи од осам година. У првој фази, која је трајала од 2000. до 2004. године, „[...] створене су нове институције за подршку развоја образовања, уведени су професионални стандарди за наставнике (лиценцирање, професионални развој и унапређивање), нова регулација курикулума заснованог на исходима и стандардима (национални курикуларни оквир, школски програм) и нови систем осигурања квалитета (екстерна евалуација кроз завршне испите, национална и међународна тестирања и преусмеравање система инспекције у систем осигурања квалитета школа). [...] У том периоду су започете и припреме за будућу децентрализацију система. Ефекти ових промена се нису у потпуности реализовали, пошто су након 2004. године реформе успорене [...]“ (Ковач-Церовић 2008 у: Арандаренко et al. 2008: 79–80). У наредној четворогодишњој фази настављен је рад на развоју и планирању у поменутим областима: „[...] У средњем образовању је настављено са пилотирањем нових образовних профила и 2006. је усвојена Стратегија за развој стручног образовања. Имплементација је међутим спора, између осталог и због отпора професорског кадра. Отворена су експериментална одељења у 146 средњих стручних школа, са 53 нових или иновираних профила у 13 подручја рада, са новим курикулумом и праћени обуком наставног особља и опремањем школа. [...] Отворен је и нови информатички смер у гимназијама, са по два одељења у 11 школа у централној Србији [...]“ (Ковач-Церовић 2008 у: Арандаренко et al. 2008: 79–80). У контексту приближавања Европи у нашем образовању је почело да се говори о вишејезичности у настави. Та тенденција била је природна нит ланца глобализације са два лица, како ју је називао П. Пипер, чије мишљење подржавамо: „[...] Добра језичка страна европског глобализма је у томе што се званично настоји очувати и неговати европска вишејезичност, а лоша страна је у томе што се принцип вишејезичности примењује дволично, тако да се затварају очи пред очигледним кршењем тога принципа у појединим европским земљама са словенским становништвом [...]“ (Пипер 2005: 22). Вишејезичност јесте постигнута, али на уштрб равноправности тих језика.

5.1. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења

Разговарали смо са пет професорки, које су се у великој мери ослањале на оно о чему су говориле у првој декади. Имајући у виду да је за решавање неких појава било потребно време, то смо очекивали.

❖ Проблеми у настави

Виолета: Није било разлика у односу на прву декаду. Имали смо друштвене проблеме, лош однос према руском. То је било на нивоу државе. Не знам зашто је то било тако. Тад је био пробој енглеског.

Надежда: Први проблем који ме је дочекао је било веома слабо упућивање на сам процес предавања руског. Изостали су конкретни кораци који су за мене као почетника били веома важни. Следећи, највећи проблем, био је потпуни недостатак квалитетних уџбеника, па се наставни материјал самостално проналазио уз помоћ интернета и адаптација разних материјала. То је био екстремно исцрпљујући период, а трајао је сигурно неких седам година. Невероватна количина времена је одлазила на прибављање одговарајућег материјала и његову адаптацију. Једини одобрени уџбеници су

⁶² Детаљније о томе како су се ови циљеви преливали у конкретне ступњеве образовања в., на пример, у: Havelka et al. 1990, Kocić 1992, Maksić 2000, Ivić et al. 2001, Jarić & Vukasović 2009, Despotović i Popović 2014.

били изузетно старомодни, досадни, и нису пружали ни трунку комуникативног садржаја, па је њихово постојање било потпуно анулирано. Ја сам одбила да радим на тај начин и одабрала сам тежак пут. Имала сам ауторске часове у пуном смислу. Касније сам успевала да набавим напредне уџбенике из Москве, које сам користила за одабир садржаја и комуникативни приступ у учењу. И даље је то било напорно, јер није било комплетираних уџбеника по нивоима знања, па се све сводило на велику количину сналажења, бескрајног копирања. Није било никакве помоћи од стране Министарства, Руске амбасаде, Руске Федерације. У то време су други језици имали квалитетне уџбеничке комплете и приручнике за наставнике, ЦД-ове. Готово сви језици су имали одобрене уџбенике страних издавача. Јасно је колико је то значило наставницима и ученицима.

Светлана: У другој декади смо имали осеку, тада је било преполовљено руско одељење, јер је то била политика Министарства. Тад је била експанзија немачког, то је била државна политика. То је било главно, а касније је осека била повременим.

Анастасија: Мени лично се појавила генерација која је била блистава у знању, али не по понашању. Некако најтеже испадне сарадња са родитељима. Теже је када дете има неке личне проблеме него кад не учи. Оно што је мени недостајало све ово време, и што би било добро да смо имали јесте свечана сала. Имали смо проблем јер је школа направљена на месту где нам се за сада не дозвољава градња. Нисмо имали учионице за ваннаставне активности.

Ирина: Руски језик је све мање популаран и почиње да се укида у основним школама. У Филолошку гимназију уписује се све мањи број ученика са лошим предзнањем, што ствара проблем у извођењу наставе.

Три саговорнице су истакле да је кључни проблем у раду био смањено интересовање за учење руског језика. Шта је још утицало на то? Пошто се почетком ове деценије Руска Федерација опорављала изнутра, изостала је озбиљнија подршка неких руских институција у Србији (Руске амбасаде или Руског дома), а, у исто време, и удружена промоција руског језика на нивоу држава / гимназија, које би сигурно биле од значаја за наш предмет. Насупрот томе, присутност различитих европских организација утицало је на експанзију њихових језика (у првом реду енглеског, а касније немачког) у школама. Будући да се без новчаног улагања неке заинтересоване државе у друштво друге не може очекивати ни продор њеног језика, како је то било са енглеским (Ајдачић 2005: 66), разумљиво је зашто руски језик тада није могао бити популаран. Тек након што је по одлуци председника Руске Федерације В. В. Путина 2007. обележена као година руског језика, наслућује се активнија улога те државе у популаризацији језика (отварају се Руски центри, остварује се сарадња са гимназијама, интензивира одлазак ученика у Руски дом). Нажалост, то се није значајно одразило на статус руског језика у филолошким гимназијама јер су биле потребне промене у закону о образовању. Међутим, треба поменути и да је перспектива руског језика била неизвесна, пошто су се у међувремену укоренили други страни језици. Иако би једно од решења за бољи статус руског језика у филолошким гимназијама могло бити формирање одељења ученика који раније нису учили руски језик, у надлежном Министарству оно никада није разматрано. Из тог разлога бар једна саговорница у свакој декади помене ту тему. Сматрамо да је та свесна, изразито неповољна одлука за наше гимназије, производ геополитичких околности и, очигледно, тадашњих недовољно утицајних представника Руске Федерације у нашој земљи. Потврду за то налазимо у изворима Филолошке гимназије у контексту уписне статистике, о којој ће бити речи на наредним страницама. С тим у вези, пратећи проблеми у настави су били очекивани. Изостала је активнија улога Руса у снабдевању школа уџбеницима са свог тржишта, као и озбиљнија намера за реновирање школских простора. Кривицу, подразумева се, сноси и надлежно Министарство. Изгледало је као да се предност даје осмишљавању концепта оваквих гимназија на папиру, док су професори ступали у рад без одговарајућих (усмених) упутстава, посебне припреме, средстава. Испоставља се да им је *како* [радити]? било потребније од *онога шта* [радити]?

Како се одвијала настава у Филолошкој гимназији? На почетку је штрајк ученика утицао на нередовност часова и оскудну мотивацију за рад. Тако се под датумом 24. 4. 2000. године наводи: „План и програм се реализује уз доста напора због нерегуларне наставе у прошлој школској години. Редукује се градиво и задаје додатни домаћи.“ У јуну исте године пише да је реализовано 95% предвиђеног програма, а да је остало требало наставити у септембру. Ипак, професори су били задовољни постигнутим успехом с обзиром на околности у којима се одвијала настава (*Актив*, 6. 2. 2001. године). Истичу се нередовност наставе и залагање професора да ученици у комплексним условима стекну добар успех (*Актив*, 20. 6. 2001. године).

Почетак 2000. године доноси и запажања о вредновању рада ученика: „[...] Сложили смо се да ученике треба оцењивати реално, редовно. Рад ученика као одељења треба коментарисати – хвалити или критиковати, образложити своје оцене. Ученике треба свакодневно проверавати и оцењивати. Видови провере морају бити разноврсни. Обавезно је месечно или двомесечно систематско детаљно проверавање – кроз писмену вежбу, тест или писмени задатак. Ученике треба подстицати за рад у секцији, хору и часопису“ (*Актив*, 19. 2. 2000. године). Након краћег застоја поново је успостављена лекторска настава на Филолошком факултету, која је трајала до 2005. године. О овим елементима немамо детаљнија сазнања за Карловачку гимназију осим да је 2007. године план и програм реализован у потпуности. Томе је допринела једна сарадња са познатом руском издавачком кућом: „Ове године успостављен је контакт са издавачком кућом *Златоуст* из Санкт-Петербурга. Захваљујући томе, набављени су уџбеници *Окно в Россию*, *Жили-были*, граматика *Let's improve our Russian* и 3 ЦД-а. Поред овога, докупљено је још 10 примерака руско-српског речника Б. Станковића и оспособљен је рачунар за употребу (*Годишњи извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2006/07. годину*: 19)“. У овој деценији поменута школа је имала страног лектора скоро сваке године, али у извештајима не налазимо детаље о том ангажовању.

Оно што је представљало највећу забринутост почетком декаде јесте број уписаних ученика у руско одељење у обе гимназије. У почетку професори београдске гимназије често пишу о томе узнемиреног тона, за разлику од колега из Карловачке гимназије, који су за девет година то учинили два пута. Поводом резултата уписа 2001. године професори Филолошке гимназије истичу: „Са забринутошћу смо констатовали да је број ученика који су се пријавили за полагање пријемног испита из руског језика и ове године изузетно мали. Уписана је само једна група ученика. Разлози су бројни, веома сложени, а добрим делом изван могућности да на њих утичемо“ (*Актив*, 27. 6. 2001. године). Затим се о томе говорило приликом успостављања сарадње са Руском школом при Амбасади Руске Федерације у Београду: „На састанку делегације са Руском школом у Београду разговарали смо о незавидном положају наставе руског језика у нашим школама уопште, избацивању руског језика из многих основних школа, те због тога и о лошим перспективама руског језика у нашој школи. Констатовали смо да су разлози за то многобројни, у великој мери не зависе од школа самих, а поготово не од наставника и професора руског језика. Постоји велики притисак за изучавање других језика, чак и од држава носилаца језика које много више него у нашем случају преко својих дипломатских представништава раде на популаризацији свога језика, на пропаганди и инсистирању да се дати језик што више учи. Констатовали смо потпуну пасивност руске стране у овом погледу. Као могућност опстанка руског језика у Школи (с обзиром на све мањи број кандидата на пријемном испиту) јесте да се следеће године упише поред групе са продуженим учењем и група са програмом за почетнике. Одлучили смо да то предложимо управи Школе“ (*Актив*, 18. 10. 2001. године). Трећи пут је иста тема покренута током планова за опстанак и популаризацију школе 2002. године: „Упућена су писма свим надлежнима у земљи у којима су обавештени о положају руског језика и захтевима да се он задржи као један од обавезних светских језика у свим школама. О овоме треба упознати и јавност наступима у

медијима. Професорка Добрић, члан Друштва српско-руског пријатељства, настојаће да се акција изведе на свим нивоима“ (*Актив*, 17. 1. 2002. године). Те намере прослеђене су и колегама: „[...] Због опасности да се не упише довољан број ученика у следећу школску годину одлучили смо да напишемо писмо наставницима руског језика у основним школама да обавесте своје ученике о постојању наше школе, условима и критеријумима уписа“ (*Актив*, 12. 12. 2002. и 13. 3. 2003. године). Идућег месеца обавештење је уручено наставницима основних школа и Катедри за славистику Филолошког факултета. Четврти пут ова тема се спомиње у оквиру популаризације: „Разматрано је питање положаја руског језика с обзиром на то да се учи све мање. Отуда тешкоће са уписом у нашу школу. У припреми је краћи информативни материјал и упознавање наставника и ученика са школом“ (*Актив*, 23. 3. 2004. године). Петог пута зазвучао је и конкретан предлог: „Предложити управи школе да се упише почетни руски и тзв. продужени руски (да се настави са учењем руског)“ (*Актив*, 24. 9. 2009. године).

Насупрот њима, Карловчани први пут истичу ове тешкоће почетком декаде: „Посебан осврт Актив је имао на положај руског језика у школи, јер се са сваком новом школском годином смањује број часова. Позитиван помак је остварен само у интересу за руски језик, када је у питању одлазак ученика у школу руског језика у Москви“ (*Извештај о раду школе за шк. 2002/03. годину*, 66). Реч је о стручном усавршавању на Државном институту за руски језик „А. С. Пушкин“ о чему ће говорити наша саговорница. Други пут о томе писано је пет година касније пред крај декаде: „[...] Као и ранијих година, појавио се проблем формирања групе за руски језик због мањег броја кандидата. Узрок лежи у све мањем броју основних школа које имају наставу руског језика. Ове године уписало се 7 ученика од предвиђених 12 [...]“ (*Годишњи извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2007/08. годину*: 4).

Много гимназијалаца са руским као првим страним језиком изгубљено је због ригидног става да почетно учење руског није могуће и тенденције укидања руског језика у школама. Тадашњи саветник министра просвете и спорта за стране језике у Одељењу за развој образовања проф. др Љ. Ђурић (по професији романиста) у интервјуу за *НИН* бр. 2671 још 7. марта 2002. године изјавила је: „Забринутост постоји, када је о слабљењу интересовања за учење руског реч, јер нам од школа стиже лавина захтева за промене језика. Нажалост, односе се на руски највише. Мислим да су родитељи неинформисани. Мисле да је довољно да им деца уче енглески језик. Европска унија је будући партнер у сваком погледу. Нема места дакле, ни истицању неког језика, нити одбацивању ма ког, посебно не руског, јер с Русијом интензивно сарађујемо и тек ћемо. Зашто бисмо себи одсецали велико тржиште?“ (Ђурић 2015: 262). Њено упозорење није довело до одговарајуће реакције, која би била у корист руског језика. Штавише, у филолошке гимназије уведен је нови *занимљивији* језик – норвешки.

❖ Позитивне карактеристике

Виолета: Двехиљадите године успем да се договорим са директором и ступим у контакт са Државним институтом за руски језик „А. С. Пушкин“ из Москве, и почнем да водим децу на наставу три пута недељно. Они нису били са студентима, већ су се професори спремали специјално за њих. Тако смо путовали пет година. Да није било разумевања директора (пошто је то било током целог септембра, а морао је неко да вам одобри плаћено одсуство због наставе), ништа се не би могло постићи. Пут и храну смо сами финансирали, а смештај је био плаћен. Ученици су имали повољан ручак, а за остало смо се сналазили. Ја сам штедела родитељски буџет, па смо ишли возом Београд-Будимпешта-Москва. Тражила сам од општине новац, али нам нису дали они него Покрајина. То је било довољно за пут. Ђаци су се пријављивали сами. Прва група је бројала 13 ученика и њима је руски био први страни језик. Путовали смо у новембру и било је тешко у организационом смислу, пошто смо ишли први пут. Кад су се вратили, ученици су толико причали о томе да су ови други који не уче руски или су тек почели да уче били заинтересовани да путују. Тако да смо тиме постали јако популарни.

Енглеска група се масовно пријављивала за пут. Те друге године имала сам двадесет ученика. Било је јако изазовно, јер је тешко владати децом. Све је престало мојим одласком у пензију. Тада сам колегиницу хтела све да научим. Она није наставила из страха. Други колега није био заинтересован. Нико није хтео да се прихвати овог одласка на месец дана. Жао ми је што на наставничким седницама директор никада није истакао овај успех који је наша школа постигла. Била су путовања на петнаест дана, али се после ово само угасило.

Надежда: Најпозитивнији моменти су били изузетно позитивна атмосфера у колективу и јако леп однос са ученицима. Без обзира на све потешкоће, био је то период веома значајних успеха на разним такмичењима, конкурсима. Ученици су били расположени за разне активности, приредбе, конкурсе.

Светлана: Тада је било позитивно што су била добра деца и што смо имали добру сарадњу са директорима. Деца су била толико добра да су остала у нашим срцима и данас.

Анастасија: Велики избор добрих ђака, кад имаш са ким да радиш. Ту смо доста радили на ваннаставним активностима. Има ђака који заиста задуже школу. Има много вредних, талентованих ђака, који су хтели да учествују. Многе ствари које сам чула од ђака уносила сам у рад. На пример, додатно смо почели да вежбамо правопис или сам почела да избегавам да разговарам о неким темама које им нису пријале. И у овој данас ситуацији, и генерално, у суштини, ђаци су оно најбоље и тај неки труд око њих. Ако ти не узвраћају док су ђаци, узвратиће после.

Ирина: И надаље постоји један лекторски час недељно, излази часопис *Луч*, ученици одлазе на предавања на Филолошки факултет или стручњаци повремено држе предавања у школи.

Пошто смо из разговора стекли утисак да су професорке добро познавале живот и могућности својих ученика, очекивали смо да прва реакција на ово питање буде иста као и у претходној декади. У сећању три саговорнице остали су успешни ученици. Међутим, у овом делу истиче се реализација пројекта ученика Карловачке гимназије, који је почивао на ентузијазму њихове професорке. С обзиром на то да у школским изворима нисмо нашли податке о путовању (осим у *Годишњем извештају за шк. 2002/03. годину*), замолили смо ауторку пројекта да нам исприча детаље са циљем да њено искуство подстакне друге на сличне пројекте. Без финансијске подршке Руса, уз (подразумевану) сагласност директора, ученици Карловачке гимназије су за пет година пет пута боравили у Москви. У геополитичким околностима с почетка миленијума оваква жеља за организовањем путовања је била храбра и достојна награде. Из извештаја Карловачке гимназије видели смо да се управо захваљујући путовању у Русију повећала заинтересованост за учење руског језика.⁶³ Сагласни смо са професорком да је подршка гимназије у овом контексту учења руског језика морала бити на вишем нивоу, почев од извештавања до финансијске помоћи. Истовремено, да је постојала међугимназијска сарадња у овом погледу, уверени смо и да би ученици у већем броју учили руски језик у филолошким гимназијама.

Да ли је постојала идеја о путовању у Русију у Филолошкој гимназији? Актив за руски језик наводи да је у плану било стручно путовање, које је обустављено „на иницијативу родитеља због нестабилне ситуације, криминала и тероризма“ (*Актив*, 24. 2. 2004. године). Путовање у Минск није реализовано 2005. године због ограничених материјалних средстава. Који су још чиниоци ометали спровођење ове активности? Професорке су наводиле следеће:

Виолета: Нема ко да настави. И данас да се јаве Државном институту за руски језик „А. С. Пушкин“ пристали би оберучке.

Надежда: Бићу врло директна – незаинтересованост свих од којих је зависила било каква сарадња, па и одласци у Русију. Да ли је то било на нивоу Министарства или неком вишем, не знам.

⁶³ О важној улози стручног путовања у настави в. у: Стакић-Савковић 2018.

Светлана: Проблем су тада биле финансије и недостатак конкурса и организације у које би родитељи имали поверења да пусте децу.

Анастасија: Жао ми је што нисмо никад успели да остваримо ближи контакт са неком школом са којом бисмо ишли на размену. Када смо покушавали, или нам не би одговорили или бисмо добили позитиван одговор, а онда би све некако застало. Можда се ни ја нисам довољно залагала. За мене је то изгледало као превелика одговорност. Нико нам се није одазвао, а можда нисмо били довољно агилни. Једне године је ишла једна велика група наших ђака преко приватне школе *Ломоносов*.

Ирина: У претходној деценији, 1996. године, имали смо размену ђака наше школе са московским ђацима. Московљани су прво возом допутовали код нас, обишли Београд и делове Србије, а затим смо ми са њима отишли у Москву. Деца и професори су били смештени по домовима домаћина који су нам узвратили гостопримство. У овој деценији нисмо добили адекватну понуду за слична путовања јер је Завод за међународну научну и техничку сарадњу престао да постоји.⁶⁴

Уочавамо да су разлози због којих се није путовало незаинтересованост лица која би финансирала организацију путовања, и, најпре, индивидуално залагање. Пошто смо на примеру Карловачке гимназије видели да је пројекат путовања остварив, закључујемо да или није било довољно енергије за сличне подвиге или је постојала реална опасност због политичке ситуације. Налазимо оправдање за пасивност наших колега у том погледу, али се и у овоме одражава наше мишљење да би узајамним помагањем професора на нивоу гимназија и пројекти путовања били олакшани.

❖ Позитивна и негативна сећања

Виолета: Као позитивно волела бих да истакнем да наша школа има два легата која садрже литературу на руском језику. Први је свештеника Симеона Араницког, који је Богословију завршио у Карловцима и није имао деце. Све је донирао Карловачкој. Други је легат нашег драгог колеге Бранислава Мандића, који се упокојио млад несрећним случајем. Најгоре године друштвено гледано су најбоље године Карловачке гимназије. Као негативно бих издвојила квалитет ученика. Можда је сада другачије. Једва окупите групу просечних ученика, нема конкуренције, једва су се уписали. Зато је мали број њих учествовао на такмичењима. Немате кога да пошаљете. Наравно да и ваш ниво као предавача опада са таквим просеком. Утапате се у тај просек јер немате квалитет за додатну наставу.

Надежда: Негативно из овог периода је било то што смо били препуштени сами себи, нашој вољи, машти и снази да наставу, пре свега, доведемо у пристojну форму, а онда и да је обогатим(о) добрим садржајем. Позитивне стране су биле веома леп однос са ученицима и проналажење заједничког језика са њима.

Светлана: Баш деведесетих и почетком двехиљадитих у име Актива ишла сам на такмичења за основне школе и носила своје материјале и делила деци и наставницима. Правили смо руске базаре на које смо позивали наставнике основних школа, који су долазили са ученицима. Мислим да би то требало обновити, ако је могуће. То је било најлепше и најефикасније. Годинама имамо на крају школске године *Вашир језика*, а у последње време се окупило толико народа да то нисам скоро видела. Као негативно не знам шта бих издвојила.

Анастасија: За сва три периода позитивна ствар, поред ученика, јесте и то када имаш једног или два ђака код којих видиш добар резултат. То те јако мотивише и осећаш се испуњено. Добијаш много енергије да наставиш. Веома је лепо када чујемо где су наши ђаци, шта студирају, када видимо какве успехе постижу. То нам је подстрек и знак да смо на добром путу. Немамо толико тих међународних такмичења да можемо да се похвалимо као, на пример, Математичка гимназија, па онда испадне да нисмо толико успешни као они, али напротив. Како време пролази са све већом радошћу

⁶⁴ Зачуђени смо зашто се о оствареној сарадњи и путовању није писало у извештајима Актива за руски језик Филолошке гимназије за ту годину.

улазим у разред и осећам захвалност што радим са младим људима. Негативно је то што нисмо успели да остваримо размену са неким школама из Русије.

Ирина: Негативно је то што је већина ученика незаинтересована за наставу и што школа има мало речника за часове превођења. Позитивно је што постоји уџбеник и практикум превођења проф. П. Пипера, као и то што су, иако у мањем броју, заинтересованији ученици излазили на такмичења из руског језика и освајали прве три награде на републичким такмичењима, као и на Олимпијади руског језика у Москви која се одржавала сваке треће године.

Сагласни смо са професоркама да је у овим деценијама опадао број ученика који су учествовали на такмичењима, али не и да им је успех у целини гледано незадовољавајућ, о чему ће бити речи у наредној целини поглавља. Први пут чујемо да је ово деценија у којој настају средства за реализацију наставе превођења. Испоставља се да материјална подршка руских организација није наступила због чега је недостатак средстава за наставу изазивао негативан утисак код саговорница, што није тешко разумети.

❖ Међусобна и друга сарадња

Виолета: Све исто као у претходној деценији.

Надежда: Не могу да је нарочито прокоментаришем, јер сарадњи није ни било. Са Руским домом је било неколико површних сарадњи, највише у смислу слања непотребних књига. Искрено, не сећам се значајних сарадњи. Сарадња са Филолошком гимназијом, као и сарадња са Филозофским факултетом Универзитета у Новом Саду није постојала уопште, никада, ни у једном периоду. Филозофски факултет је једино слао студенте на хоспитовање, али то раде све језичке катедре.

Светлана: Карловчани су једно време долазили код нас, онда ми код њих, а све је то била размена искустава. Сарађивали смо око пријемних испита. Мислим да је то била лепа сарадња. Са Филолошким факултетом и Руским домом било је мало слабије. Све се своди на личне контакте, нема ништа званично. Са Филолошким факултетом смо имали лекторску наставу. Водили смо ученике на факултет да присуствују адаптираним предавањима. Некако је све то ишчилело јер је проблем све по мало. Једном је долазила лекторка једанпут месечно. Занимљиво је да смо ми једини имали лектора кад смо били под свим оним санкцијама, а сад сви језици имају, а ми немамо. Једно време је био проблем новац. Не знају како би се то прокњижило. Лектори из Руског дома немају право да предају изван те установе. После смо преговарали са Филолошким факултетом и не знам како се то завршило. Садашњи директор Руског дома је веома заинтересован за сарадњу у том погледу, само треба видети како то реализовати.

Анастасија: Сарадња је била веома интензивна, стално смо учествовали на представама, конкурсима... Неком приликом смо ишли у Руски центар на Филолошком факултету. Кретање међу људима у својој бранши много значи. Тако се нађе посао, тако много научиш и сазнаш. Имали смо добру сарадњу са Руском школом, нарочито током друге декаде. Наши ђаци су обожавали да иду тамо.

Ирина: Сарадња са Карловачком гимназијом је и даље настављена. И они су имали све мање ђака, па су се довијали да комбинују одељења језика тако да се руски језик одржи.

На овом месту уочавамо подељена мишљења по питању међусобне сарадње. Иако извештаји школа говоре да је сарадња остваривана, сматрамо да она није резултирала никаквим заједничким наступима, којима би неки изазови у наставном процесу могли бити решени. У овом периоду Филолошка гимназија има разноврснију сарадњу. На почетку сазнајемо да „ученици свих одељења редовно одлазе на факултет, где им предавања и вежбе држе професори према послатом програму од раније“ (*Актив*, 25. 3. 2000. године). Поред тога, 12. 12. 2002. године сарадња са Филолошким факултетом је остварена кроз предавања која је за ученике држала проф. М. Петковић, а 28. 4. 2003. године проф. П. Пипер. Октобра 2004. године упућен је допис Катедри за славистику за организовање предавања / вежби. Договорено је да се једном месечно одржавају вежбе лектора и професора. Јуна исте године истакнуто је да је наставно особље одржало укупно 4 предавања у трајању од 2 школска часа. Сарадња са

основним школама успостављена је 2004. године у оквиру које су ученици ОШ „Петар Кочић“ били у посети гимназији. Идуће године постојао је предлог проф. Корнелије Ичин са Филолошког факултета да талентовани студенти држе часове књижевности ученицима Филолошке гимназије, али немамо податке да ли је то и остварено. Сарадња са Филолошким факултетом се остваривала сваке године кроз хоспитовање, а изузетно током Дана словенске писмености, када је Секција за руски језик наступала са програмом (2002, 2004. године). За девет година само два пута се наводила међусобна сарадња гимназија. У једном извору Филолошке гимназије стоји да се разговарало о сарадњи између Карловачке и Филолошке гимназије, да је успостављена сарадња са Другом крагујевачком гимназијом, Гимназијом у Крушевцу и Гимназијом у Смедереву (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 2001/02. годину*: 23). Други пут је то било 2007/08. године, када су им Карловчани били у посети. Дана 15. 12. 2009. ученици Филолошке гимназије посетили су Руски центар на Филолошком факултету.

О почецима сарадње са Руском школом и Филолошком гимназијом писано је 2001. године, када су они позвали и угостили руководство гимназије. Након тога је остваривана вишекратно, а најчешће кроз ваннаставне активности. Представници ове школе виђени су као адресати молбе за побољшање статуса руског језика. У исто време преко представника Руске школе упућена је молба Руској амбасади за ангажовање лектора (2007). Руска делегација фонда *Руски свет* и Руске школе посетила је Филолошку гимназију и разговарала о стипендијама за ученике (2008). Поред тога, ученици су наступали на приредби поводом 30 година од оснивања Руске школе (19. 6. 2009. године). Сарадња Филолошке гимназије са Руским домом реализована је учешћима на разним приредбама и поводом јубилеја (на пример, 2002, 2004, 2009. године). Издваја се наступ 29. 5. 2009. године поводом Дана школе и 20. година од оснивања Филолошке гимназије, који је одржан на овом месту.

За све ово време забележен је само један податак о сарадњи Карловчана: „Гости су нам данас (19. 3. 2008. године) професори Филолошке гимназије из Београда, а сусрет је организован да би се побољшала међународна сарадња, и да бисмо објединили допис којим ћемо се обратити Министарству просвете у вези са концепцијом пријемног испита, као и наставног плана и програма и коришћења уџбеника. [...] Друга сарадња остварена је са предавачем са филолошког факултета Вороњешког универзитета Јулијом Мешчерјаковом, која је одржала предавања из ономастике, антропологије и лексикологије словенских језика. Поклонила је кабинету 3 уџбеника. Сарадња са Филозофским факултетом реализована је кроз часове хоспитовања“ (*Извештај Карловачке гимназије за шк. 2007/08. годину*: 9–10).

Од осталих новина битна нам је промена у структури полагања матурских испита 2004. године, о којој сазнајемо из извештаја Филолошке гимназије: „[...] Иницијатива за промену структуре матурских испита потекла је од професора српског и енглеског језика. Уместо превођења уводи се тест који садржи следеће делове: разумевање одслушаног текста, разумевање писаног текста, граматички део, писмено изражавање. Актив је подржао иницијативу (24. 2. 2004. године), али не и Министарство просвете“ (*Актив*, 11. 5. 2004. године). А како је то изгледало до тада? „Писмени део: превођење са српског на руски и обрнуто. На усменом су испитиване области из језика (граматике), књижевности и историје руске културе. Усмени испит ће се вршити на текстовима који су одштампани као скрипта и који су служили за матурски испит пре усмереног образовања у гимназијама. Ученица ће прочитати текст, кратко саопштити шта је прочитала и кратко ће се водити разговор на тему из текста. Затим ће се вршити граматичка анализа на тексту у оквиру одабране реченице. Књижевност се полаже усмено. Кратко о писцу, о књижевном делу, о историјским условима и активном правцу. Ученици излажу кратко, без задирања у ситнице“ (*Актив*, 30. 12. 1991. године). Нажалост, у школским архивама нисмо успели да пронађемо тестове са матурских испита за прве две деценије. Тек неколико тестова из претходних година сачувано је у архивама обеју школа.

5.2. Постигнућа ученика

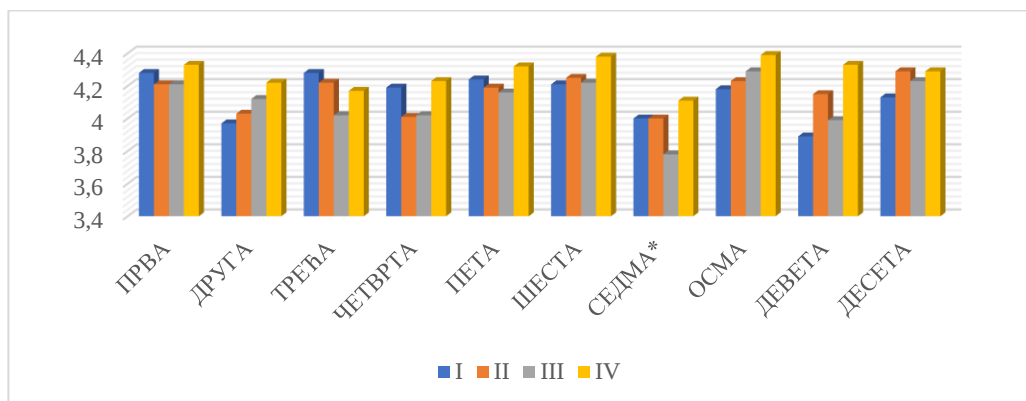
Током друге декаде уписано је 286* ученика, и то 195 у Филолошку гимназију, а 94 у Карловачку гимназију (Графикон 6).

Графикон 6. Уписани ученици.

Није нам познато колико је ученика уписано 2006. године у Карловачку гимназију јер у Матичним књигама нису наведени ученици који су учили руски језик. Како смо сазнали од особља, сви памте да је увек неко учио руски, међутим, потврде за то нисмо нашли за ову годину. Главна водилја при ишчитавању Матичних књига био нам је резултат на матурском испиту, пошто су ученици на њему полагали први страни језик. На основу тога, а према Матичним књигама, у овој генерацији није било уписане руске групе. Ипак, нисмо уверени да она не постоји, али је до краја писања рада нисмо нашли у архиви. Подаци сведоче да су за десет година филолошке гимназије уписале 29 ученика мање у односу на прву декаду. Као и почетак претходне, и овај је указивао на задовољавајући резултат, пошто је 2000. године уписано 45 ученика. Овај позитиван талас се није одржао у Карловачкој гимназији. Док је Филолошка гимназија целокупно руско одељење имала седам година (као и у првој декади), Карловачка гимназија је имала само 2000. године, а, штавише, четири пута није оформљена једна група ученика. Тада су ученици спајани у различита одељења према расподели руководства школа. Тако је 2001. и 2002. године у Карловачкој гимназији постојало руско-италијанско одељење које је бројало 28 и 22 ученика. Наредне године формирано је одељење руског и класичних језика од 19 ученика. Руско-немачко одељење из 2004. године бројало је 21 ученика. У 2005. години руско-италијанско одељење имало је 25 ученика. У 2007. години у руско-шпанско одељење уписано је 19 ученика, колико је било уписано и 2008. и 2009. године у руско-енглеско одељење. Са друге стране, ово се десило три пута у Филолошкој гимназији: 2001. године постојало је руско-шпанско одељење (27 ученика), 2002. године руско-јапанско (25), а 2007. године руско-италијанско (23). Просечан број уписаних ученика у Карловачку гимназију био је 10, а у Филолошку гимназију 19. Занимљиво је да обе гимназије у истим годинама (2001, 2002, 2007) бележе слабије интересовање за руски језик, као и то да само једанпут (2001) Карловчани предњаче у броју уписаних ученика.

5.2.1. Постигнућа на нивоу генерација

Графикон 7. Просечна оцена одељења.

У први разред **прве генерације (2000–2004)** уписано је 45 ученика, од којих су два исписана, а један је понављао. Резултати за I, II и IV разред добијени су за 42 ученика. У III разреду у извору Карловачке гимназије није уписан податак за једног ученика, те смо закључивали на основу 41 ученика. Вредности се крећу између 4,21 и 4,33. Ова генерација је слабија у односу на прву из претходне декаде, у којој су просечне вредности биле између 4,40 и 4,54. Ученици II и III разреда су постигли исти успех (4,21). Највишу просечну оцену имају ученици IV разреда (4,33). Ова генерација изнедрила је 42 гимназијалца.

У **другој генерацији (2001–2005)** у сва четири разреда закључивали смо на основу успеха 24 ученика, колико их је и завршило. Просечна оцена је лошија у односу на прошлу генерацију јер се вредности крећу између 3,97 и 4,22. Занимљиво је да су прваци из обе декаде остварили исти успех (3,97), а другаци скоро идентичан (4,03/4,04). У овој генерацији најбољи су опет ученици IV разреда (4,22).

Трећа генерација (2002–2006) биће упамћена по најмањем броју уписаних ученика – свега 17, од који су сви матурирали. Просечна оцена свих одељења је изнад 4,00, а креће се између 4,02 и 4,28. Најуспешнији су били ученици I разреда (4,28).

У **четврту генерацију (2003–2007)** уписано је 33 ученика, колико је и завршило школовање. Сва одељења су постигла врло добар успех изражен у распону од 4,01 до 4,23. Вредности II и III разреда су се скоро подудариле (4,01/4,02). У овом периоду четвртаци су били најбољи, остваривши скоро исти успех (4,23), као матуранти претходне декаде (4,24).

Пета генерација (2004–2008) бројала је 35 ученика и сви су завршили школе које су уписали. Сва одељења су остварила врло добар успех (од 4,16 до 4,32). Занимљиво је да су и сада вредности II и III разреда приближне (4,19/4,16). Ова генерација је боља од исте из претходне декаде, јер су у свим разредима постигли успех изнад 4,00. Овде уочавамо да су трећаци остварили скоро исти резултат у временском распону од десет година (4,16/4,15). Најбоље је одељење IV разреда (4,32), које изнова има сличну просечну оцену и које је понело титулу најбољег, као и њихови вршњаци из прве декаде (4,35).

У **шестој генерацији (2005–2009)** уписано је 32 ученика, од којих је један ученик исписан одмах након уписа, други након завршетка I разреда, а два ученика нису завршила IV разред. Због тога се разликује и укупан број ученика на основу којих смо добили резултате у распону од 4,21 до 4,38. Према томе, I разред завршило је 32 ученика, II и III 31, а IV 29 ученика, из чега следи да је толико и матурирало. Могло би се рећи да су сва одељења изврсна, пошто су разлике у успеху незнатне. На пример, прваци и трећаци постигли су скоро исти успех (4,21/4,22). За њима не заостају другаци (4,25), али најуспешнији су били четвртаци

(4,38). Нашим обрачуном уочили смо сличност између две исте генерације у различитом периоду: сва одељења прве декаде су заокружила године са врло добрим успехом (од 4,07 до 4,59).

За **седму генерацију (2006–2010)** подаци су нам непотпуни за Карловачку гимназију, због чега на овом месту закључујемо само за Филолошку гимназију. Те године уписан је 21 ученик и сви су завршили руско одељење. Други пут се десило да се успех подудара у три разреда (у I и II потпуно – 4,00, а у IV приближно – 4,11). Вредности се крећу између 3,78 и 4,11.⁶⁵

У **осмој генерацији (2007–2011)** уочили смо подударања са истом из претходне декаде. Подсетимо, десет година раније бележи се најмање интересовање за руски, након којег професори иступају са молбом да се нешто учини тим поводом. Десет година касније уписано је свега 14 ученика, а толико је и матурирало. Као и у пређашњој декади, и ови ученици су постигли изузетан успех. Вредности се крећу између 4,18 и 4,29. Најбољи су ученици IV разреда (4,39).

У **деветој генерацији (2008–2012)** уписано је 32 ученика. У прве две године подаци су обрађени за 31 ученика, а у друге две за 29, колико их је и завршило школовање. У међувремену, један ученик је прешао из друге школе по окончању I разреда у другој школи, један се исписао након I разреда, а два су прешла на ванредно школовање у III разреду. Ова генерација остварила је просечну оцену између 3,89 и 4,33. То је донекле лошији успех у односу на ђаке из претходне декаде (њихов успех био је између 4,12 и 4,31). У овом десетогодишњем периоду први пут се десило да просечна оцена два одељења буде мања од 4,00 (3,89 у првом и 3,99 у трећем разреду).⁶⁶ У овој генерацији, као и у претходној, најуспешнији су били четвртаци (4,33).

Десету генерацију (2009–2013) чинило је 33 ученика. У првом разреду обрачунат је успех за 32 ученика, у другом и трећем за 31, а у четвртном за 30, пошто је двоје ученика исписано, а један је прешао на ванредно школовање. Толико ученика је и матурирало. Ученици су постигли једнак успех у II и IV разреду (4,29), који се на нивоу генерације кретао између 4,13 и 4,29. Занимљиво је да је иста генерација десет година раније остварила скоро идентичан успех као ова (4,28 – 4,12 – 4,15 – 4,27 наспрам 4,13 – 4,29 – 4,23 – 4,29). Први пут учачамо да једна генерација има два најуспешнија одељења, тј. управо II и IV разред.

На основу изложеног из **две** школске архиве можемо да закључимо:

а) на нивоу генерација

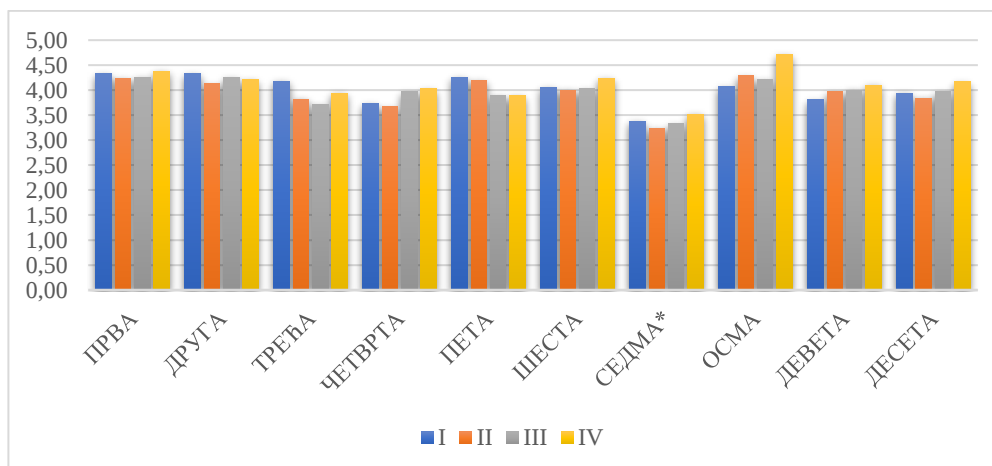
- Да се просечна оцена првог разреда кретала од 3,89 до 4,28, другог од 4,01 до 4,29, трећег од 3,99 до 4,29, а четвртог од 4,17 до 4,39;
- Да су само два од десет пута три разреда остваривала исти успех (I – 4,28; III – 4,02 и IV – 4,33);
- Да је чак седам генерација у сваком одељењу постизало врло добар успех преко 4,00;

⁶⁵ Пошто је у претходној декади ова генерација потпуна, одлучили смо да не поредимо постигнућа.

⁶⁶ Исто се десило једном и у претходној декади. Реч је о I и II разреду четврте и пете генерације (уп. 3,98 и 3,92 наспрам 3,91 и 3,90).

- Да у овој декади ниједно одељење није имало одличан успех;
 - Да су најбоља постигнућа по разредима остварили I разред 2000. и 2002. године, II разред 2009. године, III разред 2007. године, а IV разред 2005. године.
 - Да је у другој десетогодишњици у окриљу ових гимназија засигурно одрасло 274 (редовних) ученика руског одељења. Услед непотпуних података за 2006. годину за Карловачку гимназију, а узимајући у обзир просечан број уписиваних ученика, који је у тој школи износио 10, могло би се претпоставити да је број одшколованих ученика био отприлике 284.
- б) у двадесетогодишњем домету*
- Да се не бележи велика амплитуда кретања броја уписаних ученика у обе школе (20/19 у Филолошкој, односно 12/10 у Карловачкој гимназији);
 - Број уписаних ученика није поуздан доказ у закључивању о броју оних који су завршили школовање, јер се скоро у свакој генерацији примећује расипање ученика;
 - Да су у другој генерацији прваци обе декаде остварили исти успех (3,97), а другаци скоро идентичан (4,03/4,04);
 - Да су у четвртој генерацији четвртаци остварили скоро исти успех (4,23), као и у истој генерацији претходне декаде (4,24);
 - Да су у петој генерацији трећаци остварили скоро исти резултат у временском распону од десет година (4,16/4,15), а да је у истој генерацији у различито време најбоље одељење IV разреда (4,32/4,35);
 - Да су у шестој генерацији сва одељења имала врло добар успех (од 4,07 до 4,59);
 - Да се у осмој генерацији бележи најмањи број уписаних у руско одељење (23/14);
 - Да су у деветој генерацији најуспешнији били четвртаци, који су постигли скоро исти успех у различитом периоду (4,33/4,31);
 - Да је цела десета генерација остварила скоро идентичан успех (4,28 – 4,12 – 4,15 – 4,27 наспрам 4,13 – 4,29 – 4,23 – 4,29);
 - Да је за двадесет година опао број ученика који су завршили руско одељење (са 291 на 274, односно 5,84%).

5.2.2. Постигнућа из руског језика

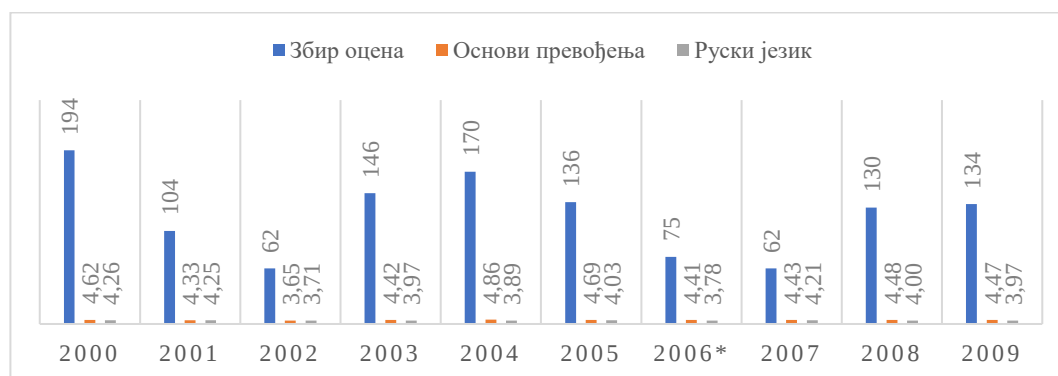

Графикон 8. Просечна оцена из руског језика.

Иако је просечна оцена врло добра, у многим годинама је лошија него у првој декади. У **првој** генерацији најбољу просечну оцену, која се кретала од 4,24 до 4,38, остварио је IV разред. Занимљиво је да је иста оцена постигнута и десет година раније (4,38). Поред тога, приближне су вредности другог и трећег разреда (4,24/4,26). У овом периоду **друга** генерација је успешнија, пошто је просек оцена варирао од 4,13 до 4,33. Најбољи су били прваци (4,33). Вредности просечне оценое из руског језика приближне су онима из претходне генерације. Интересантно је да су се у овој генерацији готово изједначиле просечне оценое разреда и оцена ученика IV разреда (4,22, тј. 4,21). **Трећа** генерација остварила је успех изнад 4,00 само у I разреду (4,18). У осталим он је био између 3,71 и 3,94. Сличну ситуацију налазимо и у **четвртој** генерацији: ученици IV разреда имају највишу просечну оцену (4,03), која се у осталим кретала између 3,67 и 3,97. У овој генерацији први пут уочавамо неподударење просечне оценое ученика са просечном оценом разреда. Тако је у прва три разреда она износила испод 4,00, док је најбољи успех имала четврта година (4,03). Прва два разреда **пете** генерације постигла су врло добар успех изнад 4,00, а друга два једнак, и то испод ове вредности (3,89). Најбољи успех имао је I разред (4,26). Генерално гледано, **шеста** генерација била је успешна, јер су ученици постигли врло добар успех у распону између 4,00 и 4,24. Најбољи успех остварило је одељење IV разреда (4,24). Резултати **седме** генерације (само ученика Филолошке гимназије) нису били охрабрујући: просечна оцена се кретала између 3,24 и 3,52. Занимљиво је да су у **осмој** генерацији ученици два одељења у различитом временском периоду имала скоро исту, највишу просечну оцену. Реч је о II разреду прве декаде (4,70) и IV разреду друге декаде (4,71). Ово је уједно убедљиво најбољи резултат четвртог разреда до сада. У осталим разредима просечна оцена ове декаде била је од 4,07 до 4,29. **Девета** генерација постигла је врло добар успех у свим разредима, који се кретао од 3,81 до 4,10. Ученици I разреда прве декаде имали су скоро исту оцену као II разред ове декаде (3,96/3,97). У временском раздобљу од десет година у **десетој** генерацији другаци су постигли исти успех (3,84), као и ученици III разреда ове и IV разреда прошле декаде (3,97). Просечна оцена прва три разреда је испод 4,00. Најбољу просечну оцену из руског језика постигли су ученици IV разреда (4,17).

У овој декади најбољу просечну оцену из руског језика остварили су ученици првог разреда 2000. и 2001. (4,33), другог 2007. (4,29), трећег 2000. (4,26), а четвртог разреда 2007. (4,71). Занимљиво је да су два различита разреда из једне генерације (2000. године) постигла најбољу просечну оцену.

5.2.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“

Графикон 9. Основи превођења.

Ученици су наставили да нижу одличан успех у овом предмету. Збир оцена ученика износи преко 100 у свим годинама (осим 2002. и 2007. године, када су се подудариле, претпостављамо, услед малог броја уписаних ученика). Ако рачунамо резултате ученика обеју гимназија, вредности су биле између 3,65 и 4,86. Најбољи успех ученици су имали 2004. године (4,86). Као и у претходној декади, највећа просечна оцена из овог предмета није била ни близу постигнуте просечне оцене из руског језика (4,86 наспрам 3,89). Поред тога, ученици су шест пута имали бољи успех у овом предмету него у руском језику. Одличан резултат постигнут је три године (2000, 2004, 2005). Када је реч о успесима из два предмета током двадесет година, који су нам познати из извора обеју гимназија, закључујемо:

а) за предмет „Руски језик“ (Табела 6):

Табела 6. Постигнућа ученика у десетогодишњем пресеку.

Разред	1990–2000	2000–2009
I	3,91 → 4,57	3,38 → 4,33
II	3,84 → 4,43	3,67 → 4,29
III	3,90 → 4,43	3,71 → 4,26
IV	3,91 → 4,57	3,89 → 4,71

- Да је најмања просечна оцена у првој декади готово иста у три разреда, а да се највећа понавља два пута у различитим одељењима;
- Да је најмања просечна оцена у другој декади у неким разредима нижа од оне из прве, а да је у два наврата исти случај и са највишом просечном оценом;
- Да је највећа просечна оцена прве декаде 4,57, а друге 4,71. То је уједно и једини постигнут одличан успех током двадесет година;
- Да се примећује пораст оцена у свакој декади.

б) за предмет „Основи превођења“ (Табела 7):

Табела 7. Постигнућа ученика трећег разреда из превођења и руског језика.

Година	Број ученика трећег разреда	Просечна оцена из превођења	Просечна оцена из руског језика
1993	21	4,19	4,10
1994	34	3,94	4,09
1995	32	3,97	3,90
1996	35	4,54	4,40
1997	23	4,65	4,35
1998	23	4,76	3,92
1999	37	4,59	3,68
2000	41	4,62	4,26
2001	24	4,33	4,25
2002	17	3,65	3,71
2003	33	4,42	3,97
2004	35	4,86	3,89
2005	31	4,69	4,03
2007	14	4,43	4,21
2008	29	4,48	4,00
2009	31	4,47	3,97

На основу резултата из приказане табеле и узорка од **460** ученика констатујемо:

- Да су ученици из ових предмета постизали врло добар или одличан успех;
- Да су у неким годинама знатне разлике у постигнутом успеху (в., на пример, 1997, 1998, 1999, тј. 2000, 2004, 2005, 2008, 2009. годину);
- Да су ученици из превођења 13 година имали бољи просек у односу на постигнут успех из руског језика;
- Да су ученици 7 пута остварили одличан успех из превођења (и то од 4,54 до 4,86), а из руског језика никада;
- Да су само 2 године ученици из оба предмета имали просек испод 4,00.

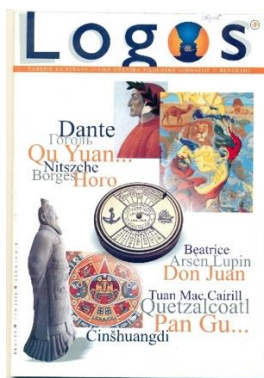
5.2.4. Ваннаставне активности

У другој декади овај облик рада се умногоме разликује од ранијег јер Секција за руски језик заузима водеће место у обема школама. Ово је деценија у којој настаје практикум В. Девић Романове (Девић Романова 2009), у којем се „[...] излаже концепција ваннаставног рада из руског језика и нуди практични материјал за његово реализовање у разним етапама учења (од почетне до највише) и у свим узрасним групама (од нижег основношколског до старијег средњошколског узраста) [...]“ (Кончаревић 2010: 356). Осим њега, нису нам познати други радови на тему ваннаставних активности у школама. Мада су ученици прославили филолошке

гимназије, пре свега, учествовањем на бројним такмичењима, да би се употпунила слика о животу ових одељења важно је приказати и њихову осталу делатност:

➤ **Факултативна настава.** У Филолошкој гимназији истакнуто је да је циљ факултативне наставе проширивање стручно-теоријских и општестручних знања неопходних за даље усавршавање ученика (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 2002/2003. годину*: 10). Средином овог периода у гимназији се помиње одвијање факултативне наставе, која је у том тренутку (2005/06) реализована у оквиру стилистике, италијанског, шпанског, новогрчког и старословенског језика почев од другог разреда. Заинтересованост ученика је временом опадала: од почетних 12 ученика на крају школске године остало би двоје. Затим се наводи да она није одржана 2006/07. године, пошто у надлежном Министарству није разрешено питање њеног финансирања. У 2008. години овај облик рада је настављен уз слабу заинтересованост ђака, о чему се пише и у Карловачкој гимназији, где се наводе исти проблеми.

➤ **Часопис.** Видели смо да су ученици Филолошке гимназије имали свој лист на руском језику чије је издажење потрајало скоро деценију. Након паузе од неколико година, 2007. године се размишља о издавању другачијег часописа: „Часопис за стране језике ће бити заједнички за све живе језике, а не посебно за сваки, јер је тако договорено са директором школе. Наши ученици су завршили своје прилоге“ (*Актив*, 13. 3. 2008. године). Уместо осам часописа колико је било деведесетих година, Филолошка гимназија надаље има четири, и то два за стране језике – *Каријатиде* (за класичне језике) и *Логос* (за живе језике, *Слика 7*). У извештају Карловачке гимназије за 2000. годину наведено је да и даље излази часопис *Iuvenalia*.

Слика 7. Насловна страна часописа. Фотографија аутора из Архиве Филолошке гимназије.

➤ **Приредбе.** Ученици Филолошке гимназије су сваке године учествовали на школској приредби „Језик је богова дар“ и обележавању Дана словенске писмености (најчешће на Филолошком факултету, а некада у школи). Остала је упамћена приредба уприличена поводом 65. годишњице ослобођења од фашизма одржана 6. 3. 2005. године, на којој су присуствовали аташе за културу Амбасаде Руске Федерације, директор и професори Руске школе. Том приликом „ученици Филолошке гимназије припремили су руске специјалитете за своје госте, а школа је добила и посебну награду на конкурс који је био посвећен овом јубилеју“ (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 2004/05. годину*: 14). У неколико наврата (2004, 2005, 2006. године) организована је приредба насловљена као *Руски базар*, коју је споменула једна професорка у интервјуу. Сазнајемо да је манифестација била врло посећена, успешна, са садржајним програмом. Гости су били ученици Руске школе. Акценат манифестације је био на кухињи. У Руској школи 8. 11. 2005. године одржана је позоришна представа, „која је врло професионално одрађена“ (*Актив*, 8. 11. 2005. године), а неколико

пута су ученици имали организовано новогодишње дружење са вршњацима из ове установе. Поред тога, Секција за руски језик је припремила приредбу за делегацију која је дошла из Санкт Петербурга да оствари сарадњу са Филолошким факултетом и Филолошком гимназијом 2008. године. Најзад, у оквиру приредби, упамћена је свечаност уприличена поводом Дана школе и двадесет година од оснивања Филолошке гимназије одржана 29. 5. 2009. године, када су ученици наступали у Руском дому.

О овој врсти ваннаставних активности немамо сазнања из Карловачке гимназије.

➤ **Посете.** Пред крај декаде Филолошка гимназија је уприличила сусрет са важним представницима културе из Русије: „Школу је посетила висока делегација са Филолошког факултета из Санкт-Петербурга, на чијем челу је била Љ. А. Вербицка, ректор универзитета, заменик генералног секретара МАПРЈАЛ. У холу школе је био сусрет са ученицима који уче руски језик и концерт ученика, а затим је са директором школе и са професорима руског језика разговарано о сарадњи наше школе са Универзитетом у Санкт-Петербургу. Гости су школи поклонили врло вредне књиге и понудили учешће у конкурс Европски фестивал руског језика“ (*Извештај о раду Филолошке гимназије за шк. 2007/08. годину: 20*). Немамо информације да ли је нешто остварено. Већ 7. 11. 2008. године руководство исте гимназије угостило је десеточлану руску делегацију из Фонда *Руски свет* и са Државног института за руски језик „А. С. Пушкин“. Ученици су отпевали за госте неколико песама. Актив за руски језик истиче да им је понуђена финансијска помоћ од поменутог фонда, као и да су добили поклоне.

О посетама Руса Карловачкој гимназији знамо само оно наведено у оквиру сарадње.

➤ **Путовања.** За разлику од осталих активности у којима се нису истицали, ова тачка се нашла у ваннаставним активностима, захваљујући Карловачкој гимназији. Прво такво путовање реализовано је крајем деценије. Стручно путовање трајало је од 4. до 24. 8. 2008. године, а предводили су га професори руског језика Д. Вигњевић и Б. Мандић. Група је бројала 15 ученика. Ученици су путовали авионом. Боравили су у Москви на Државном институту за руски језик „А. С. Пушкин“. Путовање је обухватало наставни и културни део. Ученици су посетили Јасну Пољану и крстарили Москвом. На крају боравка ученици су добили сертификате о стручном усавањању. Професори закључују: „Деца су имала прилике да боље упознају руски језик и културу и да се активно укључе у комуникацију са изворним говорницима, што ће им бити од велике користи у даљем школовању“ (*Годишњи извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2007/08. годину: 19*). У извештају није написано ко је финансирао одлазак. За наредну годину планиран је одлазак у Вороњеж на летње курсеве руског језика, али то није остварено јер није било довољно заинтересованих.

➤ У Филолошкој гимназији акценат је стављен на активности које ће допринети популаризацији руског језика, а чак је било у плану оснивање Центра за рад са талентованим ученицима. До наших дана Центар није формиран.

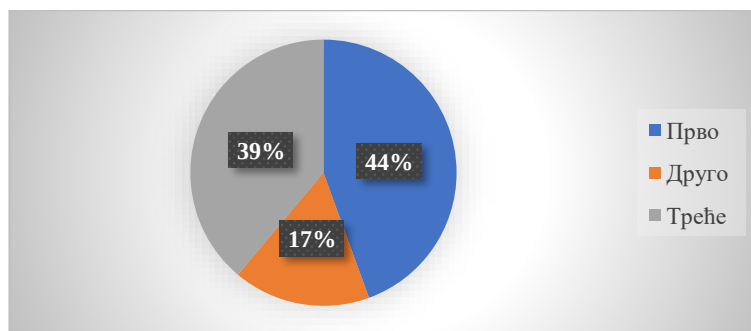
➤ Презентација школа по својим општинама.

За разлику од ученика Карловачке гимназије који се нису истицали у овој области (чега су и били свесни): „[...] на такмичењима су наши ученици постигли одличне резултате из појединих области, али они могу и морају бити много бољи, поготово из области страних језика, где недостају републичке награде, што за филолошку гимназију и није за похвалу [...]“ (*Годишњи извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2007/08. годину: 3*), ученици Филолошке гимназије освојили су 18 награда на највишем државном **такмичењу** (Табела 8):

Табела 8. Постигнућа на Републичком такмичењу из руског језика.

Школска година	Презиме и име	Место
1. 2000/01.	1. Маја Нонковић	друго
2. 2002/03.	2. Тијана Булатовић	прво
3. 2003/04.	3. Тијана Трајковић	прво
4. 2004/05.	4. Катарина Панић 5. Јелена Стратијев 6. Јована Ковачевић (руски као други страни језик)	прво треће треће
5. 2005/06.	7. Александра Ђукић 8. Ђорђе Коматовић	треће треће
6. 2006/07.	9. Валерија Фоменко 10. Љубица Луковић	прво друго
7. 2007/08.	11. Ана Ацић 12. Срђан Петровић 13. Драгана Василијевић 14. Катарина Максимовић	прво прво прво треће
8. 2008/09.	15. Александра Божовић 16. Биљана Кукић	друго треће
9. 2009/10.	17. Полина Милојевић 18. Катарина Лукић	прво треће

У овом интервалу највећи је проценат освојених првих места ученика Филолошке гимназије (Графикон 10). За Карловачку гимназију познато нам је само да су Јованка Васић 2000, а Неда Недовић 2002. године освојиле друго место на републичком такмичењу.

Графикон 10. Места на Републичком такмичењу.

Једно од практично најизвеснијих такмичења јесте оно у организацији Руске школе, које је почело да се одржава од 2001. године, тзв. „Лик Русије“. „[...] Управо је *ЛИК* широм отворио срца Руса и Срба, наставника и ученика. Та жеља да будемо блиски, да помажемо једни другима и да се међусобно обогаћујемо је највредније на нашој олимпијади. *ЛИК Русији* (књижевност, уметност, култура Русије) је лице наше школе, којим се с правом можемо поносити, што чини наш боравак у овој дивној земљи важним и активним. Руски језик, књижевност и култура руског народа, која је Србима блиска и разумљива, спаја два словенска народа, а то значи да је боравак овде у Србији важан и неопходан“ (Лепшић 2009: 130). У истом тексту издвајају се циљеви и задаци такмичења за 2010. годину, али су и у наредним годинама остали исти: „[...] ширење и јачање међународних културних односа; буђење интересовања

код српске омладине за руски језик, културу и историју Русије; проширивање знања о руском језику и месту руске културе и књижевности у свету; развој дечјег и омладинског стваралаштва; чување сећања на историју односа руског и српског народа, личности руске културе и науке; ширење и промоција руског језика у Србији“ (Лепик 2009: 130). На овом такмичењу ученици Филолошке гимназије су шест пута освајали награде у различитим категоријама (Табела 9).

Табела 9. Лик Русије.

Школска година	Презиме и име	Категорије
1. 2001/02.	1. Татјана Којић 2. Јелена Симић 3. Тијана Трајковић	слика поезија есеј
2. 2002/03.	Светлана Костур	есеј
3. 2004/05.	Катарина Панић	есеј
4. 2006/07.	Срђан Петровић	есеј
5. 2007/08.	1. Срђан Петровић 2. Ана Ацић 3. Милица Шевић 4. Катарина Лукић 5. Полина Милојевић	есеј есеј слика есеј есеј
6. 2008/09.	1. Полина Милојевић 2. Катарина Лукић 3. Мила Ђуричић	есеј есеј есеј

Подршка Руса ученицима филолошких гимназија огледала се, на пример, шк. 2006/07. године, када је један ученик (С. Петровић) награђен одласком у Москву, пошто је постигао одличан успех у знању руског језика на разним такмичењима. Тиме је добио диплому *Матурант године*, која му је омогућавала наставак школовања у Русији (*Летопис Филолошке гимназије за шк. 2007/08. годину*: 81). У истом документу проналазимо податак да је троје ученика 2008. године боравило на Дванаестој међународној олимпијади из руског језика на Државном институту за руски језик „А. С. Пушкин“ у организацији МАПРЈАЛ. Они су награђени на основу успеха на Републичком такмичењу. На олимпијади су се ученици такмичили три дана. Радили су писмени и усмени испит на којима се испитивало сналажење у свакодневним говорним ситуацијама с циљем проверавања познавања руске културе и традиције. Од 306 ученика из различитих земаља Србија је имала троје победника. Ученици су освојили награду *Апсолутни победник* (Д. Василијевић) и две дипломе првог степена (А. Ацић и С. Петровић).

5.2.5. Руски као други страни језик

Графикон 11. Руски као други страни језик.

Како видимо на графикону, ово је један од елемената у којима узлазна линија Карловачке гимназије истрајава. За 2001. и 2003. годину у Матичним књигама Карловачке гимназије нема података о овим ученицима, те можемо само претпоставити да их није било. Истовремено, за 2005. годину наилазимо на проблем у Матичној књизи те школе јер се у њој руски као други страни језик не наводи онако како је то постало уобичајено, због чега немамо довољно поуздан доказ да није било ученика који су га учили. Просечан број уписиваних ученика (добijen на основу година у којима су нам доступни извори за обе гимназије) износи 5,2 за Филолошку гимназију, а за Карловачку гимназију чак 14.

Највеће интересовање у Филолошкој гимназији владало је 2002, тј. 2007. године када је уписано 7, тј. 8 ученика. Поред тога, три пута (2003, 2005, 2006) је број ученика износио шест, а најмање заинтересованих било је 2009. године, када је руски учило свега 2 ученика. Надаље уочавамо да је две године било 5 ученика (2000, 2008), односно 4 ученика (2001, 2004). За десет година у Филолошкој гимназији руски као други страни језик учило је 55 ученика. Закључујемо да се у односу на прву декаду практично изгубило цело одељење (24 ученика).

Када говоримо о Карловачкој гимназији, поуздано можемо рећи да је за седам година само два пута (2000, 2002) број ученика који уче руски као други страни језик био испод 10. Ова интригантна разлика у поређењу са београдском гимназијом може се разумети једино уколико истакнемо да су и у овој деценији неколико година постојала два одељења ученика који су учили руски као други страни језик. Тако уочавамо да је 2004. године у питању 12 (5+7) ученика, 2006. године 20 (10+10) ученика, а 2008. године чак 24 (12+12) ученика. У овој деценији у овој гимназији 99 ученика је учило руски као други страни језик. То представља два одељења ученика (45) **више** него у првој.

5.3. Кратки закључак

Након историјских трзаја на размеђи векова уследиле су реформе образовног система чију је реализацију новчано помагала Европска унија. Настојало се да се школски систем осавремени у складу са узором (у контексту извођења наставе, материјала, наставних планова), да се локалној средини и школама пружи већа овлашћења, да се оцењује рад наставника и ученика. Иако научна средина подржава и увиђа неопходност промена, сагласна је у мишљењу да су оне спровођене парцијално и да је на њих утицала одређена партија. Оно што је пак задржано јесте тенденција за развијањем вишејезичности у школама. У начелу профитабилна и разумљива одлука, она није постигнута у пракси због експанзије страних језика које је диктирало тржиште. У атмосфери када Руска Федерација није довољно подржавала популаризацију руског језика и када се овај језик избацивао из основних школа, у филолошким гимназијама се смањује број ученика који га уче. У овом периоду Филолошка гимназија је целокупно руско одељење имала седам година, а Карловачка гимназија само 2000. године. Забрињавајуће је да у Карловачкој гимназији четири пута није оформљена једна група ученика. Претпостављамо да је поред узрочника о којима смо говорили у овом поглављу разлог и тај што су Сремски Карловци мања средина од Београда, али и недовољна активна делатност Актива за руски језик у погледу популаризације. У овом периоду у филолошке гимназије уписано је 29 ученика мање него у првој деценији. Просечан број уписаних ученика у Карловачку гимназију био је 10, а у Филолошку гимназију 19. За двадесет година опао је број ученика који су завршили руско одељење за нешто више од једне групе (17 ученика). Са друге стране, закључили смо да положај руског као другог страног језика у Карловачкој гимназији не забрињава, пошто га је на овај начин учило 99 ученика. Значајни су закључци изведени на основу постигнућа ученика током двадесет година, које смо детаљно приказали. Издвојићемо онај, којим смо оповргли претпоставку да ће ученици остварити исти или приближан успех из руског језика и превођења. Ученици су били успешнији у превођењу.

Закључци квалитативног истраживања мало се разликују од оних из прве деценије. У центру је неповољан положај руског језика на нивоу државе. Када је реч о гимназијама, професорке су истакле да им је сметало што није било одговарајућих уџбеника, предвиђеног простора за ваннаставне активности и лоше предзнање ученика. У овој декади професорке су памтиле да су ученици били заинтересовани за ваннаставни рад. Само једна професорка је истакла да је позитивно што постоји уџбеник за превођење. Од ваннаставних активности издвајају се два путовања ученика у Русију и почетак факултативног учења руског језика. Сматра се да није било више реализованих путовања услед личне и колективне незаинтересованости због организације тих активности. Као и у претходној декади, међусобна сарадња између гимназија (у пракси) није постојала.

Коначно, стичемо утисак да је у овој декади Карловачка гимназија острво за себе, док је Филолошка гимназија више окренута активностима са центрима у Београду у којима се учи руски језик или промовише руска култура (мислимо на Филолошки факултет, Руску школу, Руски центар, Руски дом). Говорећи о документацији, уочавамо да су Матичне књиге прегледније вођене, а да извештаји о раду Карловачке гимназије не пружају детаљније извештаје о руском одељењу.

6. ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ НАСТАВЕ (2010–2020)

Говорили смо да у нашој стручној литератури влада мишљење да је протеклих деценија образовање постало део западне образовне политике. Ако је пре двеста година образовање имало за циљ просветитељску улогу, године којима се бавимо у овом поглављу представљају продужетак успостављеног плана у којем су „[...] стандарди, али и интереси ЕУ (а у крајњем и САД) стављени изнад достигнутих домаћих образовних стандарда, па и изнад националних интереса“ (Аврамовић 2010: 21 у: Антонић 2024: 16). Од почетка се ствара тежња западних земаља да „наметну једну универзалну културу“ (Костић 2005: 9). На школском терену први пут се јавља необична врста изазова – чиме завести ум нових поколења? Према теоријама генерација Ј. Шамиса и А. Антипова, деца рођена у периоду од 2000. до 2020. године називају се генерацијом Z, и на њихово васпитање су утицали „век доступности информације, гаџети, вај-фај, гејмификација, економска криза“ (Шамис & Антипов у: Кулакова 2018: 3).⁶⁷ Следећи ову границу, испоставља се да се само ученици филолошких гимназија прве декаде не сврставају у ову групу, али је осавремењивање наставе ипак било уочљивије у овој деценији. Прекомерни сати које ученици проводе испред екрана, као и убрзање времена, довели су до тога да је „средњи период концентрације пажње представника генерације Z на једном објекту свега осам секунди“ (Кулакова 2018: 4). У прилог томе, како пише А. В. Сапа, амерички дечији психолог Ш. Гудвин описује ову генерацију на следећи начин: „[...] Они комуницирају на друштвеним мрежама, често са пријатељима које никада нису срели. Ретко излазе напоље осим ако им родитељи не организују слободно време. Не могу да замисле живот без мобилних телефона. Никада нису видели свет без високе технологије или тероризма. Више воле компјутере него књиге и у свему теже брзим резултатима [...]“ (Сапа 2015: 26). С тим у вези, било је неопходно унети одређене корекције у образовни процес. Стога у овом периоду надлежне институције наше земље интензивно објављују документе које именују као *Стратегије*. Њихови називи (на пример, *Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године*, *Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године* и сл.) упућују на предмет који анализирају, прилагођавајући га, подразумева се, њиховим наручиоцима. Зашто баш њима? Треба непрестано имати у виду да систем образовања наше државе надгледају они који инвестирају у њега. У том погледу се слажемо са С. Антонићем, који тврди да „[...] установе које финансирају пројекте одобравањем позајмица контролишу и његово спровођење, чиме оне преузимају на себе улогу супервизора тог процеса“ (Антонић 2024: 18). Пажњу нам заокупирају три ставке из *Стратегија*, које представљамо с циљем потпунијег разумевања контекста у коме се одвијала настава. Прво, вештачка интелигенција постаје део савременог друштва и привреде. Њене могућности истакнуте су у *Стратегији развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године*. У образовању се то односи на „[...] унапређивање наставних садржаја у основним и средњим школама у складу са потребама условљеним напретком вештачке интелигенције; унапређивање Стандарда општих међупредметних компетенција за крај средњег образовања путем дефинисања улоге вештачке интелигенције у међупредметним компетенцијама; развој компетенција наставника, посебно за међупредметни, мултидисциплинарни приступ настави и учењу [...]“ (*Стратегија развоја*

⁶⁷ У овом контексту генерацију доживљавамо према дефиницији да њу: „[...] чини група људи рођених у одређеном узрасном периоду, који су били под утицајем истих догађаја и карактеристика васпитања, са сличним вредностима. Ми те вредности не примећујемо, оне делују непримећено, али умногоме одређују наше понашање: како комуницирамо, решавамо конфликте и градимо тимове, како се развијамо, шта и како купујемо, шта нас мотивише, како постављамо циљеве и управљамо људима [...]“ (Сапа 2015: 25).

образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године: 5). Премда се овим питањем нисмо директно бавили током истраживања, приметили смо из разговора са саговорницама неспокојство поводом коришћења овог ресурса у настави. Оне се прибојавају да овај алат може бити злоупотребљен, са чиме смо сагласни. Друго, у овом периоду појављује се званична одлука о увођењу дигиталних вештина у наставу, и наглашава се да програм наставе и учења мора бити усаглашен са овим вештинама (*Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године: 5*). Чини нам се да то није довољно остварено у пракси, нарочито у контексту осавремењивања кабинета за руски језик и едукације професора за коришћење дигиталних алата. Трећим документом обухваћени су и ученици филолошких гимназија, будући да *Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године* „[...] кроз специфичне циљеве указује на директну повезаност са сектором образовања и то путем [...] обезбеђене подршке развоју потенцијала надарених и талентованих младих кроз бољу прилагођеност наставе потребама и интересовањима ових ученика [...]“ (*Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године: 6*). У истом документу се истиче да локалне самоуправе морају пружити материјалну подршку ученицима, што је у нашем случају до тада једва било остварено. Објављивањем наведених *Стратегија* стиче се утисак да се образовање види као фактор од утицаја на економски и друштвени развој, али „да је у ту област потребно уложити више материјалних средстава“ (Јаковљевић 2022: 25). Са друге стране, најкрупнију промену, која је обележила последњу годину ове декаде, представља измештање наставе из учионица у виртуелни простор услед проглашеног ванредног стања у марту 2020. године због пандемије корона вируса. У тренутку када довршавамо писање дисертације запазили смо и прве негативне последице оваквог облика рада у филолошким гимназијама.⁶⁸ Осим тога, поменута година је симболична за Карловачку и Филолошку гимназију јер се од тада за њих не може рећи да су искључиво *филолошке*. Карловачка гимназија је формирала одељење усмерено на израженије учење историје и географије, а Филолошка гимназија одељење за сценске и аудио-визуелне уметности. Од 2019. године у Карловачкој гимназији се као први страни језици могу учити јапански и норвешки, који се у Филолошкој гимназији појавио у години пандемије. Како је тврдио тадашњи директор Карловачке гимназије, ови језици су уведени у наставни план и програм јер је било велико интересовање ученика.⁶⁹ Другим речима, наступило је време *популарности* норвешког језика. Према томе, у тридесет шестој години од оснивања ове образовне установе нуде могућност учења **девет** светских језика.

6.1. Карактеристике реализације наставе из језика, књижевности и превођења

Разговор смо водили са шест колегиница. Испоставило се да су у нашем интервјуу две професорке сведочиле о тридесетогодишњем, а једна о двадесетогодишњем стању. Остале саговорнице припадају млађој генерацији.

➤ Проблеми у настави

Надежда: Ово је период мањих тензија, јер смо се оријентисали на озбиљно кршење ауторских права. Уследило је копирање разних руских уџбеника, јер нисмо ни смели ни могли да дођемо до

⁶⁸ В. резултате са републичког такмичења за 2023. и 2024. годину ученика Филолошке гимназије или скраћени извештај о овој декади у: Матић 2023: 158.

⁶⁹Према: <https://www.dnevnik.rs/novi-sad/u-karlovackoj-gimnaziji-ce-se-uciti-japanski-i-norveski-jezik-23-02-2018> (посл.приступ: 5.2.2023).

оригинала. У том периоду су почели масовно да се рађају уџбеници руских издавача, па смо их са радошћу и олакшањем користили. Без жеље да себе издвајам, била сам носилац овог бунта, те сам доносила доста тога из Русије и са великим жаром се ангажовала да дођем до уџбеника на све могуће начине. Наравно, имала сам велику подршку колега. Обрађали смо се више пута Министарству да нам одобри такве уџбенике уз детаљна објашњења због чега су нам потребни као хлеб насушни. Наравно, никад ни једно одобрење. Министарство, Руска амбасада, Руски дом нису пружили никакву помоћ.

Ксенија: Велики проблем су нам уџбеници, јер они акредитовани који постоје су уџбеници „Завода“, који нису довољно прилагођени настави у филолошкој гимназији. Користимо неакредитоване уџбенике. Планове и програме користимо према уџбеницима „Завода“, а уџбенике користимо из Русије. Углавном су то они које добијамо на разменама, од лекторке или набавимо приватно. То су, на пример, уџбеници *5 елемената*, *Пишемо исправно*, *Руски сувенир*. Неколико пута смо се жалили Подружници за Војводину. Председник је писао о тим проблемима и покушавамо нешто да решимо. Други проблем је тај што ученици нису довољно припремљени, па смо принуђени да све ученике примимо у одељење, иако ђаци немају капацитет за филолошку гимназију. Принуђени смо на то, јер се руски укида у основним школама, па нам је сваки ученик битан. Увек има фантастичне деце, ми се трудимо, али видимо да та деца (поред великог броја часова) немају капацитет, да нису за филолошку гимназију. Велики проблем представља и путовање. Људи су се улењили, иду чешће у гимназије у Новом Саду, неће да путују у Карловце.

Људмила: У почетку је било да немамо одговарајући уџбеник, али то важи и за остале предмете. Сви бирају додатни материјал. Тада није било *Јуланг-а (JOLang)*, па сам све самостално припремала. Сада ми је много лакше јер је тај ресурс доста прегледан. Други је био, рецимо, кад смо почели да припремамо ученике за полагање међународно признатих испита. Опет је то додатна брига. Ученици имају пуно обавеза, не могу томе да се посвете.

Светлана: Издвојила бих незаинтересованост оних који су доспели у руско одељење, а није им то била прва жеља. Били су на дистанци. Наспрам овог што нам се сада дешава (ковид) не могу да се сетим да је нешто друго било проблем.

Анастасија: Већи број ђака који као да нису имали руски. Веома је незгодно. Све је чешћа таква ситуација и у руском одељењу. Није ми тешко да почнемо од почетка, али кад су помешани, онда је јако незгодно. Најбоље би било када бисмо за тај проблем знали од почетка и када бисмо могли да их поделимо у две групе према нивоу знања. То нисмо радили до сада.

Татјана: Програм је осмишљен лепо, али амбициозно. Филолошка треба да остане школа специјалног типа. Пре неколико година мало смо кориговали, смањили тај велики програм, избацили нека дела из књижевности, али још увек је проблем да се он испрати. Поготово сада последњих година када се прелазило на ту наставу на даљину. План је у старту обимнији, захтева дубље припреме, тим пре што радимо књижевност и историју. Затим, већ другу годину уписујемо пола одељења. Томе доприноси и то што ученици који раније нису учили руски језик немају право да се упишу у Филолошку. Школа је предузела кораке да се то промени, послала у Министарство програм за почетну наставу руског језика. То увођење руског као почетног би значајно повећало број ученика руског одељења.

Јулија: Највећи проблем је када дођу ђаци који имају углавном јако слабо знање. Од њих се очекује неки знатно виши ниво, али и од нас као школе да са њима радимо на вишем нивоу. Међутим, врло често дођу деца која не знају ни да читају, јер им руски не буде прва жеља приликом конкурсисања, па је проблем велика разлика у знању међу ученицима. Јако је незгодно наставу прилагодити почетницима и онима који су напредни, иако њима значи да обнове све из граматике и лексике. Оно што је још проблем јесте приволети ђаке који дођу са слабијим знањем да науче и заволе руски.

Када је реч о овом питању, сагласни смо са професоркама да би било корисно законском одлуком пружити могућност коришћења уџбеника из Русије. Подсетимо, уџбеници и приручници су исти као они из претходне декаде, али се сада појављује и нови уџбенички комплет за други разред (*До встречи в России*), у чију израду је био укључен Актив за руски језик Филолошке гимназије. Приступајући настави онако како су описале неке саговорнице, стиче се утисак да поједини ученици не знају да постоје акредитовани уџбеници за руски језик, што не сматрамо исправним. Сагласни смо да би након двадесет година трајања филолошка

одељења требало да имају средства намењена само њима, али треба имати у виду да је коришћење додатног материјала увек важно, без обзира на то да ли он постоји. Сматрамо да је истицање тога претерано, те да би било олакшано заједничком комуникацијом (бар у оквиру Актива), која је изостајала. Такође, чини нам се да би професорке требало да се придржавају заједничких извора. У супротном, испоставља се да постоји сувишна произвољност у одабиру материјала. Пошто је реч о школама истог типа, мишљења смо да би ученицима Карловачке и Филолошке гимназије на крају сваког разреда требало представљати исте теме. Надаље, у овом моменту видимо да се говори о изазовима у настави са ученицима неуједначеног предзнања или са онима који нису желели да уче руски као први страни језик. О томе су причале четири професорке. Будући да имамо искуство у раду у таквим одељењима, слажемо се са колегиницама. У тим условима, ипак, највише испаштају они ученици који више знају од вршњака, јер долази до успоравања наставе због обнављања наученог. Уз то, били смо сведоци чињенице да су школе заиста уписивале у руско одељење све ученике који су то хтели плашећи се да не изгубе групу или, у најгорем случају, професора. Тако су се у руском одељењу појављивали ученици незаинтересовани за учење руског језика. Поред оснивања одељења за оне који желе да уче руски језик од почетка, сматрамо да је важна и подела ученика на групе према нивоу знања. То би омогућило продуктивнији рад са ученицима, а истовремено би се тиме смањиле потешкоће у раду.

У документацији школа нису истакнути нарочити проблеми. Тек почетком деценије професори Филолошке гимназије предлажу да један професор не би требало да предаје језик и превођење истом одељењу, што се десило једне године (*Актив*, 29. 10. 2010. године).

➤ Позитивне карактеристике

Надежда: Увек и стално најпозитивније моменте везујем за дивне ученике. У овом периоду су уследиле бројне прелепе сарадње са Русима, као, на пример, долазак породичне филмске куће у нашу школу, која је имала пројекат израде анимираног филма, у којем је учествовао велики број наших ђака. У оквиру тог пројекта тада су у гостима, као облик размене, дошли и ученици једне школе из Петербурга. Потом је уследио одлазак наших ђака и наставника тамо. Након те сарадње започели смо сарадњу са једним московским колеџом, те је уследила размена. Прво њихов долазак, а потом незаборавно путовање наших ђака и наставника у Москву. Такав пријем и организација је остала у дубоком сећању свих који су били на тој размени. Рекла бих да је то био прави спектакл. Нажалост, сарадњу нисмо наставили, јер је дошло до промена у организацији те школе. Било је још неких покушаја одласака у Вороњеж, али је мноштво околности утицало да се то не оствари. Пред саму појаву несрећне пандемије успоставили смо чврст контакт са једном петербуршком школом. Имали смо и званичну посету представника њихове школе и врло озбиљне договоре и потписивање уговора о сарадњи. Припреме за одлазак су биле завршене, али је уследила забрана летова и све остало што је пратило пандемију.

Ксенија: Највећа ствар је управо појава лектора, а затим размене које остварујемо. Оне су заслуга професора који су раније радили негде у установама са којима сарађујемо. Потписан је протокол са гимназијом из Петербурга. Ученици су куповали карте, а боравак им је био плаћен. Када они долазе код нас размештамо их у домовима ученика, а професоре у хотеле. Од 2004/2005. године нисмо имали лектора, који се појавио 2018. године. То је велики помак. Прошли директор је био веома политички активан, па је успео да добије лекторку, која је ангажована преко Руске хуманитарне мисије. Министарство би ту требало много више да се укључи.

Људмила: Кад видите да деца напредују. Не мислим само на ученике који освајају награде, већ кад видите да деца активно учествују на настави, кад вам се похвале да их привлачи руски, кад откријете неки њихов таленат...

Светлана: Опет су ђаци најбољи пример.

Анастасија: Претпостављам да нам неки наши ђаци осветљају образ и заиста верујем да не могу из других школа да дођу тако блистави, али имамо и оне друге ђаке. Неки су се и уобразили, закључили су да све знају.

Татјана: Мали број ђака. Индивидуални рад је нешто што је увек најтеже оствариво у неким средњим школама, а даје највеће резултате. Позитивно је још када се појаве деца која траже да дођу на допунску, додатну, да нешто сами вежбају, рецитују, певају...

Јулија: Дивно је то што имамо много часова руског језика током недеље са ученицима којима је то први и други страни језик. Добро је што имамо велики број часова, јер у одељењу увек буде неко дете које жели да ради. Врло често током те четири године деца заволе руски, па је онда право задовољство радити толико. Одлично је што се на часовима обрађују и култура и књижевност. Првобитни план је био јако захтеван и то смо тешко постизали. У међувремену је одлучено да реализација књижевности буде факултативна, да је свако ради по свом нахођењу (али је сви радимо), па ми се чини да лакше и брже напредујемо.

Говорећи о позитивним утисцима, у свакој декади професорке су истицале ученике (у овој чак њих шест) и ваннаставне активности. То нам је разумљиво, јер већи фонд часова руског језика (него што је то случај у другим гимназијама) омогућава професору да упозна ученика као личност, тј. да формира од њега *продуховљеног човека*, за шта се залагао Ј. Пасов (што смо видели у његовим речима на почетку четвртог поглавља). Са друге стране, у овој деценији незадовољство у раду јављало се приликом појаве невоспитаних ученика у одељењу и онда када је онлајн настава била једини вид преношења знања. Из усмених разговора смо сазнали да су професорке отежано радиле у тим условима, пре свега због немогућности да се свим ученицима обезбеди приступ Интернету. Како се те године приступало настави? „Професори су већином држали часове уживо, користећи Вибер, Дискорд, Скајп, Зум, Гугл-учионицу и електронску пошту. Мањи део програма није остварен и биће пренет у следећу школску годину. Уведени су нови облици рада који су прилагођени настави на даљину: наставници су укључивали гледање документарних и играних филмова, виртуалне посете музејима и галеријама у Русији; повећан је број задатака и вежбања које су наставници слали ученицима и касније враћали исправљене; ученицима свих одељења послата је адреса на којој могу да гледају преносе из Большог театра“ (*Актив*, 2019/20). Из разговора са професоркама из Карловачке гимназије сазнали смо да су изводили наставу на исти начин као њихове колеге из Београда.

➤ Међусобна и друга сарадња

Надежда: Руски дом је имао нека такмичења из рецитовања и глуме, те смо учествовали у томе, и то је све. Руски центар је имао по које предавање професора из Русије и промоције неких уџбеника. Организовали су квиз о Гагарину, где смо учествовали. Све је то било на нивоу позивања свих школа које имају заступљен руски, а конкретних сарадњи са гимназијом није било. Филолошка гимназија и Филозофски факултет са нама традиционално нису сарађивали.

Ксенија: Све би могло да буде на вишем нивоу. Мислим да нисмо довољно умрежени. Немамо комуникацију са факултетима, Филолошком гимназијом у Београду. Постоји та сујета и даље, сви се гледамо подозриво.

Људмила: Са Руским домом одлично сарађујемо, учествујемо на конкурсима које расписују. Са Филолошким факултетом у Београду немамо сарадњу, више смо упућени на Филозофски факултет у Новом Саду, мада немамо неку посебну сарадњу. Учествовали смо у преводилачком и литерарном конкурсима поводом 60 година од постојања Одсека за славистику. Углавном је сарадња те природе, нису долазили да држе неке радионице.

Светлана: Поводом сарадње са Руским домом нисам поменула да нам у последњих 5–10 година врло доследно и великодушно шаљу позивнице и улазнице за све њихове бесплатне концерте и манифестације свечарског карактера које су се одржавале у Сава центру. При томе је било довољно да кажемо колико нам улазница треба и толико смо и добијали. На пример, за концерт који је био

организован поводом јубиларне годишњице постојања Руског дома добили смо сто улазница. Исто тако и за хор *Глинка*, за хор *Пјатницког*, за све концерте за који је постојао бар део бесплатних улазница. Осим тога, у неколико наврата су нас укључили у неке њихове интерне семинаре и манифестације. Тако смо се упознали са *Клубом младих дипломата* и школом *Жар-птица* из Москве, са којима смо после тога имали десетак видео-мостова у којима су учествовали наставници и ученици. Школа је потписала сарадњу са том школом и они су били код нас у гостима једну читаву недељу, а требало је да и ми одемо у узвратну посету, али нас је корона омела у томе. Преко Руског дома гостујуће предавање нам је одржала М. Басалајева из московског музеја М. А. Булгакова и било је веома занимљиво. Са њом је био и др Д. Жаткин, лингвиста, који је већ тада инсистирао да учествујемо на неком конкурс у који је подразумевао и одлазак у Русију на неколико дана. Није било времена за све припреме. Нисам се сетила да поменем сарадњу са Одсеком за славистику Филозофског факултета у Новом Саду. Учествовали смо масовно на њиховом конкурс у који је био осмишљен поводом шездесет година од оснивања Одсека. Наша ученица је освојила прву награду за превод задатих текстова.

Анастасија: Најинтензивнија је са Руским домом, а имамо и са Филолошким факултетом у оквиру хоспитовања.

Татјана: Са Карловачком гимназијом лично нисам имала неке сусрете. Они су били овако пар пута као појединци, сретала сам наставнике на такмичењима. Сарађивали смо око нечега, размењивали смо те почетне програме. Са Филолошким факултетом је била. У једном тренутку било је више сарадње и догађаја када су наши ученици ишли на факултет. Посећивали су Руски центар. Био је тренутак када су ученици путовали заједно са студентима у Волгоград. Преко Филолошког факултета смо чули за неке конкурсе Државног института за руски језик „А. С. Пушкин“. Све је стало у последње време. Ми смо се залагали и за лекторску наставу, али то још није реализовано. Више пута смо писали руководству школе да се упутити молба даље. Не знам како то правно функционише, ко би требало да дозволи, али ми је жао што имају немачка и француска одељења, а ми немамо. Сарадња са Руским домом није баш сјајна. Једно време је била, звали су нас. Наши ученици су често ишли, рецитовали, одржавали завршне приредбе. Некада су јављали на време, а сада је то скоро стало.

Јулија: Мислим да нам је сарадња са Карловачком гимназијом прилично слаба. Имамо на нивоу школе неке посете, али је конкретно за руски сарадња изузетно слаба. Мислим да се код њих често мењају професори. Не знам да ли уопште раде по истом програму као и ми, чак не знам ни ко тамо предаје. Једног колегу сам знала са такмичења, али сада никог не знам. Јако добру сарадњу имамо са Руским домом и Филолошким факултетом. Руски дом нас обавештава о свим дешавањима и трудимо се да се одазовемо кад год је могуће. Имали смо добру сарадњу са Руским центром на Филолошком факултету. Углавном су нам колегинице које тамо раде слале програм.

У односу на пређашње године сада видимо да Карловачка гимназија сарађује са Руским домом и Руским центром, и то најпре учествовањем на такмичењима. Сарадња са Филозофским факултетом Универзитета у Новом Саду остварена је у оквиру конкурса поводом 60 година од постојања Одсека за славистику тог факултета. Остали облици сарадње са овом институцијом су спорадични. Сарадња Филолошке гимназије са Руским центром и Филолошким факултетом (сада већ традиционално) постоји. Истичемо да у овој деценији представници Руског дома указују велику пажњу овој школи, тако што им обезбеђују бесплатне улазнице за разне манифестације, што сматрамо одличним видом подршке. Професорке сматрају да није у потпуности искоришћен потенцијал међусобне сарадње. Штавише, стекли смо утисак (а, уједно, и добили потврду од једне саговорнице) да се професори међусобно не познају. Као што је било и у претходним годинама, мишљења смо да је у перспективи неопходно уложити напор у ту активност.

Шта записници Актива за руски језик сведоче о овом питању? Најинтензивнија сарадња Филолошке гимназије са Руским домом остварена је у оквиру презентација књига, учествовања на такмичењима, разних посета изложбама и филмским пројекцијама. На пример, ученици су посетили изложбу о С. Јесењину, М. Шолохову, изложбу књига и цртежа из едиције „Бајке народа Русије и света дечијим очима“. Били су на пројекцији филма К. Шахназарова „Ана Каренина. Историја Вронског“. Поред тога, ова школа потражује помоћ у опремању

библиотеке: „Школа је купила и 6 руских савремених уџбеника за учење руског као страног језика, на различитим нивоима, од почетног до напредног. Сваки је опремљен и ЦД-ом. Састављен је списак књига које би било добро набавити за библиотеку у кабинету. Осим књижевних дела из програма лектире, на списку су и савремене граматике, уџбеници руског као страног језика, приручници за упознавање земље чији се језик учи. Често се дешава да нема довољно књига школске лектире. Списак је достављен Руском дому, ради могуће помоћи и сарадње“ (*Актив*, 2015/16). Није нам познато да ли је ово и остварено. У овој деценији кабинет за руски језик је опремљен пројектором (2013. године) и допуњен речницима (2014. и 2015. године). Са друге стране, у Карловачкој гимназији 2017/18. година протекла је у сређивању школске библиотеке, „која је обogaћена донацијом Руског дома као резултат сарадње успостављене школске 2016/17. године“ (*Актив*, 2017/18: 62).

Сарадња Филолошке гимназије са Филолошким факултетом је од почетка декаде остварена у неколико наврата учешћем на квизовима, културним манифестацијама посвећеним руском језику и култури, као и у оквиру хоспитовања. Ипак, посете Руском центру почетком декаде се свode на појединачне случајеве. Разлози за то су подударање културног програма са наставом. Једна од таквих посета била је 28. 5. 2013. године. Сазнајемо да су тим поводом ученици спремали презентације на теме *Празници у првој половини календарске године*, *Међујезички хомоними* и *Словенска митологија*. Награђени су захвалницама за учешће.

Обе гимназије су сарађивале са Руском школом. Филолошка гимназија је са Руском школом регуларно одржавала сарадњу кроз такмичење *Лик Русије*. Иако се у једном извештају наводи посета професора гимназије Руској школи и обнови контакта у оквиру којег се планира посета часовима, о томе касније није било речи (*Актив*, 2013/14). Сарадња Карловачке гимназије са Руском школом је остварена три пута. Први пут 25. 4. 2017. године када су ученици и професори посетили гимназију (*Актив*, 2017/18: 16). Други пут је била у фебруару 2018. године: „[...] После званичних договора у управи школе о успостављању дубље сарадње, ишли смо у обилазак школе и Сремских Карловаца, а после тога је организовано заједничко дружење и ручак [...]“ (*Актив*, 2017/18: 62). Убрзо је реализована и трећа посета: „У јуну 2018. у посети била нам је висока делегација Министарства просвете Руске Федерације као резултат сарадње са Руском школом при Амбасади Руске Федерације“ (*Актив*, 2017/18: 62). Исте године забележено је да су „професори Руске школе из Београда одржали 7. и 8. новембра 18 часова из историје, књижевности, хемије и географије ученицима све четири године. На овај начин обједињено је предавање наставног предмета и страног језика у складу са CLIL моделом наставе“ (*Актив*, 2018/19). Ово сматрамо одличним повезивањем, које би требало наставити.

Поред онога што смо навели за Филолошку гимназију, сазнајемо да је постојала занимљива иницијатива из надлежног Министарства 2019. године, која је подразумевала организовање преводилачке радионице на којој би могли учествовати ученици: „Планира се и даља сарадња на том пољу, као и евентуално штампање најбољих превода ученика. Разговарали смо и о могућим активностима на привлачењу будућих ученика руских одељења у нашу школу, уређењу кабинета“ (*Актив*, 2019/20). Није нам познато да ли је то реализовано.

У првом полугодишту 2019. године у Филолошкој гимназији одржана су два телемоста са школом *Жар-птица* из Москве. О томе се детаљније извештава те године: „Први сусрет је био више општег карактера – упознавање са радом школа, а други је био посвећен знаменитостима Москве и Београда [...]. Сарадња са том школом се наставила и уживо, јер је мала делегација из московске школе допутовала у Србију за новогодишње празнике, па су 8. и 9. јануара 2020. године нашу гимназију посетили 7 њихових ученика, 2 наставника и 2 заменика директора. Они су посетили часове руског и енглеског језика, ликовног и физичког васпитања, а 9. јануара је одржана заједничка приредба, на којој су наступиле обе стране, припремивши леп програм – рецитовање, песме и презентације. Сусрет је протекао пријатно и срдечно [...]. Током наставе на даљину одржаван је контакт са школом *Жар-птица* и

договорено је да се сарадња настави у следећој школској години, уз конкретне предлоге могућих активности на даљину у октобру“ (*Актив*, 2019/20).

6.1.1. Руски као почетни између идеје и реализације

У овој деценији најважније би било приказати како се одвијала борба за формирање одељења ученика који раније нису учили руски језик. Само једне године чинило се да је та иницијатива била на корак од реализације. У овој деценији вапај Актива за руски језик Филолошке гимназије се преносио три пута. Први пут почетком деценије: „[...] Већ дуже време је у нашој земљи присутно потискивање руског језика из школа, што доводи до неусклађености жеља ученика са формалним околностима и могућностима. Конкретно, суочавамо се са ситуацијом када многи ученици желе да упишу у Филолошкој гимназији руски језик, али како нису раније учили тај језик, на то немају права и тај избор им је унапред онемогућен (може се рећи по други пут, први пут у основној школи и други пут у средњој / гимназији). Због тога Стручно веће за руски језик поново покреће питање потребе за увођењем у Филолошкој гимназији одељења почетног курса руског језика. То би омогућило ученицима који желе да упишу руски језик, а нису га раније учили, да се упишу у одељење у којем би се руски језик учио од почетног нивоа. Таква могућност избора већ годинама постоји на Филолошком факултету у Београду. Поред тога, често се дешава да се у руско одељење у Филолошкој гимназији упишу ученици који су формално учили руски језик, а да су заправо по знању много ближи почетном курсу. Тада долази до успоравања рада са целим одељењем и до губљења мотивације оних ученика који су дошли са одређеним предзнањима руског језика“ (*Актив*, 2013/14). Други пут идеја скоро да је била остварена: „Крајем школске године је стигла лепа вест да је одобрен предлог да се уведе почетна настава руског језика. Урађен је програм за почетну групу, за прве две године. У току године је започет процес измена програма за стране језике. Руски језик је заступала Вера Лазаревић Вуловић, која је ишла у ЗУОВ на састанке са колегама других страних језика, представницима Филолошког факултета и ЗУОВ-а. Чланови Стручног већа су били информисани и активно учествовали својим предлозима и мишљењима. Крајем године је усвојена коначна верзија измена, а могући су и састанци на јесен“ (*Актив*, 2014/15). Три године касније уследио је негативан одговор, иако је, као што смо приказали, 2017. године састављен план и програм за почетни руски језик: „У току ове школске године смо обавештени да у Филолошкој гимназији неће бити одобрен почетни курс руског језика [...] што је било планирано и припремано претходне две године“ (*Актив*, 2016/17). У Карловачкој гимназији нису писали о овоме. Све молбе су остале без одговора. Реакцију је упутио само ЗУОВ. Наиме, Г. Станишић пише да је Мишљење ове институције о увођењу почетног руског језика позитивно и у складу са законима јер је констатовано да: „[...] сви предложени програми имају одговарајућу структуру, јасно истакнут циљ учења предмета, разред, фонд часова и табеларни приказ исхода, области и садржаја предмета. Засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, потпуно подржавају савремену наставу страних језика и конципирани су сагласно савременим тенденцијама у настави страних језика [...]“ (Станишић 2023: 170). Пошто у архивској грађи није било могућности да се сваки професор појединачно изјасни о томе да ли подржава оснивање оваквих одељења, на овом месту преносимо њихове одговоре. У том контексту највише нас је занимало да чујемо зашто то још увек није остварено.

Надежда: Наравно! Обавезно треба увести такво одељење, али на државном нивоу нема заинтересованости. Нама су покушавали пар година да пласирају причу да нема довољно заинтересованих ученика за формирање такве групе, што апсолутно није тачно. Постојало је велико интересовање од стране ученика, али неке није било занимљиво нити у интересу да се формира

одељење. Временом се створила атмосфера да нико нема више потребу да изрази жељу за уписивањем руског као почетног, јер тога нема у понуди.

Ксенија: Наводно се ради на томе годинама. Не знам због чега. Да ли нема политичке воље, али то је просто. Неко треба само да напише и лупи печат. Нема ми логике уопште. Нема воље или нема ко то да уради.

Људмила: Апсолутно да. Немамо одобрење Министарства и немам представу зашто.

Светлана: Бар десет година радимо на томе. Имамо то у процедури. Морамо да прођемо четири фазе. Ми дођемо до најбољег нивоа и кажу да ће сигурно потписати. Сад нам се томе прикључио Актив за француски језик, при чему они имају фантастичну подршку Француске амбасаде. Ако они не прогурају, неће нико. Руска амбасада је пасивна. Милион пута смо их позивали да дођу на прославе, дан школе... Никад нису дошли, нити одговорили. Апсолутно су пасивни и то се осећа. Ми се осећамо као сирочићи. Пар пута су дошли из Руског дома, из ЗУОВ-а и то је у реду, али нам недостају представници амбасаде. Поготово што су овде други представници стално присутни. Статус руског језика јесте болна тема, али је не доживљавам трагично. Имам утисак да код нас не може замрети језик Достојевског, Чехова, Јесењина... Сувише је то јако, истинско да би могло да нестане.

Анастасија: Апсолутно сам за то. Изгубили смо неке јако добре ђаке који су хтели да уче руски као почетни. Више пута смо имали сигнал да ће можда бити следеће године. Ти ђаци су отишли у нека друга одељења и због тога ми је жао. Мислим да неко не жели да се то реализује, не знам. Уопште, стање са руским језиком је резултат мноштва фактора. Ми имамо лекторе за француски и немачки, некада смо имали за руски. Руска страна нама много тога нуди и предлаже. Има много идеја, семинара, и много тога за ученике, али нико нам не нуди лектора.

Татјана: Апсолутно. То је било на корак од увођења и неко је у неком тренутку то стопирао у Министарству. Не знам ни ко, ни зашто то није дозволио. Било нам је речено да је све скоро усвојено. Не знам да ли ће се у догледно време усвојити тај план. То не зависи од нас, то зависи од добре воље Министарства. А она је, благо речено, упитна.

Јулија: Апсолутно. Нама многи ученици који су учили руски дођу са минималним предзнањем, тако да мислим да би и у том погледу то било ефикасније. Овако се све време трудиш да надокнадиш рупе у предзнању и не можеш бити сигуран да си то и урадио.

Професорке су иступиле једним гласом. Оснивање овог одељења не само да оне виде као нужност, него и као прави начин за бољу реализацију наставе са ученицима који ступају у одељења са неуједначеним знањем. Забрињавајуће је да пет професорки сматра да *неко* у држави омета ову идеју, односно да све почива на *доброј вољи* некога из Министарства! Зашто се надлежно Министарство види као покретач промене? Прво, оно се придржава законске одлуке по којој се у средњим школама не могу учити језици који се нису учили у основној школи. Иако постоји препорука Националног просветног савета и, видимо, ЗУОВ-а, промене нису могуће. Друго, иако се тежило децентрализацији образовања, сва власт је изразито централизована, па до промене не може доћи без, по нашем мишљењу, посебног притиска јавности или утицајних струја из Русије. Будући да интересовање ученика за почетни руски постоји, што је потврђено новијим истраживањем (Станишић 2023), сматрамо да би у овом погледу морао да постоји ефикаснији уплив представника Руске амбасаде, Руског дома и Руске школе, који би наступили у сагласју са другим институцијама у Србији (филолошким гимназијама, Катедрама славистике, Славистичким друштвом Србије, Савезом славистичких друштава Србије, Друштвом за стране језике и књижевности Србије). Њихов главни захтев би требало да буде оснивање оваквих одељења. С обзиром на то да је у 2024. години свега 6 ученика уписано у Филолошку, а 8 ученика у Карловачку гимназију, опстанак руског језика као првог страног у њима сада већ приметно забрињава. Уверени смо да би заједничка реакција поменутих установа, уз одговарајућу заступљеност у медијима и популаризацију руског језика, довела до жељених резултата.

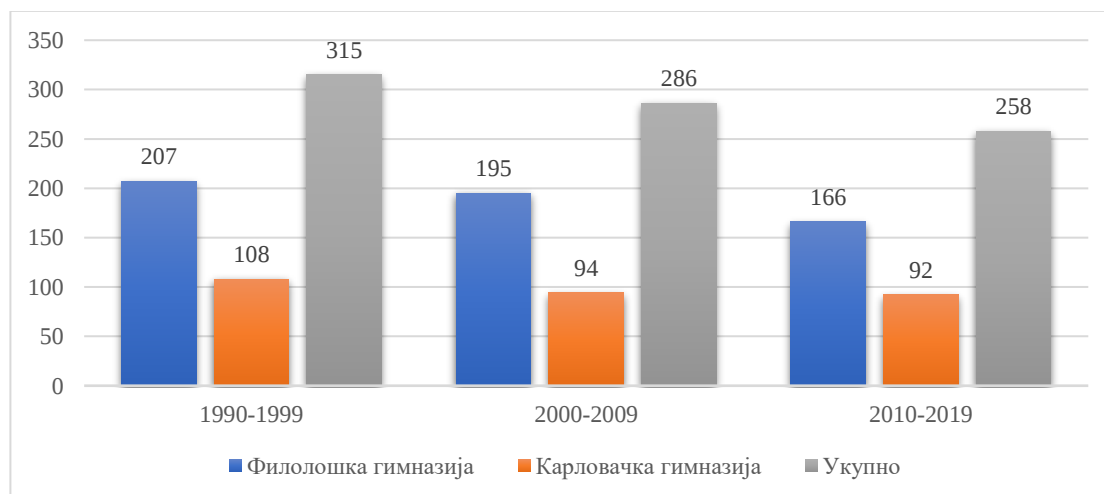
6.2. Постигнућа ученика

У трећој декади уписано је 258 ученика, како је приказано на *Графикону 12*. Када је реч само о овом периоду, можемо закључити да су се ученици Филолошке гимназије седам пута делили у групе, док се у Карловачкој гимназији види тенденција формирања једне групе ученика ових одељења. Просечан број уписаних ученика у Филолошку гимназију износио је 16,6 (најмање до сада), а у Карловачку гимназију (стабилних) 9,2. Значајна разлика у броју уписаних ученика бележи се у првој години када је Филолошка гимназија имала 22, а Карловачка гимназија само 7 ученика, али и у четвртој години (20 спрема 9). Три пута (2011, 2014. и 2019. године) у обема гимназијама уочавамо да је тада уписана заправо једна група ученика.

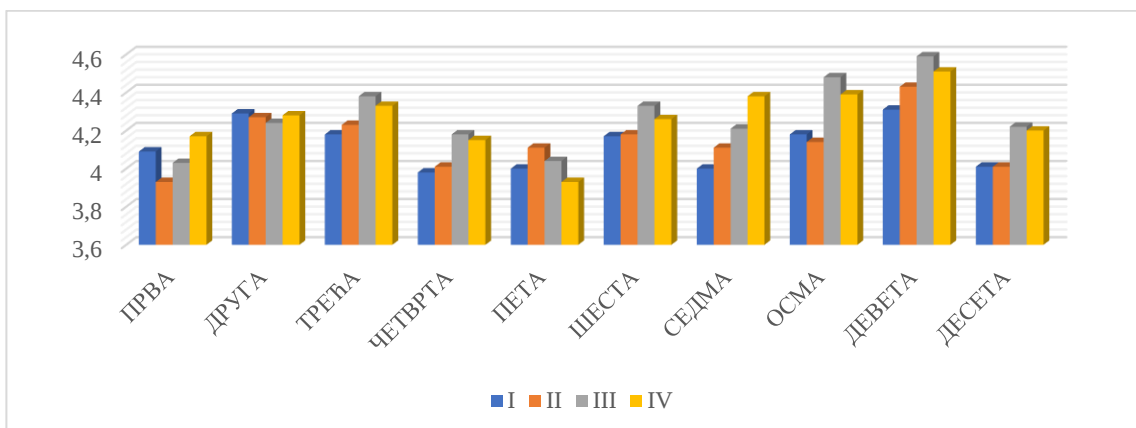
Графикон 12. Уписани ученици.

Шта нам говоре свеобухватни подаци? У овим гимназијама временом је **опало интересовање за учење руског језика**. Прецизније, Филолошка гимназија је за тридесет година изгубила два одељења (41 ученика) што представља близу 20% ученика (19,81%), а Карловачка гимназија мало више од једне групе, односно приближно пет посто мање (14,82%) него Филолошка гимназија. Констатујемо да су за тридесет година филолошке гимназије остале без 57 ученика, тј. без **практично три одељења** (*Графикон 13*)!

Графикон 13. Број уписаних ученика по декадама.

6.2.1. Постигнућа на нивоу генерација

Графикон 14. Просечна оцена одељења.

У први разред **прве генерације (2010–2014)** уписано је 29 ученика. Један ученик исписан је после другог, а један није завршио трећи разред, те је за прва два разреда добијена просечна оцена на основу 29, а за друга два 27 ученика, колико је и матурирало. Вредности се крећу између 3,93 и 4,17. Ова генерација је остварила најлошији успех у тридесет година. Највишу просечну оцену имају ученици IV разреда (4,17).

У **другу генерацију (2011–2015)** уписан је 21 ученик. Један је исписан после друге године, а за другог због недовољног успеха нису уписани подаци за прва два разреда. Први пут срећемо ученика који у првом разреду има недовољан успех. Закључивали смо на основу успеха 19 ученика у првом и 20 ученика у осталим разредима. Вредности се крећу између 4,24 и 4,29. Ова генерација је боља од претходне. Прваци и другаци ове декаде су бољи од свих претходника (4,29 спрам 4,27), а трећаци и четвртаци од ученика претходне генерације (4,24 спрам 4,28). Запажамо да су другаци и четвртаци остварили скоро исти успех. У овој генерацији најбољи су опет ученици I разреда (4,29) за којима незнатно заостају ученици IV разреда (4,28). Матурирало је 20 ученика.

Чини нам се да ће сада **трећа генерација (2012–2016)** бити забележена као једина са највећим бројем исписаних ученика. Уписано је 32, али је исписано чак петоро ученика (по двоје после прве и друге године, и један ученик за којег не знамо време, па његов успех нисмо разматрали). Поред тога, један ученик је трећи разред завршио у иностранству, а за једног подаци не постоје због владања. Тако је за прву годину успех добијен за 30 ученика, за другу за 27, трећу за 25, четврту за 26. Њихова просечна оцена кретала се у распону од 4,18 до 4,38. Сличан успех остварили су ученици прве и друге генерације. Најбољи су трећаци (4,38). Констатујемо да је 26 ученика завршило руско одељење.

У **четврту генерацију (2013–2017)** уписано је 29 ученика од којих је 28 матурирало. Пошто је један ученик исписан после друге године, а један прешао на ванредно школовање у трећем разреду, у првом и другом разреду обрачунат је успех за 29 ученика, у трећем за 27, а у четвртом за 28. Сва одељења су постигла врло добар успех изражен у бројкама од 3,98 до 4,18. Занимљиво је да се успех другака подударио са оним од десет година раније (4,01), као и да су сада трећаци остварили скоро идентичан успех као прваци пре истог времена (4,18 спрам 4,19). Они су уједно и најуспешнији разред ове генерације.

Пету генерацију (2014–2018) чинило је 20 ученика и сви су завршили школовање. У првом разреду просечне оцене добијене су за 19, а у осталим за 20 ученика. Сва одељења су остварила врло добар успех (од 3,93 до 4,11). Запажамо да су ученици у свим разредима имали

лошији успех у односу на ученике из претходне декаде исте генерације. Најуспешнији су били другаци (4,11).

У **шесту генерацију (2015–2019)** уписан је 31 ученик. Један ученик је прешао на ванредно школовање, други се исписао после другог разреда, а трећи је у трећем постигао недовољан успех.⁷⁰ Према томе, у првом разреду обрачунат је просек за 30 ученика, у другом за 31, а трећем и четвртом за 29, колико је и завршило школовање. Просечна оцена се кретала у распону од 4,17 до 4,33. Прва два разреда имала су скоро идентичан просек (4,17/4,18). Најбољи успех остварили су трећаци (4,33). Занимљиво је да су ученици четвртог разреда постигли скоро исти успех као другаци десет година раније (4,26/4,25).

Иако је у **седму генерацију (2016–2020)** уписано 25 ученика, два су исписана после првог разреда, један је прешао на ванредно школовање, а један је понављао разред. Дакле, просечна оцена првог разреда добијена је за 23 ученика, а у преосталим разредима за 21, колико је и матурирало. Вредности су између 4,00 и 4,38, а највећу је постигао четврти разред.

У **осму генерацију (2017–2021)** уписано је 34 ученика. Један ученик је после првог разреда прешао на ванредно, један је исписан после другог, а један после првог разреда. За први разред обрачунат је просек за 34 ученика, за други за 32, а за преостале за 31. Најуспешнији су били ученици трећег разреда, постигавши највећи, врло добар успех (4,48). Најмањи успех су имали другаци (4,14). Интересантно је да су се успеси првог и четвртог разреда ове декаде подударили са онима из претходне. У овој генерацији школовање је завршио 31 ученик.

У **деветој генерацији (2018–2022)** уписан је 21 ученик и сви су успешно матурирали. За тридесет година у овој генерацији други пут се десило да два одељења постигну одличан успех (први пут је било 1990.). У питању су трећи и четврти разред (4,59 и 4,51). Преостали разреди остварили су јак врло добар успех на крају првог (4,31) и другог разреда (4,43). Овде уочавамо и други по реду највиши одличан успех (први је био 1996. у четвртом разреду – 4,62).

Десету генерацију (2019–2023) чинило је свега 15 ученика. Три ученика су одустала од редовног школовања, па је тако у прва два разреда обрачунат успех за 15 ученика, у трећем за 14, а у четвртом за 13, колико је и матурирало. Као и десет година раније, ученици су постигли исти врло добар успех (4,01) у два разреда (сада I и II). У трећем и четвртом разреду он је био приближан (4,22 и 4,20).

Употпунићемо запажања о постигнућима из претходног поглавља:

а) на нивоу декаде:

➤ Просечна оцена првог разреда кретала се од 3,98 до 4,31, другог од 3,93 до 4,43, трећег од 4,03 до 4,59, а четвртог од 3,93 до 4,51. Констатујемо да је у овој декади остварена највећа просечна оцена по одељењима;

➤ Два пута је први разред постигао просечну оцену 4,00 (2014. и 2016. године), а други разред по два пута је имао успех 4,01 (2013. и 2019. године), тј. 4,11 (2014. и 2016. године);

➤ И у овом случају седам генерација остварило је врло добар успех преко 4,00 у сваком разреду, а том скору највише су допринеле генерације од 2015. године;

⁷⁰ За ученике који су прешли на ванредно школовање сада постоје посебне књиге евиденције у којима су доступни ови подаци, али их ми нисмо обрађивали.

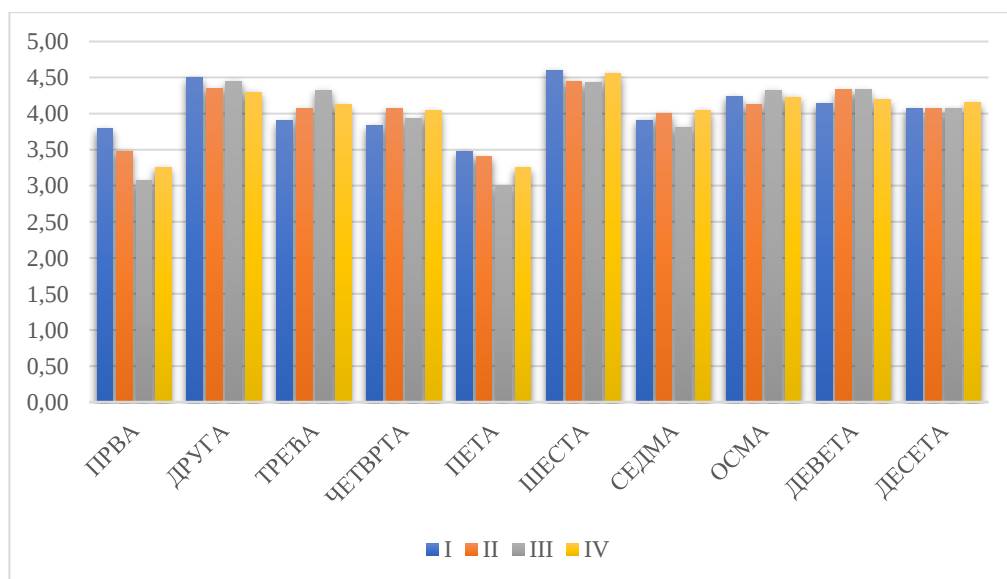
- У овој деценији су само ученици у 2018. години два пута постигли одличан успех;
- Први пут се десило да су најбоља постигнућа по разредима имали ученици једне генерације (2018–2022): 4,31 – 4,43 – 4,59 – 4,51;

- У трећој декади филолошке гимназије завршило је **236** ученика;

б) у тридесетогодишњем пресеку

- Да опада просечан број уписаних ученика у гимназије (за Филолошку гимназију: 20 – 19 – 16, за Карловачку гимназију: 12 – 10 – 9);
- Да је у последњој декади највећи број ученика исписиван из гимназија или прелазио на ванредно школовање;
- Да су другаци четврте генерације друге и треће декаде остварили исти успех (4,01);
- Да је трећа декада најуспешнија, пошто су у њој сви разреди имали успех преко 4,00, као и да је управо у њој година са *најзлатнијим* ученицима (2018);

6.2.2. Постигнућа из руског језика

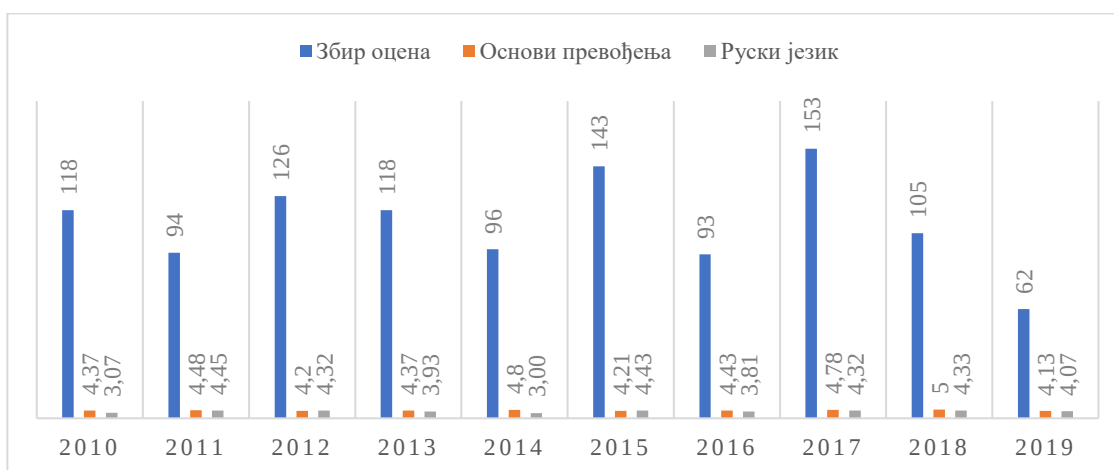

Графикон 15. Просечна оцена из руског језика.

У **првој** генерацији најбољу просечну оцену, која се кретала од 3,07 до 3,79, остварио је I разред. Ученици ове генерације имају најлошију оцену у сваком добу. За разлику од њих **друга** генерација је много успешнија: вредности су се кретале од 4,30 до 4,50. Најуспешнији су били прваци. Само два пута се десило да ученици остваре одличан успех из овог предмета (4,52 у четвртом разреду треће генерације, и сада). Генерално, ово је генерација са најуспешнијим постигнућима. Вредности у **трећој** генерацији су се кретале између 3,90 и 4,32. Ако изузмемо прваке, ученици су показали бољи успех у односу на своје претходнике из друге

декаде. Прва два разреда **четврте** генерације су боља него ученици генерације 2003–2007. Ученици четвртог разреда постигли су скоро идентичан успех у распону од десет година (4,03 спрема 4,04). Сада су најуспешнији другаци из овог предмета (4,07). Након само неколико година поновило се стање с почетка: ученици **пете** генерације постигли су најлошији успех, који је у свим разредима износио испод 4,00. Вредности су биле између 3,00 и 3,47. То је најбољи успех који је остварила прва година. **Шеста** генерација је постигла изврсне резултате, остваривши други пут (први је био 1997.) одличан успех – једном у првом (4,60) и једном у четвртом разреду (4,55). У преосталим разредима био је скоро одличан (4,45 у другом, тј. 4,43 у трећем). **Седму** генерацију одликује врло добар успех у распону од 3,81 до 4,05. Просек другог и четвртог разреда скоро се подударио (4,00 спрема 4,05). У **осмој** генерацији ученици су постигли врло добар успех који је био скоро идентичан у првом и четвртом разреду (4,24 и 4,23). У овом случају занимљиво је да су другаци имали безмало исту просечну оцену одељења и просечну оцену из руског језика (4,14 спрема 4,13). Пошто је разлика практично без значаја, најбољи су ученици првог и четвртог разреда. **Девету** генерацију одликују два разреда (другаци и трећаци), која су из овог предмета постигла исти успех (4,33). У првом је успех био врло добар (4,14), а најбољи су четвртаци (4,19). Занимљиво је да су се први пут поклоpile просечне оцене три разреда **десете** генерације (4,07). Најбољи успех постигли су четвртаци (4,15). Како је показало истраживање, најбољу просечну оцену из руског језика постигли су ученици једне године (2015.), која је износила 4,60 у првом, 4,45 у другом, 4,43 у трећем и 4,55 у четвртом разреду.

6.2.3. Постигнућа из предмета „Основи превођења“

Графикон 16. Основи превођења.

Постигнућа из овог предмета обележиће 2018. година, када су ученици први пут имали све петице. Осим два пута (2010. и 2014. године) разлике у ранијим постигнућима нису биле велике. Ученици су два пута (2010. и 2013. године) остварили исти успех, а неколико пута скоро идентичан (2012. и 2015. године, односно 2014. и 2018. године). Просечна оцена у овом предмету кретала се између 4,13 и 5,00.

На крају, у прилог првобитним резултатима, додајемо и нове добијене на узорку од 235 ученика (Табела 10):

Табела 10. Постигнућа ученика трећег разреда из превођења и руског језика.

Година	Број ученика трећег разреда	Просечна оцена из превођења	Просечна оцена из руског језика
2010	27	4,37	3,07
2011	20	4,48	4,45
2012	25	4,2	4,32
2013	27	4,37	3,93
2014	20	4,8	3,00
2015	29	4,21	4,43
2016	21	4,43	3,81
2017	31	4,78	4,32
2018	21	5,00	4,33
2019	14	4,13	4,07

- Да су ученици из ових предмета у овом добу постизали добар, врло добар и одличан успех;
- Да постоје значајне разлике у постигнутом успеху у овим предметима, чак помало изненађујуће. На пример, ученици 2010. године имају врло добар успех из превођења, а добар из руског језика или 2014. године, у којој ученици из превођења остварују скоро изузетан успех, док је из руског језика много нижи;
- Ученици су осам пута имали бољи успех у превођењу него у руском језику, и то два пута изврстан (2017. и 2018. године), док из руског језика никада нису остварили одличан успех;
- У овој деценији ученици из превођења нису имали просек испод 4,00, док се из руског језика то показало четири пута.

6.2.4. Ваннаставне активности овог периода су биле најразноврсније, захваљујући интернету и проширеном деловању Руске Федерације на овом пољу.⁷¹ У ком смислу се Русија активирала у промоцији језика? Д. Василијевић-Валент наводи да је популаризација руског језика у иностранству остваривана кроз федералне пројекте *Руски језик 2011–2015*; *Руски језик 2016–2020*; *Извоз образовања 2019–2024*; Фондацију *Россотрудничество* и фонд *Руски свет* (Василијевић-Валент 2021: 151). Место окупљања ученика филолошких гимназија биле су домаће и стране установе.

- **Промоције по школама.** Поред уобичајених, редовних промоција, које су подразумевале одласке по школама својих општина, почетком декаде срећемо пројекат популаризације руског језика у Филолошкој гимназији назван „Промоција руског језика и културе међу младима у Србији“. Ову идеју су 2012. године осмислили матуранти уз помоћ професорке енглеског, координатора организације *Образовање плус*, разредне и професорке руског. Ученици су имали задужења на месечном нивоу. У оквиру тог пројекта ученици су 25.2.

⁷¹ На који начин се интернет користи(о) у настави руског језика в. у: Гинич 2009, Марковић 2012, Марковић 2015. Од осталих помоћних средстава издвајамо два прилога о дидактичким играма (Петровић 2013, Проничева 2016), поглавље из монографије о играма у настави (Меденица 2024) и прилог А. Прохорове о мапама ума (Прохорова 2013).

2012. године у школи организовали Руску чајанку, посетили Историјски институт и разне основне школе. Исте године, на Дан словенске писмености, представници Филолошке гимназије су се придружили руској делегацији у свечаности полагања цвећа на споменик светитељима Тирилу и Методију у Београду. Иако у извештајима није наведено да су се промоције по школама одвијале све до 2019. године, када су две ученице, професорка и директорка ишле на промоцију Филолошке гимназије у основну школу „Петар Кочић“ у Земуну, на основу блиских контаката које смо успоставили са професоркама тврдимо да је то била уобичајена пракса Актива за руски језик обе гимназије.

➤ **Републичко такмичење.** Из *Табеле 11* видимо да су ученици Филолошке гимназије освојили чак 21 награду! Посебно треба истаћи 2018/19. годину јер је тада освојено највише признања у једној години. Важно је поменути да је и у овој, као и у претходној декади, међу победницима било ученика који су учили руски као други страни језик (у табели су они означени kurzивом).⁷²

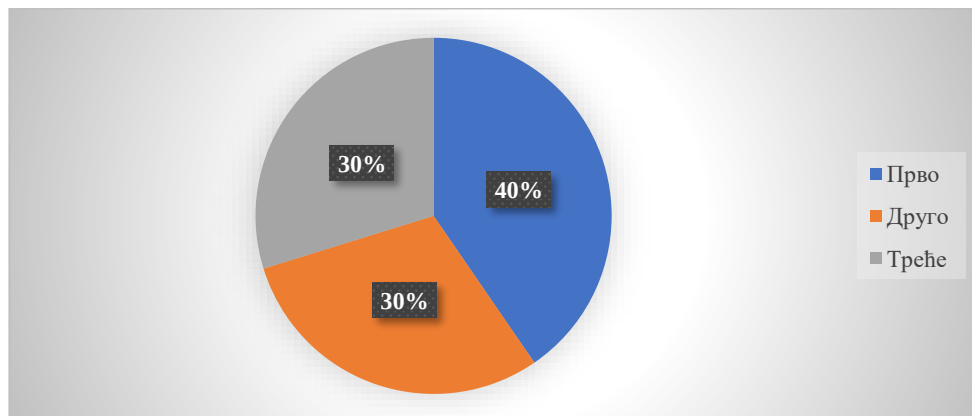
На овом такмичењу победници из Карловачке гимназије били су: Ненад Цветковић (друго место 2010/11. године), Владимир Павловић (треће место 2015/16. године), Паулина Рикова (друго место 2017/18. године) и Катарина Чокрлић (прво место 2018/19. године).

Табела 11. Републичке награде.

Школска година	Име и презиме	Успех
1. 2010/11.	1. Христина Мугоша 2. Слађана Радовић	друго место треће место
2. 2011/12.	1. Ненад Пауновић 2. Викторија Обреновић 3. Александра Филиповић 4. Мила Ђуричић	друго место треће место треће место треће место
3. 2012/13.	Стефан Југовић	прво место
4. 2013/14.	<i>Данијел Ристић</i>	прво место
5. 2014/15.	1. <i>Нада Милићевић</i> 2. Александра Митић 3. Милица Перић	прво место прво место друго место
6. 2015/16.	Матија Нешовић	друго место
7. 2016/17.	Исидора Токовић	друго место
8. 2017/18.	Ивана Стевановић	прво место
9. 2018/19.	1. Софија Стојановић 2. <i>Ана Цветановић</i> 3. Анастасија Сологуб 4. Павлина Стојановић 5. <i>Анђела Шимић</i> 6. Ангелина Тадић 7. Вања Јовановић	прво место прво место друго место друго место друго место треће место треће место

⁷² Наглашавамо да је ученику Д. Ристићу пут у Москву на 13. међународно такмичење из руског језика омогућила гимназија. „Ученик се вратио са две награде освојивши 2. место у својој категорији (пријавио је висок ниво Ц1) и 3. место у рецитовању“ (*Актив*, 2013/2014).

Ово такмичење одржано је пет пута у првој, а по девет у другој и трећој деценији. Због преласка на онлајн наставу такмичење није одржано 2019/20. године. Како је приказано на *Графикону 17*, ученици Филолошке гимназије су највише освајали прво место (19), док је број других и трећих места изједначен (14). Прецизније, хронолошки (по декадама) прво место освојено је 4, 8 и 7 пута, друго 3, 3 и 8, а треће 2, 6 и 6 пута.

Графикон 17. Процент републичких места за тридесет година.

➤ **Дан руског језика.** Такмичење под овим називом традиционално се одвија у Руском дому сваког 6. јуна поводом рођења А. С. Пушкина. Ученици Филолошке гимназије су имали запажене резултате у свим категоријама, док у извештајима Карловачке гимназије нису навођени подаци о томе. Када је реч о првима, 2011/12. године троје ученика је освојило награде у категоријама *превођење*, *ауторска беседа* и *певање*. Наредне године приредба је организована под називом „Моја Русија, мој Руски дом“, на којој је учествовало девет ученика. Школу су представљали рецитацијама, препевом песама (*Гой ты, Русь моя родная* С. Јесењина и М. Љермонтова *Выхожу один я на дорогу*) на српски језик, певањем. Ученици су слали песме на српском о Русији и цртеже. У извештајима немамо информације о томе ко су награђени ученици. У 2013/14. години награђено је троје ученика у категоријама *есеј* (о стваралаштву М. Љермонтова), *превођење* и *рецитовање* на руском језику. Идуће године није прецизирано у којој категорији је ученица освојила награду. У извештајима Филолошке гимназије од 2015. до 2018. године ово такмичење се не помиње. У 2019. години забележено је да су ученице ове гимназије, које су награђене на републичком такмичењу, присуствовале концерту Зрењанинске гимназије у Руском дому. Тада су им уручене дипломе. Осим тога, Руски дом је био и домаћин заједничког концерта београдских гимназија и средњих школа, које организује Подружница професора руског језика. Ученици Филолошке гимназије су учествовали од 2016. до 2019. године.

➤ У оквиру програма „Енергија знања“ од 2013. године реализује се **НИС олимпијада** знања из руског језика. Како из компаније наводе, „такмичење је намењено ученицима 7. и 8. разреда основних школа, свих разреда средњих школа и гимназија, као и студентима, из Србије, Републике Српске и Црне Горе. Компанија НИС кроз програм *Енергија знања* од 2013. године организује НИС олимпијаде знања из руског језика у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Руским центром Гимназије *Јован Јовановић Змај* у Новом Саду и Славистичким друштвом Србије. Олимпијада је 2014. године укључена у званичан календар такмичења Министарства просвете, са

изузетком 2020. године, када није одржана због пандемије корона вируса.“⁷³ Такмичење се спроводи у две етапе. Прва етапа обухвата тест из лексике и граматике, а друге етапа, поред тог теста, и проверу свих осталих језичких вештина – разумевање прочитаног, разумевање на слух и на крају усмени део. Ученици Филолошке гимназије су се пет пута такмичили. У извештајима Карловачке гимназије нема података о учешћу њихових ученика. Шта је Актив за руски језик Филолошке гимназије забележио о овом такмичењу? „У мају 2013. је одржана *НИС Олимпијада из руског језика* [...]. Укупно је учествовало 490 ученика из 78 школа Србије, Црне Горе и Републике Српске. Такмичење је одржано у 4 категорије у две етапе. Прва етапа такмичења је одржана у свакој школи, писмено, тако што су тестови стигли у електронском облику, одштампани и након израде скенирани и враћени у Нови Сад. Ученици Филолошке гимназије су сврстани у 3. и 4. категорију (1. и 2. разред у трећу, а 3. и 4. у четврту), што је изазвало недоумице, с обзиром да је тест обухватао градиво из виших разреда, које ученици још нису савладали. Троје ученика из 1. и 2. разреда су ипак могли да се такмиче у другој категорији. Све у свему, ученици су показали велико интересовање да провере своје знање, тако да је у Филолошкој гимназији писмени први део писао 21 ученик, из свих руских одељења. *Олимпијски минимум* је износио 40 од 60 бодова. Од наших ученика десеторо је имало преко 40 бодова. Друга етапа такмичења је била усмена. Одржана је 25. 5. у Новом Саду. Наша два ученика су се пласирала на усмени [...]. Одлука да се победницима омогући летовање у Бечићима сматрамо изврсном приликом да се руски језик популаризује. Двоје ученика је те године боравило у овом месту“ (*Актив*, 2012/13). Идуће године „[...] учествовало је 10 ученика у 3. категорији и 10 ученика у 4. категорији; такмичили су се ученици наше гимназије из свих разреда у којима се учи руски језик“ (*Актив*, 2013/14). Занимљиво је да су у тим категоријама ученици Филолошке гимназије били најбољи. У 2014/15. години учествовао је мањи број ученика. Идуће године место најбољег заузима ученик Филолошке гимназије (М. Нешовић): „[...] Он је на завршном делу 26. и 27. маја у Новом Саду освојио 3. место са 97 од 100 поена, у конкуренцији ученика који су Руси или су живели у Русији. Прво и друго место су освојили учесници са по 98 поена. Тиме је Матија добио могућност да студира на универзитету у Нижњем Новгороду. Сви наши ученици су се такмичили у четвртој, највишој категорији“ (*Актив*, 2015/16). Професори су у разговорима истакли неправду у погледу одређивања категорије ученика филолошких гимназија, постављајући питање да ли се матерњи говорник може такмичити са неким ко нема исти матерњи језик. „У 2016/17. години такмичило се осморо ученика од којих је двоје прошло у други круг – једна ученица у четвртој и једна у трећој категорији. Интересантно је да је ученица која је учила руски као други страни језик у Филолошкој гимназији на Олимпијади освојила 5. место. У 2018. години на такмичењу је учествовао 21 ученик, и то 12 у 4. категорији и 9 у трећој. Ученица М. Јаковљевић је освојила 2. место у III категорији и 2. место међу апсолутним победницима“ (*Актив*, 2017/18). Највеће незадовољство осећа се у извештају са такмичења 2019. године: „Ове године Филолошка гимназија није добила обавештење о конкурс. Стигло је само обавештење на пошту неких колега чији су ђаци раније учествовали. Осим тога, из године у годину тестови су све више *необични* и неприлагођени школском програму. Ипак, наши ученици желе да опробају своје знање и пријављују се. Ове године се пријавило 20 ученика, свих одељења која уче руски; изашло је на први круг такмичења 4 ученика у III категорији и 13 у IV категорији. [...] Обе ученице су пренеле да је снимак на слушању био веома лошег квалитета. [...] У III категорији су све 4 ученице имале 50 и више бодова, а у IV троје ученика је имало преко 50 бодова (од највише 60)“ (*Актив*, 2018/19).

⁷³ Преузето са: <https://www.nis.rs/rs/news/proglaseni-pobednici-desete-jubilarne-nis-olimpijade-znanja-iz-ruskog-jezika/>. (посл. приступ 30.3.2024).

➤ Лик Русије

Према извештајима, ученици Карловачке гимназије су учествовали на такмичењу, али није било награђених, за разлику од деветоро ученика Филолошке гимназије (Табела 12):

Табела 12. Лик Русије.

Школска година	Презиме и име	Категорије и награде
2013/14.	Милица Перић	есеј
2016/17.	1. Маша Ситарица 2. Јана Вукојевић	певање певање
2017/18.	Теодора Кошпенда	рецитација
2018/19.	1. Теодора Кошпенда 2. Александра Радуловић и Јована Јанковић (дует) 3. Јована Гашић 4. Лана Ристовић	рецитација песма слика рецитација

Поред ученика, организатори су 2018. године наградили професорку В. Маричић из Филолошке гимназије дипломом за активно учешће и искрено интересовање за руску културу, а саму гимназију исте и наредне године за активно учешће у конкурс. О масовности ове манифестације постоји податак да је 2018/19. „на конкурс стигло рекордних 270 послатих радова ученика из основних и средњих школа у разним категоријама“ (Актив, 2018/19).

➤ Повремена такмичења:

а) Из извештаја Филолошке гимназије сазнајемо: „Крајем новембра у Руској школи је одржана **Међународна олимпијада за младе**, у више дисциплина. Конкурс је организовао руски Национални истраживачки институт *Висока школа економије*. Наше три ученице су учествовале у области филозофије и филологије. Есеји и одговори на питања су писани на руском језику. Ученица М. Перић из четвртог разреда је освојила прво место из филозофије међу ученицима најстаријег разреда из 15 земаља“ (Актив, 2014/15). Није нам познато да ли су учествовали ученици из Карловачке гимназије.

б) Конкурс „Жива класика“ одржао се 1. 3. 2018. године у Руском дому, на коме су учествовале три ученице првог разреда Филолошке гимназије са рецитацијама. Поводом светског дана поезије две ученице другог разреда су рецитовале у Руском дому. Ученица трећег разреда Карловачке гимназије на истом такмичењу се пласирала у наредни круг, који се одржавао на Криму. Ученица је говорила причу А. Чехова „Мекушац“. Награду је освојила још једна ученица.⁷⁴ Идуће године ученица Карловачке гимназије освојила је прво место на овом такмичењу.

в) Конкурс Државног института за руски језик „А. С. Пушкин“. У извештају Филолошке гимназије наводи се: „[...] На 16. Међународну олимпијаду из руског језика, коју је објавио Пушкински институт у Москви, пријавиле су се и послале своје радове 3 ученице. Две ученице су прошле даље и позване су да учествују у финалу, у Москви [...]. Финално

⁷⁴ Уобличено према: Извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2017/18. годину: 14.

такмичење је одржано у Москви, у Пушкинском институту, од 1. 12. 2018. до 7. 12. 2018. Ученице су показале лепо знање и освојиле дипломе за познавање руског језика и културе. Колико је то допуштао програм и временски услови, ученице су виделе неке од знаменитости Москве, парк Зарјадје, посетиле Третјаковску галерију, Арбат. Значајно је било и упознавање и дружење са ученицима из разних земаља, упоредити њихово знање руског језика. Том приликом су наше ученице и професор посетили школу бр. 324 у Москви, са којом је успостављена сарадња прошле школске године [...]“ (*Актив*, 2017/18). Није нам познато да је међу учесницима било ученика из Карловачке гимназије.

г) „**Очаравајући стихови**“ – конкурс рецитатора организован је 2019. године у сарадњи Руског дома и Међународног дечијег центра *Артек* поводом светског дана поезије и на њему су учествовали ученици обе гимназије. Из Филолошке гимназије награђена је једна ученица за видео-клип, који промовише Србију, а из Карловачке гимназије једна ученица је освојила прву награду у категорији уметничко рецитовање. На истом такмичењу које се спроводило онлајн идуће године ученица Филолошке гимназије освојила је прву награду у категорији деце – средњошколаца која рецитиују на матерњем језику.

д) На међународном онлајн такмичењу у организацији државног универзитета у Санкт Петербургу (**Олимпијада из руског језика као страног**) учествовале су две ученице из Филолошке гимназије четвртог разреда руског одељења и освојиле прво место. На истом такмичењу ученица која је учила руски као други страни освојила је друго место. На истој олимпијади биле су награђене и четири ученице из Карловачке гимназије.

➤ **Приредбе.** Поред једногодишњих приредби поводом дана школе, ову деценију обележило је још неколико приредби у Филолошкој гимназији. Тако је 13. 4. 2011. године уприличена руска чајанка са руским јелима и краћи програм, а 21. 10. 2012. и 2014. године одржан „Руски дан“, који је био посвећен 70. годишњици ослобођења од фашизма: „[...] Међу гостима су били и саветница за руски језик из ЗУОВ-а и представници Руске школе које је примио директор. Осим садашњих и бивших ученика у програму је учествовала и лекторка са Филолошког факултета“ (*Актив*, 2014/15).

У марту 2016. године у Филолошкој гимназији је одржана приредба **Светла душа Русије**: „То је било музичко-поетско вече посвећено Александру Блоку и Сергеју Јесењину. Учествовали су ученици свих руских одељења и неки ученици енглеских одељења који уче руски језик. На приредбу су позвани и представници Руске школе, јер је тематски приредба била повезна са конкурсом *Лик Русије*, који организује Руска школа“ (*Актив*, 2015/16). У извештајима Карловачке гимназије нису навођене овакве манифестације ученика руског одељења.

➤ Највећу пажњу привукла су нам **путовања** у Русију која су у извештајима обе школе детаљно представљена. О реализацији ове активности у Филолошкој гимназији писано је три, а у Карловачкој гимназији четири пута. Сва су остварена од средине до краја декаде. У наставку ћемо приказати њихов садржај.

а) Стручно путовање ученика Филолошке гимназије

1) „Почетком новембра 2015. искрсла је прилика да петоро наших ученика учествује на међународном фестивалу у Москви *Познаваоци Русије и руског језика* у организацији Одељења за образовање града Москве и Московског института отвореног образовања. Ученици су присуствовали занимљивим предавањима, радионицама, такмичили се, ишли на екскурзије,

дружили се са вршњацима из разних крајева Русије. Укупно је учествовало око 180 ученика из 10 региона Русије, а били су и ученици из Бугарске, Белорусије, Казахстана и Србије. Главни циљ Фестивала је био дружење деце из разних региона Русије и других земаља, упознавање различитих култура и обичаја. Из сваког руског одељења је ишао по један ученик, а пета ученица је била из енглеског одељења. Пратилац је била Наталија Јермоленко. Сви ученици су дошли са веома лепим утисцима“ (*Актив*, 2015/16). Постојала је иницијатива за путовање у Белорусију 2016/17. године које није реализовано због недостатка финансија.

2) „Проф. Вера Лазаревић Вуловић је од 25. до 29. новембра 2018. водила 15 ученика четвртих и других разреда који уче руски у Москву и Волгоград. Путовање је организовала туристичка организација под називом *Упознај Русију*, а посредник је била Катедра за славистику Филолошког факултета у Београду. Путовали су и студенти и ученици још једне гимназије. Ишло се авионом до Москве и возом до Волгограда. У Москви је група панорамски обишла град, била на Црвеном тргу, обишла храмове у Кремљу, Храм Христа Спаситеља, Арбат. Свуда су били обезбеђени оброци и услуге туристичког водича и фотографа. У Волгограду је група посетила главне музеје и меморијалне комплексе везане за Стаљинградску битку (Мамајев курган). Смештај је био у хотелу са 5 звездица у центру града, а гости су добили и поклоне – сувенире“ (*Актив*, 2018/19).⁷⁵

3) „Две ученице су биле од 1. до 7. децембра 2018. у Москви на финалном такмичењу у Пушкинском институту. Ученице су показале лепо знање и освојиле дипломе за познавање руског језика и културе. Пратилац на путовању им је била проф. Наталија Јермоленко. Колико је то допуштао програм и временски услови, ученице су виделе неке од знаменитости Москве, парк Зарјадје, посетиле Третјаковску галерију, Арбат. Значајно је било и упознавање и дружење са ученицима из разних земаља, упоредити њихово знање руског језика. Том приликом су наше ученице и професор посетили школу бр. 324 у Москви, са којом је успостављена сарадња прошле школске године. Домаћини – ученици те школе, заменик директора и два наставника су приредили веома леп и топао пријем, уручили лепе поклоне, а претходног дана је група ученика са наставником водила нашу малу делегацију у шетњу по хладној Москви под снегом“ (*Актив*, 2018/19).

Из ових извештаја закључујемо да су путовања ученика Филолошке гимназије реализована захваљујући учешћу на конкурсима или успостављеној сарадњи са школама. Ученици су посетили Москву и Волгоград. На путовањима су учествовали ученици сваког разреда, а укључивање ученика свих разреда у ваннаставне активности сматрамо одличном одлуком Актива за руски језик.

б) Стручно путовање ученика Карловачке гимназије

1) „Група професора и ученика Карловачке гимназије била је у узвратној посети Педагошком колеџу Арбат бр. 9 из Москве од 13. до 21. октобра, унапређујући своје знање из руског језика. Том приликом је Карловачку гимназију посебно наградила Скупштина Русије повељом у којој наглашава културну сарадњу између две земље и две школе. Сарадња је започета априла 2014. године и подразумевала је размену ђака и професора. Крајем марта Московљани су били у посети Карловачкој гимназији, када је потписан уговор о међународној сарадњи“ (*Извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2014/15. годину*: 7). У истоименом

⁷⁵ В. извештај професорке у: *Летопис Филолошке гимназије за шк. 2018/19. годину*: 86–89.

документу (стр. 76–77) пише да су гости били смештени у центру града. Другог дана организована је екскурзија по Подмосковљу (у град Звењигород и село Мелихово, Талеж, Серпухов). Ученици су имали запажен наступ петог дана, у којем је организована приредба у њихову част. Ученици су плесали и извели представу по Чеховљевој причи *Коњско презиме*. Сазнајемо да у пројекту нису учествовали само професори руског језика, већ и неких других дисциплина.

2) „Пет ученица наше гимназије боравило је од 21. до 26. децембра у Сергијевом Посаду, живописном руском градићу познатом по Тројицко-Сергијевом манастиру и старим уметничким занатима. Путовање је реализовано захваљујући сарадњи градова побратима у области културе. Домаћини су приредили срдчан дочек и богат програм. У Првој гимназији *И. Б. Ољбински* ученица првог разреда Карловачке гимназије одржала је презентацију о Сремским Карловцима и Гимназији, а за округлим столом се разговарало о школском животу, квалитету и систему образовања у Русији и Србији. Ученице су путовале кроз време у креативном центру *Наслеђе*, правиле лутке од дрвене кашике и комадића тканине, баш као што су то девојчице некада давно радиле. Посетиле су и Етнографски музеј, Музеј играчака, Музеј сеоског покућства, присуствовале су церемонији свечаног паљења новогодишње декорације на јелки и провеле један незаборавни дан у Москви“ (*Извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2015/16. годину*: 9).

3) „Ученица трећег разреда је у фебруару боравила у Ярослављу на манифестацији *Масленица* у оквиру сарадње Карловачке црквене општине Српске православне цркве и града Ярославља“ (*Извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2017/18. годину*).

4) „Наши ученици (11 ђака и наставници руског језика Злата Попов и Бранислав Мандић) боравили су у Сергијевом Посаду од 22. до 29. 3. у оквиру сарадње између наше гимназије и филијале Сверуског државног универзитета за кинематографију *А. С. Герасимов* (ВГИК). Сарадња је остварена захваљујући подршци локалних управа оба града“ (*Извештај о раду Карловачке гимназије за шк. 2018/19. годину*).

Сва путовања ученика Карловачке гимназије реализована су на основу братимљења градова. Ученици су имали прилике да бораве у Москви, Сергијевом Посаду и Ярослављу.

➤ У оквиру **осталих активности** у различитим годинама ученици Филолошке гимназије су посетили Дом скупштине и том приликом се упознали са унутрашњошћу коју је осмислио руски архитекта Н. Краснов. Два пута су били на представама са руском тематиком. Посетили су Историјски музеј Србије, где је одржано предавање о српско-руским везама током Првог светског рата. У оквиру Недеље дечијег руског филма 17. 9. 2019. године у позоришту Дадов били су на пројекцијама филмова *Са подножја брда* и *Мали војник*, на којима су присуствовали ученици.

➤ **Међународне посете.** Извештаји наводе да је 2016/17. године Филолошку гимназију посетила Ј. Гускова, руководилац Центра за изучавање савремене балканске кризе у Институту славистике Руске академије наука и уметности која је одржала једно предавање. Затим је 2017/18. године ову школу посетила група ученика – чланова *Клуба младих дипломата*: „[...] Заменик председника Удружења дипломата Валериј Јегошкин је том приликом поклатио школи неколико књига на руском, међу њима и *Српске бајке*, у његовом преводу. [...] Договорено је да се и писмено званично што пре оствари ближа сарадња, која би укључивала и могуће узајамне посете, као и разне друге пројекте, и преко интернета“ (*Актив*,

2017/18). Немамо сазнања да ли је нешто касније и реализовано. Занимљива је била посета из 2017. године: „Ученици другог разреда су у јануару на часу физичког васпитања присуствовали посети чланова *Свибора* и два руска витеза, који су приказивали средњовековне витешке вештине“ (Актив, 2017/18). У 2019. години Филолошка гимназија је угостила А. Муромског, „оснивача удружења *Руски богатири*, човека са 11 Гинисових рекорда по снази. Он је показивао ученицима разних одељења који уче руски језик неке од својих тачака и причао о себи и како се суочити тешкоћама са којима се човек среће у животу“ (Актив, 2018/19). Исте године у посети овој гимназији били су „Маргарита И. Баслајева, кустос и виши сарадник музеја М. А. Булгакова и П. Кончаловског, и Дмитриј Жаткин, проф. са Московског државног универзитета *Ломоносов*. Она је приказала презентацију посвећену оснивању и формирању музеја сликара Кончаловског, одржала занимљиво предавање о оба музеја и о културним приликама у Русији 20. века кроз биографије и стваралаштво ове двојице. Касније је одговарала на питања ученика [...]“ (Актив, 2019/20).

Писали смо о томе да су представници Руске школе у Београду неколико пута посетили Карловачку гимназију. Поводом одржавања међународног такмичења из историје, географије, математике, физике и енглеског језика *Вершина познания* у организацији проф. др Љ. Федорјак, уреднице истоименог часописа, Карловачку гимназију су посетили и ученици из различитих крајева Русије. Посета делегације Руског дома одржана је 31. 5. 2019. године поводом полагања стандардизованог теста за руски језик у Карловачкој гимназији. Забележено је да је шесторо ученика постигло ниво Б2, двоје Ц1, а једна ученица Ц2. Ови резултати иду у прилог нашој хипотези бр. 7.

6.2.5. Руски као други страни језик

Табела 13. Број ученика који су учили руски као други страни језик.

Године	Филолошка гимназија	Карловачка гимназија
2010	3	10
2011	5	11
2012	5	21
2013	4	13
2014	5	14
2015	6	10
2016	5	24
2017	3	10
2018	5	12
2019	11	14

Просечан број ученика који су учили руски као други страни у Филолошкој гимназији износи 5,2, а у Карловачкој гимназији чак 13,9. Током ове декаде руски као други страни у Филолошкој гимназији учило је 52 ученика, а највише на крају. Три пута је број ученика био испод 5 (2010, 2013, 2017. године), пет пута је износио 5 (2011, 2012, 2014, 2016, 2018. године), а два пута је било преко тог броја (2015. и 2019. године). Резултати показују да је скоро исти број ученика учио руски као други страни језик у овој и претходној декади.

У Карловачкој гимназији се наставља пракса учења руског као другог страног језика у неколико одељења. Тако су га два пута учили ученици два одељења (2012. и 2016. године). Број ученика који су учили руски као други страни језик у овој деценији износио је 139, што је уједно и највећи број. Ако се Актив за руски језик Карловачке гимназије прибојава за статус руског као првог страног, извесно је да никаква опасност не прети руском као другом страном. Нашим истраживањем се испоставило да се тај број ученика значајно повећава.

6.3. Додатна питања.

Сагледавши одлике сваке декаде, одлучили смо да на овом месту прикажемо додатна питања, чиме бисмо заокружили квалитативно истраживање. Прво ћемо представити реакције на неке појаве које постоје у свакој школи засебно, а затим приступити уопштеним питањима из упитника.

• *Зашто ученици Карловачке гимназије мање учествују на такмичењима у односу на своје вршњаке из Филолошке гимназије?*

Надежда: Пре свега их треба мотивисати конкретним наградама. Треба укинути протекциону моћ Филолошке гимназије. Било је великих успеха наших ђака у првој декади, али се у овој све значајно променило. Ученици и наставници су постали сведоци протежирања ученика из Филолошке, где су се користили моменти у којима се бодовање може прилагодити потребама побеђивања њихових ученика. Из генерације у генерацију је слабило интересовање наших ученика да одлазе на такмичења баш из овог разлога, што је сасвим разумљиво.

Ксенија: Мислим да је то до професора. Они мисле да ђаци нису довољно спремни.

Људмила: Они који су добри – учествују.

Слажемо се да би ученике требало подстакнути да се такмиче пружањем добрих награда, али исто тако, не можемо се сложити да су ученици Филолошке гимназије заштићенији. Да је успостављена међусобна сарадња, уверени смо да би овакви негативни коментари о томе изостали.

• *Како објашњавате највише постигнутих награда у историји школе (чак 21 на републичком, односно преко 10 на конкурс Лик Русије и осталим међународним такмичењима)? (за саговорнице из Филолошке гимназије)*

Светлана: То су добре генерације. Можда нисмо ни ми увек исти, можда смо некада више инспирисани.

Анастасија: Увек је ствар у конкретним ученицима. Једноставно дођу такви ђаци и ти онда летиш са њима. Раније није постојала олимпијада *Лик Русије*, то је један од разлога. Нису постојале онлајн олимпијаде. Што се тиче републичких такмичења, то зависи од генерације. Некад просто има сјајних ђака.

Ирина: У једном периоду се стално инсистирало на тим такмичењима и деца су волела да иду.

Јулија: Мислим да је ствар у томе што се доста ради, али и да на то утиче сав наш додатни труд. Сви се трудимо да ученици заволе ваннаставне активности.

У овом контексту сложили бисмо се са саговорницама. Дакле, резултати су такви, пре свега, јер постоји више манифестација такмичарског карактера, а, уједно, испоставља се да су заиста ученици у овој деценији имали већи подстицај за активности ове врсте.

• *Да ли професори руског језика у Филолошкој / Карловачкој гимназији имају исте проблеме као већина колега у гимназијама/средњим школама? Објасните.*

Људмила: Сигурно је да се један део проблема поклапа. Ми имамо неке друге задатке и циљеве у поређењу са другим колегама. Припремамо ученике и за полагање испита. Програм је другачији, тако да нам треба више материјала.

Виолета: Мислим да да. Сви имају отпор према учењу руског језика.

Надежда: Тешко је на ово питање дати прецизан одговор. Пре свега су различите потребе различитих школа, разликује се број часова, па су самим тим и потребе другачије. Сигурно је да се у

једном делу преклапају проблеми у свим школама. Оно што је неупитно јесте да гимназије филолошке орјентације морају да имају посебне уџбенике (квалитетне, садржајне, адекватне профили ученика), јер су ученици у таквим школама због детаљног изучавања језика.

Ксенија: Имају сличне проблеме, али опет у смислу да у филолошке гимназије долазе добра деца. Немамо проблем у раду, пошто су то деца доброг васпитања и понашања. Мање су групе, па је лакше радити. Имамо и другачији однос са ученицима, јер их је тако мало. Код нас су деца много слободнија.

Татјана: Проблеми наставника у Србији су у принципу исти. Не улазим у проблеме последњих година током ковида, али проблеми јесу заједнички. Важно је да Филолошка остане школа специјалног типа са посебним програмом учења. Што се тиче општих ствари, делимо све проблеме и ситуације са свим наставницима у целој Србији. Не бих издвајала нашу школу. План је у старту обимнији, захтева дубље припреме, тим пре што радимо књижевност и историју.

Ирина: Да, свуда је пре свега недостатак ђака који уче руски језик.

Анастасија: Мислим да немамо исте проблеме. Мислим да је нама лакше због рада у групама и бољих ђака. Наша школа је углавном девојачка, због чега немамо проблема са владањем. Што се тиче нивоа знања, мора много да се ради.

Светлана: Претпостављам да су проблеми у основи исти. Можда их имамо мање или су нам у неким сегментима мало другачији у односу на то како нас третирају, али што се тиче наставе ми смо у предности јер имамо више часова. У програму стоји да обавезно радимо са њима и књижевност, културу, историју, а то је велика предност, јер је онда и нама и деци занимљиво да радимо.

Јулија: Да. Добијамо за нијансу боље ученике, али последњих година ни то није баш тако.

У овом погледу на страни смо већине професорки – проблеми колега у основи јесу исти и, како је приметила Ирина, углавном су концентрисани око броја ученика који је у опадању у већини школа у Србији. Сложили бисмо се да разлике настају услед различитих потреба, због чега се пак може стећи утисак да је рад у оваквим гимназијама лакши од уобичајених школа. Ипак, надамо се да смо у претходним поглављима показали зашто је такво сагледавање површно.

• *Да ли сте и на који начин лично утицали да се повећа број ученика у руском одељењу?*

Људмила: Не сећам се. Радим на промоцији. Већина професора обилази школе.

Виолета: Јесам, кроз пројекат.

Надежда: Не бих знала да дам одговор на такво питање, али могу рећи да сам радила на рекламирању језика, потенцирајући управо причу о разменама и разним другим сарадњама са Русима.

Ксенија: Обилазила сам основне школе и држала презентација о гимназијама. Корона нам је све то отежала, радили смо онлајн, али до тада смо активно учествовали.

Татјана: Мој лични утицај је сам мој рад. Ако својим радом успем да у неке задржим интересовање за руски језик кроз цео његов живот, то је већ успех. Тај ученик ће то да пренесе на своје потомство или околину. То је циљ образовања. Биле су у нашој школи акције када ученици и професори одлазе у друге школе, пропагирају руски и разговарају о томе, али ја лично нисам учествовала. Неко наше учешће је и када наши ученици освајају награде на конкурсима.

Ирина: Да. Пред почетак сваке школске године држали смо презентације у основним школама, као и код нас у школи. Имали смо и руски кулинарски дан кад су ученици доносили руске специјалитете у школу. Утицала сам кроз ваннаставне активности и личном пропагандом.

Анастасија: Не знам. Можда тада када смо правили пуно тих приредби. Ја навијам за нашу школу и за ђаке. Стварно је тешко рећи да ли сам утицала.

Светлана: Радила сам на промоцији по основним школама.

Јулија: Сви смо радили на промоцији језика по различитим школама у којима се учи руски. Спремали смо мали програм на руском, пуштали промотивни филм... Идеја је била да покажемо како се учи руски код нас и да се не боје.

Најпре бисмо истакли да без старта, који је у овом случају мотивисани професор, нема ни резултата. Осим што смо забележили одговоре „не сећам се“ и „не знам“, генерални закључак који се намеће јесте да се језик популаризовао најчешће на два начина (*Графикон 18*), а да су оба подразумевала ону врсту посла која се не обавља искључиво у учионици. Тиме су наше професорке показале да је бити професор *позив*, а не занимање.

Графикон 18. Лични утицај професорки филолошких гимназија у популаризацији руског језика.

• *Шта је оно што може да уради држава како би настава руског језика била боља и ефикаснија? На који начин би се додатно могао популаризовати руски језик?*

Људмила: Треба да дозволи акредитацију још неких уџбеника, отварање одељења за руски почетни. Ако се то не измени, могуће је да се руски неће учити као први страни језик. Путовањима се популаризује језик. Свакако, и економска снага неке земље је битна, али на те факторе не можемо директно да утичемо.

Виолета: Мислим да нисам довољно квалификована да одговорим на то питање. Ако држава то није урадила, а није, неће ни урадити. Видите да није урадила, јер је тренд такав. Не знам чиме популаризовати језик. Како је енглески успео у томе?

Надежда: За почетак би држава требало да буде свесна да се у Србији учи руски језик, јер се стиче утисак да није. Неопходно је омогућити наставницима све услове за квалитетан рад, а то подразумева, на првом месту, квалитетне уџбенике, затим додатни материјал, пуно визуелних средстава, аудио и видео материјала, укључивање разних образовних центара из Русије, сарадњу са амбасадом или помоћ Амбасаде Русије. Држава треба да помогне у финансирању размена са ученицима, да подстиче такве пројекте, да буде разних конкурса који би могли бити и пут ка некој професионалној орјентацији или усавршавању језика. Било би добро кад би постојао програм, који би омогућио талентованој деци да оду на пола године у Русију и бораве у некој породици. Најважније је прво омогућити сарадње и размене, увести их у стандард образовања у таквим гимназијама. Ђаци морају да се увере у оправданост учења неког језика (а да то није енглески). Морају да га доживе са изворним говорницима, културом, територијом. Не можемо више причати о руској књижевности као о главном адути за учење руског језика, јер је то за данашњи свет неупотребљива информација. Свака мотивација мора бити повезана са практичним животом.

Ксенија: Држава би могла да утиче увођењем лектора. Ми смо га нашли тренутно, али је питање шта ће после бити. Колегиница ради само са ученицима првог страног језика, али зашто не би и са осталима? Постоји при Министарству протокол о размени ученика и студената за који нисмо знали док нам једном приликом нису рекли. Зашто се то не шаље Филолошкој гимназији или Карловачкој гимназији? Морамо бити више информисани. Затим, требало би акредитовати уџбенике и омогућити руски као почетни. Кад се омогући више размена и лекторска настава, то ће привући већи број ученика.

Татјана: Тешко је ту рећи. Пре свега, оно што смо видели својим очима у последњих двадесетак година то је протеривање руског из основних школа. То је почетак неке кризе руског језика. Како се то радило? Када се дало директорима право да сами одлучују, када се дозволило да представници других земаља долазе у школе, разговарају са директорима и убеђују их да се од следеће године учи њихов језик. Најпре ту мислим на немачки. Затим, када не само директори, него и родитељи могу да одлучују који ће се језик учити у школи. Таква демократија у образовном систему не може да буде увек поздрављена и дозвољена, јер је ипак култура нешто што се негује и она треба да буде разрађена у виду стратегије на нивоу државе, а не да се препусти неким демократским чиниоцима и случају. Ипак је то нешто што је важније од воље појединаца или наклоности директора. Да сте ме питали пре пет година, свакако бих рекла да држава може да даје више простора руској култури у медијима, а ту мислим на телевизију, новине и позориште. Сада, проблем је у томе што телевизија више није заступљена у животу младих, они је уопште не гледају. Како држава ту да утиче? Путем друштвених мрежа? Како младе одвући од штетних утицаја друштвених мрежа? То је питање актуелно за све.

Ирина: Ни наша, ни руска држава не чине ништа да се он уопште учи. Пред почетак сваке школске године држали смо презентације у основним школама, као и код нас у школи. Имали смо и развијене ваннаставне активности. То је био добар начин популаризације.

Анастасија: Било је прилично добро кад смо правили те руске приредбе, базаре, и звали наставнике из основних школа да дођу са својим ђацима који касније постају наши ђаци. Често би се дешавало да то заиста буде тако. Држава би могла да учини много када не би дозволила да се укида руски у основним школама и да се уводе други језици. Апсолутно би то могла, ако би желела да сачува руски. Мислим да би лектори могли да помогну, путовања, сарадње које већ имамо. За ђаке је тај одлазак у Руски дом или на излет као неки празник, осећај да су неке битне. Када би нам дозволили руски као почетни много би нам то значило. Сада се много инсистира на томе колико ђака учи неки језик. Ако хоћемо успех, морамо да имамо групе. Мора да постоји неки велики фонд часова у основним школама да би се направило нешто, и мора да постоји континуитет.

Светлана: Судећи по нашим ђацима и деци уопште, њима много значи да се путује у земљу чији језик уче. Кад бисмо могли као школа да водимо децу... Деца која би ишла немају новац, а, нажалост, такве деце у руској групи има највише. Затим, и кад се појави тако нека могућност, могу да иду они који су проблематични и које руски језик не занима. Водимо погрешне ђаке јер имају новац. Требало би држава да се умеша, да направи неки фонд за то, да стимулише децу... Не знам, можда и руска држава да уведе неке конкурсе за средњошколце, а не само за студенте. Разним манифестацијама може да се популаризује језик. Ми смо раније имали разне базаре на које смо позивали ученике из основних школа. Колико год то делује смешно и неозбиљно, деци то из неког разлога значи. Они воле те догађаје. Њима значи кад смо доносили палачинке за Масленицу. Улога државе јесте да не укида руски језик и да не оставља родитељима на вољу сваке године да одлучују о томе који ће се језици учити. Деца су често вођена модом, серијама... Модеран је онај језик на ком се у том тренутку приказују популарни серијали. Једне године су овде направили револуцију јер су хтели португалски да уче, па турски... Кад се појавила серија *Кухиња* и цртани *Маша и медвед* то је било одлично. Јако је важно да у медијима има тих ствари које нама делују неозбиљно. Осим тога, време пројекција треба прилагодити деци, а не да се то приказује у 23.00 када деца одлазе на спавање.

Јулија: Да би настава руског била боља у нашој школи треба да се уведе тај почетни руски, а било би јако пожељно и лектор, без обзира што у руским одељењима постоји дете које је руског порекла. Не знам зашто нема лектора, иако смо годинама то покушавали. Желели су неки родитељи Руси да долазе, ја сам хтела да доводим своје пријатеље који су се сами пријављивали. Међутим, речено нам је да то не може тако да се реализује, да је то морало да буде званично. Када је реч о популаризацији, нејасно ми је зашто руски сада није популаран. На тржишту рада се тражи руски, негде је он обавезан предмет. Уз то, поред оволиког прилива Руса у граду, није ми јасно зашто и даље родитељи везују руски за неки комунизам, Совјетски Савез, не знам за шта још...

На ово питање добили смо најопширније одговоре. Издвојили смо најбитније елементе које представљамо на *Графикону 19*:

Графикон 19. Улога државе у очувању руског језика у филолошким гимназијама.

Прве четири тачке односе се на улогу државе на генералном плану. У првом случају мислимо на одлуке да се руски језик у филолошким гимназијама не може учити од почетка и да родитељи и директори бирају који ће се страни језик учити у основним школама у складу са потребама ученика / локалних заједница. У другом случају неопходно је продубити сарадњу у корист ученика, али тако да професори буду информисани о договореним корацима. Тиме би се на државном нивоу омогућило финансирање размена најбољих ученика из две државе, пошто је једно такво путовање у Русију издатак за родитеље. Дубља сарадња допринела би и масовнијем појављивању руских тема у медијском простору. У овим гимназијама неопходно је организовати лекторску наставу која се у обема институцијама изводила са прекидима. Оснивање одељења ученика, који би руски језик учили од почетка, дефинитивно се види као једини излаз у ситуацији спајања ученика са различитим предзнањем. Потребно је размислити о изради посебних уџбеника за филолошке гимназије или омогућити акредитацију страних уџбеника и других материјала за рад у настави (о чему су, истина, говорили само представници једне гимназије). Осим појединачних тема које се тичу искључиво филолошких гимназија, чини нам се да су смернице за појединце и државе свевремене. Како истиче А. Арефјев, асоцијација професора руског језика у Србији 2012. године наводила је да су „[...] проблеми повезани са економским потешкоћама јер много зависи од државе чији се језик учи (Русије), а она је недовољна у погледу усавршавању професора руског језика, квалитета уџбеника и приручника [...]“ (Арефјев 2012: 262). У истом истраживању Славистичко друштво Србије овоме је додало и идеју да треба подстицати усавршавање професора руског језика који никада нису били у Русији и снабдевање часописима по пристојним ценама (Арефјев 2012: 425). Пошто је од датог истраживања прошло дванаест година, било би корисно истим упитником прикупити новије информације.

6.4. Кратки закључак

Трећа десетогодишњица делатности ових гимназија донела је нове промене на генералном нивоу, док се на микро плану неке протежу од почетка. Тако, на пример, највише

забрињава чињеница да није пронађен основ за учење руског као почетног језика, што сада пак професорима доноси нове изазове у реализацији наставе. Осим последње године, када је уведена настава на даљину, часови су се одвијали редовно. Интересовање за учење руског језика у Карловачкој гимназији се није знатно мењало у односу на претходне деценије, за разлику од стања у Филолошкој гимназији. Видели смо да је у овој деценији матурирао најмањи број ученика. С тим у вези, као један од главних општих закључака могли бисмо да истакнемо да ни потпуна опремљеност кабинета, разноврсније методе у настави које прати могућност коришћења интернета, те енергичан допринос промоцији школа неформалним облицима образовања није допринео помаку за учењем руског као првог страног језика. Са друге стране, током ове, а и осталих деценија, бележимо замашну (у Карловачкој гимназији) и мањкаву (у Филолошкој гимназији) заинтересованост за учење руског као другог страног језика.

Квантитативном анализом смо потврдили да је у овој декади постигнута највећа просечна оцена по одељењима (за први разред од 3,98 до 4,31, други од 3,93 до 4,43, трећи од 4,03 до 4,59, а четврти од 3,93 до 4,51). Поред тога, закључили смо да је генерација уписана 2018. године остварила најбољи успех од 1990. године, будући да су ти ученици два пута имали одличан успех. Утврдили смо да је током тридесет година руско одељење у редовном школовању завршио **801** ученик. Као блиставо обележје свог рада саговорнице су истицале ученике, путовања и предности одвијања наставе у филолошким гимназијама. У прилог општем закључку нагласили бисмо и то да саговорнице сматрају да међусобна сарадња није довољно искоришћена, па чак да практично не постоји. Документација сведочи да су школе у овом погледу биле активније него током претходних деценија. Ово су године у којима су ученици обеју гимназија више пута посећивали Русију. Напослетку, ако бисмо говорили о једном елементу, који је обележио сваку школу, онда би се за Карловачку гимназију то односило на реализована путовања остварена на основу међуопштинске сарадње или личних залагања, а за Филолошку гимназију на највећи број награда на такмичењима.

Када је реч о уопштенем закључку квалитативног истраживања, будући да је у научној средини новијим истраживањима (Брайкович 2009, Маркович 2014, Марич 2015, Гинић 2018, Василијевић-Валент 2021) већ познато на који начин руска страна може помоћи у очувању руског језика у школама, ово истраживање је показало да руске и српске институције о свом деловању у филолошким гимназијама треба да промисле у контексту:

- ✓ израде државне стратегије заступљености страних језика у школама на основу више фактора (у првом реду анализа потреба ученика, наставног кадра, интересовања) и доследном спровођењу;
- ✓ понуде ученицима руског језика и студентима да волонтирају у неким фирмама, како би примењивали знања и били подстакнути да се баве руским језиком;
- ✓ оснивања фонда за финансирање размена са ученицима или програма боравка у руској средини на дужи временски период и олакшању административних послова у вези с тим;
- ✓ подстицања одличних ученика на посебан програм усавршавања језика у Русији;
- ✓ организовања лектора који би изводио наставу редовно у просторијама школа;
- ✓ учестале промоције руског језика различитим манифестацијама (конкурсима, гостујућим предавањима), о чему би школе биле на време обавештене;
- ✓ медијског промовисања оног садржаја на руском, који је у складу са интересовањима омладине.

7. ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА У ТЕСТИРАЊУ

Дато поглавље, које представља емпиријски део наше дисертације, подељено је у две целине. У првој ћемо испитати да ли се код ученика огледа напредак у језику након ступања у руска одељења и завршетка филолошких гимназија. За то нам је послужило упоређивање резултата теста са пријемног испита у раздобљу од четири године. Друга замисао, коју излажемо у другом одељку, била је да истражимо да ли ученици завршних разреда поменутих гимназија владају руским језиком на нивоу Б2, како се од њих очекивало према *Правилнику 2017*.⁷⁶ Сва тестирања су обављена у периоду од краја априла до почетка маја 2022. године. Учесће у истраживању је било анонимно. Значајно је истаћи да је ово прво тестирање ученика овог профила у русистичкој лингводидактици наше земље. Ипак, из документације Филолошке гимназије пронашли смо да је прво интерно тестирање ученика ове гимназије спроведено 13. 6. 1989. године, у којем је учествовао 21 ученик првог разреда. Тест је имао следећу структуру: разумевање текста самосталним читањем, способност коришћења фраза и израза у свакодневним животним ситуацијама, познавање ортографије, познавање граматичког градива – творба облика, познавање граматичког градива – употреба предлога, прилога и везника, познавање синтаксичких конструкција, познавање лексике и познавање програмских садржаја из књижевности. Циљ је био утврдити ниво знања ученика, степен усвојености наставног градива, примереност програма психофизичким могућностима ученика. Укупан број тачних одговора износио је 70,15%, а негативних 29,85%. Већина ученика (62%) је имала преко 75% тачних одговора. Истиче се коректан критеријум оцењивања: „[...] Ако се упореде успех ученика на тесту са њиховим оценама из предмета, уочавамо да ту постоји висок степен корелације [...]“ (*Izveštaj 1988/89*: 46–47). Ученици су најбоље урадили задатак са разумевањем прочитаног текста (95% тачних одговора), лексичке задатке (85,7%) и усвојеност садржаја из књижевности (82,5%).⁷⁷

7.1. Тест са пријемног испита. Резултати и дискусија.

Пријемни испит за руско одељење увек је подразумевао полагање теста из српског језика и књижевности и руског језика. Уколико су ученици радили пријемни на енглеском језику и нису били распоређени у жељено одељење, сврставани су у француско, руско и немачко одељење, у зависности од тога који језик су учили у основној школи.

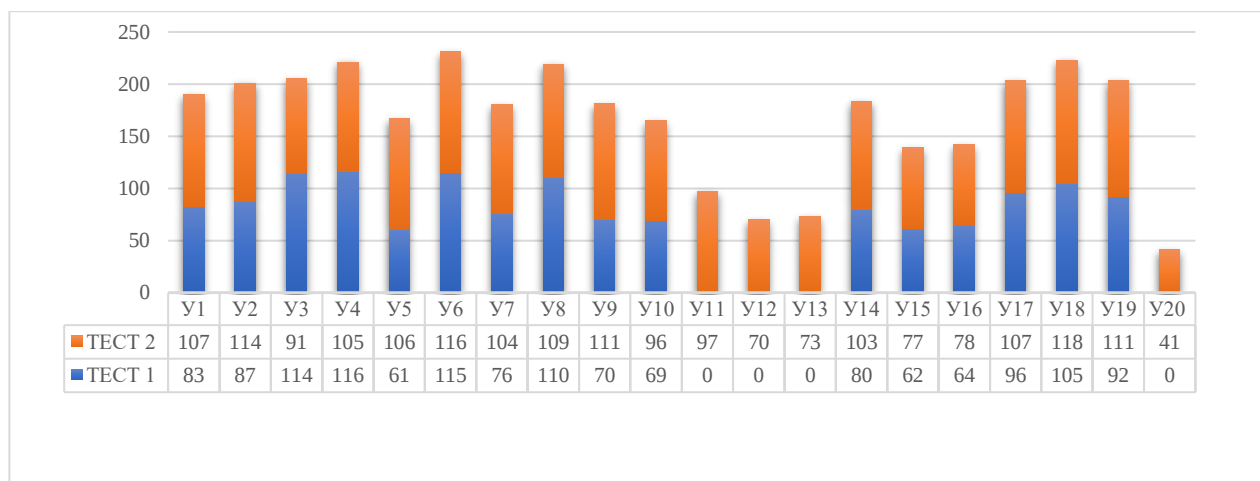
На сајту Филолошке гимназије и Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања доступни су тестови за руски језик. Укупно је сачувано осамнаест тестова (за 2000, 2004, 2005, 2006, 2008. годину и за период од 2010. до 2023. године). Тестови за пријемни испит од 2019. до 2023. године налазе се на сајту Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. У свакој декади аутори су се дословно придржавали структуре теста. У првом задатку проверавало се разумевање прочитаног текста, тј. разумевање информација, главних идеја и порука из књижевно-уметничких текстова. Обично је заступљено до десет питања вишеструког избора. Некада се на крају текстова налази мини речник. У другом задатку требало је применити функционално знање употребом речи у одговарајућем облику у петнаестак-двадесетак примера. Трећи задатак чинила су питања вишеструког избора. Ученицима су понуђена разнолика питања из граматике (најчешће), лексике и

⁷⁶ Подсетимо, у првом страном језику ученик је требало да достигне Б2 у писању, а Ц1.1 у слушању и читању. Због сложености организовања тестирања говора одлучили смо да то буде предмет неких наших других истраживања.

⁷⁷ Извештај уобличен према: *Izveštaj 1988/89*: 45–50.

лингвокултурологије. Лингвокултуролошка питања су заступљена од 2018. године (на пример, где се налази *Ермитаж* / шта је *шчи*). У четвртом задатку у краћем тексту требало је употребити понуђене речи у правилном облику. У петом (шестом) задатку ученици су допуњавали реченице одговарајућим речима (обично помоћним врстама). У неким тестовима у овим задацима заступљено је исправљање грешака. Тестови друге декаде су сажетији (као, на пример, тест за 2000, 2004, 2005. годину), а од 2006. године примећујемо да се број примера у свим задацима повећава (в. први задатак из 2008. и 2011. године, други из 2012. године, први из 2013. године и трећи из 2014. године). Слично је изгледао тест из 2018. године, којим смо тестирали наше ученике.⁷⁸ У првом задатку понуђен је текст нивоа Б2, који садржи 171 реч и шест питања вишеструког избора која носе по три бода. Ниво и број речи у свим текстовима поменутих у поглављу одређен је према програму *Текстометр*.⁷⁹ У другом задатку у четрнаест примера проверавала су се знања из граматике употребом речи у одговарајућем облику (тачније, наведено је пет глагола, шест именица, два придева, једна заменица и прилог), а у преостала два правопис (дописивањем слова која недостају у лексемама *яблоко* и *подъезд*). Сваки тачан одговор носио је по два бода. У трећем задатку у осам питања вишеструког избора требало је употребити граматички облик, а у два одговорити на питања из лингвокултурологије. Тачан одговор носио је по два бода. У четвртом задатку од ученика се очекивало да десет речи употребе у одговарајућем облику. Ученик је могао да освоји 30 бодова. У петом задатку у десет примера требало је уписати помоћне речи, а сваки пример носио је по 2 бода. Максимални број бодова износио је 120.

Изради теста приступило је двадесет матураната (седам из Карловачке гимназије и тринаест из Филолошке гимназије) на часовима редовне наставе. Предвиђено време за рад било је 25 минута. Ученици нису знали да је у питању тест са пријемног испита, него им је он представљен као припрема за матурски испит. Како смо сазнали од колега, који су нам помагали у спровођењу тестирања, интересантно је да већина ученика није препознала тест. На *Графикону 20* приказан је број бодова који су ученици остварили на тесту пре четири године и у тренутку тестирања (ТЕСТ 1 и 2). Ученици који нису полагали пријемни на руском језику на ТЕСТУ 1 означени су нулом (0).

Графикон 20. Резултати теста са пријемног испита.

Можемо закључити:

⁷⁸ Сви тестови о којима ће бити речи у овом поглављу доступни су у одељку *Прилози*.

⁷⁹ Доступно на: <https://textometr.ru/> (посл.приступ: 23.8.2022.)

1. За четворо од двадесеторо ученика који су учествовали у тестирању не знамо да ли су напредовали у знању руског језика, јер нису полагали пријемни испит из руског језика;

2. Од шеснаест ученика који су радили оба теста тринаест (81,25%) је остварило бољи успех сада него пре четири године;

3. Дванаест ученика (75%) је имало преко 100 бодова што сматрамо одличним резултатом;

4. Највећи напредак уочава се код седморо ученика (У1, У2, У5, У7, У9, У10, У14), будући да су на ТЕСТУ 1 имали између 61 и 80 бодова, а да су на ТЕСТУ 2 напредовали за 20, па чак и 40 бодова;

5. Од четворо ученика који су радили само ТЕСТ 2 један ученик је показао солидно знање (освојивши 97 бодова), други и трећи осредње (освојивши 70 бодова и 73 бода), а четврти незадовољавајући успех (41 бод);

6. Уколико убрајамо и ученике који нису полагали тест на руском језику, на ТЕСТУ 1 бодови су се кретали у распону од 61 до 116, а у ТЕСТУ 2 од 41 до 118;

7. Просечан број бодова на ТЕСТУ 2 износио је 96,7.

Од шеснаест ученика који су радили оба теста постигнућа изгледају овако (Табела 14):

Табела 14. Постигнућа ученика на тесту са пријемног испита изражена у процентима.

БОДОВИ	ТЕСТ 1	ТЕСТ 2
од 100 до 120	31,2%	75%
од 90 до 99	12,5%	12,5%
од 80 до 89	18,7%	/
од 70 до 79	12,5%	12,5%
од 60 до 69	25%	/

На ТЕСТУ 1 највише ученика имало је преко 100 и преко 60 бодова, а на ТЕСТУ 2 само преко 100 бодова. Закључујемо да су ученици исти тест са пријемног испита боље урадили 2022. него 2018. године. То потврђују резултати из табеле: чак 75% ученика остварило је изузетан успех постигавши преко 100 бодова. Занимљиво је да се проценат ученика који су имали преко или 70 бодова подударио са бројем оних који су имали преко 90 бодова.

7.1.1. Анализа грешака

Деветоро ученика (45%) је без грешке урадило **први** задатак. Остали су грешили у сваком питању осим у првом, и то: у II (4), III (5), IV (2), V (5) и VI (1).⁸⁰ Видели смо да су ученици добили текст нивоа Б2, релативно кратак у односу на претходне године, због чега сматрамо да су грешке производ деконцентрисаности или непажљивог читања. Задаци после текста су јасно формулисани, па оправдање за овакве резултате не треба тражити у двосмисленим питањима. У II питању на заокруживање погрешне тврдње (А) ученике је могло да поведе помињање такмичења из математике и меча против тима који је први на турнирској листи. Требало је заокружити „ништа од наведеног“ јер у тексту пише да поменути тим заузима треће место на тој листи. Уверени смо да ученици нису знали значење речи *кљешка* и *форма*, па су због тога грешили у III питању. Међу понуђеним одговорима (пored *хоккей*) биле су лексеме *футбол*, *теннис* и *баскетбол*. Сматрамо да су то спортови чије би основне

⁸⁰ У овом поглављу број у загради указује на број појављивања грешке, осим ако није другачије наведено.

реквизите требало да знају. С тим у вези, грешке у IV, V и VI питању су вероватно настале непажњом, пошто су одговори очигледни.

С обзиром на то да српски ученици од свих језичких вештина најбоље савладају разумевање прочитаног (што смо очекивали од свих), закључујемо да су ученици показали или недовољно интересовања да озбиљније приступе изради овог задатка или умор, којим би се могло оправдати летимично читање текста. Зашто мислимо да ученици (изворни говорници српског језика) најбоље савладавају читање? Прво, сагласни смо са констатацијом Ј. Гинић да први фактор од утицаја представља управо заједничко порекло руског и српског језика: „[...] С обзиром на то да руски и српски језик припадају групи словенских језика, природно је да српски говорник уз основна знања фонетике, морфологије и творбе речи може да разуме или наслути значење више од 50% речи руског језика [...]“ (Гинић 2016: 187–188). Друго, за сада је наше мишљење потврђено у два истраживања, и то са ученицима нефилолошких профила (Ђуричић 2017) и двојезичних одељења (Василијевић-Валент 2021).

Троје ученика (15%) је без грешке урадило **други** задатак. Грешке смо груписали према врстама речи. У закључцима смо се водили искуством из наставе и сугестијама добијеним од професорки ученика. Ученици су погрешили у пет именица. Запажамо да нико није погрешно облику датива једнине речи *мама* (3. реченица) што се у нашој пракси показало као учестала грешка овог типа именица у једнини. У 1. реченици од ученика се очекивало да именицу женског рода *љубовь* употребе у локативу једнине. Уместо *љубви*, писали су *љубвы* (2) и *љубвѝ* (1). Видимо да су у првом случају ученици занемарили да именица припада типу оних на мек сугласник због чега јој се не може припојити наставак тврде промене (-ѝ). У другом случају пракса нам је показала да се овај тип грешака често јавља јер се разлика у писању меког и тврдог знака до краја четврте године и не усвоји потпуно. Следеће разне варијанте налазили смо у 4. реченици, када је уместо инструментала једнине *деревней* писано *деревной* (1), *деревни* (1), *деревне* (1). Нисмо уверени у порекло грешака пошто је код овог типа именица за наше ученике проблематичан облик генитива једнине. У три случаја реч *учитель* употребљена је у локативу множине и неправилно написаном генитиву једнине уместо множине (9. реченица): *учителях* (2) и *учителя* (1). У 10. реченици у изразу *бутерброд с (ветчина)* ученици су писали *ветчином* (2), где су погрешили сврставши именицу у мушки род, али и погрешан облик *ветчиней* (1). Облик генитива множине именица средњег рода типа *здание* (12. реченица) такође се јавља као честа грешка. Ученици су писали *зданиях* (4), *зданиш* (3), *здания* (1). Ово је други пут да се у тесту у множини пермутује облик генитива и локатива, па би то требало додатно увежбавати. На ТЕСТУ 2 ученици су највише грешили управо код овог типа именица. Када је реч о правопису, сви ученици су тачно написали *яблоко*, а у речи *подъезд* срећемо пет грешака. Овакав задатак у свим тестовима може бити инспиративан за нека истраживања. Приметили смо да су аутори тестова у оквиру променљивих врста речи наводили оне примере, који представљају изузетке од правила.

Ученици су грешили код облика личне заменице *он* у 5. реченици писавши *нему* (4), *ему* (2) и *него* (2). Деклинација личних заменица трећег лица једнине испоставила се тежом граматичком јединицом за усвајање, којој би требало посветити више вежбања.

Код придева (*младший*, 7. реченица, и *дорогой*, 13. реченица) сретали смо погрешан облик инструментала једнине *младшом* (1) и три неурађена облика компаратива *дорогой* за које сматрамо да их ученици једноставно нису научили. У облику компаратива прилога *плохо* (14. реченица) сретали смо једанпут *хуше*, *плохие*, *худше* и неурађен облик.

Најфреквентније грешке другог задатка биле су код глагола. У 2. реченици ученици су по два пута писали погрешне облике другог лица множине садашњег времена глагола *чувствовать* (*чувствуют* / *чувствует*) или нису ништа написали. Сматрамо да ученици једноставно нису научили облик нити како се он пише. Будуће време глагола *поступить* (11. реченица) два пута смо сретали као *поступаю* и исто толико пута као неурађен пример. У 6.

реченици ученици су неправилно писали садашње време глагола *слышать*, и то: *слышали* (3), *слышаем* (2), *слышаю*, *слышимо*, *слушаем* (1), а бележимо и један неурађен пример. Очигледно ову наставну јединицу треба понављати скоро свакодневно, пошто је деветоро ученика начинило грешку. Убедљиво највећи проблем задавало је друго лице множине садашњег времена глагола *расставаться*. Ученици су писали *расставаемся* (6) и једанпут различите облике (*расставаемся*, *раставаемся*, *растаёмся*, *растаемся*, *расстанемся*, *расстуется*). Троје ученика није ништа написало.

Ученици су углавном добро урадили **трећи** задатак. Један ученик је урадио без грешке, а остали су грешили у свим реченицама осим у осмој. Појединачне грешке сретали смо у 5. и 10. реченици.⁸¹ Глаголи кретања са префиксима су и након четири године ученицима били проблем. У 1, 6. и 7. реченици бележимо по 2 грешке и један неурађен пример (у 7. реченици). У овом задатку изненадило нас је да ученици филолошких гимназија нису знали да се Ермитаж налази у Санкт Петербургу (4 нетачна одговора). Један од разлога за то видимо у одраније усвојеном изразу о Санкт Петербургу (*город белых ночей*) него у познавању генитива множине. Пошто је у другом примеру из лингвокултурологије била једна грешка, иницијативу за увођење лингвокултурологије у тест сматрамо добром и треба је наставити. Чак 16 грешака сретали смо у употреби предлога у 2. реченици *Друзья подарили мне билет (...) цирк*. Ученици су заокруживали предлоге *для* (7) и *на* (9). Мислимо да је у првом случају долазило до грешке услед интерференције (*срп.* „карта за циркус“), а да су се ученици водили примером *на стадионе*, и то у случају када се предлог *на* користи за физички ограђен простор. Шесторо ученика је погрешно употребило прилоге *дома – домой* у 4. реченици. Све говори да ове две наставне јединице треба додатно обрађивати у настави.

Осморо ученика (40%) је **четврти** задатак урадило без грешке, а шесторо (30%) је имало једну грешку. Најчешћа грешка била је употреба заменице *я* у конструкцији [...] *позвал меня к себе [...]* где су ученици писали *мне* (4), и заменицу *он* у [...] *помчался к нему [...]* где смо сретали *ему* (6). Код глагола највише нетачних одговора је било у прошлом времену глагола *дуть* у мушком роду, те смо појединачно сретали *дувал*, *дуял*, *дует*, *дутъ*. Затим су ученици грешили у облицима прошлог времена глагола *играть*, писавши *игрались* (2) и *игралы* (1). Затим, прошло време глагола *одеться* у мушком роду сретало се као *оделась* (2), *одевался* и *одеялся* (1). Коначно, глагол *позвонить* у прошлом времену у мушком роду сретао се као *позвонила* (1). Придев *зимний* писан је као *зимный / зимнии*, а локатив једнине именице *комната* као *комнату* (1). У овом задатку забележили смо три неурађена примера.

Пети задатак је троје ученика урадило без грешке. Једну грешку направило је четири ученика, а две грешке пет. Ниједну реченицу ученици нису урадили тачно, а поједини су чак употребљавали именске речи уместо помоћних (на пример, *которая* у 7. реченици). Учестале грешке су биле у изразима: *на дискотеке* у 3. реченици где је погрешило једанаест ученика; у примеру *на размера больше* у 7. реченици (чак 7 грешака); *получил приз за победу* у 6. реченици (ученици су употребљавали предлоге *на* (5), *для* (2) или нису ништа написали). Грешке у преосталим реченицама приказаћемо у Табели 15:

⁸¹ Тачније, погрешну рекцију глагола *вернуть* (*к кому*), као и то да је *шчи* одећа.

Табела 15. Грешке ученика у реченицама у петом задатку.

Реченица по реду	Исправан облик	Писано
прва	поэтому	и, но, потому (2)
друга	из	от, для, неурађен
четврта	на	для (3)
пета	что	в то что
осма	из-за	для, у, с (2), неурађен
девета	через	для, на, в
десета	чтобы	что вы, что (2)

Судећи по резултатима, на ТЕСТУ 2 најразличитији нетачни одговори давани су у петом задатку и, вероватно, представљају типичне грешке. Често се дешава да ученици не схватају разлику између *поэтому* и *потому*. Израз *сделано из дерева* данас се може видети на сваком упутству због чега мислимо да су грешке производ незнања, али и интерференције. У петој реченици ученик је погрешно јер није писао *помоћне* речи. У осмој уочавамо највише погрешних варијанти. Опет срећемо предлог *для*, а први пут предлог *у* за који сматрамо да се појављује услед погрешног разумевања смисла реченице. Два пута се појављује предлог *с*, иако наставак реченице указује да не може бити у питању та помоћна реч (очекивали бисмо *с тобой*). Претпостављамо да су грешке у деветој реченици плод непажње или заборављања значења лексеме „кроз“, пошто је израз исти као у српском, који је у овом случају могао бити од помоћи. У последњој реченици ученици су погрешно протумачили смисао што је довело до неспоразума.

Како је скоро 50% урадило тачно први задатак, сматрамо да је текст одговарајуће тежине. Иако је тестирање ученика билингвалних одељења показало да су ти ученици најбоље усвојили граматику (Меденица & Гинић 2018: 27–28), нашим ученицима је ово била главна потешкоћа у другом задатку. Сагласни смо са ауторима поменутог истраживања да би требало размислити о промени оваквог типа тестирања. Ученици су остварили најбољи успех у задатку у којем је требало да упишу понуђену реч у одговарајућем облику, односно у *репродукцији* знања. Конкретно истраживање спроведено на овом тесту са пријемног испита ученика филолошких гимназија показало је да би код одређених врста речи требало интензивирати рад на:

а) код именских речи: систематизацији рода именица, разликовању наставака именица тврде и меке промене, генитиву и локативу именица типа *знание / учитель*, систематизацији личних заменица са освртом на њихово писање уз предлоге, компаративу;

б) код глагола: повратним глаголима са освртом на специфичности у садашњем (простом будућем) времену и њиховом писању, простом будућем времену специфичних глагола, глаголском пару *слушать/слышать* у свим временима, значењу глагола кретања са префиксима;

в) код помоћних речи: употреби предлога *для*, разлици у употреби предлога у фреквентним изразима у односу на српски језик, значењу прилога *дома – домой* и разликовању лексема *поэтому* и *потому*.

Финални коментар теста и резултата може се заокружити у две тачке. Грешке на ТЕСТУ 2 су честе препреке у наставној пракси на овом и почетном нивоу учења руског језика. Корисно би било направити картотеку грешака са пријемних испита и понудити кандидатима у виду брошуре с циљем, пре свега, што успешније припреме за пријемни испит. Затим

сматрамо да је важно да сваки кандидат разуме порекло грешке (у чему професор треба да му помогне), будући да учење страног језика путем самоисправљања видимо као један од ефикаснијих начина учења језика. Овим тестирањем се испоставило да ученици показују бољи успех радећи задатке у којима долази до изражаја репродукција знања.

7.2. Тестирање стандардизованим тестом

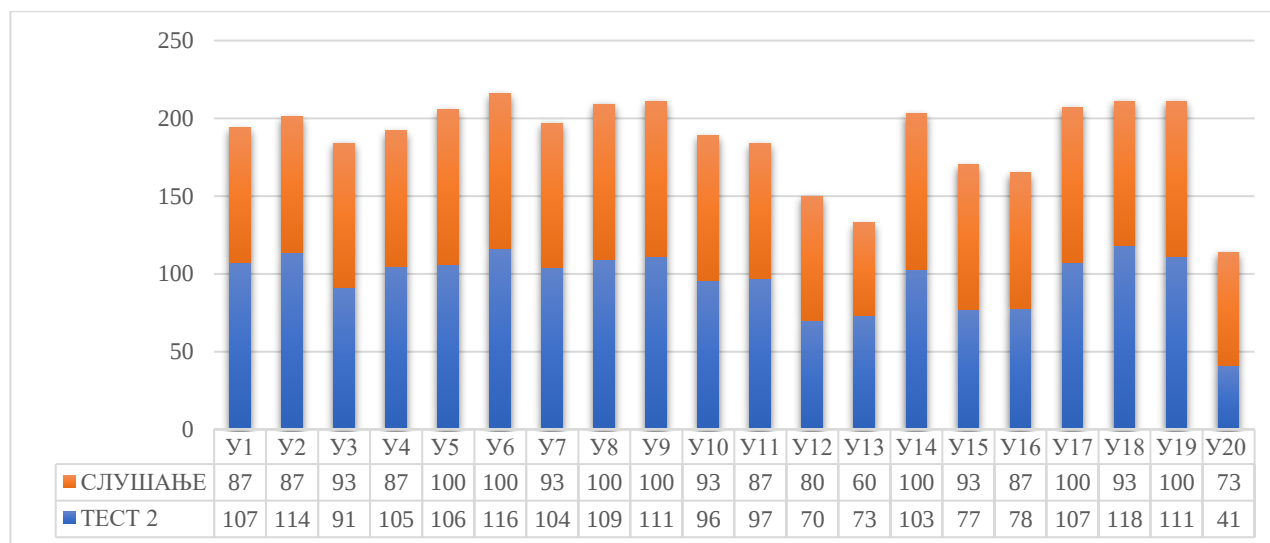
Да бисмо остварили задати циљ први изазов је био пронаћи стандардизоване тестове, актуелне званичне инструменте, којима се тестира знање страних ученика. Тестове Државног универзитета у Санкт Петербургу, центра нашироко познатог у овој области, добили смо љубазношћу професорке Н. А. Дубињине са поменутог универзитета. Истовремено, како бисмо избегли било који вид субјективности, колегиница из Русије је потврдила резултате које ћемо представити у овој потцелини.

7.2.1. „Слушање“. Резултати и дискусија.

Иако је овај тест садржао четири задатка са двадесет питања вишеструког избора, сматрали смо да је за наше потребе било довољно искористити прва три задатка. На овакав избор одлучили смо се након што смо одслушали транскрипте и закључили да ће нам за процену нивоа знања бити довољно да тестирамо ученике помоћу три различита транскрипта по дужини, информативности, брзини говора, ситуацији. Ученици су одговарали на петнаест питања груписаних у три дела. Задатак вишеструког избора чине четири понуђена одговора од којих је један тачан. Предвиђено време за слушање било је 25 минута, а коришћење речника није било дозвољено. Најпре су ученицима подељени тестови са којим су се упознали за један минут. Ученици су два пута слушали аудио запис. Два транскрипта су информативног карактера. Текстови припадају нивоу Б1. У првом рекламном тексту, који говори о фабрици сатова „Ракета“, има 152 речи. Други текст говори о спортско-интелектуалној игри и има 213 речи. У трећем фрагменту ученици су слушали извештај о временској прогнози у Москви и Санкт Петербургу. Резултати су добијени корекцијом формуле из оригиналног теста $(20 - x / 20) * 100$, те је наша формула изгледала $(15 - x / 15) * 100$, где 15 представља број захтева, а x грешака. Максимални број бодова износио је 100. Претпоставили смо да ће ученици успешније урадити прва два задатка јер су прилагођени „слушу“ странца.

Ученици који су грешили чинили су то у свим задацима, али у првом и другом бележимо свега по две грешке (2. и 4. питање у првом и 10. питање у другом задатку). Сматрамо да су оне настале непажњом, пошто није реч о двосмисленим формулацијама. Трећи задатак је био компликованији због неубичајене брзине говора. Осморо ученика је овај задатак урадило тачно. Највећи проблем представљале су тврдње колика ће бити температура у Санкт Петербургу у суботу (11. питање за осморо ученика) и када ће бити киша (12. питање за деветоро ученика). Ученици су мање грешили у питањима какво ће бити време у Москви за викенд и колика ће тамо бити температура ваздуха (14. и 15. питање, по четири грешке). Ако посматрамо број ученика без грешака и оне са једном грешком (коју не сматрамо статистички важном) испоставља се да је 60% ученика овај тест урадило изузетно, а 25% на врло добром нивоу с обзиром на то да су имали две грешке. Када је реч о задацима, чак 18 ученика (90%) је прва два задатка одрадило без грешке, што наводи на закључак да ученици добро усвајају овакве врсте транскрипта у којима спикер говори јасно, разговетно, споријим темпом. Резултати су другачији ако се укључе друге врсте аудио записа (дијалог, вести) и језик медија. Зато су ученици у трећем задатку у пет питања погрешили чак двадесет пет пута. Из наведеног следи да би било пожељно у наставу уврстити и слушање разних телевизијских прилога или

других материјала у којима матерњи говорници причају спонтано. Када је у питању тестирање ове језичке вештине, на *Графикону 21* представљен је број бодова ученика:

Графикон 21. Резултати из слушања.

1. Од двадесет ученика седморо (35%) је урадило тест без грешке. Испоставило се да су ти исти ученици на ТЕСТУ 2 имали преко 100 бодова;

2. Пет ученика (25%) је имало једну грешку, исто толико две грешке, а три ученика (15%) преко три грешке;

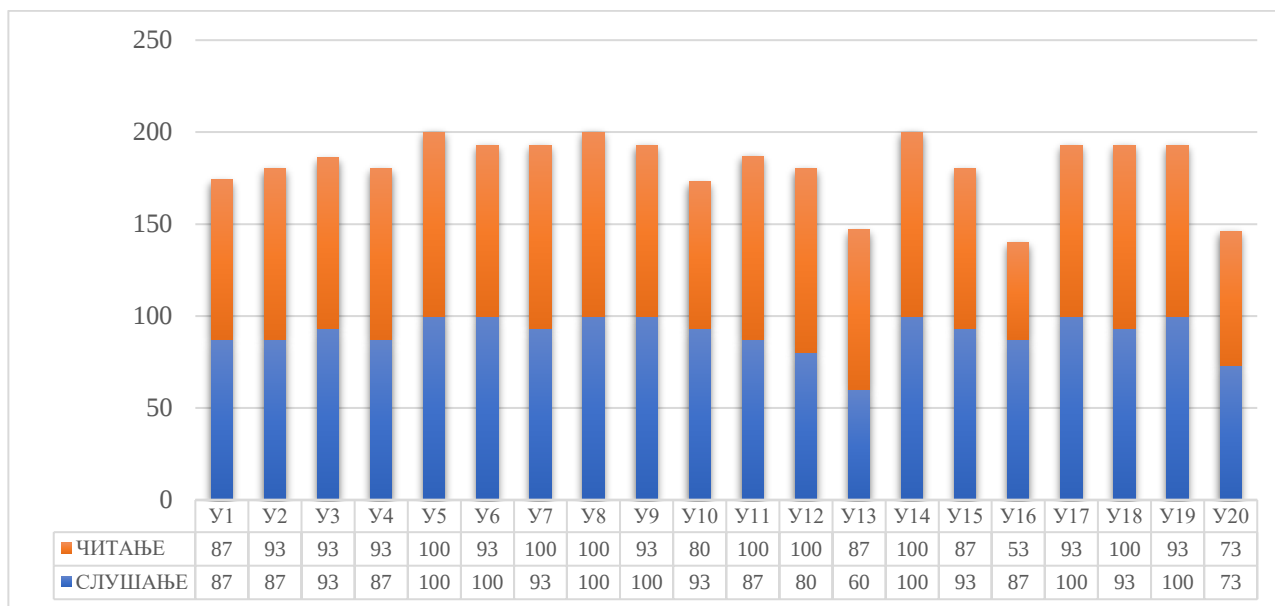
3. Просечан број бодова износио је 90,65.

Закључци два новија истраживања (Василијевић-Валент 2021: 134; Меденица & Гинић 2018: 25) и овог нашег показују да ученици филолошких гимназија и ученици двојезичних одељења (којима је матерњи језик српски) постижу изузетне резултате у слушању.

7.2.2. „Читање“. Резултати и дискусија.

Полазећи од претпоставке да ће ученици показати најбоље резултате у овој језичкој вештини, одлучили смо да не скраћујемо оригинални тест који су радили сви ученици. Предвиђено време за рад било је 30 минута. Ученицима су дата три текста са по пет питања вишеструког избора. Коришћење речника је било дозвољено. Први текст је информативни, лингвокултуролошки, у којем се говори о традицији руковања. Припада Б1 нивоу и садржи 349 речи. Други текст представља обавештење о коришћењу метроа за Нову годину. Припада нивоу Б2 и има 101 реч. У трећем тексту понуђен је одломак из романа В. Н. Кривцова *Отац Јакинт*. Овај књижевно-уметнички текст припада нивоу Б1 и има 294 речи.

На *Графикону 22* видимо да седморо ученика (35%) није грешило, односно да је исти број ученика учинио једну грешку. Закључујемо да је 70% ученика одлично одрадило овај тест (јер смо већ поменули да једну грешку не сматрамо важном за закључивање). У овој језичкој вештини два ученика (10%) су начинила више од три грешке.

Графикон 22. Резултати из читања.

Максимални број бодова у обе језичке вештине имало је троје ученика (У5, У8, У14). Код троје ученика (У1, У3, У20) резултати у читању подударили су се са онима из слушања. Седморо ученика (У2, У4, У7, У11, У12, У13 и У18) су боље урадили ову језичку вештину, а троје боље слушање (У10, У15, У16). Интересантно је да је четворо ученика (У6, У9, У17, У19) имало исти број бодова у обе језичке вештине и да су сви били успешнији у слушању. Са друге стране, истакли бисмо да су овај тест боље урадили ученици који су показали слабије знање у претходној језичкој вештини. Ако погледамо резултате са пријемног испита У12 и У13 (70 и 73 бодова), које сматрамо незадовољавајућим (када су у питању ученици овог профила), они су у овој језичкој вештини показали добро знање постигавши 30 и 14 бодова више. Изненађени смо што је У16 имао најмање бодова (53 наспрам 87 из слушања). Претпостављамо да је проблем био у недостатку пажње или мотивације. Посебно бисмо истакли успех ученика који нису полагали пријемни на руском језику (У11, У12), а који су за четири године учења руског језика постигли изузетан резултат у два језичким вештинама. Просечан број бодова у читању износио је 90,9.

Иако су ученици могли да користе речнике, грешили су у свим захтевима. Ипак, овај задатак показао се као најлакши за наше ученике јер је 85% ученика све тачно урадило. Сматрамо да су грешке настале услед непажње, будући да су одговори једнозначни (в. стандардизовани тест у одељку *Прилози*), а то ћемо приказати на неким најфреквентнијим грешкама. У разумевању првог текста забележили смо три грешке у 4. питању. У другом тексту ученици су највише грешили у питањима бр. 7 (6) и 8 (4). У питањима се тражила информација да ли ће и на који начин метро радити у Новогодишњој ноћи. Зашто сматрамо да су грешке настале услед недовољног фокусирања на текст? Прво, из текста сазнајемо да је одлука о радном времену метроа те ноћи традиционална. Према томе, на 7. питање следи да је тачан одговор под **б** (*метро ће, као и обично за Нову годину, радити током целог дана и ноћи*), на шта указује део *као и обично за Нову годину*. Но, летимичним читањем могао би се стећи утисак да је тачан одговор под **а** (*метро ће први пут радити током целог дана и ноћи*). У задатку се наводи израз *први пут*, али смо видели да је овакво радно време део традиције. Истовремено, елементарно знање о московском метроу довољно је да се закључи да је нетачна последња тврдња у којој пише да метро, као и обично, ради током целог дана и ноћи. Затим, у следећем питању, поводом учесталости полазака требало је заокружити одговор под **а** (*ређи него дневни*). На то нам указује обавештење из којег сазнајемо да се од 01:00h до 05:00h

примењује ноћни ред вожње, а да се од раног јутра успоставља *дневни чешићи ред вожње*. Сретали смо по две грешке у 6. и 10. питању. У трећем тексту ученици су грешили у сваком питању: у 13. и 15. питању (1), у 11. и 14. питању (2), у 12. питању (3). У питањима у којима смо сретали две и три грешке одговори су очигледни. Тако је у 11. питању поводом описа Пушкиновог стана требало заокружити одговор под **б** (*мала, са погледом на двориште*). Опис стана упућује на тај одговор (*Шилинг је брзо пронашао Пушкинов стан, који се састоји од две собе, чији прозори гледају на двориште*). Преостали одговори су били *велика, са погледом на канал и мала, са погледом на улицу*. У 12. питању поводом разговора Павла Љвовича и Пушкина тачан одговор је први понуђен (*он је добио унапређење, а Јакинт је издао прву књигу*). Остали одговори су били: *код њега је све по старом, а Јакинт је објавио наредну књигу*, тј. *ускоро ће добити нову функцију, а Јакинт издати књигу*. На почетку разговора Павел Љвович говори да је *добио нову функцију, унапређење, а да је оцу Јакинту изашла прва књига*. Сматрамо да ни одговори на 14. питање (*Шта је Јакинт помислио о Пушкину?*) нису могли да доведу ученике у сумњу. У тексту је описано да је *познати књижевник био много нижи од Јакинта и да је изгледао старије него што је то мислио Јакинт*. Затим се тај део завршава описом чврстог руковања и мишљу да се иза витке фигуре песника осећала сакривена снага. Према томе, јасно је да је Јакинт мислио да је Пушкин *низак, али јак*, што представља тачан одговор. Међу осталим одговорима били су *висок и јак*, тј. *низак и слаб*. На основу анализе грешака овог задатка претпостављамо да су ученици најчешће грешили због обима текста, потенцијалних непознатих речи које нису проверавали у речнику или услед пада концентрације.

7.2.3. „Писање“. Резултати и дискусија.

Према инструкцијама са теста ниво писмености наших ученика проверавали смо писањем незваничног писма на тему „Спорт у животу савременог човека“ упућеног другу или другарици. Предвиђено време за рад било је 30 минута. Иако је оригинални тест подразумевао два задатка (писање састава и попуњавање обрасца), решили смо да ученици раде само први. Одлуку бисмо оправдали чињеницом да говорници словенског језика могу попунити пријаву на другом блиском језику који уче дуже време без потешкоћа, због чега смо желели да им усмеримо пажњу на оно што нам је било важније за закључивање.

У овој потцелини сматрали смо да је најпрецизнија анализа грешака могућа уколико изложимо на једном месту корпус, па смо то и учинили. Саставе смо унели у рад у прекуцаном облику, задржавајући њихову оригиналност, будући да нас није интересовала ортографија.⁸² Након састава наводили смо број речи, фреквенцијски списак речи у тим текстовима и њихов фреквенцијски речник, што ће нам помоћи, пре свега, у карактеризацији стила ученика. Ове параметре смо добили користећи већ поменути инструмент *Текстометр*. Саставе смо посматрали као текстове које смо у програм уносили без корекција. Статистика фреквентних речи, како објашњавају аутори на интернет страници овог ресурса, базирана је на Новом фреквенцијском речнику савременог руског језика у коме се налазе речи из уметничких и публицистичких текстова од 1950. до 2007. године. Списак обухвата 5000 најфреквентнијих речи руског језика. У инструменту је овај параметар изражен у процентима. Говорећи о фреквенцијском списку, интересовало нас је које су речи ученици највише користили на првом, другом и трећем месту, те су у нашем раду само оне и представљене.

Изради овог задатка приступило је седамнаест ученика. До краја школске године троје ученика се није појављивало у школи због чега је наш корпус непотпун. Текстови су дати

⁸² Састави ученика налазе се у одељку *Прилози*.

ситнијим фонтом, а редни број испред текста указује на ученика. Коментарисање грешака предвидели смо у другом делу потцелине. Међутим, у текстовима смо означавали интерпункцијске грешке јер би образлагање тих грешака у посебним реченицама било непрегледније. Из усменог разговора са колегиницом Н. А. Дубињином сазнали смо критеријуме, на основу којих је одређен ниво знања језика ученика у овој језичкој вештини. Састави су оцењивани у складу са критеријумима оцењивања теста из руског језика за свакодневну комуникацију за ученике (ниво Б2), који је израдио Центар за тестирање језика Државног универзитета у Санкт Петербургу. У задацима продуктивног типа оцењује се: испуњеност комуникативног задатка, организација текста, изношење информација у складу са задатим обимом, правилна употреба, избор лексичких и граматичких средстава.

У1: Дорогая Ива, мы с тобой недавно разговаривали о спорту в жизни современного человека. Мне кажется, что люди всё таки достаточно занимаются спортом, даже не знающие что каждый день это делают. Многие ходят на тренировки пять раз в неделю, чтобы улучшить своё здоровье. С детства родители должны воспитывать свои дети в направлении физической активности. Занятие спортом может положительно влият на самочувствие и самооценку человека. Поэтому я делаю упражнения дома, бегу, катаюсь на роликах и плаваю. Ещё я люблю смотреть спортивные события на телевидению, особенно атлетику. Даже Сократ сказал, что каждый человек должен заниматься своим телом, чтобы достичь самое лучшее состояние своего организма.

Број речи: 101

Проценат фреквентних речи: 87%

Фреквенцијски речник:

на, свой, человек – 4

в, спорт, что, я – 3

даже, делать, должный, заниматься, и, каждый, с, чтобы – 2

У2: Привет, Саша! Я получила награду за занятое первое место по фигурному катанию! Я считаю, что очень важно заниматься спортом. Надо вести здоровый образ жизни. Мне очень нравится фигурное катание, но люди выбирают разные спорты. Чаще всего, люди тренируются в волейбол, баскетбол, футбол. Это самые популярные спорты. После этих спортов, люди занимаются хоккеем, бегом, гимнастикой, плаванием. Некоторые люди только ходят в тренажёрный зал. Я не люблю тренажёрный зал. Предпочитаю заниматься настоящим спортом. Сегодня мало кто занимается фигурным катанием, потому что этот спорт тяжёлый. Некоторые люди не любят спорт. Считают, что это тратит время. Я считаю, что спорт очень полезен. Если мы занимаемся спортом, будем дольше жить. Ещё спорт, которым я занимаюсь очень красивый. Я люблю этот спорт. Поэтому, наверно, и заняла первое место. А ты – считаешь, что спорт полезен? Ты занимаешься спортом? Если да, расскажи мне. Буду рада поговорить с тобой о спорте. Не могу дождаться встречи. С любовью, (*име ученика – М.М.*).

Број речи: 148

Проценат фреквентних речи: 88%

Фреквенцијски речник:

спорт – 14

я – 8

заниматься, человек, что – 5

У3: Привет, дорогая Маша! Вчера я долго думала о спорте. Как врачи говорят, спорт в жизни человека неопходим, особенно в жизни современного человека. У нас сегодня нет желания выйти из дома и погулять, бежать, делать упражнения. Мы сегодня только сидим у стола в нашей квартире. Мне стало грустно, когда я поняла, что я весь день дома. За окном был красивый день, и я хотела пойти погулять. Но, у меня было много обязанности дома, потому что я работаю на удалёнке. Я не могла просто выйти и покинуть всё. Это было ужасно! Я задумалась о том, как у нас нет свободы поступать по нашим собственным желаниям. Мы отошли от природы, от здоровой жизни. В этом мире сегодня нам надо заниматься каким-нибудь спортом, чтобы мы больше двигались. Нам надо беречь здоровье. Спорт тоже может помочь психическом здоровью. Человеку нужно какое-нибудь увлечение, которое бы отвлекло его от других умных обязанностей. Человеку очень грустно просто всегда сидит дома и не занимается никаким физическим делами. Мне это тоже грустно. Как ты думаешь об этом? Пожалуйста, пиши мне. Ты знаешь мой новый адрес? Твоя, Ира.

Број речи: 177

Проценат фреквентних речи: 91%

Фреквенцијски речник:

я – 11

мы – 7

в, и, спорт, у, человек – 5

У4: Здравствуй, Саша, я прочитала твоё предыдущее письмо, меня очень удивило, что ты занимаешься танцем. Многие говорят что это вообще не спорт, а какой-то вид искусства. Я с этим не согласна, потому что я тоже занималась латино танцем, так что знаю, что это трудный спорт. Пять лет назад я даже была на соревновании и получила второе место. Мой тренер Ваня там даже познакомился с его женой. Они уже четыре года вместе. Они всегда говорят, что я их ангел, потому что познакомилась из-за меня. Очень жаль, что больше не занимаюсь танцем. Ты когда приедешь, я заставляю тебя буду, чтобы научила меня какие-то новые коореографии.

Број речи: 102

Проценат фреквентних речи: 94%

Фреквенцијски речник:

я – 9

что – 8

не, они, танец, ты, это – 3

У5: Спорт – необходимое занятие человека. Он нужен для укрепления и улучшения здоровья. В жизни современного человека нет больше места для спорт. Ежедневные обязанности занимают главное место в жизни сегодняшнего человека. Из-за нехватки спорта и здоровой жизни, люди страдают от многих болезней. Спорту нужно иметь особое место в жизни человека потому что он очень важен для него.

Број речи: 55

Проценат фреквентних речи: 91%

Фреквенцијски речник:

человек – 5

жизнь, спорт – 4

в, для, место – 3

У6: Дорогая Маша, спорт – неотъемлемая часть нашей жизни. Хотя много людей не занимается им, спорт очень важен для нашего физического здоровья. Он дарит физические силы и здоровье. Я занимаюсь спортом достаточно часто. Пару раз в неделю я хожу на тренировки в спортивный зал. Там я занимаюсь на тренажерах и поднимаю большие тяжести. Иногда я выхожу с друзьями на вечернюю пробежку. Занятия спортом сначала утомляют. Однако со временем тела человека становится сильнее и выносливее. Важно напомнить, что спорт очень важен для здорового и сильного человека, поэтому спорт играет очень важную роль в моей жизни. Какую роль спорт играет в твоей жизни? Жду ответа, люблю! Твоя (...).

Број речи: 103

Проценат фреквентних речи: 93%

Фреквенцијски речник:

спорт – 7

в, и, я – 4

важный, жизнь, занимать, на, очень, человек – 3

У7: Здравствуй, Маша! Я получила твоё письмо. Оно меня очень обрадовало. До сих пор я не успевала ответить тебе, потому что была очень занята. У моей футбольной команды было первенство страны. Из-за того мы готовились два месяца. В последние две недели у нас были тренировки каждый день. Я очень устала и не нашла время написать тебе письмо. На первенстве моя команда заняла второе место. Я недовольна этим. Мы проиграли в последних секундах матча. Ну, не могу вечно жалеть. Я уверена, что моя команда займёт первое место на следующий год. До того, нам остаётся только тренировать лучше и сильнее.

Број речи: 97

Проценат фреквентних речи: 89%

Фреквенцијски речник:

я – 6

мы – 4

команда, мой, не, очень – 3

У8: Ира, привет! Спасибо тебе за твоё письмо, оно меня очень обрадовало. Я заметила, что ты интересуешься спортом, и это мне очень понравилось. Я тоже занимаюсь спортом. Больше всего я люблю

заниматься танцами и баскетболом. Так как у меня нет времени из-за школьных обязанностей, я чаще всего занимаюсь в выходные. По субботам у меня баскетбольные тренировки, а по неделям у меня танцы. Я не сомневаюсь в том что у тебя тоже очень много обязанностей, и, что ты тоже трудолюбивая. Заниматься футболом и теннисом, наверно, очень тяжело. Кстати, у тебя есть какие-нибудь кумиры в этих областях? Если бы я угадывала, я сказала бы что твой любимый теннисист – Новак Джокович! У меня нет кумиров, но я думаю что это не плохая вещь. Я никогда не была в соревновании, но я буду участвовать в этом году!

Број речи: 132
Проценат фреквентних речи: 91%
Фреквенцијски речник:
я – 16
у – 6
в, ты, что – 5

У9: Привет, Андрей, меня очень обрадовало твоё письмо. Я очень рад, что ты вспомнил написать мне письмо. В письме я вижу, что ты любишь спорт, тоже как я. Мой любимый спорт – это баскетбол. У меня тренировки по баскетболу каждый день по вечерам. Я люблю играть в баскетбол и на школьной площадке, когда у меня нет тренировок. Я тоже люблю и смотреть его по телевизору. Прежде всего смотрю нашу домашнюю лигу, но люблю смотреть и NBA. Мой кумир в баскетболе – Никола Йокич. Он мой кумир, потому что своим талантом он лучше всех в Америке.

Број речи: 92
Проценат фреквентних речи: 90%
Фреквенцијски речник:
я – 9
любить – 5
в – 4

У10: Заниматься спортом очень важно в жизни. Не важно какой вид спорта. То ли бег то ли какой футбол или баскетбол. Каждый человек должен заниматься спортом. Я очень люблю играть в футбол и в баскетбол. Футболом занимался около 6 лет, а гандболом 2 года. Я тоже люблю смотреть футбол по телевизору. Сейчас очень важно, за кого болеете. Я болею за Црвену звезду. А в России за Спартак. Црвена звезда и Спартак как братья, а тоже и команда из Греции Олимпиакос.

Број речи: 77
Проценат фреквентних речи: 91%
Фреквенцијски речник:
в, футбол – 4
а, за, заниматься, и, очень, спорт, я – 3
баскетбол, болеть, важно, год, звезда, какой, ли, любить, спартак, то, тоже, црвен – 2

У11: Дорогая Нина, если балет считается спортом, тогда в моей жизни спорта было. Я играла классический балет пять лет. В это время я выступала с моей балетской труппе много раз. Я любила играть за много чём. Во-первых, я была в тонусе и моём теле это нравилась. Во-вторых, я очень любила эти эмоции когда я выступала с моими подругами. Считаю, что, это было очень полезно для меня. Также, спорт в общем очень полезен для каждого человека. Это очень важно и для тела и для психи. Я знаю, что ты играешь волейбол. Полезно ли это тебе? Считаешь ли ты это важным для тебя? Жду твой ответ и твоё мнение о спорте, (...).

Број речи: 110
Проценат фреквентних речи: 93%
Фреквенцијски речник:
я – 8
в, для, это – 5
и, мой, очень, спорт, ты – 4

У12: Привет Маша, как дела? Прошли раз ты мне сказала, что ты занимаешься баскетболом, а сейчас я хочу тебе рассказать об этом как спорт влияет на мою жизнь. Остальные виды спорта не занимали мое внимание, как футбол. Когда я была маленькой, я часто играла футбол на улице с моими друзьями. Это моим родителям было очень необычно для маленькой девочке, но они были счастливы что я занимаюсь каким-то спортом. Также часто с моим папом смотрела мячи по телевидению, когда я смогла. Я была так удивлена футболом, и поэтому я хотела начать тренироваться футбол. Ну, к сожалению, моя мама сказала, что это не спорт для девушек, и что

не могу тренироваться футбол. Это был такой ужас для меня! Ну, после несколько времени, яхватила это. Ну поред того, ешё до сих пор футбол удивляется меня, и очень люблю его. До скорого, пока!

Број речи: 139
Проценат фреквентних речи: 90%
Фреквенцијски речник:
я – 11
футбол – 6
быть, это – 5

У13: Привет, Дима. Как дела? Мы давно не слышали друг друга. Спорт в моей жизни значит очень много. В детстве я занималась гимнастикой, атлетикой, но меня никогда не было особого желания чем-либо увлечься всерьез. Так я ничем и не занялась спортом. Интересный вид спорта открыла для меня мама, взяв меня с собой в фитнес клуб, где проходили занятия по йоге. Это тренировка не только внешняя, но и внутренняя, требует большой отдачи. Я могу сказать, что спорт играет важную роль в моей жизни. Я надеюсь, что ты будешь заниматься спортом в будущее.

Број речи: 91
Проценат фреквентних речи: 93%
Фреквенцијски речник:
я – 7
в, спорт – 5
не – 4

У14: Привет, Маша, мне нужен твой совет. Уже несколько дней думаю о том, что мне надо заниматься каким-нибудь спортом. Если помню, ты учишься на факультете спорта, и я хотела попросить тебя порекомендовать мне какой-то спорт, которым я могла бы заниматься. Не знаю, чем хочу заниматься, мне важно только что бы была более активной. В последнее время я не успевала гулять и быть активной из-за работы, но сейчас у меня будет больше свободного времени и я хочу устоявить здоровые навики. Считаю, что спорт и физическая активност очень важны для каждого человека. Люди, особенно сейчас, не думают о здоровью. Жизнь очень скорая и у нас нет времени думать о спорте. Сегодня каждый человек хочет успет где-то, даже если это значит быть несколько часов в машине. Очень мало людей идут пешком на пример на работу. Я каждый день сижу и свободное время провожу в Интернете. Это очень плохо. Но я заметила, что люди сегодня очень волнуются своей внештостью. Очень много людей в СМИ занимается спортом и выкладывает фотографии из спорт-зала. Они очень хорошо выглядят. Это делает комплекси на другими людьми. Сеичас каждый человек обязан тренировать не из-за здоровья, а из-за внешнего вида. Надеюсь хорошей рекомендации. Спасибо. Жду ответа. (потпис)

Број речи: 195
Проценат фреквентних речи: 95%
Фреквенцијски речник:
я – 11
и, очень, спорт, человек – 7
быть, в, время, заниматься, каждый, на, не, хотеть, что – 4

У15: Здравствуй, Иван. Как дела? Я хочу разговаривать с тобой о спорте. Я долго и много думала об этом как спорт вляет на жизнь современного человека. Фитнес сейчас так популярный, а пре 50 лет люди не знали, что «фитнес» значит. Много того изменилось в спортской культуре через 50 лет. Сейчас спорт и технология работают вместе – каждый спорт пользуется технологии в 21 веке. Современному человеку, если у него таланта, может стать популярным спортсменом, можно у него быть культ личности что совсем новый вид деняния спорта. Спорт очен важный за здоровье человека, но в мире есть люди которые делают слишком много спорта. Тогда являются комплекси которые вязани за физическую внешность. Но у современного человека нет всегда времени для спорт, потому что он много работает. Это имеет эффект на зодовье человека. Это очень плохо. Это один из могих причинот почему людые толстые и болезные. Я думаю, что только один час заниматься спортом поможет лучшей жизни. Люди будут больше счастливи тогда. А как ты думаешь? Что изменилось в спорте через 50 лет? Что люди думают о спорте? Как современный человек занимается спортом? Я надеюсь получить ответ. Я хочу знать твое мнение об этом. Спасибо! До встречи! (потпис)

Број речи: 187
Проценат фреквентних речи: 90%
Фреквенцијски речник:
спорт – 12
человек – 10
143

что – 6

У16: Привет, Маша! Я очень рад, что ты писала мне. Я вижу, что ты заинтересована в важности спорта современного человека. Я думаю, что спорт очень важен для современных людей, потому что в наши дни очень трудно быть здоровым. Люди много работают и сидят целый день, тоже едут на машине или на автобусе, чтобы добраться до места назначения. Мы также едим очень нездорово. Спорт важен для физического и психического здоровья, и также освобождает от стресса. Я думаю, что мы должны находить время для спорта. Научно доказано, что спорт продлевает жизнь! Что ты думаешь об этом? Считаешь ли ты себя здоровым человеком? Как часто ты тренируешься? Я рекомендую тебе тренироваться по крайней мере два раза в неделю, чтобы быть здоровым! Напиши мне о своем мнении! Твой друг (*подпись*)

Број речи: 125

Процент фреквентних речи: 89%

Фреквенцијски речник:

что, я – 7

ты – 6

спорт – 5

У18: Дорогая Аня, как дела? Долго мы с тобой не виделись. И вот, я тебе пишу с новостями. Я начала заниматься спортом! Вчера. И вот с утра буквально не могу встать на ноги. Всё, к чёрту, болит! Зачем, блин, так сложно и тяжело быть красивым, худым и в спорте?! Ты знаешь, я очень, даже, думала на эту тему. Заметь, как количество людей, которые на самом деле занимаются спортом, каждый год становится меньшим. Даже и дети нам в десять лет весят по семидесяти килограмм. Ну, сегодня совсем не так, как было в наше время! Вот, ты помнишь, мы стобой когда были маленькими, по дворе вес день играли, прыгали, бегали! И неважно нам было, дождь ли идёт на улице, или зима минус двадцати – мы были счастливы. А потом мама, когда с балкона кричала: „На ужин!“, мы все мокрые и грязные входили в дом и устраивали истерики, потому что хотели ещё играть. Сегодня, с развитием технологии, поменялся и образ жизни. У моих детей есть и компьютер и планшет, и мобильный. И поскольку это всё доступно и, конечно, интересно, они оба развили сидячи образ жизни. Но, в этом я виновата конечно если бы я не была тоже такой, то у них бы были здоровые привычки. И так, вчера я решила поставить точку на всё это! Я просто поняла, что если так продолжится, мы все будем весит по сто килограмм и у нас скорее всего появятся какие-то заболевания. Поэтому, мы записали Костю на футбол, Анастасия балет хотела, а поскольку у меня почти нет времени, я записалась на тренировки, которые могут проходить и дома. Советую и тебе начать заниматься спортом, ведь это здорово и полезно. Если хочешь, можем вместе позаниматься иногда. Целую, Юля.

Број речи: 276

Процент фреквентних речи: 92%

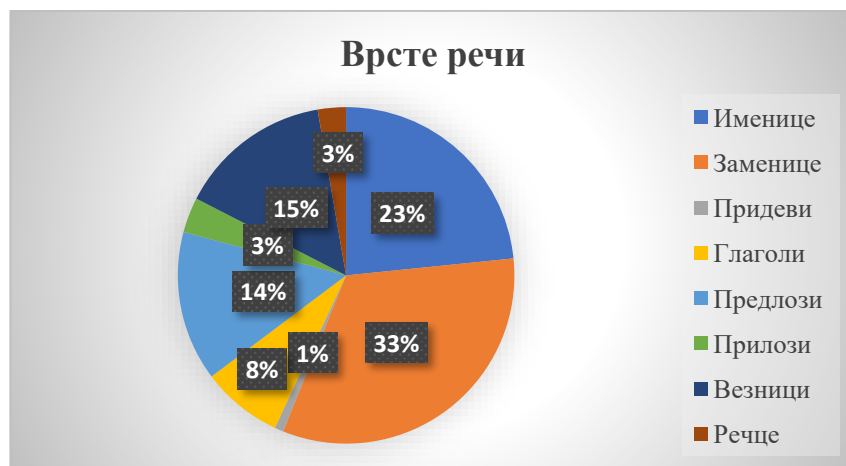
Фреквенцијски речник:

и – 19

быть, мы, я – 9

на – 8

Испоставило се да ученици у највећој мери користе најфреквентнију лексику са поменутог списка. Проценат којим је обухваћена та лексика био је следећи: 87%, 88%, 89% (2), 90% (3), 91% (4), 92%, 93% (3), 94%, 95%. Груписање речи из фреквенцијског речника омогућило нам је да издвојимо ученички лексикон:

Графикон 23. Проценат коришћених врста речи у саставима.

Од **променљивих** врста речи најбројније су биле заменице (33%), именице (23%) и глаголи (8%). Придеви су заступљени са свега 1%. Именице су се појавиле 138 пута, и то највише: *команда*, *место*, *танец* (3), *время* (4), *жизнь* (7), *футбол* (10), *человек* (39), *спорт* (69). Прва три места заузимају именице које одговарају теми због чега нас не изненађује овакав резултат. Ученици су чак 193 пута писали заменице: четири личне (*они* – 3, *ты* – 18, *мы* – 20, *я* – 122), две присвојне (*свой* – 4, *мой* – 7), по једну одређену и показну заменицу (*каждый* – 6, *это* – 13). Ово нам говори да су ученици махом користили прво лице, што је разумљиво, имајући у виду инструкције у задатку. Занимљиво је да су ученици три пута користили исти придев (*важный*), односно два пута у једном тексту. Очекивали бисмо већу присутност те врсте речи на овом нивоу учења језика. Осим тога, надали смо се да ћемо видети разноврсније глаголе, али се показало да су ученици највише писали свега шест „уобичајених“ глагола (*делать* – 2; *занимать* – 3; *хотеть* – 4; *любить* – 5; *заниматься* – 14; *быть* – 18).

У **непроменљивим** врстама речи бележимо скоро приближан проценат предлога и везника (15% и 14%). Ученици су највише користили шест једносложних предлога: *с* (2), *за* (3), *для* (8), *у* (11), *на* (19), *в* (42). Од везника смо сретали *чтобы* (2), *а* (3), *что* (38), *и* (44). У радовима су сви ученици писали исти прилог (*очень* – 20) и две речце (*даже* – 2 и *не* – 14).

7.2.3.1. Анализа грешака.

У овом делу рада циљ нам је да представимо корпус грешака ученика напредног нивоа јер истраживања на овом узорку не постоје. Прецизније, када је у питању руски језик срели смо само три рада (Милошевић 2016, Milošević 2017, Новаковић & Јовић 2022), који за предмет истраживања имају анализе грешака руских говорника који уче српски језик.⁸³ У нашој анализи користили смо три методе – дескриптивну, методу теоријске анализе и компарације тамо где смо сматрали да је узрок грешака интерференција. Претпоставили смо да ће ученици

⁸³ О значају картотеке грешака писали су, поред осталих, Р. Кошутин (Кошутин 1911), Б. Станковић (Станковић 1976), Б. Терзић (Терзић 2007), С. П. Розанова (Розанова 2020) и др.

грешити на: **(I)** ортографском нивоу (у писању знакова и вокала у различитим степенима редукције и интерпункцији), **(II)** морфолошком нивоу (у познавању падежног система), **(III)** лексичком нивоу (услед сличности између два језика). Због тога су грешке разврстане у те три групе. Свака конструкција или реч која није одговарала некој од ове три норме сматрана је грешком. Уочили смо грешке које се односе на целу реченицу, синтагму или реч. Уколико грешке припадају различитим групама, сваку смо анализирали у одговарајућој групи.

I) Код ортографских грешака наметнула се даља подела на нетачно написане речи и нетачну интерпункцију.

➤ У писању меког знака запазили смо да су га ученици изостављали или додавали на непотребним местима. У првом случају бележимо изостајање:

(1) код глагола у значењу инфинитива:

1. заниматься (*Я считаю, что очень важно заниматься спортом; Предпочитаю заниматься настоящим спортом; Человеку очень грустно просто всегда сидеть дома и не заниматься никаким физическим делами; Советую и тебе начать заниматься спортом.*)

2. сидеть (*Человеку очень грустно просто всегда сидет дома.*)

3. тренироваться (*Я хотела начать тренироваться футбол.*)

4. быть (*Я рекомендую тебе тренироваться по крайней мере два раза в неделю, чтобы быт здоровым.*)

5. влиять (*Занятие спортом может положительно влият на самочувствие и самооценку человека.*)

6. весить (*Мы все будем весит по сто килограм.*)

Из примера видимо да су ученици најчешће заборављали да пишу меки знак када су користили два глагола од којих је један у личном облику, а други који следи у неличном (*считать, предпочитать, начать + заниматься; начать + тренироваться; быть + весить; мочь + влиять*). Сматрамо да су грешке производ недовољно увежбаног правила.

(2) у другом лицу једнине садашњег времена (*Меня очень удивило что ты занимаешься танцем; Как часто ты тренируешься?*). Ово је фреквентна грешка, која не би смела да се појави на напредном нивоу. Можемо их сматрати омашкама или пак недовољно савладаним правилом. Пошто смо уочили само ова два примера, верујемо да су у питању омашке.

(3) у различитим врстама речи: *маленькой, активность, очень, внешностью, здоровье.* Наведене примере сретали смо у неким радовима, што не казује да сви ученици не знају како се пишу. Претпостављамо да је реч о неусвојеном правилу или омашкама.

У другом случају запазили смо додавање меког знака у неколико случајева, као, на пример, у реченици *Спорт тоже может помочь психическом здоровью* и лексемама *ешьё, люблю, (с) любовью, (они) делают*. Ученици су два пута писали меки знак у облику трећег лица једнине садашњег времена глагола (што сматрамо омашком и нетипичном грешком за говорнике српског језика) и једном у првом лицу једнине глагола *любить* и инструменталу једнине именице *любовь* (што сврставамо у типичне грешке). Један ученик је неисправно написао лексему *ешьё*. Претпостављамо да је у питању омашка.

➤ Приметили смо да су ученици грешили у писању **удвојених сугласника**, додајући их где не треба (*гандболл*), а заборављајући на обавезним местима (*обязаность* – бележимо три пута, *класический*, *килограм* (2), *собственный*, *трупа*).

➤ Ученици су погрешно **писали вокале *ы* / *и*** у облицима номинатива множине придева и именица (*последные, прошли, (мы) счастливы, навики, комплексы, люди, привычки*) и инструменталу једине заменица и придева (*этым, важным*). Погрешно писање вокала ***о* / *а* / *я*** сретали смо у номинативу једине и множине (*занятия, тела, популярный*), глаголима (*являются, устоновить*) и лексеми *спасибо*. Приметили смо **пермутовање вокала *о*** ум. ***е*** (*тяжести*), ***е*** ум. ***и*** (*сидячи*). У питању су појединачне грешке.

➤ Од погрешно написаних лексема забележили смо и *кажды, неопходым, эмоции, внештостью, мойми (мойм), сейчас*.

Код састављеног и растављеног писања речи бележимо примере: *не важно* (у значењу прилога када се пише спојено), *не плохая* (у значењу придева када се пише спојено), *стобой*. Претпостављамо да је реч о омашкама, пошто смо наилазили на појединачне случајеве. Будући да су се у радовима појављивале грешке за које нисмо уверени да наши ученици не знају, поставља се питање да ли су читали саставе након завршеног писања. Уверени смо да би број омашки био мањи.

➤ Испоставило се да је наша претпоставка о интерпункцији оправдана: ученици завршне године не владају њоме на предвиђеном нивоу. Конкретно, они не користе зарезе на обавезним местима. Тачније, чак 15 ученика (88,24%) је у некој реченици изоставио овај знак интерпункције, и то најчешће испред:

- *что* (у функцији везника), 11 ученика (64,71%);
- *когда*, 5 ученика (29,41%);
- *потому что*, 4 ученика (23,53%);
- *который*, 3 ученика (17,65%);
- *как*, 2 ученика;
- *но и поэтому*, 1 ученик;

Са друге стране, учили смо писање зареза на погрешном месту у примерима *Считаю что, это было полезно для меня [...], Дождь ли идёт на улице, или зима [...]* и у *Твоя, Ира*. Изненадило нас је да ученици нису писали зарез приликом обраћања, иако то правило важи и за српски језик (*Привет Саша, Привет Андрей, Привет Маша, Привет Дима, Здравствуй Иван, Привет Маша*). Ученици нису раздвајали зарезом лексему *наверно* (*Поэтому наверно и заняла первое место / Заниматься футболом и теннисом наверно очень тяжело*). Појединачне грешке тичу се писања црте и цртице. Ученици су изоставили цртицу у примерима *все таки, в первых, во вторых*, а црту су писали на погрешном (*А ты – считаешь, что спорт полезен?*) или су је изоставили на обавезном месту (*Мой кумир в баскетболе Никола Йокич*).

Говорећи о правописним грешкама, долазимо до закључка да ученици филолошких гимназија највише греше у писању меког знака, удвојених сугласника и вокала, и да не пишу зарезе на обавезним местима. Недостатак оваквог закључивања (а, уједно, и увод у будућа истраживања) јесте чињеница да не можемо поуздано тврдити да сви ученици (не) знају ова и друга правила, јер нису сви писали исте речи, а сличних истраживања са српским ученицима

која би могла употпунити наше скоро па и да нема.⁸⁴ У будућности би било оправдано и неопходно обрађивати ортографију у свим разредима, а не само у прва два, како је било у *Правилнику 1997*, а настављено у *Правилнику 2017*. Важно је и подстицати ученике на читање (којим се, како знамо, индиректно усваја и правопис), а од првог разреда у наставу треба уврстити диктате, које видимо као најбоље средство за обучавање правопису у настави страног језика.⁸⁵

II) У литератури су **граматичке грешке** најчешће разматране у оквиру интерференције, а ми ћемо их анализирати према врстама речи.⁸⁶

1. Испоставило се да су ученици, од којих се очекује усвојеност падежних облика на задовољавајућем нивоу, највише грешили у **именицама**. Бележимо грешке у:

*ном. мн. им. *спорт* (*Мне очень нравится фигурное катание, но люди выбирают разные спорты; Это самые популярные спорты; Если помню, ты учишься на факультете спорта, и я хотела попросить тебя порекомендовать мне какой-то спорт, которым я могла бы заниматься.*). Сматрамо да су ученици заборавили множину ове именице, и да су примењивали правило образовања типичне множине за им. м. р. тврде промене (*стол – столы*).

*ген. јд. им. м. р. тврде промене (*В жизни современного человека нет больше места для спорт; Но у современного человека нет всегда времени для спорт, потому что он много работает*). Два различита ученика су погрешила у истом облику исте именице услед утицаја матерњег језика (за *спорт*). Уочили смо грешке у истом падежу код именица средњег рода (*Это очень важно и для тело и для психи*). Претпостављамо да је грешка резултат утицаја матерњег језика (*То је веома важно за тело и за психу*). Код исте именице бележимо грешку у примеру *Однако со временем тела человека становится сильнее и выносливие*, где је ученик употребио облик генитива једнине уместо номинатива једнине. Сматрамо да се овде ипак десила омашка мотивисана редукцијом вокала.

*ген. јд. им. ж. р. тврде промене (*Я задумалась о том, как у нас нет свободы поступать по нашим собственным желаниям.*). У овом примеру ученик је употребио наставак за меку, иако именица припада тврдом типу промене. Ово је фреквентна грешка у пракси чији узрок видимо у неусвојеном правилу, непажњи, а надасве одсуству категорије тврд/мек сугласник у српском језику.

⁸⁴ Прецизније, када је у питању настава писања на простору бивше Југославије најзаступљенији су радови на тему усвајања ортографије у **почетној** настави писања (Vukadinović 1965, Bukarica 1968, Kostić 1968a и Kostić 1968b, Šeremet 1969–70, Rakita 1982, Rakita 1987). О грешкама бележимо само два рада (Rakita 1973, Kostić 1977), а један о писању меког знака (Ćirković 1974).

⁸⁵ О утицају ваннаставног читања и слушања на постигнућа у продуктивним вештинама в. у: Меденица 2021.

⁸⁶ Наше истраживање није једино када је у питању утицај интерференције на генетски блиске језике. О предлозима за превазилажење интерференције в., на пример, у: Митропан 1967, Radošević 1974, Шекуларец 1982, Гољак 2022. Приликом анализе ових грешака водили смо се тиме да разликујемо грешке „у акцији“ од грешака узрокованих недовољним знањем, о којима пише О. Дурбаба и за које тврди да их наставници тешко разликују (Дурбаба 2011: 163).

*ген. мн. им. ж. р. тврде промене (*Это один из многих причинот почему люди толстые и болезные.*). Ученик је измислио наставак, пошто не постоји у српском и руском језику због чега сматрамо да је узрок грешке незнање.

*ген. мн. им. ж. р. меке промене (*Из-за нехватки спорта и здоровой жизни, люди страдают от многих болезней.*). Претпостављамо да је у питању ненаучен облик, пошто га не можемо довести у везу са матерњим језиком или другим изузецима овог типа промене.

*ген. мн. им. ж. р. меке промене (*Человеку нужно какое-нибудь увлечение, которое бы отвлекло его от других умных обязанностей.*). Чини се да је ученик заборавио да треба употребити облик у множини, па је употребио у једнини. Пошто смо ову грешку срели једанпут, сматрамо да је порекло грешке незнање.

*о + дат. им. м. р. тврде промене (*Дорогая Ива, мы с тобой недавно разговаривали о спорту в жизни современного человека.*). У питању је утицај матерњег језика, пошто је на српском овај наставак (-у) у локативу једнине. Исти случај уочавамо у примеру именица средњег рода меке промене (*Люди, особенно сейчас, не думают о здоровью.*).

*акуз. јд. им. м. р. тврде промене у временском значењу (*Я уверена, что моя команда займёт первое место на следующий год.*). Ова грешка се често среће код српских ученика. У питању је интерференција временских конструкција. Ученик је у овом случају погрешно применио усвојену временску конструкцију за пример *на следующий день*.

*инстр. јд. им. м. р. тврде промене (*Тоже часто с моим папом смотрела мячи по телевидению, когда я смогла.*). Уочавамо утицај матерњег језика, пошто је ученик пренео наставак из матерњег језика (*са мојим татом*).

*лок. јд. им. ср. р. тврде промене (*Я надеюсь, что ты будешь заниматься спортом в будущем.*). Претпостављамо да је грешка настала јер ученик не зна да се именица деклинира.

*лок. мн. им. ж. р. меке промене (*Кстати, у тебя есть какие-нибудь кумиры в этих областях?*). Овај тип грешака се често среће. Ученик је употребио наставак за генитив множине уместо за локатив множине. Претпостављамо да је реч о недовољно усвојеној разлици.

У овој врсти речи ученици су писали погрешне падежне облике у једнини и множини у обема врстама промена. Највише грешака бележимо у генитиву једнине и множине у примерима мушког и женског рода. Две грешке срећемо у дативу једнине, а по једну у акузативу, инструменталу и локативу једнине, односно номинативу и локативу множине. Објаснили смо да су грешке настале услед утицаја матерњег језика, погрешној комбинацији наставака за тврду и меку промену истог типа промене, омашки у писању, домишљатости или незнања.

2. У руском језику обавезна је употреба **заменица** у реченицама због чега се матерњим говорницима српског језика може чинити да су у руском исказу оне „нагомилање“. Анализа грешака је показала да су ученици прибегавали њиховом изостављању, а да нису писали заменице за прво лице једнине и негде за сва лица у множини. На то указују примери: *Предпочитаю заниматься настоящим спортом; Поэтому наверно и заняла первое место; Очень жаль, что больше не занимаюсь танцем; Ну, не могу вечно жалеть; Тоже часто с*

моим папом смотрела мятчи по телевидению, когда я смогла; Уже несколько дней думаю о том, что мне надо заниматься каким-нибудь спортом; Если занимаемся спортом, будем дольше жить; Сейчас очень важно, за кого болеете; Они всегда говорят, что я их ангел, потому что познакомились из-за меня. Претпостављамо да се овде огледа утицај матерњег језика пошто је у српском језику писање заменица необавезно, јер на њих указује глагол у личном глаголском облику.

3. Један ученик је користио **бројеве**. Уместо у номинативу једнине ученик их је наводио у генитиву једнине (*Даже и дети нам в в десять лет весят по семидесяти килограм; И неважно нам было, дождь ли идет на улице, или зима минус двадцати – мы были счастливы.*).

4. Уочили смо неколико различитих грешака код **придева**. Прво, погрешан падежни облик срећемо у примеру *Важно напомнить, что спорт очень важен для здорого и сильного человека, поэтому спорт играет очень важную роль в моей жизни*, где је ученик погрешно наставак у генитиву једнине мушког рода тврде промене. Наставак тврде промене у придевском типу меке промене за мушки род средли смо у примеру *Прежде всего смотрю нашу домашнюю лигу, но люблю смотреть и NBA*. Сматрамо да су грешке резултат незнања. Друго, ученик је погрешно написао компаратив придева *выносливый* – *Однако со временем тела человека становится сильнее и выносливие*. Треће, у изразу *Я недоволена этим* уочавамо погрешан краћи облик придева за женски род чији узрок може бити утицај матерњег језика (срп. *незадовољна*, рус. *недовольна*). Четврто, ученик је написао дуг облик придева на месту обавезног краћег у примеру *Фитнес сейчас так популярный, а пре 50 лет люди не знали, что «фитнес» значит*. Сматрамо да је грешка резултат недовољне усвојености правила да се „са кратким придевима употребљавају заменички прилози *как, так*, а са дугим придевима придевске заменице *какой, такой*“ (Marojević 2006: 102).

5. У **глаголима** су ученици најмање грешили у личним облицима. Запазили смо следеће грешке:

**Они очень хорошо выглядут*. – У овом примеру направљена је типична грешка употребом наставка за лице из I конјугације у глаголу који припада II конјугацији.

**Я долго и много думала об этом как спорт вляет на жизнь современного человека*. – Сматрамо да је у питању омашка, јер у радовима нисмо наилазили на сличну грешку.

**В первых, я была в тонусе и моём теле это нравилась*. – У овом примеру уочавамо неконгруенцију предмета у лицу, али пошто се грешка једном среће мислимо да је овде ипак у питању омашка настала због истог читања два различита облика (*нравилось / нравилась*).

**Дорогая Нина, если балет считается спортом, тогда в моей жизни спорта было*. И у овом примеру уочавамо неконгруенцију именице и глагола.

Очекивали смо да ће ученици на овом нивоу знања највише грешити у **рекцији** глагола. Нашли смо шест примера који то потврђују:

**Воспитывать + номинатив (С детства родители должны воспитывать свои дети в направлении физической активности).* Претпостављамо да је узрок грешке незнање, пошто у овоме не видимо утицај матерњег језика (уп. срп. *васпитавати своју децу* → акузатив);

*Достичь + номинатив / акузатив (*Даже Сократ сказал, что каждый человек должен заниматься своим телом, чтобы достичь самое лучшее состояние своего организма.*). Ово је типична грешка српских ученика када је у питању овај глагол, а у којој видимо утицај српског језика (уп. *достигћи најбоље стање* → акузатив);

*Заниматься + датив и инструментал (*Человеку очень грустно просто всегда сидеть дома и не заниматься никаким физическим делами.*). У овом примеру уочавамо утицај матерњег језика, тј. дослован превод са српског *не бавити се никаквим физичким пословима*. Запазили смо да је ученик пренео наставке заменице и придева из српског језика;

*Помочь + локатив и датив (*Спорт тоже может помочь психическому здоровью.*). И за овај пример важи претходни коментар (уп. дословни превод са српског *помоћи психичком здрављу* → датив);

*Пользоваться + номинатив множине (*Сейчас спорт и технология работают вместе – каждый спорт пользуется техникой в 21 веке.*). Претпостављамо да је и овде узрок грешке незнање, пошто не видимо утицај матерњег језика;

*Поставить точку + номинатив једнине (*И так, вчера я решила поставить точку на всё это!*). Овде се огледа утицај матерњег језика и дословног превода конструкције *ставити тачку на све то*.

*Научить + акузатив (*Ты когда приедешь, я заставляю тебя буду, чтобы научила меня какие-то новые координаты.*). Овде се огледа утицај матерњег језика (уп. срп. *научити кога / шта?*)

Код ове врсте речи сретали смо и остале грешке за које сматрамо да су производ незнања или недовољне усвојености градива. Прокоментаришаћемо их засебно:

*Употреба глагола одређеног уместо неодређеног кретања (*Поэтому я делаю упражнения дома, бегу, катаюсь на роликах и плаваю // У нас сегодня нет желания выйти из дома и погулять, бежать, делать упражнения.*). Занимљиво је да су два различита ученика погрешила у истом глаголском пару (*бежать*–*бегать*).

*Конгруенција личних облика у потенцијалу: *Человеку нужно какое-нибудь увлечение, которое бы отвлекся его от других умных обязанностей* (уместо *отвлекло*).

*Невичност у грађењу сложене реченице: *Не знаю, чем хочу заниматься, мне важно только что бы была более активной.* (уместо [...] *мне важно только быть активнее*).

*Глаголски вид:

- *Тогда часто с моим папом смотрела мятчи по телевидению, когда я смогла* (уместо *могла*).

- *Уже несколько дней думаю о том, что мне надо заниматься каким-нибудь спортом* (уместо *заняться*).

- *Я просто поняла, что если так продолжится, мы все будем весить по сто килограмм и у нас скорее всего появятся какие-то заболевания* (уместо *появятся*).

- *Если хочешь, можем вместе позаниматься иногда* (уместо *заниматься*).

***Неправилна употреба повратних глагола:**

- *тренировать* уместо *тренироваться*: До того, нам остаётся только тренировать лучше и сильнее // Сейчас каждый человек обязан тренировать не из-за здоровья, а из-за внешнего вида.

- *удивляться* уместо *удивлять*: Ну поред того, ешё до сих пор футбол удивляется меня, и очень люблю его.

***Пермутовање глаголских придева и глаголских прилога:** Мне кажется, что люди всё таки достаточно занимаются спортом, даже не знающие что каждый день это делают. (уместо не зная).

6. Од непроменљивих врста речи ученици су грешили једино у **предлозима** најчешће изостављајући предлог *в* уз глагол *играть* или у временској конструкцији: *Я играла классический балет пять лет; Я знаю, что ты играешь волейбол; Когда я была маленькой, я часто играла футбол на улице с моими друзьями; Прошли раз ты мне сказала, что ты занимаешься баскетболом, а сейчас я хочу тебе рассказать об этом как спорт влияет на мою жизнь.* Пошто се грешка појављује у више радова, можемо говорити о интерференцији и дословном преношењу са српског (уп. *играти кошарку*). У једној реченици срели смо изостављен предлог у (*В детстве я занималась гимнастикой, атлетикой, но меня никогда не было особого желания чем-либо увлечься всерьез*). У једном случају уочили смо погрешну употребу предлога *в* уместо *на* за коју сматрамо да је настала услед незнања (*Я никогда не была в соревновании, но я буду участвовать в этом году!*) и *по* уместо *во* (*Вот, ты помнишь, мы стобой когда были маленькими, по дворе вес день играли, прыгали, бегали!*). Из наведених примера видимо да су ученици прибегавали преношењу конструкција из матерњег језика у страни језик.

III) Лексичке грешке разврстали смо у четири групе у којима ћемо их и коментарисати.⁸⁷

1. Интерференција на лексичком нивоу:

**Ещё я люблю смотреть спортивные события на телевидению, особенно атлетику.* (ум. *по телевизору*). Сматрамо да је грешка настала услед дословног преводјења српског израза *гледати на телевизији*. Истовремено, у овом примеру уочавамо и граматичку интерференцију.

**На первенстве моя команда заняла второе место.* (уместо *в чемпионате*). Такође мислимо да је у питању дослован превод српског израза *на првенству*.

**По субботам у меня баскетбольные тренировки, а по неделям у меня танцы.* (уместо *воскресеньям*). Ово је дослован превод српске лексеме *недеља*.

⁸⁷ Напомињемо да смо свуда предлагали наше преводне варијанте најприближније значењу реченица ученика.

**В это время я выступала с моей балетской труппе много раз. (уместо балетной). // Много того изменилось в спортивной культуре через 50 лет. (уместо спортивной). У примерима уочавамо и интерференцију која припада творби речи.*

**Это очень важно и для тело и для психи. (уместо психики). Ова интернационална реч у српском се користи у облику психа.*

**Ну пored того, ешё до сих пор футбол удивляется меня, и очень люблю его. (уместо кроме). И овде уочавамо израз из српског језика (пored тога).*

**Я с этим не согласна, потому что я тоже занималась латино-танцем, так что знаю, что это трудный спорт (уместо латино-американскими танцами). Реч је о преводу српског изрази латино-плес.*

**Ты когда приедешь, я заставлять тебя буду, чтобы научила меня какие-то новые коореографии. Реч је о српској лексеми кореографије.*

**После этих спортивных, люди занимаются хоккеем, бегом, гимнастикой, плаванием. (ум. Кроме этих занятий [...]). Дослован превод са српског (уп. после тих спортова).*

**Спорту нужно иметь особое место в жизни человека потому что он очень важен для него. (ум. спорт должен иметь). Дослован превод са српског (уп. спорт треба да има).*

**У моей футбольной команды было первенство страны (ум. Моя футбольная команда участвовала в чемпионате.). Превод са српског изрази првенство земље. Из-за того мы готовились два месяца. (уп. Због тога смо се спремали два месеца.). У овом примеру ученик је погрешно употребио дати предлог у значењу узрока или кривца пошто „предлог из-за указује на неповољан узрок“ (Marojević 2006: 278). Исту грешку бележимо у примеру „Они всегда говорят что я их ангел, потому что познакомились из-за меня“.*

**Я была так удивлена футболом, и поэтому я хотела начать тренироваться футбол (уместо Я была так увлечена футболом, что захотела и сама начать тренироваться.). Дословни превод српске конструкције (уп. Била сам тако одушевљена фудбалом).*

**Мы давно не слышали друг друга. (уместо Мы давно не разговаривали). Дословни превод српске конструкције (уп. Нисмо се одавно чули).*

**Фитнес сейчас так популярный, а пре 50 лет люди не знали что «фитнес» значит. (ум. Фитнес сейчас так популярен, а 50 лет назад люди не знали, что значит слово «фитнес»). Овде је у потпуности пренет израз пре 50 година, иако такав предлог не постоји.*

**Много того изменилось в спортивной культуре через 50 лет. (ум. Многое изменилось в спортивной культуре за 50 лет.). У овом примеру бележимо дослован превод са српског много тога и погрешан предлог (који се користи у српском језику) у изразу кроз педесет година.*

**[Я уверена, что моя команда займёт первое место на следующий год.] До того, нам остаётся только тренировать лучше и сильнее. Дослован превод српског изрази до тога.*

*Это делает комплексы на других людях. (ум. *Это рождает комплексы у других людей.*). У овом контексту дословно је преведена фраза *то ствара комплексе код других људи.*

*Тогда являются комплексы которые вязаны за физическую внешность. (ум. *Тогда являются комплексы, связанные с физической внешностью.*). Овде је употребљен српски израз *везани за.*

*Я хочу разговаривать с тобой о спорте (уместо *Я хочу поговорить [...]*). Дослован превод са српског (уп. *Желим да разговарам са тобом*).

*Это имеет эффект на зодовье человека. (уместо *Это отражается на здоровье человека.*). И овде можемо говорити о дословном преводу српског израза *имати ефекат на (нешто).*

*Я задумалась о том, как у нас нет свободы поступать по нашим собственным желаниям. Дослован превод са српског (уп. *поступати по сопственим жељама*).

2. Неадекватна лексема:

Овде смо забележили примере који се односе на грешке у одабиру:

- придева (4 примера)

**Жизнь очень скорая и у нас нет времени думать о спорте.* (уместо *быстрая*).

**Человеку нужно какое-нибудь увлечение, которое бы отвлекся его от других умных обязанностей.* (уместо *умственных*).

**Это один из многих причинот почему люды толстые и болезные.* (уместо *больные*).

**Люди будут больше счастливи тогда.* (уместо *счастливее*).

- глагола (6):

**Считают, что это тратит время.* (треба употребити *тратя* времени).

**Я не могла просто выйти и покинуть всё.* (уместо *бросить*).

**Я хватила это.* (треба *перестала*).

**Они оба развили сидячи образ жизни.* (уп. срп. *развити седећи начин живота*).

**Пять лет назад я даже была на соревновании и получила второе место.* (треба употребити *заняла*).

**Но я заметила что люди сегодня очень волнуются своей внештостью.* (уместо *Но я заметила что люди сегодня очень заботятся о своей внешности.*).

- именица (2):

**С детства родители должны воспитывать свои дети в направлении физической активности.* (уместо *привычку к*).

**Тожже часто с моим папом смотрела мятчи по телевидению когда я смогла.* (уместо *матчи*).

- заменица (1):

*Ну, после несколько времени [...] (несколько уместо некоторого; уп. срп. после неколико времена).

- у више врста речи (3):

*Я думаю что только один час заниматься спортом поможет лучшей жизни. (уместо Я думаю что даже один час заниматься спортом поможет улучшить жизнь.). Овде бележимо грешке у прилогу, придеву и именици (уп. дослован превод са српског само и помоћи да се побољша живот.)

*Мы также едим очень нездорово. (уместо Кроме того, мы очень нездорово питаемся.). Овде бележимо грешке у везнику и глаголу.

*Зачем, блин, так сложно и тяжело быть красивым худым и в спорте?! (уместо Почему, блин, так сложно и тяжело быть красивым, стройным и в спорте?!). Овде бележимо грешке у прилогу и придеву.

*Ты знаешь, я очень, даже думала на эту тему. (уместо Ты знаешь, я много думала на эту тему.). Овде запажамо грешке у прилозима.

3. Нарушен смисао:

Ово је једини део у коме нисмо разматрали порекло грешака јер бисмо исправљањем целих реченица нарушили аутентичност, због чега су реченице само наведене. Пошто смо у првом реду у њима видели нејасност, сврстали смо их међу лексичке грешке иако се, наравно, може говорити и о синтаксичким.

*Мой тренер Ваня там даже познакомился с его женой.

*Он мой кумир потому что своим талантом он лучше всех в Америке.

*Заниматься спортом очень важно в жизни. Не важно какой вид спорта. То ли бег то ли какой футбол или баскетбол.

*Я любила играть за много чѐм.

*Так я ничем и не занялась спортом.

*Но, в этом я виновата конечно если бы я не была тоже такой, то у них бы были здоровые привычки.

*Современному человеку, если у него таланта, может стать популярным спортсменом, можно у него быть культ личности что совсем новый вид деняния спорта.

*Спорт очень важный за здоровый человек, но в мире есть люди которые делают слишком много спорта.

*Если бы я угадывала, я сказала бы, что твой любимый теннисист – Новак Джокович.

Од осталих грешака издвајамо:

➤ Грешке у **редоследу речи** нису биле фреквентне, али су се сретале. Наш коментар уносили смо у угластим заградама.

*Как [говорят] врачи ~~говорят~~, спорт в жизни человека неопходым, особенно в жизни современного человека // ~~Ты~~ когда [ты] приедешь, [я буду тебя] заставлять ~~тебя буду~~, чтобы ты научила меня каким-то новым хоореографиям.

**Поэтому, мы записали Костю на футбол, Анастасия балет хотела, а поскольку у меня почти нет времени, я записалась на тренировки, которые могут проходить и дома. (уместо хотела пойти на балет).*

➤ Запазили смо и грешке у употреби лексема *тоже – также – ещё* за које нам је искуство показало да су честе код српских ученика, а истраживање потврдило да се срећу и на напредном нивоу:

*В письме я вижу что ты любишь спорт, ~~тоже~~ как и я;

*~~Я тоже~~ [ещё я] люблю-н смотреть его по телевизору;

*Футболом занимался около 6 лет, а гандболом 2 года. Я ~~тоже~~ [ещё я] люблю смотреть футбол по телевизору;

*Люди много работают и сидят целый день, ~~тоже~~ [а также] едут на машине или на автобусе чтобы добраться до места назначения;

*Црвена звезда и Спартак как братья, а ~~тоже~~ [как] и команда из Греции Олимпиакос.

*

На основу корпуса грешака можемо да закључимо:

1. Ученици су грешили на ортографском, граматичком и лексичком нивоу.

2. Запажања настала на основу анализе ортографских грешака показала су да на овом нивоу пажњу треба усмерити на писање меког знака, удвојених сугласника, вокала *ы, и, у* у падежним облицима и *о, а, е, и* у различитим степенима редукције. Доказали смо претпоставку да ученици не владају интерпункцијом на задовољавајућем нивоу. Највише грешака забележили смо у писању зареза испред везника и имена у обраћању, а сретали смо и погрешну употребу црте и цртице. Поједини ученици не умеју да раздвајају реченице.

3. У граматички су ученици грешили у именицама, заменицама, бројевима, придевима, глаголима и предлозима. Најфреквентније су оне грешке на морфолошком нивоу, које, како смо видели, настају пермутовањем наставака тврде и меке промене под утицајем негативног трансфера или услед незнања. Можемо закључити да су ученици правили типичне грешке, будући да се слажемо са В. Раичевићем који говори да су типичне грешке у усвајању руског језика „деформација или погрешна употреба одређеног граматичког облика и поистовећивање лексичких значења“ (Раичевић 2007: 213–221). Испоставило се да ученици *слободније* приступају писању заменица у руском језику примењујући, вероватно, правила српског језика. У придевима су ученици грешили пермутовавши наставке тврде и меке промене, у компаративу и краћем облику придева. У глаголима су ученици најмање грешили у личним облицима, а највише у рекцији и глаголском виду. У предлозима су ученици највише грешили изостављајући предлог уз глагол *играти*.

4. Разврставши лексичке грешке у три групе показали смо да је интерференција чест узрок грешака. Занимљиво је да су ученици српске речи и конструкције прилагођавали руском морфолошком систему, као, уосталом, и било који ученици уопште, како илуструје В. Раичевић (Раичевић 2005: 258). Овде смо уочили неадекватно употребљене речи. Видели смо да су ученици углавном погрешно бирали глаголе и придеве. У осам реченица ученици су покушали невешто да пренесу своју мисао на руски језик. У том случају грешили су на

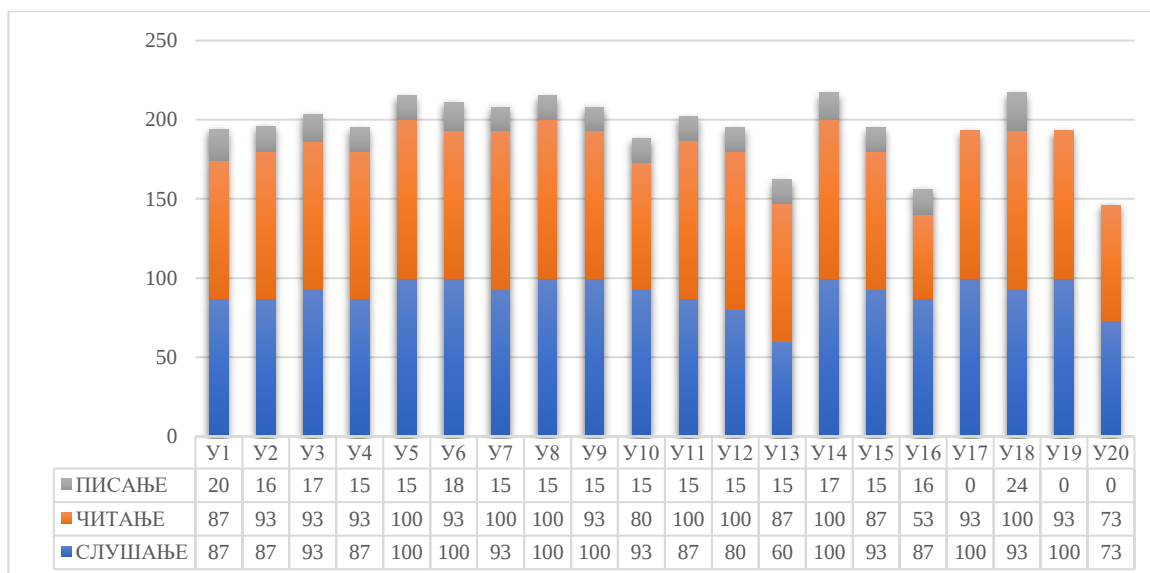
граматичком, лексичком и синтаксичком нивоу. Пет примера илуструје да ни ученици филолошких гимназија не разликују употребу лексема *тоже – также – ещё*.

5. Просечан број речи који су ученици писали на тесту износио је 129,82. Број речи се кретао у распону од 55 до 276, а у радовима дванаест ученика (70,59%) учили смо више од 100 речи у једном раду.

6. Иако у саставима процентуално доминирају сложене реченице, очекивали смо да ученици ових школа услед језичке блискости у писању користе разноврснију лексику, а не устаљену и свакодневну (као, на пример, речи *важный, настоящий, полезный, красивый, делать, хотеть, любить*). Поред тога, чини нам се да су састави ученика информативни и лишени неких књижевно-уметничких елемената – маштовитости, стилских фигура, фразеологизама, неуобичајених помоћних врста речи (на пример, *несмотря на, не только ... но и, вряд ли...*) и сличног.

7. Већина ученика је показала да уме да формулише мисли на руском језику и одговори на тему. Реченице су углавном јасне и повезане. Сви ученици умеју да издвајају пасусе и немају омашке у ортографији што се на овом нивоу подразумева.

На основу свега реченог препоруке за наставну праксу би у првом реду подразумевале додатни рад на мотивацији ученика да читају и пишу диктате. На тај начин би се лакше приступало језичким вратоломијама, почев од богаћења лексичког фонда, компарације грешака почетника и непочетника у циљу напредовања у језику, све до механичког памћења правила писања речи. Пошто за оцењивање састава постоје критеријуми у које нисмо упућени, а како не можемо изједначити оцењивање састава са којим се свакодневно сусрећемо са проценом нивоа знања језика, потражили смо помоћ од колегинице Н. А. Дубињине. Добивши писмену сагласност⁸⁸ да њене процене искористимо у раду, резултати сада изгледају овако:

Графикон 24. Резултати из три језичке вештине.

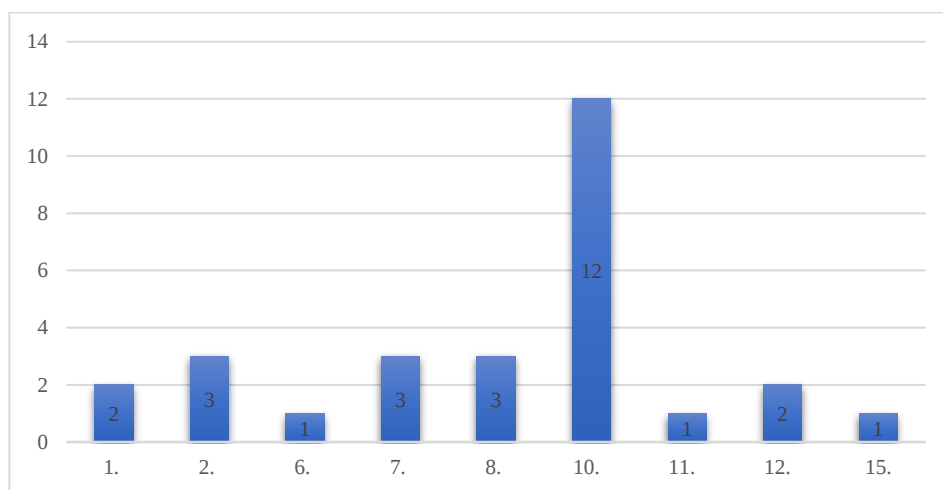
⁸⁸ В. у одељку Прилози.

У писању није остварен максимални број бодова који износи 25. Од седамнаест ученика девет ученика (52,94%) је имало 15 бодова, по двоје ученика (по 11,76%) 16 и 17 бодова, по један (по 5,88%) 18 и 20 бодова и један (5,88%) 24 бода. Просечан број бодова износио је 16,35. Највише бодова имао је У18, који је и остале делове урадио на високом нивоу. Да просечни резултати слушања и читања не указују нужно и на просечне резултате у писању, будући да је реч о различитим компетенцијама, показује пример У1 који је од три језичке вештине највиши домет остварио у овој. Ученици који су добро урадили слушање и читање или обе језичке вештине, који су имали једну или више грешака у њима (У2, У3, У4, У7, У9, У10, У11, У12, У15) на овом тесту показали су, у најмању руку, задовољавајући резултат, остваривши 15 бодова. Претпостављамо да су слабији резултати из писања које видимо и код три ученика (У5, У8, У14) разлог недовољне пажње која се овој вештини на часовима посвећује, будући да су без грешке урадили слушање и читање. Занимљиво је да је У16 остварио бољи резултат у писању него у читању, да У6 није показао изузетне резултате у писању, како смо очекивали, гледајући његове остале резултате, као и да је У13 постигао успех, који смо предвидели, ако погледамо сва његова постигнућа.

7.2.4. Лексичко-граматички тест.

Овај тест од шест целина су радили сви ученици, а предвиђено време било је 30 минута. У извођењу бодова примењивана је формула: $(60-x:60)*100$ где је x број грешака. Максимални број бодова износио је 100.

Први део садржи 15 питања вишеструког избора у којима су понуђена четири одговора од којих је један тачан. Од граматичких јединица заступљени су глаголи (употреба инфинитива, глаголи кретања, сва три времена, императив) и кратак облик придева у предикатској функцији. На *Графикону 25* представљен је број питања и грешака:

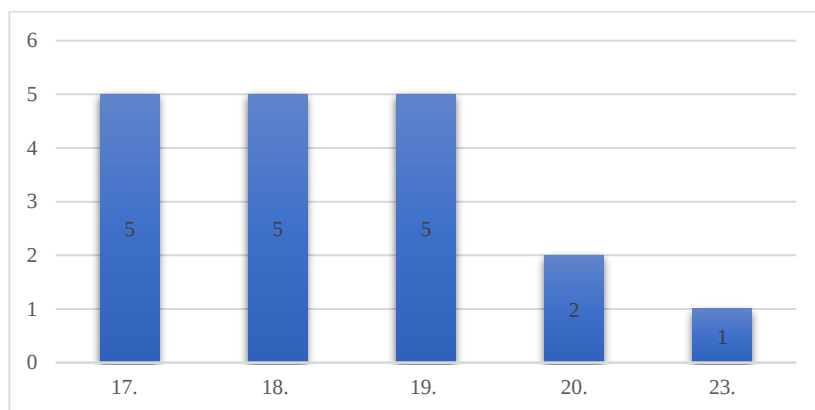
Графикон 25. Редни број реченице и број грешака у првом делу.

Ученици су грешили у девет питања.⁸⁹ Иако се четири пута срећу појединачне грешке у три примера (6, 11. и 15) надаље их нећемо коментарисати јер нам једна грешка не може

⁸⁹ Ако ученик није заокружио ниједан понуђен одговор у неким питањима то није ушло у статистику нетачних одговора. У овом делу један ученик није одговорио на 13, 14. и 15. питање.

послужити у извођењу закључака. Сматрамо да су грешке у 1. реченици настале услед непознавања конјугације глаголског пара *привести–приводить*, јер су се сретали облици *приведут–приведет*, а у 12. услед интерференције са српским глаголом „појести“, пошто су оба ученика заокружила облик *поел*. Трома ученицима је био проблем употреба глагола или глаголског прилога у 2. реченици. Ученици су препознали да прошло и садашње време не треба писати, али су грешили заокружујући облик *сделанные*. Грешка је очекивана, али ипак не можемо рећи да ученици нису усвојили ову разлику, јер је њих 17 написало тачан одговор. У седмом и осмом питању грешило је по 15% ученика, а овде бележимо по један неуратјен пример у 7. и 8. питању. Изненадило нас је да ученици нису усвојили рекцију глагола *уметь*: ученици су писали облик *пожарить*. У осмом питању закључујемо да ученици нису научили конјугацију глагола *настать* јер су све грешке базиране на облику *настаёт*. Чак 40% ученика је погрешило у десетом питању, заокружујући *плаваем* (3), *поплавать* (4), *поплывём* (5). Претпостављамо да су ученици заборавили употребу императива уз глаголе кретања, али је овде пак очигледно да треба написати *плавать*, пошто се радња понавља. Како на овом примеру уочавамо највише грешака, то је уједно и тема, којој у настави треба посветити додатна вежбања. Закључујемо да су ученици највише грешили у 10. питању. Не рачунајући три задатка у којима ништа није написано, сви су урадили тачно четири задатка.

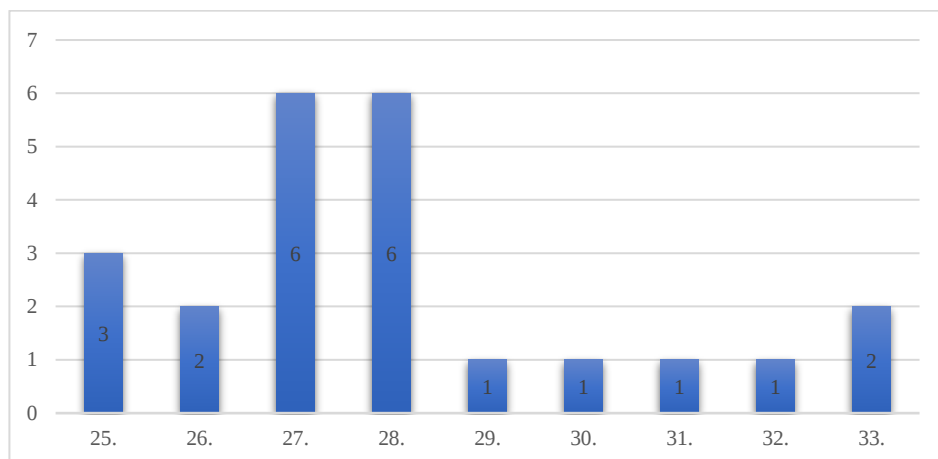
Други део садржи осам питања. Од ученика се тражило познавање допуне у изразима или глаголима (4 примера), временских конструкција (3) или лексике (1). На *Графикону 26* видимо да су ученици грешили у пет питања. Један ученик није одговорио на 16, 17, 18. питање и један на 20. питање.

Графикон 26. Редни број реченице и број грешака у другом делу.

Када је реч о питањима са допуном у одговарајућем падежу бележимо три погрешна одговора, и то у питањима бр. 20 два и бр. 23 један. Грешке су настале услед непознавања израза *быть в восторге от чего?* и *быть расстроен чем?*. Пошто је свега 15% ученика погрешило у овом делу, закључујемо да су у овом случају ученици ипак добро савладали ове области. Сматрамо да су грешке у 19. питању производ недовољног познавања лексике, пошто су ученици заокруживали *должен* (2) и *нужен* (3) – речи које би требало да су одраније познате и за које је јасно да их овде не треба употребити. Очекивано, ученици су највише грешили у временским конструкцијама, направивши укупно десет грешака у два примера. У 17. реченици бележимо одговоре *через три дня* (3), *три дня* (1) *за три дня* (1), а у 18. само варијанту *через три дня* (3). Закључујемо да треба интензивирати рад на овој области са освртом на разлике у српском и руском језику. У овом делу ученици су подједнако грешили у три питања, у два из граматике и у једном из лексике. Два задатка су тачно урадили сви ученици, а у четири задатка нису ништа писали.

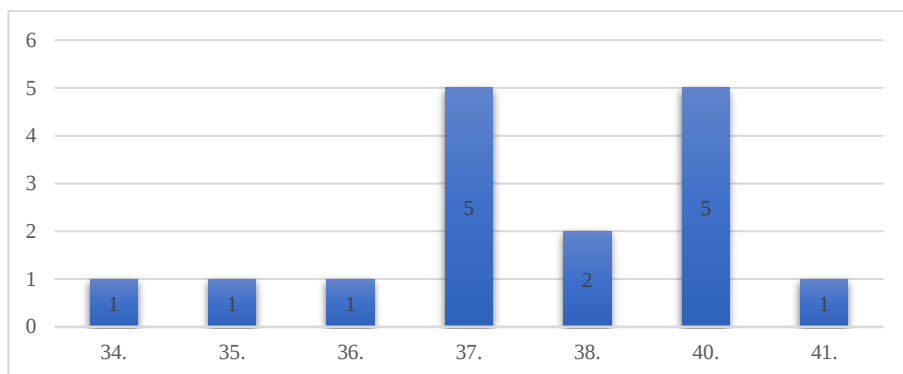
Трећи део је посвећен глаголским придевима и глаголским прилозима у оквиру употребе конкретног понуђеног облика (задаци 24–29) и препознавања синонимских конструкција са њима (задаци 30–33). На *Графикону 27* уочавамо да су ученици грешили у девет од десет питања. Један ученик није одговорио на 26, 27. и 28. питање.

Графикон 27. Редни број реченице и број грешака у трећем делу.

По две грешке запазили смо у 26. питању (бележимо *прочитавший* / *прочитанный* једанпут) и 33. у коме су понуђени одговори: *после того как обошёл все магазины, потому что обошёл все магазины, хотя обошёл все магазины, пока обошёл все магазины*. Ученици су одговорили *потому что обошёл все магазины* (1) и *пока обошёл все магазины* (1). Троје ученика је нетачно одговорило на прилично једноставно 25. питање, и сви су написали *записав*. Овде је јасно да би требало употребити глаголски прилог садашњи, у чему би ученицима могао бити од помоћи превод на српски. Исти број грешака ученици су имали у 27. и 28. примеру у којима је требало употребити један од понуђених глаголских придева. У 27. примеру ученици су пет пута писали *читаемый* и једанпут *прочитавший*, а у 28. шест пута *читающий*. Ова наставна јединица захтева додатно време за које смо уверени да у пракси није предвиђено. Искуство нам је показало, а сада смо то потврдили, да и након четири године учења ученици греше када треба да репродукују знање о овим граматичким јединицама. На основу броја грешака у два различита типа задатака констатујемо да је нашим ученицима лакше да препознају синонимичну конструкцију са глаголским придевима и глаголским прилозима, него да је употребе у реченици. Запазили смо да су ученици подједнако грешили у два задатка, и то у оба из домена глаголских придева. Један задатак су сви ученици урадили без грешке, а у три задатка ништа нису написали.

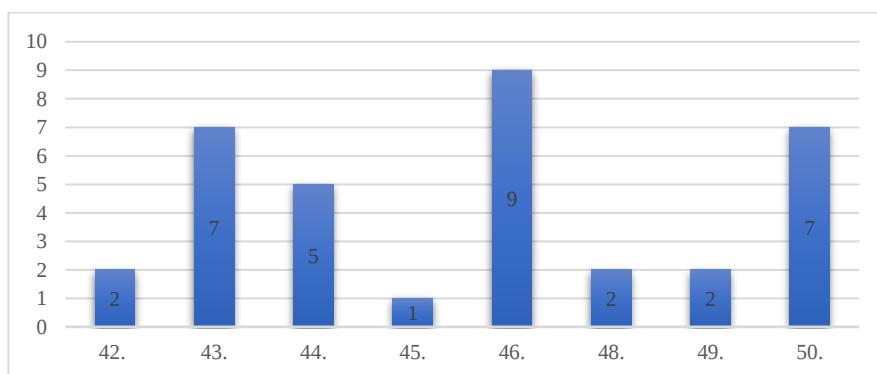
Четврти део је посвећен употреби везника, везничких речи и заменица. Ученици су грешили у седам питања. Један ученик није урадио 34, а двоје 35. и 36. питање. У четири реченице направили су по једну грешку, као што је приказано графички:

Графикон 28. Редни број реченице и број грешака у четвртом делу.

Неодређене заменице представљале су проблем за двоје ученика који су погрешили у 38. питању, употребивши оба пута облик *чьё-то*. Затим су ученици грешили у употреби везника који у саставу имају реч *как* у 37. реченици, писавши *тогда как* (4) и *в то время как* (1). До грешке у 40. задатку долазило је услед заборављања или непознавања значења везника *словно*, те су ученици у реченици пет пута уносили погрешно *как*. Изненађени смо оваквим резултатима јер смо претпоставили да ученици добро владају значењем и употребом везника. Закључујемо да су ученици најлошије урадили задатке са везницима због непознавања значења конструкција са везником *как*, да су један задатак сви урадили тачно, а да три нису урадили.

У петом делу од ученика се очекивало да знају разлике у значењу између придева и глаголских придева, именица женског рода типа *подпись* / *рукопись*, прилога, неодређених заменица, реалија, глагола кретања, именица. Резултати показују да се у овом делу налази задатак са највећим бројем грешака. Ученици су погрешили у осам питања, а један ученик није урадио 42, 43. и 44. питање.

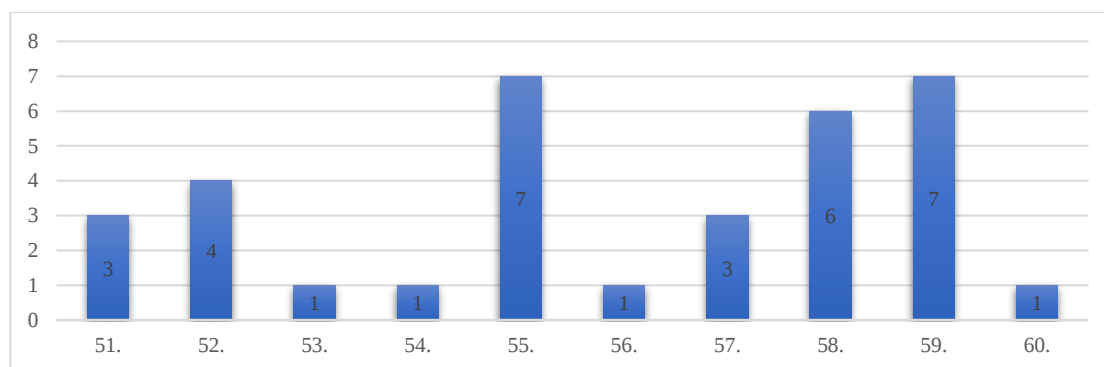

Графикон 29. Редни број реченице и број грешака у петом делу.

Придеве и глаголске прилоге *обидная*, *обидчивая*, *обижающаяся*, *обидевшаяся* требало је употребити у 42, 43. и 44. примеру. У свим задацима мотивисаност грешака видимо у неразумевању разлике у значењу. У 42. реченици појединачно смо сретали *обижающаяся* и *обидная*. У 43. реченици четворо ученика је погрешило писавши *обижающаяся*, а троје *обидная*. Прецизније речено, овде ученици који су одабрали глаголски прилог садашњи вероватно нису приметили да наставак реченице указује да треба употребити глаголски прилог прошли. У 44. реченици међу грешкама бележимо *обидевшаяся* (3), *обижающаяся* и *обидчивая*, које смо сретали појединачно. И у 50. реченици ученици су показали да нису разумели значење, учинивши седам грешака. Апсолутна већина ученика сматрала је да су

тачни одговори *однокласници* (6) и *друзья* (1). Скоро половина ученика (45%) погрешила је у 46. питању, заборавивши значење прилога *оттуда* и *отовсюду*. Бележимо шест пута *оттуда* и три *отсюда*. У овом делу ученици су највише грешили у овом питању. Сви ученици су тачно урадили један задатак, а у три задатка један ученик није ништа написао.

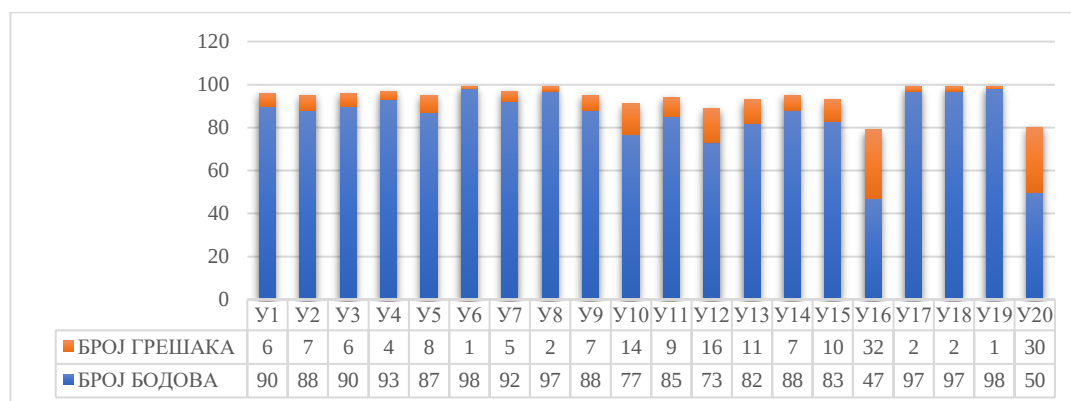
Шести део, као и претходни, представља синтезу граматичких и лексичких захтева кроз разумевање рекције и фраза. Први пут наилазимо на ситуацију да су ученици грешили у сваком питању:

Графикон 30. Редни број реченице и број грешака у шестом делу.

Са наше тачке гледишта узрок грешака троје ученика у 51. задатку представља непознавање фразе *вступать в(о) что?* где су ученици три пута писали *на должности*. Уједно, то сматрамо и за 52. задатак. Фразу *использовать кого/что в(о) что?* ученици су доживљавали као *использовать при своих интересах / на своих интересах* (2 / 2). Грешке у 57. задатку резултат су недовољног познавања понуђених префиксалних глагола у коме је погрешило троје ученика. У 58. задатку сретали смо облик *уволен* пет пута (притом, ученици нису обратили пажњу да се тај глагол користи у конструкцији *уволить с кого/чего?*) и *понижен* једанпут. Изненадио нас је број грешака у претпоследњем задатку, јер се тема образовања неколико пута обрађује током школовања. Овде смо запазили све варијанте: *высочайшее* (1), *высокое* (2), а најчешће *самое высокое* (4).

Овај лексичко-граматички тест омогућио нам је да прикажемо однос грешака и бодова:

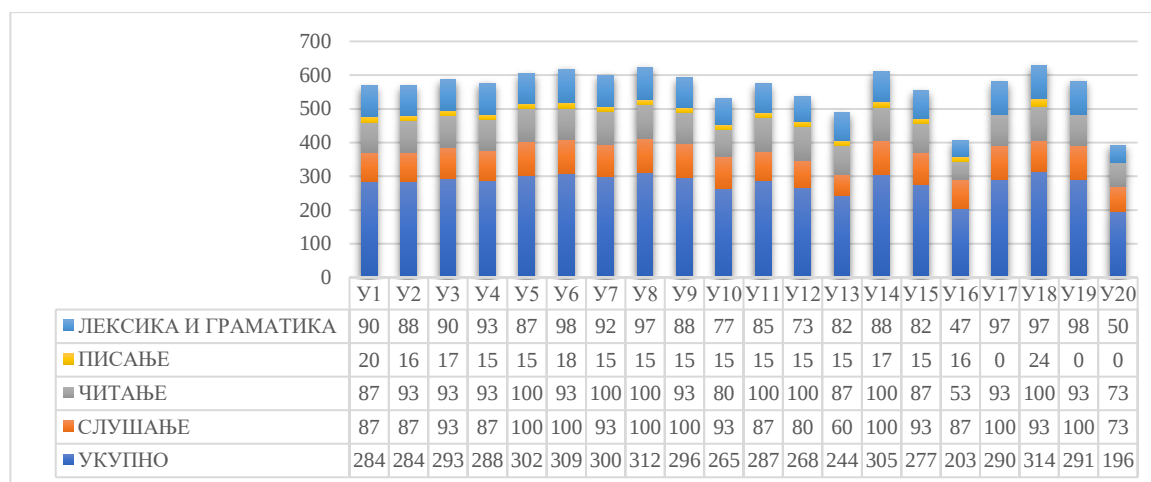
Графикон 31. Број грешака и број бодова на лексичко-граматичком тесту.

Најмањи број грешака је једна, коју срећемо код двоје ученика (10%). До пет грешака запажамо код 4 ученика (20%). Од шест до десет грешака уочавамо код осам ученика (40%).

Преко десет грешака имало је пет ученика (25%). Просечан број грешака износио је 9. Највише бодова остварили су У6 и У19 (98), најмање У20 (50), а просечан број бодова износио је 85. То је уједно и најмањи просечан број бодова који су ученици остварили на тестовима који носе 100 бодова.

7.3. Општи закључак

На четири теста ученици филолошких гимназија постигли су следеће резултате:

Графикон 32. Целокупни резултати истраживања.

Двадесет ученика је радило тест из слушања, читања, лексике и граматике, а седамнаест из писања. Ученици су укупно могли да остваре 325 бодова. У Табели 16 су приказана постигнућа ученика који су задовољили критеријуме у свим језичким вештинама:

Табела 16. Постигнут ниво у знању руског језика.

Ученик	Број бодова изражен у процентима	Постигнут ниво
У1	284 → 87,38%	Б2
У2	284 → 87,38%	Б2
У3	293 → 90,15%	Б2
У4	288 → 88,62%	Б2
У5	302 → 92,92%	Б2
У6	309 → 95,08%	Б2
У7	300 → 92,31%	Б2
У8	312 → 96%	Б2
У9	296 → 91,08%	Б2
У10	265 → 81,54%	Б2
У11	287 → 88,31%	Б2
У12	268 → 82,46%	Б2
У13	244 → 75,08%	Б2
У14	305 → 93,85%	Б2
У15	277 → 85,23%	Б2
У18	314 → 96,62%	Б2

Уочавамо да је **потврђена наша хипотеза да ученици владају руским језиком на нивоу Б2**, пошто је шеснаест ученика (80%) постигло изванредне резултате.⁹⁰ Видимо да је У13 показао најлошији резултат (75,08% због минималног прага у слушању), а да су остали ученици показали изврсно знање, урадивши стандардизовани тест на нивоу успешности од 80% и 90% (седморо и осморо ученика). Најбоље резултате показали су У8 и У18 остваривши 96% и 96,62%.

Четворо ученика (20%) није испунило захтеве у читању (У16), лексичко-граматичком тесту (У16 и У20) и писању (У17, У19, У20), тј. од њих двоје ученика у две језичке вештине. Имајући у виду изузетне резултате У17 и У19 у осталим тестовима, претпостављамо да би резултати из писања били позитивни. Тврдњу нам потврђују и руске колеге које наводе да је независно од узраста и националне припадности једно сигурно: ученици који су освојили велики број бодова (преко 80%) на читању, граматички и слушању у принципу успешно одраде и писање. У20 је на нашем тестирању показао најслабији резултат.

На овом месту подсетићемо да се **потврдила наша друга хипотеза да ће ученици боље урадити исти тест на крају него на почетку школовања, независно од фактора који су утицали на одабир да упишу руско одељење.**

Ово поглавље омогућило нам је да изведемо још нека запажања. У *Табели 17* уочавамо распон освојених бодова у језичким вештинама. Посматрајући слушање, читање, лексику и граматичку, најмање бодова је освојено на лексичко-граматичком тесту (40+). У том делу нема ученика са освојеним максимумом бодова. У читању, лексички и граматички ученици нису освајали 60 (и више) бодова, а у слушању 50 (и више). Занимљиво је да су се у читању и слушању подудариле вредности у броју ученика који су освојили најмање бодова (5% : 5%), 70 или више (5% : 5%) и максимални број бодова (35% : 35%). С обзиром на то да једну грешку не сматрамо статистички значајном, како смо већ истицали, примећујемо да су наши ученици најбоље резултате постигли у читању јер се проценат ученика са једном и ниједном грешком подудара и износи 35%. Са друге стране, свега 20% ученика у читању, слушању и лексичко-граматичком тесту је имало најмањи број бодова, што упућује на закључак да су ученици показали завидно знање на овим тестовима. Више од половине (58,82%) је у писању освојило најмањи број бодова.

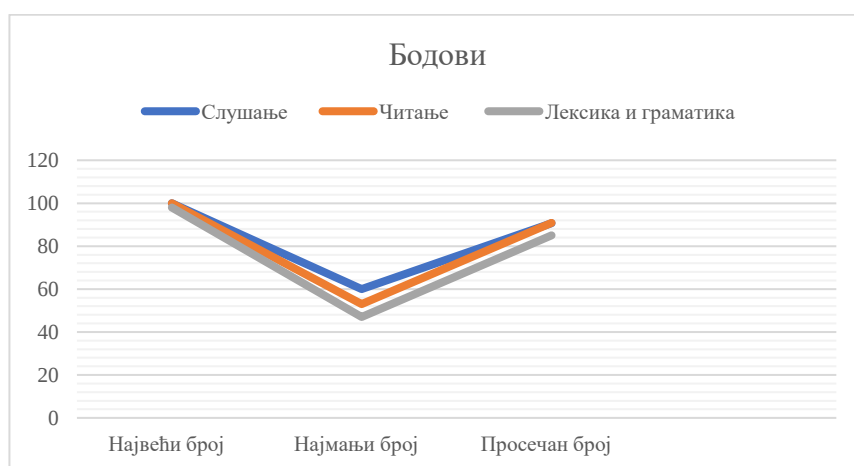
Табела 17. Освојени бодови у потцелинама стандардизованог теста.

Језичка вештина	Распон освојених бодова	Број ученика	Број ученика у процентима
Читање	(50–100)	50+ → један 70+ → један 80 и више → четири 90+ → седам 100 → седам	(5%) (5%) (20%) (35%) (35%)
Слушање	(60–100)	60 → један 70+ → један 80 и више → шест 90+ → пет 100 → седам	(5%) (5%) (30%) (25%) (35%)
Писање	(15–24)	15 → десет	(58,82%)

⁹⁰ Како смо сазнали из комуникације са руским колегама који се баве тестирањем ученика широм света, ученици су положили тест уколико су на свим деловима остварили 66% и више од укупног броја бодова, премда се тај проценат може спустити и на 60%.

		16 → два 17 → два 18 → један 20 → један 24 → један	(11,76%) (11,76%) (5,88%) (5,88%) (5,88%)
<i>Лексика и граматика</i>	(40–98)	40+ → један 50 → један 70+ → два 80+ → седам 90+ → девет	(5%) (5%) (10%) (35%) (45%)

Да су ученици постизали изванредне резултате указује и *Графикон 33* на коме је представљен највећи, најмањи и просечан број бодова у три језичке вештине. Разилажења видимо у најмањем броју бодова (60 – 53 – 47), док у осталим случајевима можемо говорити о подударању вредности или незнатним раскорацима.

Графикон 33. Најмањи и највећи бод на стандардизованом тесту.

Коначно, када је у питању одређивање нивоа у оквиру сваке језичке вештине, показали смо да је у **слушању** двадесет ученика (100%) достигло Б2 ниво, у **читању** деветнаест (95%), а у **лексици и граматици** осамнаест (90%). Хетерогеност у достигнутим нивоима највише се огледала у писању. Према проценама нашег консултанта, осам ученика (47%) је достигло Б1 ниво, троје (18%) Б1+, двоје (12%) Б1/Б2, а четворо (24%) Б2 ниво.

Будући да је ово истраживање потврдило да су ученици савладали руски језик на нивоу, на којем се то очекује од њих, било би корисно у перспективи поновити тестирања на већем узорку. Уколико би се резултати подударили, и тиме би се потврдио значај ових гимназија за нашу културу. Уместо преиспитивања и спотицања, дужни смо да омогућимо континуитет узрастања ових институција.

8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

8.1. Проверавање хипотеза истраживања

1. Претпоставља се да на положај руског језика у филолошким гимназијама утиче друштвено-образовна клима успостављена крајем прошлог века, која доводи до недовољне заинтересованости за учење овог језика, а тиме и бојазан од укидања целих одељења у којима се руски учи као први страни језик

Као што на било коју појаву у свету која се одвија не утиче један фактор, свесни смо да друштвене прилике саме по себи нису једини чинилац неповољног положаја руског језика у филолошким гимназијама. Највероватније да се сагледавање свих копчи, које су довеле до таквог низа, не би могло ни спровести. Па ипак, задирући у прошлост, испоставило се да одлуке о учењу страних језика власт обликује према својим нахођењима, а спроводи кроз надлежна министарства. Тако смо видели да је током триста година постојало време ишчезавања, нестајања, врхунца и слабљења руског језика у настави. Зато би се на основу закључака другог поглавља и уводних пасуса петог и шестог могло рећи да је овако формулисана хипотеза **потврђена**. Поред извода квалитативног истраживања у коме су саговорнице истицале да је статус руског језика у филолошким гимназијама неповољан, те да је изгубио место у трци са западним језицима, било је неопходно навести доказе у филолошким гимназијама који би то и потврдили.

Установили смо да се просечан број уписаних ученика смањује или да остаје непромењен. Прво, за тридесет година у Карловачкој гимназији само једне године (2000) уписано је цело одељење. Штавише, седамнаест пута у истој школи није била оформљена ни једна цела група. Међутим, према документацији, у овој школи стабилно се формира једна група ученика, али се и у том погледу некада уочава(ло) смањивање. Тачније, у првој декади је шест пута (1990, 1991, 1994, 1996, 1997, 1999) постојала група са преко / или 12 ученика, у другој три (2001, 2003, 2004), а у трећој једном (2012). Нажалост, чини се да је и тај број тешко достићи. Наиме, у првој декади то је постигнуто само три пута (1993, 1995, 1998), у другој пет (2002, 2005, 2007, 2008, 2009), а у трећој чак осам (2010, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). Друго, у првих двадесет година у Филолошкој гимназији четрнаест пута је уписано преко 20 ученика, а у последњих десет само четири. Највећи прилив ученика био је убедљиво током прве деценије (1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1996, 1999. године). Пошто је у овој школи у првој декади два пута (1993, 1997) уписана једна група, у другој три (2001, 2002. и 2007. године), а у трећој чак пет (2011, 2014, 2016, 2018. и 2019. године), евидентно је да опада број ученика заинтересованих за учење руског језика у Филолошкој гимназији.

2. Претпоставља се да Филолошка гимназија сваке године бележи већи број уписаних ученика у односу на Карловачку гимназију због тога што је у основним школама београдских општина руски језик заступљенији као други страни језик него у Аутономној покрајини Војводини

Ова хипотеза је **делимично потврђена** и обе њене формулације заслужују детаљнији коментар. Прво, испоставило се да је *генерално* број уписаних ученика у руско одељење у Филолошку гимназију већи, међутим не може се рећи да је тако *сваке* године. То се показало у четири случаја, када је Карловачка гимназија имала више уписаних ученика него Филолошка гимназија, односно 1997. (12 : 11), 2001. (13 : 11), 2011. (11 : 10) и 2019. године (9 : 7). Поред тога, приметили смо да се дешавало да Филолошка гимназија има значајно више уписаних ученика. На пример, у питању је 1995. (26 : 6), 2005. (26 : 7), 2008. (25 : 7), 2009. година (24 :

10), што се нарочито показало у последњој декади, а тачније у 2013. (20 : 9), 2015. (23 : 8) и 2017. години (25 : 9). Надаље треба истаћи да је број ученика који уче руски као други страни у Карловачкој гимназији изузетно висок, због чега овако формулисана хипотеза није одговарајућа.

3. Претпоставља се да Карловачка гимназија услед истакнутог друштвено-културног значаја града у ком се налази, а нарочито из градских страница историје које су исписали руски емигранти, има развијенију културну сарадњу са руским градовима, која утиче на учесталост ђачких путовања у Русију

Руске емигранте, познате као присталице монархистичког уређења крваве Октобарске револуције, који су напустили своја огњишта под претњама смрћу, пут је нанео на територију Сремских Карловаца. То место за обичног руског човека није било само пребивалиште, већ нов руски свет: ту је био лоциран штаб команданта Петра Врангела, Руска православна загранична црква и њен поглавар митрополит Антоније Храповицки. Анализом грађе Карловачке гимназије можемо посведочити да савремени Руси памте ове лекције из националне историје. Уочили смо да Сремски Карловци имају развијенију културну сарадњу са неким руским местима успостављену на нивоу градова или црквених општина (Москва, Сергијев Посад, Ярослављ) тек у завршним годинама последње декаде, због чега је и ова хипотеза **делимично** потврђена. Та интеракција је у годинама прве декаде постојала, у другој практично нема записа о томе, а кулминација је остварена у трећој декади. Поменути релација између Сремских Карловаца и руских градова била је и у фокусу медијских извештавања. На пример, потписани су Протоколи о братимљењу Суздаља и Сремских Карловаца 2021. године, о чему су извештавали Руски дом и међународна медијска кућа *Спутњик*.⁹¹ Током Сајма туризма у Београду 2020. године потписано је „писмо о намерама за успостављање сарадње између града Кјахте и Сремских Карловаца“.⁹² Нешто раније (2015. године) постојала је идеја о отварању Руског културног центра и Музеја руске емиграције.⁹³ Да ово симболички важно место за православни свет представља интересну сферу руске стране протеклих неколико година сведоче и извештаји о различитим манифестацијама, попут отварања споменика руским делатницима, организовања изложби посвећених руско-српским темама.⁹⁴ Иако излази из нашег временског оквира, напоменућемо да је на састанку одржаном 19. 10. 2021. године

⁹¹ B. <https://ruskidom.rs/sr/2021/07/31/postignut-dogovor-o-potpisiva-u-protokola-o-bratim-e-u-suzda-a-i-sremskih-karlovaca/>, <https://lat.sputnikportal.rs/20210731/postignut-dogovor-o-potpisivanju-protokola-o-bratimljenju-ruskog-grad-a-suzdalja-i-sremskih-karlovaca-1127943721.html>. Овде и свуда у хипотезама када наводимо линкове из медија датум последњег приступа је исти (30.3.2024.).

⁹² B. <https://sremskikarlovc.info/saradnja-karlovaca-i-ruskog-grad-a-kjahta>. Цитат преузет из вести.

⁹³ Према писању портала <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/103560/Ruski-kulturni-centar-uskoro-u-Sremskim-Karlovcima.html> и сведочењу Ж. Димића. Није нам познато да ли је то реализовано.

⁹⁴ B., на пример, прилоге: <https://sremskikarlovc.info/u-sremskim-karlovcima-otkrivena-spomen-bista-petra-velikog-secanje-na-velikana-koji-je-gradio-i-nasu-istoriju>, <https://nsuzivo.rs/novi-sad/svecanom-izvedbom-himne-rusije-i-srbije-otpocela-ceremonija-otkrivanja-biste-petra-velikog-u-sremskim-karlovcima-vucevic-uloga-cara-petra-velikog-kao-osnivaca-ruske-skole-u-sremskim-karlovcima-i-nj>, <https://ruskidom.rs/sr/2022/06/30/u-znak-zahvalnosti-petru-velikom/>, <https://sremskikarlovc.info/u-sremskim-karlovcima-otvorena-izlozba-o-grofu-savi-vladislavicu>, <https://sremskikarlovc.info/u-patrijarskom-dvoru-otvorena-izlozba-o-mitropolitu-antoniju-hrapovickom>, <https://sremskikarlovc.info/koncert-ekaterine-i-viktora-sapovalova>, <https://sremskikarlovc.info/otvorena-izlozba-radova-ruskog-slikara-vasilija-polenova-u-patrijarskom-dvoru>, <https://sremskikarlovc.info/otvaranje-izlozbe-vasilije-polenov-srpski-rat-u-ocima-ruskog-umetnika>. На који начин Руси промовишу своју историју пишу у занимљивом чланку: <https://www.dnevnik.rs/novi-sad/karlovacki-rusi-irina-i-igor-otvorili-dom-kulture-u-katakombama-kuca-umetnosti-za-ruske>.

речено да је „Руски дом спреман да помогне у унапређењу наставе руског језика у Карловачкој гимназији, продубљивању даље сарадње с најстаријом српском средњошколском установом и снажнијем укључивању гимназијских професора и ученика у програме и активности Руског дома.“⁹⁵ Свега три године касније, уз залагање компаније НИС и Владе града Москве, реновирали су кабинети за руски језик.⁹⁶

4. Хипотеза *претпоставља се да је недовољно развијена међусобна интеракција наставног кадра и ученика гимназија је потврђена*, што смо показали у четвртм, петом и шестом поглављу. Анализа архивске грађе и резултати квалитативног истраживања не указују на учесталост посета, размену искустава, заједничке пројекте. Општи утисак је да би све могло и морало бити интензивнијег и дубљег карактера. Штавише, наслућује се блага одбојност карловачких професора према колегама из Београда јер неки сматрају да су ученици Филолошке гимназије на истим такмичењима заштићенији. Природно, пошто сарадња међу професорима није била развијена, није се могло очекивати да она постоји међу ученицима.

5. Хипотеза *претпоставља се да су проблеми професора руског језика ових и других гимназија исти, а да су базирани на нестабилном положају руског језика у српском образовању спада у непотврђене*. У прилог формулисане хипотезе добили смо два од девет исказа наших саговорница.

6. *Претпоставља се да не постоји адекватно образложење релевантних институција у земљи зашто у поменутих гимназијама није предвиђено учење руског језика од почетка, будући да је то потенцијал којим би се учврстио положај руског језика у њима*

Истраживање нам је показало да су претпоставке **истините**. Почев од прве године прве декаде, у којој смо уочили да није довољан број уписаних ученика, па закључно са последњом, професори гимназија (у томе предњаче они из Филолошке гимназије) непрестано указују на овај велики проблем. Тек у шестом поглављу у заједничком писменом званичном обраћању видели смо да осим једне државне институције нико није позитивно одреаговао на предлог гимназија. Квалитативно истраживање показало је да професорке не знају зашто то није остварено и да надлежно министарство није пружио адекватно објашњење. Истовремено, чини нам се да су учеснице истраживања свесне да је потребно извршити снажнији политички утицај да се то промени, са чиме се у потпуности слажемо. Неопходно је у блиској будућности оформити одељење у којем би се руски језик учио од почетка. Све саговорнице су се сложиле да је изузетно значајно основати такво одељење, чије мишљење делимо. Поред фактора који би омогућио стабилнији положај руског језика, у трећој декади професорке сматрају да би то било корисно јер је број ученика који ступају у руска одељења са неједнаким предзнањем у порасту, а то отежава реализацију наставе.

7. *Претпоставља се да ученици завршног разреда филолошких гимназија у испитиваним језичким вештинама достижу ниво Б2 (прописан према Заједничком европском референтном оквиру за језике), захваљујући специфичном концепту по коме уче руски језик*

⁹⁵ Преузето са: <https://sremskikarlovc.info/sastanak-predstavnika-ruskog-doma-i-opstine-sremski-karlovc-u-beogradu>.

⁹⁶ Опширније: <https://sremskikarlovc.info/renovirane-ucionice-u-karlovackoj-gimnaziji1>.

Хипотеза је **оправдана**, а резултати седмог поглавља то потврђују. Подсетимо, испитивали смо да ли двадесет матураната филолошких гимназија из слушања, читања, лексике, граматике и писања достижу ниво који се од њих очекује. Ученици су укупно могли да остваре 325 бодова. У *Табели 16* (стр. 164) показали смо да је апсолутна већина (80%) достигла поменути ниво. Резултати из слушања, читања и лексичко-граматичког теста показали су да ученици владају руским језиком на одговарајућем нивоу. Разноличне резултате донело је писање. Од седамнаест ученика осам је достигло Б1 ниво (47%), троје Б1+ (18%), двоје Б1/Б2 (12%), а само четворо Б2 (24%).

8. Хипотеза *претпоставља се да резултати теста са пријемног испита, рађеног на почетку и крају школовања, показују напредак у језику ученика, независно од њихове спољашње и унутрашње мотивације за учење руског језика* је **потврђена**. То смо закључили на основу резултата ученика који су радили оба теста са пријемног испита (81,25%). У генерацији 2018–2022. четворо ученика није полагало пријемни на руском језику, али су три од четири успеха након четири године учења руског у овим гимназијама задовољавајућа. Први ученик је остварио 97, други 70, трећи 73, а четврти 41 бод (од максималних 120 бодова).

9. Претпостављали смо *да се у обема гимназијама уочава немарност у архивирању школске документације на штету професора и ученика* што се и **потврдило**. Истина, у овом погледу Карловчани предњаче. Нисмо пронашли: податке из Матичне књиге Карловачке гимназије за 1992. годину, неке оцене ученика девете генерације Карловачке гимназије прве декаде, часопис руског одељења ове гимназије, податке о руском одељењу у Матичним књигама Карловачке гимназије за 2006. годину и информације о такмичењу ученика на НИС олимпијади. Поред тога, из матичних књига Карловачке гимназије прве и друге декаде у неким годинама нејасно је да ли је постојао руски као други страни језик. Мање потешкоће имали смо тражећи Матичне књиге Филолошке гимназије прве две године прве декаде, јер су подаци навођени у различитим књигама. Ово не би смело да буде дозвољено, нарочито ако се има у виду да разредне старешине и директори потписима гарантују исправност података. Матичне књиге обеју гимназија за последњих двадесет година су прегледније и уредније вођене. Пошто смо често од особља гимназија чули да нешто „сигурно постоји у архиви“, а уверили се да тога нема, закључујемо да они који су задужени за архиву немају довољно информација о њеном садржају. У архивама недостају примерци матурских испита од ранијих година, што сматрамо великим недостатком јер се и њиховом анализом могу извести корисни закључци, којим би се могла унапредити настава руског језика, почев од структуре теста до разматрања ефикасности наставе. Поменули смо да се на почетку дешавало да руски као други страни језик у дневницима буде нејасно разграничен од руског као првог страног језика. Овај недостатак је решен преласком свих школа на електронски дневник, који је требало да буде у употреби свих школа у Републици Србији од 1. 9. 2018. године. Интересантно је да Актив за руски језик обе школе у извештајима није писао о овој револуционарној промени. Најзад, упоређујући записнике са састанака Актива за руски језик Карловачке гимназије стичемо утисак да су подаци преписивани и да су некада уношене нереализоване активности. Од треће декаде записници обеју гимназија се воде електронски, чиме је искључена могућност њиховог губљења. Корисно би било да руководство Карловачке гимназије у издавачку делатност школе уврсти годишње летописе какве има Филолошка гимназија, чиме би се осигурало трајно чување грађе за потенцијална будућа истраживања.

8.2. Рекапитулација и препоруке за унапређивање наставе

Познато нам је да настава учења страних језика у Србији има традицију дугу три столећа. Као што је српски народ у сваком веку водио борбу за ослобођење дела територије или државе, у истом превирању нашао се и српски просветни систем. У XIX веку започело се успостављање националних образаца у просвети, али се у XXI веку то тежиште замењује интересима Европске уније, моћнијег „модерног окупатора“. Србија се нашла у ситуацији да страни европски фондови финансирају њено образовање. У таквом окружењу трајање руског одељења у филолошким гимназијама представља изазов за саме школе и образовни систем уопште. Уз мању или већу заступљеност у настави, која је зависила, пре свега, од политичких фактора, српска деца су у нижем образовању учила четири страна језика (француски, немачки, енглески и руски) у XIX веку, којима се у XXI веку придружују шпански и италијански. Било је потребно да прође скоро шездесет година од увођења руског језика у наставу да наступи његово *златно време*, што у овом случају значи да је тај језик учило скоро 60% ученика. Овај број ће се постепено смањивати, па је тако на преласку векова руски језик учило мање од 50% ученика. Почетак XXI века обележиће реформе просветног система које ће, како смо навели, спроводити међународне организације земаља Европе. Те реформе нису подразумевале стратегију заступљености страних језика у школама, због чега смо се данас нашли у ситуацији да популарнији језици избацују оне традиционално заступљене у систему образовања. То је омогућено на основу одлуке да локалне самоуправе утичу на избор језика у зависности од интересовања ученика, али и на основу тога да се у средњим школама наставља учење оног страног језика који се учио у основној школи. Како се то одразило на заступљеност руског језика у школама показују неки савременији закључци:

- За шест година (2004–2010) број ученика који учи руски језик у школама је преполовљен (са око 130,000 на 63,000 ученика);
- Руски као први страни језик у основним школама учи изразито мало ученика;
- Руски као други страни језик у основним школама за девет година (2012–2021) опао је за 2,62%, тј. са 20,25% на 18,30%.
- Руски као први страни језик у средњим школама се за тринаест година (2009–2021) смањио пет пута;
- Руски као други страни језик у средњим школама у 2021. години учи преко 3,000 ученика мање него 2010. године.

До каквих резултата смо дошли анализирајући заступљеност руског језика у филолошким гимназијама? У почетку је **руски као први страни језик** уписало 315* ученика, а завршило 291. У другој деценији уписало је 286*, а завршило 274 ученика. У трећој деценији уписано је најмање ученика него у прве две деценије (258), а завршило је њих 236. Као што смо споменули у шестом поглављу, за тридесет година филолошке гимназије су остале без 57 ученика. То представља безмало три одељења ученика који би учили руски као први страни језик. Са друге стране, закључили смо да **руски као други страни језик** има стабилан положај у Карловачкој гимназији што није случај са Филолошком гимназијом. Уопштено гледано, у обема школама у првој деценији руски као други страни језик (у првом разреду) учио је 131 ученик, у другој 154, а у трећој 191. Један од најважнијих закључака проистеклих из нашег истраживања јесте оснивање одељења ученика који раније нису учили руски језик, чему треба тежити у перспективи.

За тридесет година у филолошким гимназијама настава се одвијала редовно и уживо, ако изузмемо обуставу рада услед штрајкова и ванредних околности (рата и пандемије). У сваком периоду настава из руског језика као првог страног одвијала се сваког дана у две групе

(уколико их је било), а настава из превођења са целим разредом. Руски као други страни језик се учио три пута недељно. Наставни план и програм за филолошке гимназије у великој мери реализован је у целости. Када је реч о овом сегменту наставе, видели смо да се за тридесет година садржај из језика мало променио. Правилници које смо анализирали не појашњавају које области треба усвојити из превођења, нити указују на литературу. Чини нам се да су ти часови протицали у усавршавању тема обрађених у потцелинама *Језик и Књижевност*. У првом правилнику превођењу није посвећено довољно пажње, али је оно детаљно разматрано у каснијим. Сматрамо да би у овој области било пожељно осмислити и садржај, чиме би се избегла непрецизност у настави и одабиру материјала. Поред тога, чини нам се да би у будућности било корисно обавезати професоре који предају превођење да део часова реализују у установама у којима ученици могу да увежбавају консекутивно и симултано превођење са стручњацима. Оваквим повезивањем са различитим институцијама ученици потенцијално добијају и будућег послодавца, што би могло да утиче на њихову мотивацију за учење руског језика. Анализом правилника за филолошке гимназије који су се појавили касније закључили смо да је занемарена улога обраде јединица из књижевности. У моменту када су ученици одвикнути од књига у папирном облику, улога друштва је да их упућује на књигу, а не да се њен значај заснива на усавршавању страног језика. Пошто настава књижевности утиче на формирање свестране личности, питамо се да ли је одлука о свођењу наставе књижевности на факултативни избор учињена свесно. Без намере да омаловажавамо значај било које наставне јединице, сматрамо да је решење о сужавању лектире на савремена дела или она која одговарају интересовањима ученика непромишљено. Један од закључака квалитативног истраживања јесте био да је план и програм за ове гимназије преопширан, због чега мислимо да је то довело до одлуке да се садржаји из књижевности највише коригују. У том погледу делимо исто мишљење са саговорницама, али би се уз добар план за реализацију наставе из књижевности он могао реализовати. Стога би у будућности требало изменити правилнике у којима се говори о садржајима из књижевности тиме што би се, на пример, професори обавезали да на руском језику обрађују дела које ученици раде из наставе књижевности на српском језику. С обзиром на то да говоримо о ученицима филолошких гимназија, сматрамо да је важно да они буду упознати са садржајем из књижевности, који је представљен у *Правилнику 1997*. Чини нам се да би Актив за руски језик обеју школа требало да усагласи школску лектуру. Тек учењем језика и књижевности филолошке гимназије би оправдале свој циљ оснивања – *свестраније образовање младих*. Заокружујући наш закључак о правилницима, мишљења смо да је руски језик у документацији присутан у сваком виду, управо онако како се то очекује у филолошким гимназијама: разрађени су правилници за руски као први и други страни језик, факултативни предмет, па чак и за руски као почетни. Као што смо закључили у трећем поглављу, у перспективи би требало испитати корелацију између прописаног и оствареног у пракси, пошто нам недостају истраживања тог типа. Уверени смо да би научни радови, који за предмет разматрају било који аспект наставе у филолошким гимназијама, могли учврстити положај руског језика у њима.

Кључни резултати квалитативног истраживања практично су исти у другом и трећем периоду. Када је реч о проблемима, реализацију наставе је у почетку отежавала чињеница да не постоје адекватни материјали за извођење наставе из историје и књижевности, као ни уџбеник за руски језик за овај тип гимназија. Истина, саговорнице из Карловачке гимназије сматрају да ни савремени уџбеници за руски језик нису адекватни, због чега оне касније користе неакредитоване уџбенике руских издавача. Будући да су уџбеници креирани у складу са теоријско-методолошким концепцијама, а да се београдске колегинице не слажу са изнетим ставом, пожељно би било у перспективи укључити Активе ових школа у креирање уџбеника за овај профил. Препреке на путу квалитетног остваривања програма у почетку су биле и неопремљени кабинети, а касније неуједначено знање ученика. Како у почетку нису били

израђени уџбеници намењени овој групи ученика, професорке сведоче да су проблеме превазилазиле претплатама на руске часописе и уџбенике, односно самосталним радом на додатним материјалима (пре свега, за реализацију наставе књижевности и историје). У каснијим периодима саговорнице су истицале да им је у сваком питању, па и у овом, појава Интернета била од велике помоћи. Међутим, када говоримо о настави руског језика, највеће искушење представља статус овог језика као првог страног у школама. У том погледу резултати нашег истраживања показали су да је неопходно и неодложно омогућити учење руског језика од почетка. Како се испоставило, тај фактор не само да игра пресудну улогу у очувању руског језика у филолошким гимназијама, него би се са оснивањем таквог одељења превазишао проблем неједнаког нивоа знања руског језика међу ученицима. Иако су ове установе једне године чак добиле подстрек да ће то бити учињено, иако је разрађен програм за такав вид наставе, те је добијено позитивно мишљење Националног просветног савета за такво учење руског језика, упркос бројним молбама запослених, ситуација се није променила. Корисно би било извршити већи притисак на надлежно Министарство предочавањем разлога за оснивањем оваквог одељења путем медија. Неизоставни део те делатности треба да буду и резултати анкетног испитивања осмака, потенцијалних ученика филолошких гимназија, о њиховој заинтересованости за учење руског језика. Будући да у нашој држави запажамо прилив становништва које говори руски, уверени смо да би јавност била изненађена подацима, који би ишли у прилог нашим потребама. Уопштени закључак нашег истраживања по овом питању јесте тај да саговорнице виде државу Србију и Русију као покретаче оснивања оваквог одељења. Након деценија проведених у филолошким гимназијама професорке памте путовања у Русију, атмосферу у колективу, ученике и ваннаставне активности. Најпродуктивнији вид ваннаставних активности у почетку су били издавање часописа и повремена гостовања (пре свега) ученика Филолошке гимназије на Филолошком факултету у Београду или у Руском дому. Стручна путовања тада нису често реализована због ограничених материјалних средстава или незаинтересованости професора и представника из Руске амбасаде, Руске школе и Руског дома да помогну у томе. Упркос свему, прву декаду Карловачке гимназије обележио је пројекат усавршавања ученика у Русији. Касније, у трећој декади, ученици обе школе су често одлазили у Русију захваљујући међуопштинској сарадњи или личним познанствима. Ваннаставне активности у почетку су реализоване углавном у просторијама школа и биле базиране на раду Секција за руски језик. Затим оне постају разноврсније, а ученици Карловачке гимназије у трећој декади више укључени у њих. Када је реч о међусобној сарадњи, анализа архивске грађе и квалитативно истраживање показали су да је за тридесет година она постојала у малој мери. То није смело да се допусти, имајући у виду улогу и задатак које ове гимназије имају пред нараштајима, с обзиром на то да успешност борбе за очување руског језика у њима видимо управо у заједничком наступању. У овом временском интервалу испоставило се да је Филолошка гимназија скоро сваке године остваривала сарадњу са Руским домом, Руском школом у Београду, Руским центром на Филолошком факултету и Филолошким факултетом у Београду. Са ове тачке гледишта, може се рећи да то постаје део традиције руског одељења и да тај пример треба следити. Сарадња Карловачке гимназије са поменутиим центрима и Филозофским факултетом у Новом Саду је била скромна. Из њихових извештаја наслућујемо недовољну мотивисаност запослених и руководства школе да томе приступају ефикасније и инвентивније. Подразумева се да су мали број уписаних ученика, немогућност за проширивањем или оснивањем нових одељења код саговорница изазивали негативну реакцију. Напослетку, када је реч о квалитативном истраживању, закључујемо да би у перспективи било пожељно представити пројекте гимназија и постигнућа ученика у медијском простору. То би могао бити један од начина популаризације руског језика, али и важније – начин трајног чувања података. Битна новина наступила је у тридесетој години делатности ових гимназија, када оне више нису искључиво филолошке гимназије.

Који су главни закључци квантитативне анализе постигнућа ученика? Испоставило се да су ученици у свим декадама остваривали добар, врло добар и одличан успех из руског језика, тј. последња два успеха из превођења. Просечне вредности из руског језика и превођења у свим декадама најчешће се не подударају: ученици филолошких гимназија су успешнији у превођењу. Разлоге за то треба тражити у чињеници да је једноставније добити вишу оцену из једне активности (превођења) него из групних активности, које су обједињене у предмету руски језик. У овом погледу издвојићемо најважније тачке у тридесетогодишњем пресеку (које смо већ поменули): опада просечан број уписаних ученика (за Филолошку гимназију: 20 – 19 – 16, а за Карловачку гимназију: 12 – 10 – 9); у последњој декади највећи број ученика је исписиван из гимназија или прелазио на ванредно школовање; трећа декада је најуспешнија, пошто су у њој сви разреди имали успех преко 4,00, али и зато што је имала најбољу генерацију ученика. Према доступним подацима, закључујемо да је током тридесет година у редовном школовању руско одељење завршио **801** ученик.

Тестирања двадесет ученика филолошких гимназија показала су да су они достигли ниво Б2 у знању руског језика. Како се испоставило, тестирана је најбоља генерација у историји филолошких гимназија по успеху и постигнућима. Корпус састава ученика указао је да је неопходно интензивирати рад на правопису и уочавању разлика у српском и руском језику у деклинабилним и конгруентним врстама речи. Тестирањем у целини показало се да ученици успешније раде задатке у којима се тражи репродукција знања. Са друге стране, тестирањем ученика у оквиру сваке језичке вештине испоставило се да су ученици филолошких гимназија били најбољи у слушању и читању, урадивши те задатке скоро беспрекорно. За њима не заостају резултати постигнути у лексици и граматички. Као што смо поменули, у перспективи је неопходно подстицати ученике да више читају, чиме би боље усвојили правопис и интерпункцију, а у наставу је пожељно уврстити диктате и више аудитивног материјала у којем матерњи говорници причају природним темпом.

Коначно, на нивоу филолошких гимназија у перспективи је неизоставно:

- ✓ обезбедити већу међусобну увезаност путем група на друштвеним мрежама кроз заједничке пројекте (стварање часописа руског одељења, подкаста, оснивање креативних радионица или интерактивних онлајн платформи);
- ✓ омогућити особљу и ученицима Карловачке гимназије организован превоз на културне манифестације које се одржавају у Београду;
- ✓ стимулисати међусобну сарадњу запослених засновану на редовној комуникацији, поштовању, планирању и заједничком решавању изазова;
- ✓ подстицати пријатељство ученика успостављањем менторског рада између ученика старијих и млађих разреда различитих школа у циљу усавршавања језика;
- ✓ организовати онлајн предавања или дискусијске клубове са професорима или ученицима из друге школе;
- ✓ одржавати спортске и уметничке сусрете ради зближавања наставног кадра и ученика;
- ✓ осмишљавати сличне активности прилагођене потребама и циљевима у одређеном времену (које не би требало да престају).

Будући да је овакав концепт филолошких гимназија јединствен у нашем образовном систему, сматрамо да би његово функционисање током тридесет година свима могло да послужи као пример. Као један од водећих задатака поставили смо идеју очувања памћења (сећања) на један историјски пресек делатности гимназија. Стекавши увид у то како се одвијала настава у једним од најбољих школа у Републици Србији и какве су ученике изнедриле, можда будемо сведоци учвршћивања статуса руског језика у њима, чиме ће наше истраживање тек добити на значају. Ослањајући се на то да су друштвене прилике ретко биле наклоњене руском језику, остварење макар једне препоруке, која би променила ситуацију у корист нашег предмета, доживљаваћемо као искорак ка ономе што прижељкујемо – трајни стабилни статус руског језика у филолошким гимназијама.

ИЗВОРИ

а) из архиве Филолошке гимназије

Статут Филолошке гимназије у Београду

Матичне књиге Филолошке гимназије (за период 1990–2020)

Годишњи програми Филолошке гимназије (за период 1990–2020)

Летописи Филолошке гимназије (за период 1990–2020)

Записник са седнице Наставничког већа Филолошке гимназије 1988–1993

Наставничко веће. Записници 1988–1993

Свеска стручног Актива за руски језик

Izveštaj o ostvarivanju programa ogleda Filološke gimnazije za šk. 1988/89. godinu

Izveštaj o ostvarivanju ogleda u Filološkoj gimnaziji za period od četiri godine (1988–1992)

б) из архиве Карловачке гимназије

Статут Карловачке гимназије у Сремским Карловцима

Матичне књиге Карловачке гимназије (за период 1990–2020)

Годишњи програми Карловачке гимназије (за период 1990–2020)

ЛИТЕРАТУРА

На латиници

1. Baćević, J. (2006). „Pogled unazad“: antropološka analiza uvođenja usmerenog obrazovanja u SFRJ. *Antropologija*, 1, 104–126.
2. Bukarica, M. (1968). Neki problemi početne nastave pisanja u ruskom jeziku. *Pedagoški rad*, XXIII (1–2), 46–51.
3. Ćirković, M. (1974). Teškoće i greške jugoslovenskih učenika u upotrebi mekog znaka (ь) u usmenom i pismenom izražavanju u procesu nastave ruskog jezika. *Pedagoška stvarnost*, XX (4), 235–240.
4. Dabić, B. (1986). O nekim specifičnostima prevođenja u nastavi slovenskih jezika. U: *Prevođenje i nastava stranih jezika* (str. 63–68). Beograd: Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije; Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije.
5. Despotović, M. & Popović, K. (2014). Strategije obrazovanja odraslih – želje, potrebe, mogućnosti i rezultati. U: Knežević, B., Pejatović, A., Milošević, Z. (ured.) (2014). *Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja odraslih u Srbiji*. (str. 47–68). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
6. Dimitrijević, L. (1973). Pokušaj primene programa u ruskom jeziku. *Savremeno obrazovanje*, IX (3), 126–142.
7. Dimitrijević, N. (1984). *Lingvistika i metodika nastave stranih jezika: bibliografija radova*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
8. Dimitrijević, N. (1995). Nastava stranih jezika u Jugoslaviji – stanje stvari. *Glossa*, I, 13–25.
9. Dobrenov, M. (1971). *Udžbenici za nemački jezik u Karlovačkoj i Novosadskoj gimnaziji od njihovog osnivanja do kraja I svetskog rata*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
10. Dobrenov, M. (1975). *Položaj nemačkog jezika u nastavi Karlovačke gimnazije u periodu od 1791. do 1918. godine*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

11. Đukić, D. (2016). *Engleski kao jezik struke u srednjim stručnim školama u kontekstu jezičkih politika u Srbiji u periodu od 1990. do 2012. godine*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet.
12. Đurić, Lj. (2018). Strani jezici u jezičkoj obrazovnoj politici Srbije: dinamika promena u periodu od 2000. do 2016. godine. U: Vučo, J. & Filipović, J. (ured.) (2018). *Jezici obrazovanja*. (str. 55–80). Beograd: Filološki fakultet.
13. Filipović, J., Vučo, J., Đurić, Lj. (2006). Rano učenje stranih jezika u Srbiji: od pilot modela do nastave stranih jezika za sve. *Inovacije u nastavi*, XIX, broj 2, 113–124.
14. Gačić, J., & Mićović, M. (2019). Bombardovanje SRJ – suspendovanje suvereniteta države i stvaranje stanja ekološke katastrofe. *Politika nacionalne bezbednosti*, 1, 217–236.
15. Havelka, N. et al. (ured.). (1990). *Efekti osnovnog školovanja: obrazovna i razvojna postignuća učenika na kraju osnovnog školovanja*. Beograd: Institut za psihologiju.
16. Hebib, E. & Spasenović, V. (2011). Školski sistem Srbije – stanje i pravci razvoja. *Pedagogija*, 66 (3), 373–383.
17. Ignjačević, A. (2006). *Engleski jezik u Srbiji*. Beograd: Filozofski fakultet.
18. Ignjačević, A. (2012). Strani jezici i univerzitet: strategije i nedoumice. U: Димитријевић, Б. (ур.) (2012). *Филологија и универзитет: тематски зборник радова*. (стр. 693–706). Ниш: Филозофски факултет.
19. Iričanin, G. (1981). Školski list na stranim jezicima kao jedan oblik aktivnosti učenika i individualizacije nastavnog procesa. *Pedagoška stvarnost*, 27 (4), 366–369.
20. Ivić, I., i dr. (2001). *Sveobuhvatna analiza sistema osnovnog obrazovanja u SRJ*. Beograd: UNICEF.
21. Jarić, I., & Vukasović, M. (2009). Bolonjska reforma visokog školstva u Srbiji: mapiranje faktora niske efikasnosti studiranja. *Filozofija i društvo*, 2, 119–151.
22. Jovanović, A., & Sánchez Radulović, N. (2013). El español en Serbia: estado de la cuestión. *Colindancias*, 4, 373–392.
23. Kanić, S., & Kovač, V. (2017). Neoliberalizam i obrazovanje u kontekstu globalne obrazovne politike. *Zbornik Odseka za pedagogiju*, 26, 69–92.
24. Kocić, Lj. (1992). Usvojenost programa opšteg obrazovanja u srednjoj školi. *Nastava i vaspitanje*, 3, 240–253.
25. Končarević, K., & Vićentić, B. (1995). Bibliografija monografskih dela iz oblasti lingvodidaktike, sociolingvistike i psiholingvistike objavljenih na ruskom jeziku od 1991. do 1994. *Glossa*, 1 (3), 47–52.
26. Kostić, S. (1968a). Školski pismeni zadaci u ruskom jeziku i problem usvajanja ortografskog sistema. *Pedagoška stvarnost*, XIV (3), 162–170.
27. Kostić, S. (1968b). Školski pismeni zadaci u ruskom jeziku i problem usvajanja ortografskog sistema. *Pedagoški rad, Zagreb*, XXIII (5–6), 245–254.
28. Kostić, V. (1977). Tipične pravopisne greške u oblasti fonetike i morfologije kod učenika u nastavi ruskog jezika. *Огледу и уметности*, 3, 101–109.
29. Kravar, M. (1946). O nastavi ruskog jezika u našim školama. *Pedagoški rad*, I (2), 164–177.
30. Kristal, D. (2003). *Smrt jezika*. (A. Bajazetov Vučen, prev.). Beograd: Biblioteka XX vek, Knjižara Krug.
31. Maksić, S. (2000). Efekti osnovnog i srednjeg obrazovanja. *Nastava i vaspitanje*, 5, 725–742.
32. Maksić, S., & Gašić Pavišić, S. (2007). Društvene promene i promene u obrazovnom sistemu Srbije (1991–2006). U: Gašić Pavišić, S., Maksić, S. (ured.). *Na putu ka društvu znanja: Obrazovanje i vaspitanje u Srbiji u periodu tranzicije*. (str. 11–26). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

33. Malinić, D., Komlenović, Đ., & Stanišić, J. (2013). Uticaj implementacije obrazovnih standarda na ocenjivanje i postignuće učenika – očekivanja nastavnika. *Nastava i vaspitanje*, 62 (4), 576–590.
34. Mandal, S. (2012). Why learning not education?-Analysis of transnational education policies in the age of globalization. *US-China Education Review*, 2 (3), 363–374.
35. Marojević, R. (2006). Gramatika ruskog jezika. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
36. Miladinović, M. (1975). Uloga muzike (pjesme) u nastavi ruskog jezika. *Strani jezici*, IV (1–2), 96–99.
37. Milinković, M. (1972). Pisma i romansa u nastavi ruskog jezika. *Naša škola*, XXIII (5–6), 316–322.
38. Milošević, S. (2017). Pravopisne greške ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika. U: Kovačević, M., Petković J. (ured.) (2017). *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VIII (1). (str.) 163–170. Kragujevac: FILUM.
39. Mitropan, P. (1959). Obrada književnog teksta na ruskom jeziku u starijim razredima. *Savremena škola*, XIV (3–4), 169–173.
40. Momčilović, N. (2014). Obrazovni standardi vs. nastavni planovi i programi za strane jezike (komparativna analiza za Srbiju i Nemačku). *Philologia mediana*, 6(6), 461–476.
41. Moutsios, S. (2009). International organisations and transnational education policy. *Compare*, 39 (4), 469–481.
42. Muhvić, Z. (1979). Strani jezici u našim školama. *Strani jezici*, VIII (3), 122–125.
43. Perkins, D. (1993). Teaching for understanding. *American Educator: The Professional Journal of the American Federation of Teachers*, 17 (3), 8, 28–35.
44. Popović, K. (2014). *Globalna i evropska politika obrazovanja odraslih: koncepti, paradigme i pristupi*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, Društvo za obrazovanje odraslih.
45. Popović, K. (2019). Obrazovna politika i praksa: u skladu ili u raskoraku? U: Pavlović Breneselović, D., Spasenović, V., Alibabić, Š. (ured.) (2019). *Zbornik radova sa nacionalnog naučnog skupa Susreti pedagoga*. (str. 2–13). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju, Pedagoško društvo Srbije.
46. Rakita, S. (1973). Najčešće greške u pismenim zadacima iz ruskog jezika kod naših učenika. *Pedagoška stvarnost*, XIX (8), 502–513.
47. Rakita, S. (1982). Nastava početnog čitanja i pisanja iz ruskog jezika u V razredu osnovne škole: (Metodička uputstva). *Samoupravna škola*, IV (2), 37–47.
48. Rakita, S. (1987). Usvajanje ruske grafije i ortografije u srpskohrvatskoj jezičkoj sredini. *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti*, 8, 401–421.
49. Radošević, N. (1974). Proučavanje pojava interferencije u nastavi ruskog jezika. *Strani jezici*, III (3), 185–189.
50. Raičević, V. (1977). Funkcija i zadaci obrade lektire u nastavi ruskog jezika u gimnaziji. *Strani jezici*, VI (1–2), 85–89.
51. Skljarov, M. (1969). *Metodika nastave ruskog jezika i književnosti*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
52. Small, D. (2009). Neoliberalism's Fate: Implications for Education. Paper presented at ANZCIES 37th Annual Conference: Entering the Age of an Educational Renaissance: Ideas for Unity of Purpose or Further Discord? 24-27 Nov 2009, Armidale, Australia.
53. Spasenović, V. (2019). *Obrazovna politika: globalni i lokalni procesi*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta.
54. Stikić, B. (2007). *Nastava francuskog jezika u Srbiji 1918-1941*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.

55. Šeremet, T. (1969–70). Početni period čitanja i pisanja u nastavi ruskog jezika. *Putevi i dostignuća u nastavi i vaspitanju*, VI (1), 80–85.
56. Šeremet, T. (1970–71). Za savremeniji program ruskog jezika u osnovnim školama. *Putevi i dostignuća u nastavi i vaspitanju*, VII (1), 23–36.
57. Trnavac, N., & Đorđević, J. (2017). *Pedagogija*. Beograd: Naučna KMD.
58. Vidulin, S., & Pejić Papak, P. (2018). Vannastavne aktivnosti: pogled u budućnost. *Artefact*, 4 (1), 15–25.

На ћирилици

1. Аврамовић, З. (2007). Сличности марксистичког и грађанског васпитања и образовања. У: Димитријевић, В. (уред.) (2007). *Од Светог Саве до Ђерђа Сороша: (школство у Србији на прекретници)* (стр. 241–252). Београд: Хришћанска мисао.
2. Аврамовић, З. (2010). Српско образовање – трчање у месту. *Образовање у Србији данас* (стр. 17–37). Београд: Унија синдиката просветних радника Србије.
3. Азимов, Э. Г., & Щукин, А. Н. (2009). *Новый словарь методических терминов. (теория и практика преподавания языков)*. Москва: Икар.
4. Ајдачић, Д. (2005). Ко ме је потребна славистика данас? *Славистика*, IX, 64–69.
5. Ајџановић, Н. (2016). *Систем наставе руског језика на нижем основношколском узрасту у српској говорној и социокултурној средини*. Докторска дисертација. Нови Сад: Филозофски факултет.
6. Акишина, А. А., & Каган, О. Е. (2019). *Учимся учить: для преподавателя русского языка как иностранного*. Москва: Русский язык.
7. Алексић, М. (1998). Русский быт как содержание внеклассных занятий, *Славистика*, II, 313–316.
8. Антонић, С. (2024). *Колонијално (анти)образовање*. Београд: Catena mundi.
9. Арандаренко, М., Беговић, Б., Živkov, G., Живковић, Б., Ковач-Церовић, Т., Matković, G., Мијатовић, Б., Рауповић, М., Поповић, Д., & Simić, S. (2008). *Реформе у Србији: достигнућа и изазови*. Центар за либерално-демократске студије.
10. Арефьев, А. Л. (2012). *Русский язык на рубеже XX–XXI веков*. Москва: Центр социального прогнозирования и маркетинга.
11. Арсеџев, А. (2011). *Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини*. Нови Сад: Змај, Футог: Уметничка радионица Завештање.
12. Базић, Ј. (2017). Трендови промена у друштву и образовању које генерише четврта индустријска револуција. *Социолошки преглед*, 51 (4), 526–546.
13. Бакић, В. (1900). Нови језици с литературом у нашим средњим школама. *Наставник*, књ. 11, 269–276.
14. Балыхина, Т. М. (2007). *Методика преподавания русского языка как неродного, нового*. Москва: Российский университет дружбы народов.
15. Бердичевский, А. Л. (2022). *Методика преподавания русского языка как иностранного в славянской аудитории вне языковой среды*. Санкт-Петербург: Златоуст.
16. Брајичић, О. (1960). Примјена новог програма за руски језик у I разреду гимназије. *Просвјетни рад*, VII(3), 6.
17. Брајкович, Н. (2009). Современное преподавание русского языка в основных школах Черногории, *Русский язык как инославянский*, I, 65–73.
18. Бранковић, Д. (2009). Циљеви, компетенције и исходи васпитања и образовања. У: Шпијуновић, К. (уред.) (2009). *Образовање и усавршавање наставника* (стр. 79–88). Ужице: Учительски факултет.

19. Василијевић-Валент, Д., (2021). *Двојезична настава на српском и руском језику: теоријске основе и критичка анализа*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет.
20. Ветро, Ј. (1998). О внекласној работе русског језика в гимназији имени Светозара Марковича в Суботице. *Славистика*, 2, 316–317.
21. Вилотијевић, Н., & Вилотијевић, М. (2009). Циљеви и образовни стандарди – чиниоци ефикасније организације наставног процеса. У: Шпијунковић, К. (уред.) (2009). *Образовање и усавршавање наставника* (стр. 127–140). Ужице: Учитељски факултет.
22. Вићентић, Б., & Пипер, П. (2006). *Библиографија српске лингвистичке русистике (1991–2000)*. Нови Сад: Матица српска.
23. Вујисић, В. (2002). Лист основаца на руском језику «Бајковити прозор» («Сказочное окно») као подстицај и мотивација за иновирање наставе руског језика, *Славистика*, VI, 343–346.
24. Вукашиновић, М. (1977). Игром и песмом до руског. *Vaspitanje i obrazovanje*, 4–5, 189–193.
25. Вучо, Ј. (2018). Језик и језици образовања. У: Вучо, Ј., Филиповић, Ј. (уред.) (2018). *Језици образовања*. (стр. 33–55). Београд: Филолошки факултет.
26. Гајић, М. (1907). Живи језици у нашим средњим школама. *Наставник*, књ. 19, св. 11–12, 446–456.
27. Гајић, Р. (1989). Учење страног језика – нужност или захтев наставног плана и програма. *Настава и васпитање*, XXXVIII(5), 476–481.
28. Гез, Н.И., & Фролова, Г.М. (2008). *История зарубежной методики преподавания иностранных языков*. Москва: Академия.
29. Гинич, Е. (2009). Русскоязычный Интернет в практике обучения русскому языку и русской культуре. *Русский язык как инославянский*, 1, 83–85.
30. Гинић, Ј., & Раичевић, В. (2011). *Практикум из методике наставе руског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
31. Гинић, Ј. (2016). Сегментни и супraseгментни фонетски материјал у уџбеницима руског језика за основну школу. *Живи језици*, XXXVI(1), 187–208.
32. Гинић, Ј. (2018). Настава руског језика у основној школи: актуелно стање и перспективе. У: Вучо, Ј., Филиповић, Ј. (уред.) (2018). *Језици образовања*. (стр. 109–120). Београд: Филолошки факултет.
33. Гинич, Е., Ајджанович, Н., & Меденица, Л. (2020). Современное положение русского языка в высших учебных заведениях Сербии. В: Положај словенских језика, књижевности и култура на универзитетима у свету : зборник радова (стр. 18–48). Београд: Филолошки факултет.
34. Гинић, Ј., & Меденица, Л. (2023). Настава руског језика у основној школи: актуелно стање и перспектива. У: Марић, Б., Гинић, Ј., Меденица, Л. (уред.) (2023). *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије*. (стр. 115–128). Београд: Славистичко друштво Србије.
35. Гољак, С. (2022). Проблема интерференции при обучении русскому языку как инославянскому. *Русский язык за рубежом*, 1, 72–77.
36. Дамљановић, Д. (2000). *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд: Филозофски факултет.
37. Дамљановић, Д., & Кончаревић, К. (2010). Настава и методика наставе руског језика у Србији у XIX и XX веку: прилози за историју. Београд: Славистичко друштво Србије.
38. Дамљановић, Д. (2023). Руски језик у школству Србије: историјска перспектива. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.), *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 15–30). Београд: Славистичко друштво Србије.

39. Дарам, М.Е. (1997). Кроз српске земље. Београд: Српска Европа. (прев. Милановић Вујадин).
40. Девих Романова, В. (1998). О внеаудиторной работе со студентами. *Славистика*, 2, 317–319.
41. Девих-Романова, В. (2009). *Русский язык. Практика. Внеклассная работа*. Београд: Завод за уџбенике.
42. Дейкина, А.Д., & Левушкина, О.Н. (2012). Роль лингвокультурологического подхода в методике преподавания русского языка как родного, как иностранного и как неродного. *Полилингвильность и транскulturные практики*, 4, 23–28.
43. Димић, Ж. (2021). *Карловачка гимназија*. Београд: Data status.
44. Димић, Љ., Стојановић, Д., & Јовановић, М. (2009). *Србија 1804–2004 : три виђења или позив на дијалог*. Београд: Удружење за друштвену историју.
45. Дурбаба, О. (2011). *Теорија и пракса учења и наставе страних језика*. Београд: Завод за уџбенике.
46. Дурбаба, О., Ђурић, Љ., Јовановић, А., Завишин, К., Гинић, Ј., Меденица, Л., Секулић, А., Рашевић, Ј. (2017). *Општи стандарди постигнућа за крај основног образовања за страни језик: приручник за наставнике*. Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.
47. Ђурђевић, Д., Малетин-Војводић, Љ., & Мићуновић, З. (2010). *Карловачка гимназија: традиција и савременост*. Сремски Карловци: Карловачка гимназија; Нови Сад: Прометеј.
48. Ђурић, Љ. (2013). Наставни програм страног језика за гимназију: анализа концепције као вид евалуације а posteriori. *Методички видици*, 4, 243–262.
49. Ђурић, Љ. (2015). *Страни језици у образовној политици Србије током последњих шест деценија: чиниоци, модели, перспективе*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет.
50. Ђуричић, М. (2017). Постигнућа у разумевању писаног текста на руском језику после општег средњег образовања. *Живи језици*, 37(1), 251–260.
51. Ђуричић, М. (2020). Руски језик на Техничком факултету у Зрењанину – актуелно стање и перспективе. *Славистика*, XXIV(2), 434–442.
52. Жутић, Д. (2011). Антон Павлович Чехов у наставном проучавању. *Славистика*, XV, 267–276.
53. Ивковић, М. (2017). Најважнији мотиви и подстицаји за читање ученика четвртог разреда основне школе. *Методичка пракса*, 1, 129–140.
54. Илић, П., Гајић, О., & Маљковић, М. (2008). *Криза читања: комплексан педагошки, културолошки и општедруштвени проблем*. Нови Сад: Градска библиотека; Београд: Нова школа.
55. Јаковљевић, М. (1951). Класична настава у Карловачкој гимназији. *Летопис Матице српске*, 127(368), 154–159.
56. Јаковљевић, Н. (2022). Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године у упоредној перспективи међународних докумената. *Методичка пракса*, 25 (2), 243–259.
57. Јелачић-Србуљ, В. (2017). *Филолошка гимназија – запис Друге београдске у Филолошкој гимназији 1870–2015*. Београд: Филолошка гимназија.
58. Јешић, Д. (2000). *Породица и слободно време младих*. Београд: Учитељски факултет.
59. Јовановић, А. (2023). Страни језици у формалном образовању Србије: стратегија вишејезичности. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.), *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 95–113). Београд: Славистичко друштво Србије.

60. Јовановић, М. (1998). Настава класичних језика у Карловачкој гимназији – планови и програми, 1791–1918. *Зборник Матице српске за класичне студије*, 1, 97–106.
61. Капитонова, Т.И. (2009). *Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному* (под ред. А. Н. Щукина). Москва: Русский язык.
62. Кејић, Б. (1998). Модалитети коришћења слободног времена ученика. *Настава и васпитање*, 42(2), 245–253.
63. Киршова, М., & Зикова, Ј. (2005). Изучавање руског језика у европским земљама. *Славистика*, IX, 70–78.
64. Кончаревић, К. (1992). О ваннаставним активностима на страном језику. *Просветни преглед*, 1802(12), 3–4.
65. Кончаревић, К. (1995). Корелација наставе страног и матерњег језика. *Настава и васпитање*, XLIV(4), 364–378.
66. Кончаревић, К. (1996). Корелација наставе руског и српског језика у основној школи. *Настава и васпитање*, XLV(1), 32–46.
67. Кончаревић, К., & Трнавац, Р. (2004). Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1986–1991). Нови Сад: Матица српска.
68. Кончаревић, К. (2010). Валентина Девић-Романова: *Русский язык. Практика. Внеклассная работа*. Београд: Завод за уџбенике, 2009, 181 стр, *Славистика*, XIV, 356–358. Приказ.
69. Кончаревић, К. (2023). Настава руског језика у српској средини за време Другог светског рата. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.), *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 31–42). Београд: Славистичко друштво Србије.
70. Косановић, Б. (2005). Настава славистичких дисциплина на универзитетима Србије и Црне Горе у новим геополитичким условима. *Славистика*, IX, 29–34.
71. Костић, В. (2005). Проблем словенског идентитета у условима савременог глобализма. *Славистика*, IX, 7–11.
72. Костић, С. (1988). Књижевни текст у настави страних језика. *Живи језици*, XXX, 1–4, 57–63.
73. Кошутић, Р. (1911). Примери књижевнога језика руског. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
74. Кулакова, А.Б. (2018). Поколение Z: теоретический аспект. *Вопросы территориального развития*, № 2 (42), 1–10.
75. Леппик, С.А. (2009). Поддержка русского языка и русской культуры в стране пребывания (Творческие связи средней школы при Посольстве России в Сербии). *Русский язык как инославянский*, I, 127–136.
76. Луковић, А., & Мочилник, С. (1957). Стање наставе страних језика у школама НРС. *Живи језици : часопис за стране језике и књижевности*, I(1–2), 95–101.
77. Максић, С. (2000). Ефекти основног и средњег образовања. *Настава и васпитање*, 5(XLIX), 725–741.
78. Марич, Б. (2015). Состояние и перспективы изучения русского языка в инославянской среде. *Этнодиалоги*, 48, 26–34.
79. Марковић, Д. (2012). Употреба филмова и титлова у настави руског језика у српској језичкој и социокултурној средини. *Славистика*, XVI, 443–450.
80. Маркович, Д. (2014). Преподавание русского языка в Сербии, актуальные проблемы в сокращении часов и возможные пути их решения. В: Б. Димитриевич (ред.) *Тематический сборник докладов «Язык, литература и культура» третьего международного научного собрания «Наука и современный университет»* (стр. 148–153). Ниш: Филозофски факултет.

81. Марковић, Д. (2015). *Коришћење интернета у настави руског језика и књижевности*. Ниш: Филозофски факултет.
82. Марковић, С. (2023). Руски као други страни језик у Србији и Београду. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.). *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 137–146). Београд: Славистичко друштво Србије.
83. Маслова, В.А. (2001). *Лингвокултурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб.заведений*. Москва: Издательский центр «Академия».
84. Матић, М. (2021). Концепција и значај средњошколских часописа у настави руског језика – пример Филолошке гимназије. *Живи језици : часопис за стране језике и књижевности*, 41(1), 189–200.
85. Матић, М. (2023). Поводом тридесет пет година руског одељења Филолошке гимназије у Београду. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.). *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 147–165). Београд: Славистичко друштво Србије.
86. Матић, С. (1945). Шта је урађено за наставу руског језика. *Просветни преглед*, 1(1), 4.
87. Меденица, Л., & Гинић, Ј. (2018). Постигнућа ученика на пријемном испиту за упис у руско-српска билингвална одељења. *Примењена лингвистика*, 19, 23–30.
88. Меденица, Л. (2021). Утицај инпута на правописна постигнућа студената руског језика филолошког профила. *Методички видици*, 12(12), 305–317.
89. Меденица, Л. (2024). *Методи у настави и учењу страних језика у контексту руског језика као страног*. Београд: Славистичко друштво Србије.
90. Микић, Ј. (2013). Корелација уџбеника и програма у настави страних језика у основним школама Србије (Докторска дисертација). Београд: Филолошки факултет.
91. Милин, М. (1998). Класичарски радови у Извештајима Карловачке гимназије. *Зборник Матице српске за класичне студије*, 1, 91–96.
92. Милић, И. (2017). Настава руског језика у курикулумима Филозофског факултета Универзитета у Приштини. У: К. Кончаревић (гл.ур.). *Универзитетска славистика: традиције, савремено стање, перспективе* (стр. 241–255). Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.
93. Милошевић, С. (2016). Типологија граматичких грешака руских говорника при усвајању српског језика. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси III*. (стр. 169–180). Београд: Филолошки факултет.
94. Минић, В. (1993). Књижевност у настави руског језика. *Васпитање и образовање*, 2–3, 96–101.
95. Митов, Ц. (1989). Заступљеност страних језика у основним школама Србије и стручно усавршавање наставника. *Настава и васпитање*, 4, 321–331.
96. Митропан, П. (1967). Трудности при интерференцији близкородствених језика – руског и српскохрватског. *Русский язык за рубежом*, 2, 27–31.
97. Митропан, П. (1977). Први уџбеници руског језика у Србији. *Сто година славистике у Србији: Зборник реферата са међународног научног скупа (Београд, 27–29.10.1977) издат 30 година касније* (стр. 37–49). Београд: Славистичко друштво Србије.
98. Михајловић, Ј. (2013). Наставни планови и програми за матерњи језик на некадашњем српскохрватском говорном подручју – контрастивна анализа. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет.
99. Московкин, Л.В., & Щукин, А.Н. (2010). *Хрестоматия по методике преподавания русского языка как иностранного: методы, приёмы, результаты*. Москва: Русский язык.

100. Мркаљ, З. (2010). Појам корелације у методици наставе. *Методички видици*, I(1), 47–55.
101. Мутавцић, П. & Трбојевић-Милошевић, И. (2014). Јужнословенски и балкански језици и енглески или Да ли је заиста у питању борба Давида са Голијатом?, *Славистика*, XVIII, 162–178.
102. Николић, Р. (1988). Просветни радник и школска документација. *Настава и васпитање*, 37(1/2), 121–131.
103. Новаковић, А. & Јовић, Е. (2022). Анализа и класификација грешака студената из Русије на почетном нивоу учења српског језика као страног. *Philologia Mediana*, 14, 315–339.
104. Обрадовић, Ж., & Базић, Ј. (2021). Друштвено-политички узроци и последице ангажовања великих сила на Балкану. *Национални интерес*, XVII(40), 9–32.
105. Пассов, Е.И. (2006). *Сорок лет спустя или сто и одна методическая идея*. Москва: Глосса-пресс.
106. Пассов, Е.И. (2008). Есть ли у методики будущее? *Конгресс МАПРЯЛ, Варна*. Санкт-Петербург: МИРС.
107. Пассов, Е.И. (2015). *Методика как наука будущего. Краткая версия новой концепции*. Санкт-Петербург: Златоуст.
108. Петровић, С. (2013). Дидактичке игре у настави руског језика. *Славистика*, XVII, 388–40.
109. Петровић, С. (2017). Русистичка лингводидактика у часопису „Славистика“: библиографски преглед. *Живи језици : часопис за стране језике и књижевности*, 37(1), 261–281.
110. Петровић, С. (2023). Дисертациона проучавања руског језика у Србији: лингвистички и лингводидактички аспекти. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.). *Руски језик у Србији и Републици Српској данас : зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије* (стр. 303–330). Београд: Славистичко друштво Србије.
111. Петровић, Т. (1977). Сећања (IX). *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 25, св. 3, 531–566.
112. Пешикан, А. (2012). Стандарди у образовању као начин подизања квалитета образовања. *Иновације у настави*, 1, 5–21.
113. Пипер, П. (1984). *Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1945–1975)*. Нови Сад: Матица српска.
114. Пипер, П. (1990). *Библиографија југословенске лингвистичке русистике (1976–1985)*. Нови Сад: Матица српска.
115. Пипер, П. (2005). Језичка страна глобализације у словенским земљама. *Славистика*, IX, 19–28.
116. Пипер, П. (2006). Двеста осамдесет година руског језика у српским школама. *Славистика*, X, 17–24.
117. Проничева, И.А. (2016). Обучающие игры на занятиях по РКИ как средство актуализации грамматических навыков учащихся. *Русский язык как инославянский*, VII, 141–150.
118. Протић, М.Ст. (1990). Српске политичке странке после уједињења (1918–1919). У: С. Терзић (гл. ур.). *Србија на крају Првог светског рата: Зборник радова* (стр. 137–142). Београд : Историјски институт.
119. Протић, П. (1903). Руски језик у средњим школама. *Наставник*, књ. 14, св. 2–3, 17–22.
120. Прохорова, А. (2013). Примена мапа ума у настави руског језика. *Славистика*, XVII, 407–411.

121. Работин, В. (1948). Дискусија о наставном плану и програму руског језика за гимназије и учитељске школе за 1947/48 годину. *Просветни преглед*, IV(11–12), 3–4.
122. Радевић, М. (1965). Први Руси професори у Београду. *Историјски гласник*, I, 85–93.
123. Радевић, М. (1971). Почети наставе руског језика у Србији: неколико докумената 1852–1864. *Настава и васпитање*, 4, 493–505.
124. Радевић, М. (1977). Настава руског језика у београдским школама до 1878. године. *Сто година славистике у Србији: Зборник реферата са међународног научног скупа* (стр. 31–36). Београд: Славистичко друштво Србије.
125. Радовић, Љ. (1987). Лектира у настави страног језика – значај и могућност реализације. *Васпитање и образовање*, XIII(3), 55–61.
126. Раичевић, В. (1980). Обрада лектире у настави страног језика. *Самоуправна школа*, II(1 (3)), 79–83.
127. Раичевић, В. (1989). Слободне активности у настави страног језика (дидактичко-методички аспект). *Иновације у настави*, VII(2), 118–120.
128. Раичевич, В. (1990). О роли и функциях домашнего чтения в обучении русскому языку в средней школе. *МАПРЯЛ : Доклады и сообщения: (Круглый стол)*, с. 123–124.
129. Раичевић, В. (2004). Нови наставни програми страних језика у духу реформе школства и у светлу пројекта Савета Европе за живе европске језике. *Славистика*, 261–270.
130. Раичевић, В. (2005). Грешке ученика у настави руског језика као методички проблем. *Славистика*, IX, 252–261.
131. Раичевић, В. (2007). *Опишта методика наставе словенских језика у инословенској средини*. Београд: Завод за уџбенике.
132. Раичевић, В. (2016). Превођење у настави страних језика – функција, место и задаци. *Славистика*, XX, 388–393.
133. Раичевић, В. (2021). *Страни језик у систему међупредметних веза*. Београд: Славистичко друштво Србије.
134. Розанова, С. П. (2020). *Преподавателям РКИ. Сто сорок семь полезных советов. Учебно-методическое пособие*. Москва: Флинта.
135. Рудан, Д. (1990). Страни језици некад и сад. *Београдско школство*, 26. новембар 1990.
136. Ружичић, И. (2007). Просвета у Србији. У: В. Димитријевић (гл. ур.). *Од Светог Саве до Ђерђа Сороша: (школство у Србији на прекретници)* (стр. 19–49). Београд: Хришћанска мисао.
137. Сапа, А.В. (2015). Поколение Z – поколение эпохи ФГОС. *Продуктивная педагогика*, № 8 (56), 2–9.
138. Семић, М. (2008). образовање за све. Однос штампаних медија према реформи образовања 2001/2007. Београд: Беоштампа, Факултет за медије и комуникацију.
139. Сибиновић, М. (1988). Наука и развој нашег система образовања. Почетак огледног рада Филолошке гимназије у Београду. *Живи језици: часопис за стране језике и књижевности*, I–4, 79–86.
140. Спасић, Р. (1961). Искуства у настави руског језика ван учионице. *Просвјетни рад*, VIII(15), 6.
141. Стакић Савковић, М. (2018). *Путујућа учионица: од екскурзије до стручног путовања као стваралачке активности*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
142. Станишић, Г. (2023). Руски језик – почетно учење у Филолошкој гимназији. У: Б. Марић, Ј. Гинић, & Л. Меденица (гл. ур.). *Руски језик у Србији и Републици Српској данас* :

зборник радова поводом 75 година Славистичког друштва Србије (стр. 167–175). Београд: Славистичко друштво Србије.

143. Станковић, Б. (1976). Улога картотека грешака у решавању проблема наставе руског језика. *Pedagoška stvarnost*, 5, 329–336.

144. Станковић, Б. (2005). Славистика данас и сутра. *Славистика*, IX, 12–18.

145. Станковић, Б. (2008). *60 година Славистичког друштва Србије*. Београд: Славистичко друштво Србије.

146. Стефановић, М. (2017). О изменама наставног плана основних академских студија на студијској групи Руски језик и књижевност у периоду пре и након акредитације. У: К. Кончаревић (гл. ур.), *Универзитетска славистика: традиције, савремено стање, перспективе* (стр. 293–311). Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.

147. Стојнић, М. (1987). Наставни програм за страни језик у нашем школском систему. *Живи језици: часопис за стране језике и књижевности*, 1–4, 33–42.

148. Стојнић, М. (2001). Настава књижевности у доба Интернета. *Славистика*, V, 146–151.

149. Суханек, Л. (2014). Славјане и славистика в епоху глобализацији. *Славистика*, XVIII, 113–126.

150. Тарасјев, А. (1983). Улога и значај рада на песми у настави руског језика. У: Зборник поводом 30 година рада Института за стране језике: 1953–1983 (стр. 189–199). Београд: Институт за стране језике.

151. Терзић, Б. (2007). Конфронтационо проучавање руског и српскохрватског језика на Одсеку за славистику. У: Б. Станковић, Ђ. Живановић. (гл. ур.), *Сто година славистике у Србији: 1877–1977.: зборник реферата издат 30 година касније* (стр. 73–87). Београд: Славистичко друштво Србије.

152. Тешић, П. (1982). Читање на руском језику и његова улога у процесу комуникације (проблеми читања на генетски блиском језику). Београд: Филолошки факултет.

153. Тодосијевић, М., & Инђић, Б. (1988). Остваривање васпитне функције ваннаставних активности ученика. *Настава и васпитање*, 37(1/2), 99–111.

154. Тошић, М. (2023). Формирање и почетак рада Катедре за руски језик и књижевности Универзитета у Нишу. *Philologia mediana*, 15(15), 505–522.

155. Флашар, М. (1998). О класичним студијама у Карловачкој гимназији. *Зборник Матице српске за класичне студије*, 1, 5–33.

156. Цимбаљевић, Г. (1973). Осврт на нови план и програм из руског језика за основну школу у СР Црној Гори. *Билтен Републичког завода за унапређивање школства*, XII(3), 84–95.

157. Шамис, Е., & Антипов, А. *Теория поколений*. URL: <https://www.psychology.ru/library/2581>

158. Шекуларац, Б. (1982). Потешкоће и најчешће грешке (код наших) ученика при учењу руског језика. *Васпитање и образовање*, 2, 82–91.

159. Шекуларац, Б. (1987). Превод у настави страних језика. *Просвјетни рад*, 15, 7.

160. Шемякин, А.Л. (2007). Система народного образования в независимой Сербии: принуждение или потребность. У: Р. Гришина (гл. ур.), *Человек на Балканах. Социокультурные измерения процесса модернизации на Балканах (середина XIX — середина XX в.)* (стр. 90–103). Санкт-Петербург: Алетейя.

161. Шибко, Н. (2014). *Общие вопросы методики преподавания русского языка*. Санкт-Петербург: Златоуст.

162. Шуваковић, А. (2018). Резултати европске политике вишејезичности у првој деценији XXI века у земљама чланицама Европске Уније и Србији. *Српска политичка мисао*, XXV (60, бр. 2), 99–113.

163. Щукин, А. (2006). *Обучение иностранным языкам. Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов*. Москва: Филоматис.
164. Щукин, А. (2020). *Практическая методика обучения русскому языку как иностранному*. Москва: Флинта.
165. Щукин, А. (2021). *Методика преподавания русского языка как иностранного*. Москва: Флинта.

Документа

1. *Заједнички европски референтни оквир за језике*, Европска Унија и Савет Европе, 2004–2020, URL: <https://europass.europa.eu/system/files/2020-05/CEFR%20self-assessment%20grid%20SR%20lat.pdf>
2. Комисија за развој школског програма (2003). *Реформа образовања у Републици Србији. Школски програм – концепција, стратегија, имплементација*. Београд: Министарство просвете и спорта
3. *Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, XLVI/24
4. *Правилник о огледном плану и програму образовања у културолошко-језичкој струци за образовни профил инокореспондент – сарадник четвртог степена стручне спреме*, Службени гласник Социјалистичке Републике Србије – Просветни гласник, II/88
5. *Правилник о допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, XLIX/1
6. *Правилник о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, LIII/8
7. *Правилник о измени правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, LV/17
8. *Правилник о допунама правилника о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, број 8
9. *Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, LXVI/1
10. *Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у филолошкој гимназији*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, LXVIII/15
11. *Правилник о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке*, Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, LXIX/7
12. *Извештај о општем прегледу Филолошке гимназије у Београду, Каменичка 2, за школску 1998/99. год., Београд, март 1999*, Министарство просвете Републике Србије, стр. 55
13. *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*, Службени гласник Републике Србије, бр. 107/2012
14. *Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период од 2020. до 2025. године*, Службени гласник Републике Србије, бр. 96
15. *Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године*, Службени гласник Републике Србије, бр. 80
16. *Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године*, Службени гласник Републике Србије, бр. 44
17. *Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије – Прилог тексту*, Друштво за стране језике и књижевности Србије, 2020

18. *Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године*, Службени гласник Републике Србије, 22/2015-45

Периодика

Славистика, Београд: Славистичко друштво Србије (обрађен период од 1997. до 2020. године)

Русский язык как инославянский, Белград: Славистическое общество Сербии (обрађен период од 2009. до 2016. године)

Живи језици: часопис за стране језике и књижевности, Београд: Друштво за стране језике и књижевност НР Србије (обрађени периоди од 1957. до 1993. и од 2016. до 2020. године)

Strani jezici, Zagreb: Sekcija za strane jezike Hrvatskog filološkog društva, Školska knjiga (обрађени периоди од 1972. до 1984. године, 1989, 1991, 1992, 1993. година и од 1996. до 2020. године)

Сајтографија

<https://prosveta.gov.rs/prosveta/srednje-obrazovanje/gimnazije/specijalizovne-gimnazije-i-odeljenja/specijalizovana-odeljenja-za-ucenike-sa-posebnim-sposobnostima-za-filoloske-nauke/> (датум приступа: 8.2.2024.)

<https://data.stat.gov.rs/AdvancedSearch?languageCode=sr-Cyrl> (посл. приступ: 1.11.2024.)

<https://www.nis.rs/rs/news/proglaseni-pobednici-desete-jubilarne-nis-olimpijade-znanja-iz-ruskog-jezika/> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://textometr.ru/> (датум приступа: 23.8.2022.)

<https://www.dnevnik.rs/novi-sad/u-karlovackoj-gimnaziji-ce-se-uciti-japanski-i-norveski-jezik-23-02-2018> (датум приступа: 5.2.2023.)

<https://ruskidom.rs/sr/2021/07/31/postignut-dogovor-o-potpisiva-u-protokola-o-bratim-e-u-suzda-a-i-sremskih-karlovaca/> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://lat.sputnikportal.rs/20210731/postignut-dogovor-o-potpisivanju-protokola-o-bratimljenju-ruskog-grada-suzdalja-i-sremskih-karlovaca-1127943721.html> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovcima.info/saradnja-karlovaca-i-ruskog-grada-kjahta> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/103560/Ruski-kulturni-centar-uskoro-u-Sremskim-Karlovcima.html> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovcima.info/u-sremskim-karlovcima-otkrivena-spomen-bista-petra-velikog-secanje-na-velikana-koji-je-gradio-i-nasu-istoriju/> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://nsuzivo.rs/novi-sad/svecanom-izvedbom-himne-rusije-i-srbije-otpocela-ceremonija-otkrivanja-biste-petra-velikog-u-sremskim-karlovcima-vucevic-uloga-cara-petra-velikog-kao-osnivaca-ruske-skole-u-sremskim-karlovcima-i-nj> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://ruskidom.rs/sr/2022/06/30/u-znak-zahvalnosti-petru-velikom/> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovcima.info/u-sremskim-karlovcima-otvorena-izlozba-o-grofu-savi-vladislavicu> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovcima.info/u-patrijarsijskom-dvoru-otvorena-izlozba-o-mitropolitu-antoniju-hrapovickom> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovcima.info/koncert-ekaterine-i-viktora-sapovalova> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovci.info/otvorena-izlozba-radova-ruskog-slikara-vasilija-polenova-u-patrijarsijskom-dvoru> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovci.info/otvaranje-izlozbe-vasilije-polenov-srpski-rat-u-ocima-ruskog-umetnika> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://www.dnevnik.rs/novi-sad/karlovacki-rusi-irina-i-igor-otvorili-dom-kulture-u-katakombama-kuca-umetnosti-za-ruske> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovci.info/sastanak-predstavnika-ruskog-doma-i-opstine-sremski-karlovci-u-beogradu> (датум приступа: 30.3.2024.)

<https://sremskikarlovci.info/renovirane-ucionice-u-karlovackoj-gimnaziji> 1 (датум приступа: 30.3.2024.)

ПРИЛОЗИ

Прилог 1 Упитник за саговорнице

Поштоване и драге професорке,

Најпре Вам се захваљујем на жељи за учествовањем у нашем истраживању поводом израде докторске дисертације. Наша дисертација је замишљена да представи историјат наставе руског језика у Карловачкој и Филолошкој гимназији током тридесет година од појављивања руског одељења у њима, тј. од 1990. до 2020. године.

Циљ нашег истраживања представља сагледавање особености методике наставе руског језика и књижевности у поменутим гимназијама. На основу анализе грађе и интервјуисања професора, потрудићемо се да представимо ефикасност образовног процеса, указујући на проблеме са којима су се запослени и ученици сусретали кроз време. Крајњи резултат требало би да донесе нове препоруке за превазилажење постојећих недостатака и исправљање грешака из прошлости, али и да укаже на све позитивне примере активности поменутих гимназија, како би и остале образовне установе биле упознате са њиховим дометима.

Метод нашег истраживања представља прикупљање података полуструктурираним интервјуима свих запослених који су предавали у поменутим гимназијама у датом периоду. Истраживање је анонимно, а резултати истраживања биће коришћени искључиво у научне сврхе.

Хвала унапред на издвојеном времену!

ПИТАЊА:

Прва група

а) ПРВА ДЕСЕТОГОДИШЊИЦА (1990–2000)

1. Наведите кључне проблеме са којима сте се сусретали током наставе
2. Наведите позитивне карактеристике рада током овог периода
3. На који начин сте превазилазили недостатак одговарајућих уџбеника?
4. Шта Вам је остало у сећању из овог периода као негативан, односно позитиван пример (може се тицати свих аспеката наставе, ученичких постигнућа итд.)?
5. Прокоментаришите сарадњу са Филолошком/Карловачком гимназијом, Руским домом, факултетом, Руским центром...

(за Карловачку гимназију – Зашто су ученици у малом броју учествовали на такмичењима?)

Друга група

б) ДРУГА ДЕСЕТОГОДИШЊИЦА (2000–2010)

1. Наведите кључне проблеме са којима сте се сусретали током наставе
2. Наведите позитивне карактеристике рада током овог периода

3. Шта Вам је остало у сећању из овог периода као негативан, односно позитиван пример (може се тицати ученика, метода, одвијања наставе итд...)?

4. По Вашем мишљењу, због чега није долазило до ђачких путовања у Русију (не рачунајући награде услед првих места на такмичењима)?

5. Прокоментаришите сарадњу са Филолошком/Карловачком гимназијом, Руским домом, факултетом, Руским центром...

Трећа група

в) ТРЕЋА ДЕСЕТОГОДИШЊИЦА (2010–2020)

1. Наведите кључне проблеме са којима сте се сусретали током наставе

2. Наведите позитивне карактеристике рада током овог периода

3. Шта Вам је остало у сећању из овог периода као негативан, односно позитиван пример (може се тицати ученика, метода, одвијања наставе итд...)?

4. Прокоментаришите сарадњу са Филолошком/Карловачком гимназијом, Руским домом, факултетом, Руским центром...

5. По Вашем мишљењу, да ли се слажете да би у Филолошкој/Карловачкој гимназији требало оформити одељење ученика који би учили руски језик од почетка (тј. руски као почетни)? (Ако је одговор ДА – мишљење зашто то још увек није остварено?)

6. За Карловачку гимназију – По Вашем мишљењу, шта је утицало на интензивна путовања у Русију у овом периоду?

7. За Карловачку гимназију – По Вашем мишљењу, шта је неопходно да би се ученици мотивисали да више учествују на такмичењима?

8. За Филолошку гимназију – По Вашем мишљењу, шта је допринело највећем броју награда из руског језика и књижевности у историји школе – чак 21 на републичком такмичењу, односно преко 10 на конкурс *Лик России* и осталим међународним такмичењима?

Уопштена питања:

* године стажа и период предавања у Филолошкој/Карловачкој гимназији

1. По Вашем мишљењу, да ли професори руског језика у Филолошкој/Карловачкој гимназији имају исте проблеме као већина колега у гимназијама/средњим школама? Објасните.

2. Да ли сте успевали да остварите предвиђени план и програм за одређени период? (ако је одговор НЕ – зашто)?

3. Да ли сте били задовољни одговарајућим програмима, уџбеницима и доступном литературом?

4. Да ли сте задовољни ђачким постигнућима? Да ли би требало нешто променити?

5. Како бисте окарактерисали ученике разних периода у којима сте предавали?

6. Шта је оно што може да уради држава како би настава руског језика била боља и ефикаснија? Дајте предлоге.

7. По Вашем мишљењу, на који начин би се додатно могао популаризовати руски језик?

8. Да ли сте и на који начин лично утицали да се повећа број ученика у руском одељењу?

9. По Вашем мишљењу, на које методе и приступе које примењујете у настави руског језика и књижевности су ученици позитивно одреаговали?

10. Да ли бисте додали нешто битно о чему није било речи

Прилог 2
Тест са пријемног испита

**ТЕСТ ИЗ РУСКОГ ЈЕЗИКА НА ПРИЈЕМНОМ ИСПИТУ ЗА УПИС У ПРВИ РАЗРЕД
ФИЛОЛОШКЕ ГИМНАЗИЈЕ ШКОЛСКЕ 2018/2019. године**

ТЕСТ А

Стандард (навести и шифру и текст стандарда)
ДСТ.3.1.10. Разуме информације, главне идеје и поруке фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе.
Задатак
I Внимательно прочитай текст. Выбери правильный ответ и обведи его. Дима Щукин со вздохом закрыл окошко скайпа. У него возникли трудности! С одной стороны, олимпиада по математике, в которой они должны участвовать вместе с Викой. С другой – матч с «Торпедо», одним из лидеров среди молодёжных команд, занимающим в турнирной таблице третью строчку. И оба мероприятия завтра, в один и тот же день. Вот уж закон подлости в действии! Конечно, можно попытаться успеть и туда, и сюда... После окончания олимпиады останется почти целый час – как раз доехать до места встречи, чтобы попасть на автобус, увозящий «Медведей» на матч. Но как же быть с клюшкой и формой? Сложно представить, что Вика не обратит внимания ни на огромную сумку, ни на торчашую из неё клюшку. Может, Вике следует всё рассказать? Нет, не стоит. Они с Викторией едва начали общаться, а она уже ему сказала, что ненавидит спорт. На следующий день задания на олимпиаде Дима решил очень быстро, надеясь успеть уехать до того, как Вика решит свои. Потом придумает какую-нибудь причину, почему убежал не прощаясь. Скажем, брат звонил, просил срочно приехать, или что-нибудь ещё случилось... 1. Почему Дима закрыл окошко скайпа со вздохом? А) Потому что у него не работал компьютер. Б) Потому что закон подлости не сработал. В) Потому что компьютер с трудом выключается. Г) Потому что у него появилась проблема. 2. Какие два мероприятия у Димы в один и тот же день? А) Олимпиада по математике и матч против команды, занимающей первое место в турнирной таблице. Б) Олимпиада и матч против «Медведей». В) Матч и вечеринка с Викторией. Г) ни один из предложенных вариантов ответа 3. Каким спортом занимается Дима?

- А) Футболом.
- Б) Хоккеем.
- В) Теннисом.
- Г) Баскетболом.

4. За какую команду выступает Дима?

- А) За «Медведей».
- Б) За «Торпедо».
- В) За «Олимпиец».
- Г) ни один из предложенных вариантов ответа

5. Дима не рассказал Вике, что занимается спортом, потому что... .

- А) она обожает спорт
- Б) Вика не стоит
- В) она терпеть не может спорт
- Г) ни один из предложенных вариантов ответа

6. Дима быстро решил задания на олимпиаде, чтобы...

- А) успеть на игру против «Медведей»
- Б) позвонить брату и попросить срочно приехать
- В) он смог уехать на матч, не прощаясь с Викой
- Г) придумать причину, почему он её будет ждать у крыльца

Решение и результат

1) Г; 2) Г; 3) Б; 4) А; 5) В; 6) В.

Начин бодовања

Сваки тачан одговор носи по **3** бода, укупно **18**.

Стандард (навести и шифру и текст стандарда)

ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога.

Задатак

II Употребите правильно данные в скобках слова.

1. Я думаю, что это был рассказ о _____. (любовь)
2. Как вы сегодня _____ себя ? (чувствовать)
3. До свидания Нина, передай привет _____. (мама)
4. Рядом с _____ находится красивое озеро. (деревня)
5. Это очень популярный певец. О _____ пишут во всех газетах. (он)
6. Мы Вас вообще не _____ ! – О чём Вы говорите? (слышать)
7. С _____ дочерью она легко договаривается. (младший)
8. Не грусти, мы _____ только на две недели! (расставаться)
9. В нашей школе работает много молодых _____. (учитель)

10. На завтрак я люблю есть бутерброд с _____. (ветчина) 11. Надеюсь, что я _____ в эту школу. (поступить) 12. В центре Москвы, на Красной площади, можно увидеть много красивых _____ (здание). 13. Многие считают, что время _____ денег. (дорогой) 14. Я говорю по-русски _____ (плохо) его. 15. Вставьте пропущенную букву в слове ябл_ко. 16. Вставьте пропущенную букву в слове под_езд.
Решење и резултат
1. любви 2. чувствуете 3. маме 4. деревней 5. нём 6. слышим 7. младшей 8. расстаёмся 9. учителей 10. ветчиной 11. поступлю 12. зданий 13. дорожке 14. хуже 15. о 16. ь
Начин бодовања
Сваки тачан одговор носи по 2 бода, укупно 32 .

Стандард (навести и шифру и текст стандарда)
ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ДСТ.3.2.4. Користи фреквентне лексичке елементе који се односе на теме и ситуације из његовог непосредног искуства. ДСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.
Задатак
III Обведите кружком правильную форму слов. 1. Самолёт из Белграда в 13:00 часов. а) приезжает б) вылетает в) перелетает г) пролетает 2. Друзья подарили мне билет а) в цирк б) для цирка в) цирке г) на цирк 3. Молодых людей очень волнует а) о красивой внешности б) с красивой внешностью г) красивая внешность в) красивую внешность 4. Иван, в десять часов ты должен быть !

а) домой б) дому в) дома г) домом

5. Маша не знает..... вернуть книгу.

а) у кого б) кому
в) к кому г) кто

6. Мы до театра за 10 минут, это недалеко.

а) зайдём б) пройдем
в) пойдём г) дойдём

7. Вчера мы купили стиральную машину, завтра нам её..... .

а) отвезут б) увезут
в) везут г) привезут

8. Санкт-Петербург называют городом

а) белых ночей б) чёрных ночей
в) белые ночи г) чёрными ночами

9. Всемирно известный музей Эрмитаж находится в

а) Москве б) Суздале
в) Санкт-Петербурге г) Владивостоке

10. Что такое щи?

а) блюдо б) одежда
в) игрушка г) сувенир

Решение и результат

1. б) вылетает 2. а) в цирк 3. г) красивая внешность 4. в) дома 5. б) кому
6. г) дойдём 7. г) привезут 8. а) белых ночей 9. в) Санкт-Петербурге 10. а) блюдо

Начин бодовања

Сваки тачан одговор носи по 2 бода, укупно 20.

Стандард (навести и шифру и текст стандарда)

ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога.

ДСТ.3.1.10. Разуме информације, главне идеје и поруке фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе.

Задатак

IV Выберите подходящее слово и напишите его в нужной форме.

Слова для справок: дуть, кино, комната, никогда, играть, зимний, он, позвонить, я, одеться

Я (1)..... не забуду этот (2) вечер. На дворе было холодно, ветер (3) сильный, снег вертелся со страшной быстротой. Мне было скучно, а папа и мама ушли в (4) И когда Мишка (5) по телефону и позвал (6) к себе, я быстро (7)..... и помчался к (8) Там было светло и тепло и собралось много народу, пришла Алёнка, за нею Костик и Андрюшка. Мы (9) во все игры, и было весело и шумно. И под конец Алёнка вдруг сказала:

– А теперь в прятки!

И мы стали играть в прятки. Но все наши игры проходили только в Мишкиной (10)....., а комната была маленькая.

Решение и результат

1) никогда; 2) зимний; 3) дул; 4) кино; 5) позвонил; 6) меня; 7) оделся; 8) нему; 9) играли; 10) комнате.

Начин бодовања

Сваки тачан одговор носи по 3 бода, укупно 30.

Стандард (навести и шифру и текст стандарда)

ДСТ.3.2.2. Записује речи и изразе с релативном ортографском тачношћу (тако да не долази до неспоразума) и познаје и примењује фреквентна правописна правила.

ДСТ.3.2.3. Познаје и/или користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога.

Задатак

V Дополните предложения нужными служебными словами.

1. Я не читал эту книгу, _____ не могу ответить на ваш вопрос.
2. Наш сосед изготавливает игрушки _____ дерева.
3. В субботу мы были _____ дискотеке.
4. Какие у вас планы _____ завтра?
5. Вы уверены, _____ завтра не будет дождя?
6. Этот приз ты получил _____ победу.
7. Мой брат носит одежду _____ два размера больше меня.
8. Вчера в гостях мы поссорились _____ тебя.
9. Каникулы начнутся _____ месяц!
10. Нужно, _____ вы заполнили этот бланк.

Решение и результат

1. поэтому 2. из 3. на 4. на 5. что 6. за 7. на 8. из-за 9. через 10. чтобы

Начин бодовања

Сваки тачан одговор носи по 2 бода, укупно 20.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

Субтест «АУДИРОВАНИЕ»

(Демонстрационный вариант)

Инструкция к выполнению теста

Время выполнения субтеста – 25 минут.

Субтест включает 20 позиций.

При выполнении субтеста пользоваться словарём нельзя.

Все аудиотексты и задания к ним звучат один раз.

Напишите свои имя, фамилию и страну (по-русски) и поставьте дату.

Выберите вариант ответа и отметьте (обведите в кружок) нужную букву в матрице. Например:

Например:

Ⓐ	Б	В	Г	
---	---	---	---	--

(Вы выбрали вариант А).

Если Вы изменили свой выбор, необходимо зачеркнуть неверный вариант или внести свой окончательный вариант ответа в дополнительную графу.

Например:

Ⓐ	Б	Ⓑ	Г	В
--------------	---	---	---	---

(Ваш выбор – вариант В,
вариант А – ошибка).

Не забудьте вписать правильный ответ в пустую клеточку!

В самом тесте отмечать ничего нельзя. Нужно заполнять только матрицу.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 1 – 5. Прослушайте текст и выполните задания к нему.

- 1. Часовой завод «Ракета» основан**
 - А) несколько лет назад
 - Б) при Петре I
 - В) в 1917 году
- 2. Часы «Ракета» можно купить**
 - А) только в Петербурге
 - Б) только в России
 - В) в регионах России и Западной Европе
- 3. Во время экскурсии можно увидеть**
 - А) экспонаты музея истории механизмов
 - Б) экспонаты исторического музея
 - В) экспонаты художественной галереи
- 4. На экскурсии можно**
 - А) смотреть, как работают часовщики
 - Б) посмотреть, как работает часовщик и поработать вместе с ним
 - В) увидеть коллекцию часов для кабинета
- 5. Музей работает**
 - А) каждый день
 - Б) только в субботу и воскресенье
 - В) три дня в неделю

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 6 – 10. Прослушайте текст и выполните задания к нему.

- 6. «Бегущий город» – это**
 - А) спортивно-интеллектуальная игра
 - Б) спортивная игра
 - В) интеллектуальная игра
- 7. Цель игры –**
 - А) бегать по городу быстрее всех
 - Б) быстрее всех найти в городе объекты, которые описаны в задании
 - В) найти в городе самый красивый дом
- 8. Задания для соревнований придумывают**
 - А) организаторы игры и опытные игроки
 - Б) профессиональные историки
 - В) сотрудники министерства образования
- 9. Эту игру придумали для того, чтобы**
 - А) показать молодёжи малоизвестные места Петербурга
 - Б) вызвать у людей интерес к бегу
 - В) обучить студентов профессии экскурсовода
- 10. Сейчас соревнования «Бегущий город» проводятся**
 - А) только в Санкт-Петербурге
 - Б) в Санкт-Петербурге и Москве
 - В) в городах России и за рубежом

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 11 – 15. Прослушайте текст и выполните задания к нему.

- 11. Температура воздуха в Санкт-Петербурге в субботу**
- А) +20 градусов или меньше
 - Б) больше +20 градусов
 - В) + 25 градусов
- 12. Дождь будет**
- А) в воскресенье
 - Б) в субботу и воскресенье
 - В) в субботу вечером
- 13. Температура воздуха в Санкт-Петербурге в воскресенье**
- А) +18 +20 градусов
 - Б) +15 градусов
 - В) +17 +19 градусов
- 14. В Москве в выходные**
- А) дожди
 - Б) солнечно
 - В) сухо
- 15. В Москве будет температура воздуха**
- А) нормальная для этого сезона
 - Б) ниже нормы этого сезона
 - В) выше нормы этого сезона

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 16 – 20. Прослушайте текст и выполните задания к нему.

16. Авторы передачи говорят, что

- А) работать над физической формой не обязательно
- Б) работать над физической формой не нужно
- В) работать над физической формой нужно

17. За занятия спортом

- А) обязательно нужно много платить
- Б) не обязательно много платить
- В) нужно доплачивать тренеру

18. Тренер говорит, что

- А) заниматься спортом дома невозможно
- Б) заниматься спортом дома неэффективно
- В) заниматься спортом дома возможно

19. Годовой абонемент в спортзал

- А) стоит от 12 до 24 тысяч рублей
- Б) стоит 10 тысяч рублей
- В) можно получить бесплатно

20. Одежду для тренировок

- А) приходится покупать дорогую
- Б) нужно покупать модную
- В) не нужно покупать дорогую

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

«АУДИРОВАНИЕ»

Рабочая матрица

Фамилия, Имя _____ Страна _____ Дата _____

1	A	Б	В	
2	A	Б	В	
3	A	Б	В	
4	A	Б	В	
5	A	Б	В	
6	A	Б	В	
7	A	Б	В	
8	A	Б	В	
9	A	Б	В	
10	A	Б	В	

11	A	Б	В	
12	A	Б	В	
13	A	Б	В	
14	A	Б	В	
15	A	Б	В	
16	A	Б	В	
17	A	Б	В	
18	A	Б	В	
19	A	Б	В	
20	A	Б	В	

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

Субтест «ЧТЕНИЕ»

(Демонстрационный вариант)

Инструкция к выполнению теста

Время выполнения субтеста — 30 минут.

Субтест включает 15 заданий.

При выполнении субтеста можно пользоваться словарём.

Напишите свои имя, фамилию и страну (по-русски) и поставьте дату.

Выберите вариант ответа и отметьте (обведите в кружок) нужную букву в матрице.

Например:

☒ А	Б	В	Г	
------------------------------------	---	---	---	--

(Вы выбрали вариант А).

Если Вы ошиблись и хотите исправить ошибку, сделайте так:

☒ А	Б	☒ В	Г	В
------------------------------------	---	------------------------------------	---	---

(Ваш выбор – вариант В, вариант А – ошибка).

Не забудьте вписать правильный ответ в пустую клеточку!

В самом тесте отмечать ничего нельзя. Нужно заполнять только матрицу.

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 1 – 5. Прочитайте текст и дополните предложения, данные после текста, выбрав правильный вариант ответа.

Традиция подавать друг другу руки при встрече появилась много-много лет назад. Причиной её появления была осторожность. Человек не мог заранее знать, какие мысли в голове у собеседника, друг он или враг.

Когда люди здороваются, принято подавать правую руку, потому что большинство людей правши. Правой рукой невозможно ударить, если её держит другой человек. Перед рукопожатием принято снимать перчатку, потому что открытая, голая ладонь не может скрывать опасных сюрпризов. Поэтому руку протягивали вперед так, чтобы невозможно было схватить, например, нож, спрятанный под одеждой.

По этой же причине мы не здороваемся через порог. Если к вам пришёл гость, вы должны сначала пригласить его в дом, а потом уже поздороваться за руку. Когда-то очень давно на улицах не было света, и лампы были только в домах. Если гость был готов войти в светлую комнату, это означало, что он ничего не хочет скрывать, и в руках у него нет оружия.

Рукопожатие как символ добрых намерений сохранилось в спорте. Например, боксёры пожимают друг другу руки перед поединком. Конечно, пожав друг другу руки, они сразу начинают друг друга бить. Но в этом случае рукопожатие означает, что игра будет честной.

В современной жизни, конечно, всё совсем по-другому. Партнёр по бизнесу вряд ли принесёт с собой нож на деловую встречу, а на улицах даже ночью светло от электрических фонарей. Но люди продолжают пожимать друг другу руки, когда здороваются. Рукопожатие регулируется этикетом.

Так, например, рукопожатие принято только между мужчинами, а женщины подают друг другу руки во время приветствия, только если это деловая встреча. Кроме того, пожимать руки нужно стоя. Если вы сидели, нужно встать.

Кто первый должен подать руку во время приветствия? Первым подаёт руку старший по возрасту или по статусу. Например, пожилой мужчина первый

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

подает руку молодому человеку, а начальник первый подаст руку своему подчинённому. Если в деловой встрече участвуют мужчины и женщины, то женщина первая подает руку для рукопожатия.

По рукопожатию можно определить характер человека. Если вы почувствовали энергичную, сильную руку, очень может быть, что перед вами человек именно с таким характером. И наоборот, если рука вашего нового знакомого оказалась слабой и как будто усталой, этот человек, вероятно, медленно принимает решения и не любит активно действовать.

1. Традиция подавать друг другу руки при встрече появилась

- А)** из-за осторожности
- Б)** из-за дружеских чувств
- В)** из-за любви

2. Перед рукопожатием человек снимает перчатку, чтобы

- А)** показать, что у него чистые руки
- Б)** показать, что он друг, и у него нет оружия
- В)** показать, что у него нет денег

3. Боксёры пожимают друг другу руки перед боем, чтобы

- А)** узнать, сильный ли соперник
- Б)** отменить бой
- В)** показать, что бой будет честным

4. В современной жизни

- А)** первыми подадут руку женщина, начальник или пожилой человек
- Б)** первыми подадут руку мужчина, мальчик и молодой сотрудник
- В)** рукопожатие запрещено этикетом

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

- 5. Если вам пожали руку энергично и сильно, это значит, что**
- А)** человек агрессивный
 - Б)** человек активный и энергичный
 - В)** вы не нравитесь этому человеку

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 6 – 10. Прочитайте текст и дополните предложения, данные после текста, выбрав правильный вариант ответа.

Для комфортного празднования Нового года немаловажной является круглосуточная работа метро. Петербуржцы в ночь с 31 декабря на 1 января традиционно смогут добраться в нужную точку города с помощью подземки.

Как и в предыдущие годы, в ночь с 31 декабря 2016 года на 1 января 2017 года Петербургский метрополитен останавливать работу не намерен. С 01:00 до 05:00 поезда пойдут по ночному графику движения, а ранним утром плавно перейдут на дневной, более частый.

Бесперебойная работа самого быстрого городского общественного транспорта сделает новогоднюю ночь для петербуржцев максимально комфортной. Жители Северной столицы смогут погулять по яркому праздничному городу, принять участие в народных гуляниях — и всё это без опасения остаться без удобного транспортного сообщения.

6. Круглосуточная работа метро в Новый год

- А) важна
- Б) не важна
- В) не нужна

7. В ночь с 31 декабря 2016 года на 1 января 2017

- А) метро первый раз будет работать круглые сутки
- Б) метро, как обычно в Новый год, будет работать круглые сутки
- В) метро, как обычно, будет работать круглые сутки

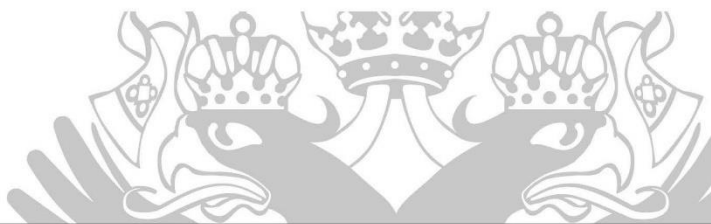
8. Ночной график движения поездов будет

- А) более редкий, чем дневной
- Б) более частый, чем дневной
- В) такой же, как дневной

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

- 9. Новогодний праздник для петербуржцев будет комфортным, если**
- А)** будет хорошо работать метро
 - Б)** будет хорошо работать такси
 - В)** будут регулярно ходить трамваи
- 10. Жители Северное столицы – это**
- А)** жители Москвы
 - Б)** жители Хельсинки
 - В)** жители Петербурга

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 11 – 15. Прочитайте текст и дополните предложения, данные после текста, выбрав правильный вариант ответа.

Как и договаривались, Иакинф заехал за Шиллингом.

К Пушкину они отправились пешком. Шиллинг быстро отыскал пушкинскую квартиру, состоявшую из двух комнат окнами во двор.

В прихожей их встретил слуга Пушкина и сказал, что Александр Сергеевич болен и никого не принимает.

– Ах, какая досада! А мы пришли его проведать!

– Это вы, Павел Львович? – послышалось из-за двери. – Милости прошу, проходите, проходите!

Пушкин поднялся с дивана навстречу гостям.

– Здравствуй, Павел Львович! Это превосходно, что вы нашли время навестить больного. Рад вас видеть!

– Что с вами, Александр Сергеевич, дорогой? Я не на шутку перепугался, получив вашу записку.

– Да что-то опять нога! И вот, представьте – валяюсь в постели!

– Очень жаль! А у меня вчера была дружеская пирушка – ведь у меня новая должность, повышение... А у отца Иакинфа вышла первая книга. Как можно было не отметить это событие? Ах, совсем забыл представить своего друга – отец Иакинф. Востоковед, переводчик с китайского языка. Целых четырнадцать лет провел в Пекине.

Пушкин быстро повернулся к Иакинфу и улыбнулся удивительной радостной улыбкой. На какой-то момент Пушкин смутился, не зная, как приветствовать гостя в монашеской одежде, но затем решительно протянул руку:

– Рад познакомиться, отец Иакинф. Много о вас слышал.

Иакинф внимательно, но с некоторым смущением разглядывал знаменитого литератора. Он был намного ниже Иакинфа ростом и выглядел старше, чем предполагал Иакинф. Но рукопожатие у него было крепкое. В стройной фигуре поэта угадывалась скрытая сила.

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Гости уселись на диваны, слуга принёс чай. Иакинф вытащил из кармана книгу и на первой странице написал:

«Александру Сергеевичу Пушкину в знак истинного уважения от переводчика. 26-го апреля 1828 года».

– «Описание Тибета в нынешнем его состоянии», - прочитал Пушкин. – Это так хорошо, отец Иакинф, что вы решили пролить свет на наши отношения со странами Востока. Как мало мы знаем о восточных народах! А они, я уверен, могут рассказать нам о себе много нового и необычного.

11. Квартира Пушкина была

- А) большая, с видом на канал
- Б) маленькая, с видом во двор
- В) маленькая, с видом на улицу

12. Павел Львович рассказал Пушкину, что

- А) его повысили по службе, а Иакинф выпустил первую книгу
- Б) у него все по-старому, а Иакинф выпустил очередную книгу
- В) он скоро получит новую должность, а Иакинф скоро выпустит книгу

13. Иакинф –

- А) учитель
- Б) географ
- В) монах

14. Иакинф подумал о Пушкине, что он

- А) невысокий, но сильный
- Б) высокий и сильный
- В) невысокий и слабый

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

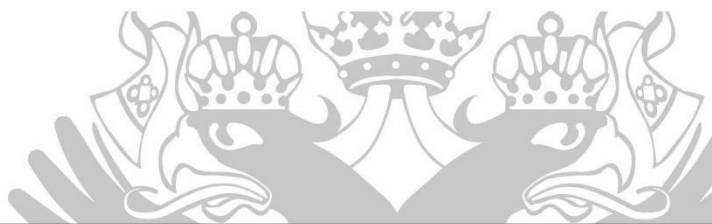
15. Пушкин сказал о книге Иакинфа, что она

- А)** важна для развития отношений с Востоком
- Б)** не имеет значения для отношений с Востоком
- В)** не рассказывает ничего нового о Востоке

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

«ЧТЕНИЕ»

Рабочая матрица

Фамилия, Имя _____ Страна _____ Дата _____

1	A	Б	В	
2	A	Б	В	
3	A	Б	В	
4	A	Б	В	
5	A	Б	В	
6	A	Б	В	
7	A	Б	В	
8	A	Б	В	
9	A	Б	В	
10	A	Б	В	
11	A	Б	В	
12	A	Б	В	
13	A	Б	В	
14	A	Б	В	
15	A	Б	В	

Тест по русскому языку как иностранному языку в сфере повседневного общения для школьников.
Второй уровень. Субтест «Чтение». Рабочая матрица. Демонстрационный вариант.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

«ПИСЬМО»

(Демонстрационный вариант)

Инструкция к выполнению теста

Время выполнения субтеста – 40 минут.

Субтест включает 2 задания.

При выполнении субтеста можно пользоваться Толковым словарём русского языка.

Фамилия, Имя _____

Страна гражданства _____

Дата экзамена _____

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – **30 минут**.

В Вашем письме должно быть **не менее 20 предложений**.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Санкт-Петербургский
государственный
университет

[illegible]

Тест по русскому языку как иностранному языку в сфере повседневного общения для школьников. Второй уровень. Субтест «Письмо». Демонстрационный вариант.

Прилог 3

Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 2

Вам нужно заполнить анкету в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – **10 минут**.

Задание 2. В вашем городе будет проходить выставка «Русская книга в мире». Школьников и студентов, которые знают русский язык, приглашают поработать волонтерами. Вы решили поработать на этой выставке.

Заполните анкету, необходимую для приёма на эту работу

Фамилия, Имя	
Дата рождения (число, месяц, год)	
Страна и город, где вы родились	
Пол (нужное подчеркнуть):	М / Ж
Род занятий (школьник, студент, менеджер и т.д.)	
Страна проживания:	
Адрес электронной почты:	
Телефон:	
Уровень владения русским языком (нужное подчеркнуть):	Начальный, средний, продвинутый, русский мой родной язык
Какими ещё языками вы владеете?	

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Какие книги вы читаете на русском языке?	
Вы предпочитаете работать с людьми или с бумагами?	

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

Субтест «ЛЕКСИКА. ГРАММАТИКА»

(Демонстрационный вариант)

Инструкция к выполнению теста

Время выполнения субтеста – 30 минут.

Субтест включает 60 позиций.

При выполнении субтеста пользоваться словарём нельзя.

Напишите свои имя, фамилию и страну (по-русски) и поставьте дату.

Выберите вариант ответа и отметьте (обведите в кружок) нужную букву в матрице. Например:

Например:

☒ А	Б	В	Г	
------------------------------------	---	---	---	--

(Вы выбрали вариант А).

Если Вы изменили свой выбор, необходимо зачеркнуть неверный вариант или внести свой окончательный вариант ответа в дополнительную графу:

☒ А	Б	☒ В	Г	В
------------------------------------	---	------------------------------------	---	---

(Ваш выбор – вариант В,
вариант А – ошибка).

Не забудьте вписать правильный ответ в пустую клеточку!

В самом тесте отмечать ничего нельзя. Нужно заполнять только матрицу.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 1

Задания 1 – 15. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

1. Хозяин ... собаку в парк каждый вечер.	А) приводит Б) привёл В) приведёт Г) приведут
2. Эти замечательные фотографии ... моими друзьями.	А) сделали Б) сделаны В) сделанные Г) сделают
3. Пусть собака ... с дивана!	А) слезет Б) долезет В) пролезет Г) залезет
4. На улице холодно, не будем долго	А) погулять Б) гуляем В) гулять Г) погуляем
5. Эту картину нужно ... в гостиной.	А) вешать Б) повесить В) висеть Г) положить
6. В октябре в Санкт-Петербурге часто ... дождь.	А) идёт Б) ходит В) пойдёт Г) пошёл

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

7. Я не умею ... курицу.	А) жарю Б) жарить В) пожарить Г) пожарю
8. Пройдёт зима, ... лето.	А) настало Б) настала В) настаёт Г) настанет
9. Не ... телевизор! Я хочу почитать книгу.	А) включи Б) включил В) включить Г) включай
10. Давай по средам и пятницам вместе ... в бассейне!	А) плавать Б) поплавать В) плаваем Г) поплывём
11. Здесь ... ездить на велосипеде.	А) запрещена Б) запрещено В) запрещён Г) запретить
12. Кто ... моё мороженое?!	А) ест Б) поел В) съел Г) есть
13. Ты видишь, эта картина ...! 14. Голос этого певца ...! 15. Этот человек мне ... не нравится!	А) ужасно Б) ужасен В) ужасны Г) ужасна

Тест по русскому языку как иностранному языку в сфере повседневного общения для школьников.
Второй уровень. Субтест «Лексика. Грамматика». Демонстрационный вариант.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 2

Задания 16 – 23. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

16. У нас в гостях бабушка. Она приехала 17. Я готовился к экзамену 18. Я научился играть на гитаре	А) на три дня Б) за три дня В) через три дня Г) три дня
19. Какой сильный ветер! ... надеть тёплую куртку.	А) Придётся Б) Должен В) Обязан Г) Нужен
20. Миша в восторге	А) от нового компьютера Б) с новым компьютером В) новый компьютер Г) нового компьютера
21. Я покажу тебе, как пользоваться	А) этот смартфон Б) этим смартфоном В) эти смартфоны Г) этого смартфона
22. Виктор отличный спортсмен, он пришёл к финишу	А) первым Б) первого В) первыми Г) первые
23. Все были расстроены	А) результаты матча Б) результат матча В) результатами матча Г) в результатах матча

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 3

Задания 24 – 29. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

24. Гости едят десерт, ... Катей.	А) приготовивший Б) приготовленный В) приготовленная Г) приготовленное
25. Журналист беседовал с министром, ... его ответы.	А) записывая Б) пишет В) записали Г) записав
26. Достоевский – самый ... русский писатель за рубежом. 27. Интересно, какой народ самый ... в мире? 28. А вот новый учитель, ... нам лекцию по астрономии.	А) читающий Б) прочитавший В) читаемый Г) прочитанный
29. ... дверь, Миша положил ключ в карман.	А) Закрыв Б) Закрывая В) Закрыл Г) Закрывал

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Задания 30 – 33. Установите синонимические соответствия между подчёркнутыми словами и вариантами ответов.

30. Потеряв <u>кошелёк</u> , Ваня не смог <u>купить билет на автобус</u> .	А) Так как Ваня потерял кошелёк, он не смог купить билет на автобус. Б) Если Ваня потерял кошелёк, он не может купить билет на автобус. В) Когда Ваня теряет кошелёк, он не может купить билет на автобус. Г) Хотя Ваня потерял кошелёк, он не мог купить билет на автобус.
31. Цветы, <u>подаренные</u> Маше, были очень красивые.	А) которые подарили Б) которые дарит В) которые дарят Г) которые подарят
32. Миша показывает Кате смартфон, <u>купленный</u> вчера.	А) который купят Б) который купил В) который покупает Г) который покупал
33. <u>Обойдя</u> все магазины, Алексей, наконец, купил подарок для Кати.	А) После того, как обошёл все магазины Б) Потому что обошёл все магазины В) Хотя обошёл все магазины Г) Пока обошёл все магазины

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 4

Задания 34 – 41. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

34. Мы надеемся, ... экзамены не будут трудными.	А) чтобы
35. Мы все хотим, ... на Земле был мир.	Б) что
36. Ира хорошо говорит по-французски, ... изучала этот язык совсем недолго.	В) хотя Г) если
37. ... закончится фильм, я пойду спать.	А) Тогда как Б) Как только В) В то время как Г) Между тем как
38. В ... сумке звонит телефон!	А) чья-то Б) чьё-то В) чьей-то Г) чьи-то
39. Не могу понять, какой это язык, ... испанский, ... португальский.	А) то ... то Б) то ли ... то ли В) и ... и Г) а ... то
40. Он так осторожно держал в руках античную вазу, ... это был маленький ребенок.	А) словно Б) как В) что Г) чтобы
41. Друзья, ... есть номер телефона Наташи?	А) кому Б) у кого В) кто Г) с кем

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 5

Задания 42 – 50. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

42. Света очень ... девочка.	А) обидная
43. Маша, ... на весь мир, проплакала всю ночь.	Б) обидчивая
44. Глупая и ... шутка!	В) обижающаяся
	Г) обидевшаяся
45. На стене была ...: «Вход».	А) запись
	Б) подпись
	В) письмо
	Г) надпись
46. Когда бабушка была молодая, она жила в разных странах. Сейчас она ... получает письма.	А) оттуда
	Б) отсюда
	В) отовсюду
	Г) откуда
47. ... – это посуда, предназначенная для приготовления чая.	А) Сахар
	Б) Печенье
	В) Чайник
	Г) Чашка
48. Кот опять ... на улицу!	А) убежал
	Б) отбежал
	В) забежал
	Г) подбежал
49. ... оставил для меня подарок! Интересно, кто это был?	А) кто-либо
	Б) кое-кто
	В) некто
	Г) кто-то

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

50. Дима и Паша одного возраста, они

- А)** одноклассники
- Б)** друзья
- В)** ровесники
- Г)** соседи

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

ЧАСТЬ 6

Задания 51 – 50. Выберите правильный ответ и отметьте его в матрице.

51. Новый министр торговли вступает ... на следующей неделе.	А) в должность Б) в должности В) на должности Г) с должности
52. Иногда политики используют общественные организации	А) о своих интересах Б) при своих интересах В) в своих интересах Г) на своих интересах
53. Пострадавшие во время шторма в Петербурге ... в больницу.	А) была доставлена Б) был доставлен В) были доставлены Г) доставили
54. Ветер и ливень ... три дня.	А) не прекращались Б) не прекратились В) прекратили Г) прекратились
55. Команды вышли на поле, чтобы ... в финальном матче. 56. Если целый день смотреть телевизор, можно ... с ума! 57. Дипломат должен уметь ... с людьми.	А) сойти Б) сходить В) сойтись Г) сходиться
58. Журналист был ... от работы за участие в скандале.	А) отстранён Б) назначен В) уволен Г) понижен

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

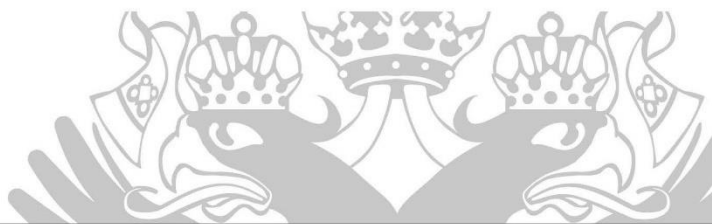

59. Чтобы получить руководящую должность в крупной компании, необходимо иметь ... образование.	А) высокое Б) высшее В) самое высокое Г) высочайшее
60. Современная молодёжная пресса не отвечает ... молодёжи.	А) потребности Б) потребностям В) потребностей Г) потребность

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

РУССКИЙ ЯЗЫК В СФЕРЕ ПОВСЕДНЕГО ОБЩЕНИЯ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ

ВТОРОЙ УРОВЕНЬ

«ЛЕКСИКА. ГРАММАТИКА»

Рабочая матрица

Фамилия, Имя _____ Страна _____ Дата _____

1	А	Б	В	Г	
2	А	Б	В	Г	
3	А	Б	В	Г	
4	А	Б	В	Г	
5	А	Б	В	Г	
6	А	Б	В	Г	
7	А	Б	В	Г	
8	А	Б	В	Г	
9	А	Б	В	Г	
10	А	Б	В	Г	
11	А	Б	В	Г	
12	А	Б	В	Г	
13	А	Б	В	Г	
14	А	Б	В	Г	
15	А	Б	В	Г	
16	А	Б	В	Г	
17	А	Б	В	Г	
18	А	Б	В	Г	
19	А	Б	В	Г	
20	А	Б	В	Г	
21	А	Б	В	Г	
22	А	Б	В	Г	
23	А	Б	В	Г	

24	А	Б	В	Г	
25	А	Б	В	Г	
26	А	Б	В	Г	
27	А	Б	В	Г	
28	А	Б	В	Г	
29	А	Б	В	Г	
30	А	Б	В	Г	
31	А	Б	В	Г	
32	А	Б	В	Г	
33	А	Б	В	Г	
34	А	Б	В	Г	
35	А	Б	В	Г	
36	А	Б	В	Г	
37	А	Б	В	Г	
38	А	Б	В	Г	
39	А	Б	В	Г	
40	А	Б	В	Г	
41	А	Б	В	Г	

Тест по русскому языку как иностранному языку в сфере повседневного общения для школьников.
Второй уровень. Субтест «Лексика. Грамматика». Рабочая матрица. Демонстрационный вариант.

Прилог 3
Стандардизовани тест

Санкт-Петербургский
государственный
университет

42	A	Б	В	Г	
43	A	Б	В	Г	
44	A	Б	В	Г	
45	A	Б	В	Г	
46	A	Б	В	Г	
47	A	Б	В	Г	
48	A	Б	В	Г	
49	A	Б	В	Г	
50	A	Б	В	Г	

51	A	Б	В	Г	
52	A	Б	В	Г	
53	A	Б	В	Г	
54	A	Б	В	Г	
55	A	Б	В	Г	
56	A	Б	В	Г	
57	A	Б	В	Г	
58	A	Б	В	Г	
59	A	Б	В	Г	
60	A	Б	В	Г	

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

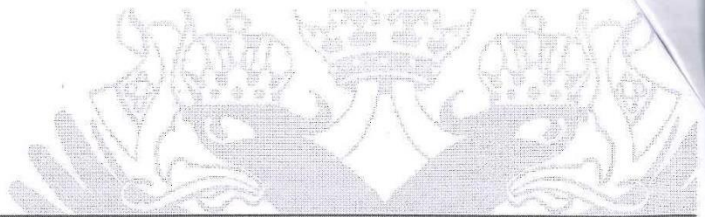
Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Дорогая Маша,
Мне с тобой недавно разговаривали о спорте в жизни
современного человека. Мне кажется, что люди всё
таки достаточно занимаются спортом, даже не
знающие, ~~знающие~~ что каждый день это делают. Многие
ходят на тренировки пять раз в неделю, чтобы
улучшить своё здоровье. С детства родители должны
воспитывать свои дети в направлении физической
активности. Занятие спортом может поспособствовать
влиять на самочувствие и самооценку человека, ~~также~~
~~теперь~~ ~~спортом~~. Поэтому я делаю упражнения дома,
бежу, катаюсь на роликах и плаваю. Ещё я
люблю смотреть спортивные события на телевидении
особенно атлетику. Даже Сократ сказал, что каждый
человек должен заниматься своим телом, чтобы
достичь самого лучшего состояния своего организма.

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

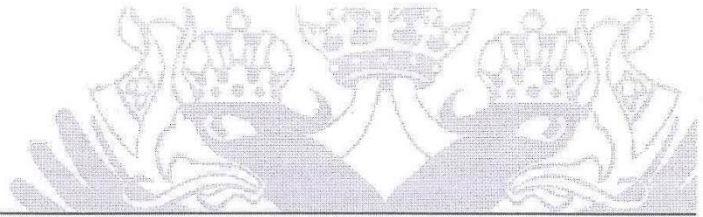
Привет Саша,

Я получила награду за занятое первое место по фигурному катанию! Я считаю, что очень важно заниматься спортом. Надо вести здоровый образ жизни. Мне очень нравится фигурное катание, но люди выбирают разные спорты. Чаще всего, люди тренируются в волейбол, баскетбол, футбол. Это самые популярные спорты. После этих sports, ~~и~~ люди занимаются хоккеем, бегом, гимнастикой, плаванием. Некоторые люди только ходят в тренажёрный зал. Я не люблю тренажёрный зал. Предпочитаю заниматься настольным спортом. Сегодня мало кто занимается фигурным катанием, потому что этот спорт тяжёлый. Некоторые люди не любят спорт. Считают, что это тратит время. Я считаю, что спорт очень полезен. Если занимаешься спортом, будешь дольше жить. Ещё спорт которым я занимаюсь очень красивый. Я люблю этот спорт. Поэтому набрала и заняла первое место. А ты -

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

считаешь, что спорт полезен? Ты занимаешься
спортом? Если да, расскажи мне. Буду рада поговорить
с тобой о спорте. Не могу дождаться встречи.
С любовью,

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Зверни о будущем
даже о спорте.

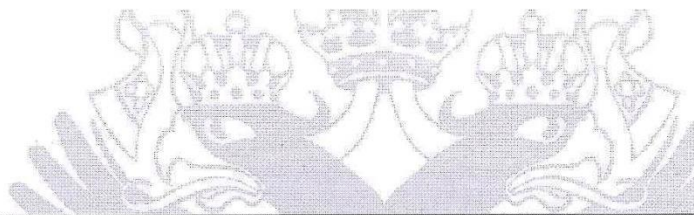
Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

~~Привет~~ Привет, дорогая Маша!
Как врачи говорят спорт в жизни человека
неотъемлем, особенно в жизни современного
человека. У нас сегодня нет времени выйти
из дома и погулять, сделать упражнения.
Мы сегодня только сидим у стола в нашей
квартире. Мне стало грустно ~~потому~~ когда
я узнала, что я весь день ~~в доме~~ ^{дома}. В прошлом
был прекрасный день и я хотела пойти
погулять. Но, у меня было много обязанностей
~~и~~ дома, потому что я работаю на работе.
У нас дома просто выйти и ~~поставить~~ ^{пожечь} всё! Это было ужасно! Я ~~уже~~ задумалась
о том как у нас ~~нет~~ ^{нет} свободы
поступить на нашем современном обществе.
Мы отдели от природы, от здоровой жизни.
В этом мире сегодня всем надо заниматься
каким-нибудь спортом чтобы мы больше
двигались. Нам надо беречь ~~наше~~ ^{наше} здоровье.

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Смерть тоже может помочь ~~ни~~ психическому
здоровью. Человеку трудно ~~это понять~~
какое-нибудь состояние, которое ^{до} ~~было~~ ~~отделяло~~
его от ~~других~~ других принципов общества.
Человеку очень трудно просто ~~всегда~~ ~~смириться~~
дана и не ~~заключать~~ (никакими) ~~достигать~~
делами. Но ~~это~~ ^{это} тоже трудно.
Как тебе думать об этом?
Пожалуйста, пиши ~~мне~~ мне. Ты живешь
под каким адресом?

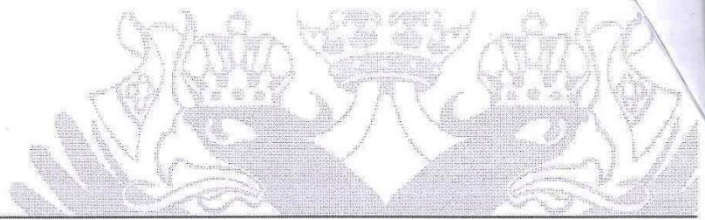
~~Михаил~~

Павел

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Здравствуй Саша,
Я прочитала твоё предыдущее письмо, меня очень удивило, что ты занимаешься танцем. Многие говорят, что это вообще не спорт, а какой-то вид искусства. Я с этим не согласна, потому что я тоже занималась латино танцем, так что знаю, что это ~~настоящий~~ трудный спорт. Пять лет назад я даже была на соревнованиях и получила второе место. Мой тренер Ваня там даже познакомился с его женой. Они уже четыре года вместе. Они всегда говорят что я их ангел, потому что познакомились из-за меня. Очень жаль что больше не занимаюсь танцем. Но когда приедешь, я заставляю² тебя³ буду, чтобы⁴ научила / меня какие-то новые хореографии.

K5 Спорт в жизни современного человека

~~Спорт в нашей жизни~~

Спорт - необходимое занятие человека. Он нужен для укрепления ~~и~~ и улучшения здоровья. ~~В~~ В жизни современного человека нет больше места для спорт. Ежедневные обязанности занимают главное место в жизни сегодняшнего человека. Из-за нехватки спорта и здоровой жизни, люди страдают от многих болезней. Спорту нужно иметь особое место в жизни человека потому что он очень важен для него.

Прилог 4
Састави

Спорт в моей жизни

Дорогая Маша,

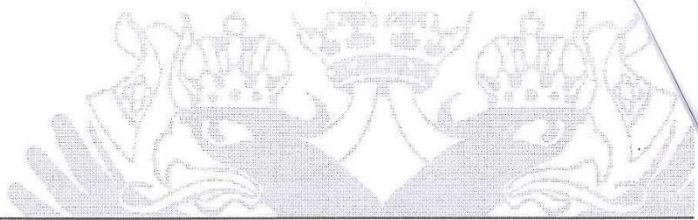
Спорт - неотъемлемая часть нашей жизни. Хотя много людей не занимается им, спорт очень важен для нашего физического здоровья. Он дарит физическое силы и здоровье. Я занимаюсь спортом достаточно часто. Пару раз в неделю я хожу на тренировки в спортивный зал. Там я занимаюсь на тренажерах и поднимаю большие тяжести. Иногда я выхожу с друзьями на вечернюю пробежку. Занятия спортом сначала утомляют. Однако со временем тело человека ~~становится~~ становится сильнее и выносливее. Важно напомнить что спорт очень важен для здорового и сильного человека поэтому спорт играет очень важную роль в моей жизни. Какую роль спорт играет в твоей жизни? Иду ответа, люблю!
Твоя [REDACTED]

K6

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Здравствуй, Маша!

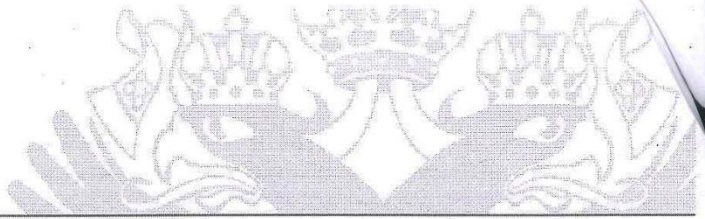
Я получила твоё письмо. Оно меня очень обрадовало. До сих пор я не успевала ответить тебе, потому что была очень занята. У моей футбольной команды было ~~государственное~~ первенство страны. Из-за этого мы готовились ~~две недели~~ ~~на~~ два месяца. В последние две недели у нас были тренировки каждый день. Я очень устала и не нашла ~~времени~~ время написать тебе письмо.

На первенстве моя команда ~~получила~~ заняла второе место. Я недовольна этим. Мы проиграли в последних секундах матча. Ну, не могу ведь жалеть. ~~На следующий~~ ~~год~~ Я уверена, что моя команда займёт первое место на следующий год. До того, нам остаётся только тренироваться лучше и сильнее.

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Ура, привет!

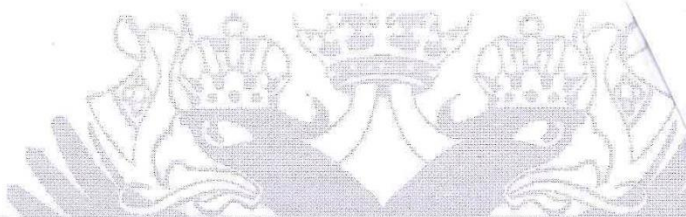
2)

Спасибо тебе за твое письмо, оно меня очень порадовало. Я заметила что ты интересующаяся спортом, и это мне очень понравилось. Я тоже занимаюсь спортом. Больше всего я люблю заниматься танцами и баскетболом. Так как у меня нет времени из-за школьных обязанностей, я чаще всего занимаюсь в выходные. По субботам у меня баскетбольные тренировки, а по понедельникам у меня танцы. Я не сомневаюсь в том что у тебя тоже очень много обязанностей, и что ты тоже трудоголичка. Заниматься физикой и математикой, наверно очень тяжело. Кстати, у тебя есть какие-нибудь хобби в эти свободные моменты? Если бы я знала, я сказала бы что твой любимый теннисист - Новак

Прилог 4 Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Привет Андрей, меня очень обрадовало твоё письмо. Я очень рада, что ты вспомнил написать мне письмо. В письме я вижу, что ты любишь спорт, тоже как я. Мой любимый спорт – это баскетбол. У меня тренировки по баскетболу каждый день по вечерам. Я люблю ~~играть~~ играть в баскетбол и на школьной площадке когда у меня нет тренировок. Я тоже люблю и смотреть его по телевизору. Прежде всего смотрю живу домашнюю лигу, но люблю смотреть и NBA. Мой кумир в баскетболе Никола Йокич. Он мой кумир потому что своим талантом он лучше всех в Америке.

Прилог 4
Састави

Заниматься спортом очень важно в жизни. Не важно как
будет спорт, то ли бег то ли какой ~~какой~~ футбол или баскетбол. ~~Каждый~~
~~каждый~~ ~~каждый~~ человек должен заниматься спортом. Я очень
люблю играть в футбол и в баскетбол. Футболом занимаюсь около
6 лет, а гандболом 2 года. Я тоже люблю ~~он~~ смотреть футбол по
телевизору. Сейчас очень важно за кого болеть. Я болею
за Црвену звезду. А в России за Спартак. Црвена звезда
и Спартак как братья а тоже и команда из Греции
Олимпиакос.

Прилог 4
Састави

Спорт в моей жизни

Дорогая Ната,

Если बात считается спортом, тогда в моей жизни спортом было. Я играла классический баскет пять лет. В это время я выступала с моей баскетбольной командой много раз. Я любила играть за мою команду. В первых, я была в команде и моей команде это нравилось. Во вторых, я очень любила эти игры когда я выступала с командой подругами. Считаю что, это было очень полезно для меня. Так же, спорт в общем очень полезен для каждого человека. Это очень важно и для меня и для семьи. Я знаю, что ты играешь в баскетбол. Полезно ли это тебе? Считаешь ли ты это важным для тебя?

Жду твой ответ и твоё мнение о спорте,

Алла

Прилог 4
Састави

Спорт в моей жизни

Привет Мама,
как дела? Прошли раз ты мне сказала что ты занимаешься баскетболом,
а сейчас я хочу тебе рассказать об этом как спорт влияет на мою
жизнь. Остальные виды спорта не занимали мое внимание, как футбол.
Когда я была маленькой, я часто играла футбол на улице с моими
друзьями. Это моим родителям было очень необычно для маленькой
~~девочки~~ девочки, но они были счастливы что я занимаюсь каким-то спортом.
Тоже часто с моим папом смотрела мячи по телевизору когда я
спала. Я была так удивлена футболом, и поэтому я хотела начать
тренироваться футбол. Ну, к сожалению, моя мама сказала что это не
спорт для девушек, и что не могу тренироваться футбол. Это был такой
ужас для меня! Ну, после несколько времени, яхватила это. Ну перед того,
еще до сих пор футбол удивляется меня, и очень люблю его.
До скорого, пока!

1/3

Спорт в моей жизни

Привет Дима, как дела? Мы давно не слышали друг друга. Спорт в моей жизни значит очень много. В детстве я занималась гимнастикой, атлетикой, но меня никогда не было особого желания чем-либо увлечься всерьез. Так я ничем и не занялась спортом. Интересный вид спорта открыла для меня мама, взяв меня с собой в фитнес клуб, где проходили занятия по йоге. Это тренировка не только внешняя, но и внутренняя, требует большой отдачи. Я могу сказать, что спорт играет важную роль в моей жизни. Я надеюсь что ты будешь заниматься ~~на~~ спортом в будущем.

Прилог 4 Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

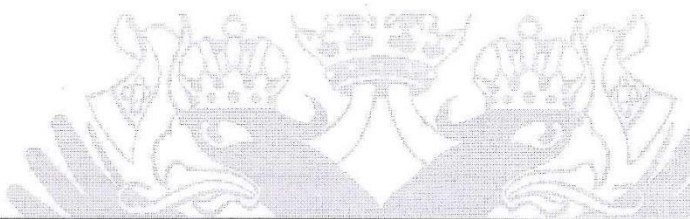
Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Привет Маша,
мне нужен твой совет. Уже несколько дней думаю о том
что мне надо заниматься каким-нибудь спортом. Если помню,
ты учишься на факультете спорта, и я хотела попросить тебя
порекомендовать мне какой-то спорт которым я могла бы
заниматься. Не знаю чем хочу заниматься, мне важно только
что бы я была более активной. В последнее время я не успеваю
гулять и быть активной из-за работы, но сейчас у меня будет
больше свободного времени и я хочу установить здоровые навыки.
Считаю что спорт ~~очень важен~~ и физическая активность
очень важна для каждого человека. Люди, особенно сейчас,
не думают ~~о~~ здоровье. Жизнь очень скорая и у нас
нет времени думать о ~~спорте~~. Сегодня каждый человек
хочет ~~заниматься спортом~~ успет где-то, даже если это
значит быть несколько часов в машине. Очень мало людей
идет пример на работу.
Я каждый день сижу и свободное время провожу в Интернете.
Это очень плохо. Но я заметила что люди сегодня очень

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

волнуются своей внешностью. Очень много людей в СНИ
занимается спортом и выкладывает фотографии из спорт-зала.
Они очень хорошо выглядят. Это делает комплекс на
других людей. Сейчас каждый человек обязан тренировать
не из-за здоровья, а из-за внешнего вида.
Надеюсь ~~на~~ хорошей рецендации Спасибо
жду ответа.

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

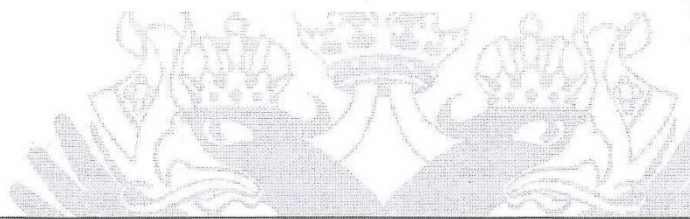
Здравствуй, Илья
Как дела? Я хочу разговаривать с тобой о спорте.
Я много и много думаю об этом. Как спорт влияет
на жизнь современного человека? Фитнес сейчас
так "популярный", а еще 50 лет люди не знали
что "фитнес" значит. Много того изменилось
в спортивной культуре через 50 лет. Сейчас
спорт и технологии идут вместе. Современному
человеку если у него талант, может быть
популярным спортсменом. У него есть
много времени, что совсем новый вид спорта
существует. Спорт очень важен в жизни человека
но в мире есть люди которые проводят слишком
много спорта. Тогда возникает проблема которая
возникла из физической активности. Но сейчас у
современного человека нет всегда времени для
спорта потому что он много работает. Это имеет
эффект на здоровье человека. Это очень плохо.

Тест по русскому языку как иностранному языку в сфере повседневного общения для школьников.
Второй уровень. Субтест «Письмо». Демонстрационный вариант.

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

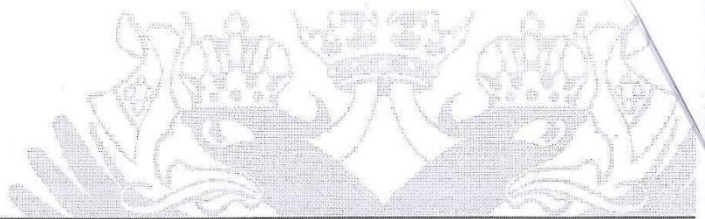

Это один из моих причин почему люди телесные
и боденные. Я думаю что только один кто
живется спортом понимает души жизни
Люди живут боднее... сигналы тогда А как
ты думаешь? Что изменилось в спорте через
50 лет? Что люди думают о спорте?
Как современный человек занимается спортом?
Я не могу получить ответ Я хочу знать
такое мнение об этом. Спасибо!
Драгослав!

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Привет Мама!

Я очень рад что ты писала мне!

Я вижу что ты заинтересована в важности спорта современного человека. Я знаю что спорт очень важен для современных людей потому что в жизни очень трудно быть здоровым. Люди много работают и берут себя в руки, тоже срут на машине или на автобусе чтобы добраться до места назначения.

Мы также едим очень нездорово. Спорт важен для физического и психического здоровья, и также освобождает от стресса. Я знаю что мы должны находить время для спорта. Научно доказано! что спорт променяет жизнь! Что ты думаешь об этом? Считаешь ли ты себя здоровым человеком? Как часто ты тренируешься? Я рекомендую тебе тренироваться по крайней мере два раза в неделю, чтобы быть здоровым! Напиши мне о своем мнении!

Твой друг

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

Инструкция к заданию 1

Вам нужно написать неофициальное письмо в соответствии с заданием.

Время выполнения задания – 30 минут.

В Вашем письме должно быть не менее 20 предложений.

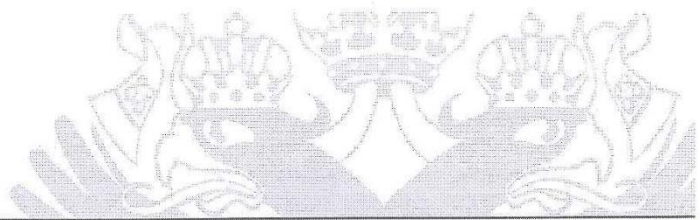
Задание 1. Напишите другу или подруге письмо на тему «Спорт в жизни современного человека».

Дорогая Аня,
Как дела? Давно мы ^{с тобой} не виделись.
И вот, я тебе пишу с новостями. Я начала
заниматься спортом! Вчера. И вот с утра буквально
не могу встать из постели. Всё, к чёрту, болит!
Затем, бег, как сложно и тяжело быть красивой
худой и в форме?
Ты знаешь, я очень даже удивлена на эту тему.
Замети, как волнует людей, которые на
самом деле занимаются спортом, каждый по
своим силам. Даже и дети уже
в десять лет весят по сорока килограмм.
Ну, сегодня совсем не так, как было в наше
время! Вот, мы помним, мы тогда
были маленькими, во дворе всё день играли,
прыгали, бегали! И неважно нам было жарко
ли или холодно на улице, мы знали минус двенадцать
мы были счастливы. А потом мама когда

Прилог 4
Састави

Санкт-Петербургский
государственный
университет

с балкона кричала: "Не жни!", мы все мокрые и
ирразные входим в дом и устраиваем истерики, потому
что хотели ещё играть.

Сегодня, с развитием технологий, поменялся и
образ жизни.

У моих детей есть и компьютер и планшет, и
мобильный. И поскольку это всё доступно и,
конечно, интересно, они оба развили сегодня образ
жизни. Но, в этом я виновата конечно, есть для
я не была тоже такой, то ~~я была такой~~
здоровые привычки.

И так, вчера я решила поспавить почку на
всё это! Я просто поняла, что если так продолжится,
мы все будем весить по сто килограмм и
у нас скорее всего появятся какие-то заболевания.
Поэтому, мы записались Костю на футбол
Анастасия балет хотела, а поскольку у меня ^{нечетко} были
времена, я записалась на тренировку. ^{которые}
могут проходить и дома.

Совсемую и твоем наташ занимается спортом,
ведь это здорово и полезно. Если хочешь, можем вместе
заняться иногда.

Целую,

Прилог 5 Сагласност

Миле Матич

Ассистенту кафедры славистики

Университет в Нови-Саде

ПИСЬМО-СОГЛАСИЕ

Я, Надежда Александровна Дубинина, специалист-тестор Центра языкового тестирования Санкт-Петербургского государственного университета, даю согласие на использование предоставленных мною данных - результатов оценки письменных работ учеников для PhD диссертации Милы Матич, ассистента отделения славистики Университета в Нови-Саде. Достоверность результатов подтверждаю.

Н.А. Дубинина

Биографија кандидата

Мила (Ђуричић) Матић рођена је 10. јуна 1993. године у Београду. Завршила је руско одељење Филолошке гимназије у Београду и сва три нивоа студија на Филолошком факултету Универзитета у Београду са високом оценом. Током докторских студија изводила је вежбе на Филолошком факултету у Београду у оквиру неколико језичких предмета. Пре избора у звање асистента на Филозофском факултету у Новом Саду била је ангажована у настави на сва три нивоа образовања. Као стипендиста Филолошког факултета Универзитета у Београду боравила је на једномесечном усавршавању у Москви и Нижњем Новгороду. За време основних студија учествовала је у раду међународне методичке школе у Варни. Учествовала је на семинару у Санкт Петербургу под називом «Молодёжный семинар русистов-филологов по поддержке русского языка в балканских государствах» у организацији водећих образовних установа Русије као један од представника професора руског језика и књижевности из Републике Србије. У оквиру међународног пројекта InteRussia усавршавала се у Москви 2022. године. Била је један од дванаест финалиста из целог света (једини са српског говорног подручја). Учествовала је на неколико међународних и домаћих конференција на којима је објављивала радове из методике наставе руског језика. Бави се превођењем савремених краћих прозних врста и драма са руског на српски језик.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Мила Матић
Број досијеа: 17037/д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

„Настава руског језика и књижевности у филолошким гимназијама од 1990. до 2020. године:
почеци, актуелно стање и перспектива“

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, _____

Потпис аутора

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Мила Матић

Број досијеа: 17037/д

Студијски програм: Језик, књижевност, култура

Наслов рада: „Настава руског језика и књижевности у филолошким гимназијама од 1990. до 2020. године: почеци, актуелно стање и перспектива“

Ментори: проф. др Јелена Гинић, проф. др Наташа Ајцановић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, _____

Потпис аутора

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Настава руског језика и књижевности у филолошким гимназијама од 1990. до 2020. године: почеци, актуелно стање и перспектива“

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, _____

Потпис аутора

1. **Ауторство.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваје умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.